

İLHAM KAYNAKLARI

Vehbi YILDIZ

İLHÂM
KAYNAKLARI
Vehbi YILDIZ

İLHÂM
KAYNAKLARI

Vehbi YILDIZ

İLHÂM KAYNAKLARI

Editör
Ömer ÇETİNKAYA

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-278-199-3

Yayın Numarası
447

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Şubat 2010

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Kısıklı Mahallesi Meltem Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي قَالَ:

«نَضَّرَ اللّٰهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا شَيْئاً فَبَلَّغَهُ كَمَا سَمِعَ، فَرُبَّ مُبَلَّغٍ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ» وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

Kusurdan mukaddes, noksandan münezzeh, âcizlikten müberrâ, gücü her şeye kâfi, iradesi her şeye nâfiz, ilmi her şeyi muhît, hikmeti her yerde zâhir, rahmeti gayet bol ve keremi sonsuz olan Yüce bir Rabbe îman etme nimetine mazhar kılındığımız için, Rabbimiz olan Yüce Allah'a kâinatın zerreleri sayısınca hamd ü senâlar olsun.

İşte, kendi nâkıs isti'dâd ve mâhiyetime bakmadan; sadece Yüce Allah'ın sonsuz inâyetine dayanarak, kâinatta en mümtaz sîma, en gür sadâ, en büyük mürşid, en kudsî üstâd ve yegâne söz sultanı olan Hazret-i Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) lâl-ü güherden çok daha kıymetli, elmas sütunlarından çok daha değerli, temel taşlarından çok daha sağlam ve teslimiyet derecesine

göre herkes için "İlhâm Kaynakları" unvanına kemâl-i liyâkatle mazhar olan mübarek hadislerinden; günümüzün maddî-mânevî, aklî ve ruhî dertlerinin teşhisini koyarak, onları tedavi eden ve altından kalkılmaz gibi görünen problemleri kısa bir zamanda kalıcı olarak halleden bazılarını gözler önüne sermeyi düşündüm. Olur ki ihtiyacını tam anlayıp müracaat edenler ve ibret dersi alıp istifade edenler, hattâ, hadîs-i şeriflerin zamana göre tercihini ve naklini daha iyi düşünüp, onları neşredenler ve bu sahaya ömürlerini verecek olanlar çıkar. Onların bu gayretleri ise, rahmet-i İlâhî'yi coşturan, kabûle karîn bir şefaat yerine geçer. Ve şahs-ı mânevînin ümitleriyle ve halleriyle hasıl olacak olan dua ve niyaz ile de ehl-i îmanın dünyada nefsin şerrinden, berzahta kabir fitnesinden, âhirette de cehennem azabından kurtulmaları gerçekleşmiş olur. İnşâallah.

Gerçekten hadisler, son derece bereketli sözler olup her iki dünyanın saâdetlerle ve her iki hayatın bereketlerle dolmasını tekeffül ederler. Öyleyse, sözlerinin bereketli, hareketlerinin hikmetli ve hayatının mübarek kılınmasını isteyen ve amellerinin karşılığını âhirette cennet meyvesi şeklinde görmeyi arzulayan kimse, hadisleri öğrenip öğretmeyi, öğrendiklerini lisân-ı haliyle göstermeyi ve öylelerine hizmet etmeyi veya hizmet etme zeminini hazırlamayı hayatının en önemli bir gayesi yapmalıdır.

İşin aslına bakılırsa, benim açıklamalarım hadîs-i şeriflere şân değil, şeyn kazandırır. Bu kitabı okuyan azîz kardeşlerim, neticede benim belki de "Yeter ki gölge etme başka lütf-u ihsan istemem" sözüne muhatap olduğuma hükmedeceklerdir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim gibi hadisler de vekil istemez. Aksine ifade ettikleri mânâları gösterecek parlak ve sağlam aynalar yani mazharlar isterler. Yalnız şu bir esastır ki, hediyeyi getirenden ziyade, hediyenin sahibine ve mahiyetine bakılır. Bazen olur ki, hediyeyi getireni hiç tanımayız; fakat, göndereni öğrendikten sonra, hediyeyi

alıp başımıza koyarız. Binaenaleyh: Azîz kârîlerim de, hadis gibi kudsî bir hediyeyi, gözümüzün önüne seren kimseye değil, hediyenin mâhiyetine ve özellikle hediyenin sahibine bakmalı ve ona göre düşünmelidirler. Bununla beraber, işin içinde bir fazîlet varsa, o bana âit değildir. Çünkü yazdıklarım benim değil; bu mevzûda söz sahibi olan âlimlerindir. Olsa olsa mânâlara giydirilen libasta değişiklik vardır.

Hem şu husus da bilinmelidir ki, hadîs-i şeriflerin muhtemel mânâları ve geniş bir çevre ile irtibat kuran ruhları esas alınıp, başka hadislerden veya bu mevzûda söz sahibi olan büyük zâtların sözlerinden istifâde etmek suretiyle hadisler açıklanmaya çalışılmış ve o mevzûda nesle verilmesi gereken kanaat, uyandırılması gereken ruh ve riayet edilmesi gereken prensipler üzerinde durulmuştur.

Bununla birlikte nakil, şerh ve izahta isâbet etti isem, Allah Teâlâ'dandır. Bu itibarla O'na hamd ederim. Hatâ etti isem, kendimdendir. Bu itibarla da kusurlarımı kabullenip itiraf eder ve Yüce Mevlâ'ya istiğfar ederim.

23 Aralık 1988

Vehbî YILDIZ

ANKARA

BİRİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوِ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Ameller niyetlere göredir. Herkese ancak niyet ettiği şey vardır. Her kimin hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne müteveccih ise onun hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne olmuştur. Kimin hicreti de nâil olacağı bir dünya veya nikâhlayacağı bir kadından dolayı olmuş ise, onun hicreti de* (Allah'ın ve Rasûlü'nün rızâsı için değil,) *hicretine sebeb olan şeye olmuştur.*"[1]

Ameller Niyetlere Göredir

Zikredilen hadîs-i şerif, İslâm'da en sağlam bir esas ve en yüksek bir hakikat olan niyet meselesi ile alâkalıdır.

---

1 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 2

Niyet lügat olarak kasdetmek, bir şeye kalb ile yönelmek demektir. Terim olarak ise, bir fiili yapmaya yakın, onu kasdetmek ve bütün kalbi ile ona yönelmektir. Buna göre niyetin zamanı fiilin ve ibadetin başı olup, niyetin amele yakın olması gerekmektedir.

İlâhî ve beşerî en mûteber kitablar niyet mes'elesine son derece önem vermiş ve niyet üzerinde titizlikle durmuşlardır. Nitekim, Buhârî Hazretleri de yazdığı Sahih-i Buhârî'nin başına ilk hadis olarak, niyetle alâkalı olan mezkûr hadîs-i şerîfi koymuştur.

Niyetin en bâriz özelliği ve faydası, normal bir hareketi sevabsız bir âdet olmaktan kurtarıp, onu kıymetli ve sevablı bir ibâdet derecesine çıkarmasıdır. Bu itibarla niyet, kuvvetli bir iksir ve te'sirli bir ilâçtır. Şöyle ki:

1. Niyet, normal âdetleri sevablı ibâdete çevirir. Yani, bir amel Allah'ın yüce rızasını kazanmak ve karşılığını sadece Allah'tan beklemek niyetiyle yapılırsa gayet mu'teber ve çok sevablı bir ibâdet hükmünü aldığı hâlde; aynı amel böyle bir niyet olmaksızın yapılırsa normal bir âdet hükmünü alır ve sevabı da olmaz. Şâyet aynı amel Allah'tan başkası için yapılırsa o zaman da riyâ olmuş olur. Meselâ:

a. Sabahtan akşama kadar aç kalmak, eğer Allah için oruç tutmak niyetiyle olursa kıymetli bir ibâdet ve sevablı bir amel olduğu hâlde; bu açlık, sâdece nefsi şımarmaktan kurtarmak ve onu behîmî arzulardan uzak tutmak veya perhiz yapmak gayesiyle olursa, normal bir âdet olup onun sevabı yoktur ve insan bununla sadece aç kalmış olur.

b. Yemek, içmek ve uyumak gibi âdetler Allah'a karşı vazifelerini daha dikkatli ve daha sağlam yapmak için olursa ibâdet hükmünü alır ve kişiye sevab kazandırırlar. Aksi takdirde bunlar normal birer âdet olmaktan öteye gidemezler.

c. Uykudan fedâkârlık yaparak geceyi namaz ve Kur'ân'la ihya etmek Allah için olduğu takdirde ibâdet olup son derece bir fazilet ve sevabı pek büyük bir amel olduğu hâlde; böyle bir maksad için olmaksızın uykudan yapılan fedâkârlık, insana bir fayda sağlamaz ve insan bununla sadece uykusuz kalmış olur. Uyumamak ise bir fazilet olmadığı gibi bir ibâdet de değildir.

d. Mescide kapanıp orada durmak da böyledir. İbâdet niyetiyle olursa i'tikâf hükmünü aldığı hâlde; istirahat niyetiyle olursa normal bir âdet hükmünü alır.

2. Ameller niyetlere göredir. Meselâ:

a. Yıkanmak bir ameldir. Farz veya sünnet olduğu için yıkanmak ibâdet sayıldığı hâlde; sadece temizlik için yıkanmak normal bir ameldir. Bunun ise sevabı yoktur.

b. İlimle uğraşmak, pek çok masrafa girerek bir sürü kitap alıp okumak, şâyet Allah'ın rızasını kazanmak hesâbına, nefsi ve nesli terbiye etmek uğruna ve hakikatleri müsâit gönüllere tebliğ ve irşâd etmek istikâmetinde ise; çok güzel bir amel, pek faydalı bir meşgale ve gâyet semereli bir ibâdettir. O kadar ki, İmam Şâfiî Hazretleri'nin tabiriyle; gerçek bir ilim talebesinin hattâ uykusu dahî ibâdettir. Aksi takdirde hayatını ilimle geçiren kimsenin yanına kâr olarak, faydasız bir kültür birikimi ve amelsiz bilgi kırıntıları kalmış olur. Zira bilmek için okumak ne bir ibâdettir, ne de bir fazilet.

Şâyet ilim tahsîli başkalarının takdiri için veya bir kısım meselelerin münâkaşasında karşı tarafı susturmak hesabına olursa, böyle bir ilim tahsîli bir riyâdır ve büyük bir günahtır. Zira böyle bir hareketin gizli şirk olması kuvvetle muhtemeldir.

c. Örtünmek de böyledir. Allah'ın emri olduğu için veya cuma ve bayram namazlarında olduğu gibi Allah'ın huzurunda daha güzel bir vaziyette bulunmak için olursa ibâdettir. Rüzgârdan

veya güneşten korunmak için örtünmek veya başkalarına çalım satmak için süslenmek ise bir ibâdet değildir ve böyle bir örtünmenin sevabı da yoktur.

d. Nikâh muâmelesi de böyledir. Kendini haramlardan korumak, neslinin ve Müslümanların çoğalmasını sağlamak, iffetli bir hayat sürdürmek ve İslâm'a daha güzel ve daha rahat hizmet verebilmek için evlenmek ibâdettir. Bunlar düşünülmeden yapılan meşru evlilikler ise normal bir muâmeledir.

3. Niyet, hasenâtı seyyiâta, seyyiâtı da hasenâta çevirir. Yani bir kısım iyi hareketler kötü niyetle yapılınca kötü hareketlere dönüşürken; bir kısım kötü hareketler de zarûrete mebnî iyi bir niyetle yapıldığında, hayırlı bir amele dönüşür. Nitekim, vurulup kanlar içinde ölen nice kimseler vardır ki, haklarında verilecek hükümler niyetlerine göredir. Ölmeleri İslâm dînini yaymak ve İslâm ile ilgili yüce değerleri yükseltmek için ise, şehit hükmünü alırlar. Yoksa sadece birer ölüdürler. Hem şeytan insanla uğraşması neticesinde pek çok kimsenin cennete girmesine sebep oluyor. Fakat şeytanın niyeti bozuk olduğu için cehennemde ebediyyen cezâ çekecektir.

Kişinin amelini sırf Allah için yapmasına aynı zamanda ihlâs da denilir. Bunun mânâsı ise yapılan ameli sadece Allah için yapmak ve karşılığını O'ndan beklemektir. Buna göre amellerin mu'teber sayılıp sahibine ebedî saadeti kazandırması için farz olanların Allah emrettiği için yapılmış olması, haram olanların Allah yasakladığı için terk edilmiş olması, sünnet olanların da Rasûlüllâh (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünneti olduğu için yerine getirilmiş olması şarttır.

Bununla beraber, yapılan amelin neticesinde hasıl olacak bir kısım hikmetlerin asıl maksad olarfi şartıyla düşünülmesi, o ameli tamamen iptal etmez ve kişi onun sevabından tamamen mahrum kalmaz. Şâyet İlâhî emirlere imtisal, yasaklardan içtinâb ve

sünnet-i seniyyeye ittibâ böyle bir şuurla olmazsa veya sıhhate aykırı diye sigara ve şarabı terk etmek, bedene faydalı diye aç kalıp perhiz yapmak, sıcağa veya soğuğa karşı korusun diye örtünmek kabîlinden davranışlar olursa, bunlar ibâdet olmaktan çıkarlar ve sevabları da yoktur. Ancak insan bu şekilde hareket etmekle kendini günâha girmekten korumuş olur.

Niyet çok mühimdir ve küçük-büyük her türlü hayırlı işin ve faydalı amelin başında iyi bir niyet vardır. O hâlde insanın yaşamasının da bir niyeti ve bir gayesi olmalıdır.

İnsanın tek düşüncesi kendi îmanını ve kendisine durumlarına göre en yakın olanların îmanlarını, bilvesile kurtarmaya çalışmak olmalıdır. Hattâ her hâdiseye bu nazarla bakmalı ve her meseleyi bu pencereden mütâlaa etmelidir.

Bir kişi için gözünü dikip bir lâhza ayırmayacağı en isâbetli hedef ve elde etmek istediği en semereli netice, "*bir tek îman hakîkatini dünyâ saltanatı ile dahî değiştirmeyecek bir nesil yetiştirmek*" olmalıdır. Bu durumda gaye birdir. Harpler, esir edinmeler, okumalar, idare etmeler vs. şeyler hep birer vasıtadan ibarettirler. O hâlde bizim de hayatımızın bir gayesi ve bu gaye istikâmetinde bir ahd-ü peymânımız olmalıdır.

Bizim ahd-ü peymânımız, yüce ve yüksek olan Allah kelimesini herkese duyurmak ve Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in adını her tarafa yaymaktır. Zira huzurun her türlüsü tevhid hakîkatinin her tarafa hâkim olmasında ve Rasûl-i Ekrem 'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) getirdiği yüce Kur'ân dâvâsının her tarafta bütün hakîkatleriyle şehbâl açıp kabul edilmesindedir. Nitekim, bunalımdan kurtulup huzurlu yaşamanın da tek yolu O'nu tanımak, sevmek ve getirdiği esaslara sımsıkı sarılmaktır.

Hâsılı: İnsan her hareketini iyi bir niyet çerçevesi dâhilinde yapar ve bu şekilde yaşarsa; o zaman insanın ömrünün sâniyeleri âhirette seneler hükmünü alır, normal âdetleri gayet

semereli ibâdet derecesine çıkar ve insan bu hâliyle normal bir varlık olmaktan kurtulup ahsen-i takvime sâhip, ebedî saadetlere namzed ve Cenâb-ı Hakk'a muhâtap olmaya lâyık bir kıymete yükselir.

Kendisinden beklenileni yapma gayretini gösteren ve Kur'ân hakikatlerini neşretmeyi hayatının gayesi bilen böyle mübarek bir tâifeye, değer ölçüsünün alt-üst olduğu günümüzde çok daha fazla ihtiyaç duyulduğu su götürmez bir hakîkattir.

Cenâb-ı Hakk'tan niyaz ediyoruz ki, bizleri de böyle ebrâr olan bir cemaat içerisinde yaşatsın ve bizleri ebrârla beraber haşretsin. Âmin.

اَللّٰهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتِ الْحَيَاةُ خَيْراً لِي وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتِ الْوَفَاةُ خَيْراً لِي وَاجْعَلِ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ وَاجْعَلِ الْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ. اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ سَرِيرَتِي خَيْراً مِنْ عَلاَنِيَتِي وَاجْعَلْ عَلاَنِيَتِي صَالِحَةً.

İKİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

اَلدِّينُ اَلنَّصِيحَةُ. قُلْنَا: لِمَنْ؟ قَالَ: لِلّٰهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Din nasîhattır.* (Sahâbe-i Kirâm diyor ki) *Biz kimin için* (nasîhattır) *dedik: (O da) Allah için, Kitab'ı için, Peygamberi için, Müslümanların imamları ve bütün Müslümanlar içindir, diye cevâb verdi.*"[2]

Din, Nasîhatla Kâimdir

Bu hadîs-i şerîf, dînin nasîhat meselesine ne kadar çok önem verdiğini açıkça bildirmektedir. Öyle ki, dîni âdetâ nasîhattan ibaret göstermiştir.

Evet dinde nasîhatin, öğüt vermenin ve anlatmanın yeri son derece önemlidir. Basit ve dünyevî meselelerin bile

2 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 74

duyulup kabul edilmesi propaganda ve reklama bağlı ise; din gibi dünyevî-uhrevî saadeti tekeffül eden, bununla beraber pek çok düşmanı bulunan ciddî ve muazzam bir hakîkatin duyulup kabul edilmesi elbette nasîhata, onu anlatmaya ve metod ve usulleri içerisinde onun propagandasını ve reklamını yapmaya bağlıdır. İşte reklam edilmesi gereken ve başta anlatılması gereken hususları dînin kendisi dile getirmekte ve onları tavsiye etmektedir.

İslâm dîni, acaba öncelikle neleri tavsiye etmektedir? Ve başkalarına en başta nelerin anlatılmasını istemektedir?

1. لِلّٰهِ : Din, Allah için Allah'ı tavsiye eden bir nasîhattir. Yani, din Allah'ı var ve bir kabul etmeyi, O'na her türlü ortaklığı reddetmeyi, Allah'ı noksan sıfatlardan münezzeh ve kemâl sıfatlarla muttasıf olarak tanımayı, Allah'ın haram kıldıklarına haram, farz kıldıklarına farz demeyi, Allah'ın sonsuz nimetlerine karşı verilen nimeti yerinde ve O'nun rızası için kullanmak suretiyle şükür vazifesini yapmayı, insanların sadece Allah'a kulluk yapmalarını ve Müslümanların amellerinde samîmî, hasbî ve ihlâslı olmalarını tavsiye ve emir buyurmaktadır. Öyle ise Müslümanlar da dinin bu yüce tavsiyesini kabul etmeli ve başkalarına da aynı şeyleri tavsiye ve telkin etmelidirler.

2. وَلِكِتَابِهِ : Din, Allah'ın yüce kitabı Kur'ân-ı Kerîm'i tavsiye etmektedir. Yani din Müslümanların Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenip öğretmelerini, onu gece-gündüz okuyup haram kıldıklarından şiddetle kaçınmalarını, farz kıldıklarına sımsıkı sarılmalarını, Kur'ân'ın hükümleriyle amel etmelerini, Kur'ân'ı hayatlarının esası görmelerini, insanların zihin, fikir ve kanaatlerinin Kur'ân'ın etrafında toplanması için çalışmalarını ve böylece Kur'ân'ın etrafında bir araya gelmekle yek vücud hâline yani cemaat haline gelmelerini tavsiye ve emir buyurmaktadır. Öyleyse aklı başında bulunan bir Müslümana düşen şey; dinin bu yüce nasîhatini

kabûl edip mûcibince amel etmesi ve başkalarına da aynı şeyleri tavsiyede bulunmasıdır.

3. وَلِرَسُولِهِ : Din, Allah'ın Rasûlü Hazreti Muhammed'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) tavsiye etmektedir. Yani O Hazret'in elçiliğini kabul etmeyi, Allah'tan getirdiklerini tasdik etmeyi, yasakladıklarından kaçınmayı, emrettiklerini yerine getirmeyi, sünnet-i seniyyesine sımsıkı sarılmayı, getirdiği İslâm'a sonuna kadar sâhip çıkmayı, gerek O Yüce Rasûlüllah'ı (sallallâhu aleyhi ve sellem), gerekse ehlini, zürriyetini, akrabasını, Ashabını ve Onun peşinden gidenleri (r. anhum) kendimizden daha fazla sevmeyi tavsiye ve emir buyurmaktadır. Müslümanlara düşen, hem dinin bu tavsiyesini baştâcı yapmaları, hem de aynı şeyleri çevrelerinde bulunan kimselere usûlünce anlatmalarıdır.

4. وَلأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ : Din, Müslümanların imamlarını tavsiye etmektedir. Yani, din Müslümanlara başlarında bulunan kendi liderlerine, işlerini evirip-çeviren ve her mes'elede kendilerine danışıp izin aldıkları ileri gelen büyüklerine, hürmet ve itaat etmelerini, onlara isyan etmemelerini, anarşiye ve dedikoduya meydan vermemelerini, başlarındaki imâmı birbirlerine anlatıp ona sevgiyi ve itaati sağlamalarını ve böylece bir vahdet teşkil etmelerini tavsiye ve emir buyurmaktadır.

Gerek Kur'ân-ı Kerim'de: وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ *(Sizden olan emir sahiplerine)* (Nisâ Sûresi, 59), gerekse bu hadiste geçen وَلأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ *(Müslümanların imamları)* tâbirlerinden anlaşılıyor ki, dînin kendisine hürmet ve itaati emrettiği imam veya liderin müslüman olması şarttır.

5. وَعَامَّتِهِمْ : "Din bütün müslümanlar için de bir nasîhattır." Yani, din Müslümanları birbirine tavsiye etmekte olup, birbirlerinin hak ve hukukuna riayet etmelerini, birbirlerine karşı olan davranışlarında sevgi ve hürmeti, şefkat ve merhameti esas olarak almalarını, birbirlerinin kusurlarını bağışlamalarını, bütün

zihinleri, fikir ve kanaatleri Kur'ân-ı Kerîm'in etrafında toplamak için çalışmalarını, müminlerin bütün davranışlarını Kur'ân-ı Kerîm'e göre ayarlamalarını ve Kur'ân-ı Kerim etrafında yek vücûd hâline gelmelerini yani, küllî ve sarsılmaz bir cemaat teşkil etmelerini tavsiye ve emir buyurmaktadır.

Kalbinde îman taşıyan her mümin dînin bu yüce, lüzumlu ve her yerde geçerli tavsiye ve emirlerini dinlemeli ve nasîhatına kulak vermelidir ki, her iki dünyanın saadetine mazhar olsun. Din de kıyamete kadar bâkî kalmış olsun.

اَللّٰهُمَّ زِدْنَا وَلاَ تَنْقُصْنَا وَأَكْرِمْنَا وَلاَ تُهِنَّا وَأَعْطِنَا وَلاَ تَحْرِمْنَا
وَآثِرْنَا وَلاَ تُؤْثِرْ عَلَيْنَا وَأَرْضِنَا وَارْضَ عَنَّا.

ÜÇÜNCÜ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

فَوَاللّٰهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللّٰهُ بِكَ رَجُلاً وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (Hazret-i Ali'ye hitâben) şöyle buyurmuştur:

"*Allah'ın senin vasıtanla bir tek adamı hidâyete getirmesi, senin için birçok kırmızı develerin olmasından daha hayırlıdır.*"[3]

En Mühim Mesele Hidâyettir

Gerek Yüce Allah'ın rızasını kazanmak, gerekse insanların sürekli huzuru temin etmeleri itibariyle en mühim mesele hidâyet meselesidir. Bunun içindir ki, günde kırk defa Fatiha-i Şerîfe'de Yüce Mevlâ'dan hakîkî hidâyeti taleb ediyoruz. Bu hidayet meselesi çok geniştir. Biz burada kısaca temas edeceğiz:

3 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, IV, 5

1. Zikredilen hadîs-i şerîfe benzer pek çok hadisler vardır ki, Allah katında en mühim ve en değerli meselenin hidâyet meselesi, yani Yüce Hakk'ı bulma, O'nu kabul etme, O'na sımsıkı sarılma ve sırat-ı müstakimde sebat etme mes'elesi olduğunu açıkça ifade etmektedirler.

2. Bu hadîs-i şerîf en makbûl say-ü gayretin, en faziletli hizmetin ve en sevimli meşgalenin bir başkasının hidâyetine vesile olmak, hakkı bulup, hakta sebat etmesine yardımcı olmak ve hayatını hidâyet ve îman nûru ile aydınlatmasına vâsıta olmak olduğunu anlatıyor.

3. Bu hadîs-i şerîfe göre, gerek dünyada gerekse âhirette, alâküllî hâl en revaçta olup, dâima geçerli olan husus hidâyete erme ve birisinin hidâyetine sebeb olma hizmetidir.

a. Evet hidâyet hakîkatı şu dünyada geçerlidir. Zirâ etrafındaki eşya ve hâdiselerden pek çoğunun istemediği ve beklemediği bir şekilde meydana geldiğini gören hidâyetten mahrum bir kimse, o hâdiselerin altında işleyen kudret ve rahmet elini göremeyeceğinden sayısız hikmet ve maslahatları sezemeyecek, onları kendi aleyhinde, hattâ tamamen mânâsız zannedecek ve bunalıma sürüklenecektir. Çünkü eşyâ ve hâdiselerdeki rahmet ve adaleti, hikmet ve maslahatı göremeyen akıl tatmin olamaz. Rahmet ve şefkat elinin kendisine o şekilde uzandığını hissedemeyen ruh ve vicdan itmînana kavuşamaz ve o kimsenin hayatı zehirli bir hâle dönüşür. Halbuki insana verilen mükemmel duygular, insan hayatını saadetle geçirsin diye verilmiştir. Olup biten eşyanın hikmet ve mâhiyetini anlayıp kavramak ise hidâyetle mümkündür. Onsuz eşya ve hâdiseler münâsib ve muvafık bir şekilde ne anlaşılabilir ne de anlatılabilir.

b. Hidâyet hakîkatı, âhirette de geçerlidir. Zîrâ, nasıl ki bir başka memlekete gidip seyahat etmek isteyen bir kimse için pasaport alma şartı vardır. Aksi takdirde o kimse gideceği memlekette

rahat seyahat edemez. Gittiği her yerde ve karşılaştığı her hâdise karşısında titrer ve gezip gördüğü yerlerden zevk alamaz. Neticede yakalanıp kaçak muamelesi görür. Ve oralara pasaportsuz gittiğine bin pişman olur. Aynı şekilde buradan berzah âlemine, oradan da âhiret âlemine gitmesi muhakkak olan insandan uğrayıp geçeceği her yerde, kabirde, ba'sü ba'del-mevt'de (dirilmede), haşirde defterlerin dağıtılmasında, mîzanda (iyilikler ile kötülüklerin tartılmasın- da), hesabta ve sıratta, hidâyet ve îman adındaki pasaport istenilir. Eğer şu dünyada îman adındaki vesîkayı eline alıp gittiyse oralarda rahat edecek. Eğer îman vesîkasını ve hidâyet hüccetini alamadan gittiyse orada çok zahmet çekecek; akla hayâle gelmedik ve dayanılmaz azablara maruz kalacak. Biz böyle kötü bir âkıbetten Allah'a sığınırız.

4. Binlerce Peygamberin, peygamberlik vazifesi ile ortaya çıkar çıkmaz, insanları dalâlet ve küfür bataklığından îman ve İslâm ufkuna çıkarmak için onları hidâyetle işe başlamaları ve onları ısrarla hidâyete çağırmaları, hidâyetin en lüzumlu ve kaçınılmaz bir mesele olduğunun açık bir delili olduğu gibi, milyonlarca Asfiyâ ve milyarlarca Evliyânın aynı şekilde hareket ederek başkalarının kayan ayaklarının sâbitleşmesine ve yamulan kalblerinin doğrultulmasına çalışmaları, gerektiğinde ezâ ve cefâlara sebat ve tahammül göstermeleri, hatta şehîd olmaya kadar her türlü fedâkârlığı göze almaları, hidâyet meselesinin ne kadar ciddî olduğunu ve beşer için ne derece lüzumlu ve zarûrî olduğunu gösteren apaçık şahidlerdir.

Evet, hidâyet beşer için son derece lüzumlu ve zarûrîdir. Ve beşerin en fazla muhtaç olduğu husus, hidâyet meselesidir. Hidâyet olmadan ne ferdin, ne âilenin ne de cemiyetin huzuru ve bekâsı düşünülebilir.

Hidâyetin olmadığı bir yerde kavgalar, gürültüler, anarşiler, intiharlar, tehditler ve katliamlar birbirlerini kovalar durur. Gün

geçtikçe de fazlalaşır. Ve bir gün gelir cemiyetin ve dünyanın mânâsı gitmiş, geriye sadece maddeden ibâret olan, yani mânâsız kalan kalıbı kalmış olur. Mânâsız kalan ve bir işe yaramayan kalıbı ise hâdiselerin amansız dişleri arasında ezilir gider.

İnsanlık elbette ki böyle bir neticeyi istemez. Bu kötü neticeden korunmanın çaresi ise, hidâyeti elden bırakmamak ve başkalarının hidâyeti için her türlü imkânla seferber olmaktır.

اَللّٰهُمَّ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ.
صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ.
اَللّٰهُمَّ ثَبِّتْنَا وَاجْعَلْنَا هَادِينَ مَهْدِيِّينَ. آمِينْ.

DÖRDÜNCÜ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

حَبِّبُوا اللّٰهَ إِلَى عِبَادِهِ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Allah'ı kullarına sevdirin ki, Allah da sizi sevsin* (ve sevdirsin)."[4]

Sevilmenin Yolu Sevmek ve Sevdirmektir

Kâinatın yaratılışının mayası ve esası muhabbettir. Merhamet ve şefkattir. Yani, Allah sevmiş ve merhamet etmiş ki kâinatı yaratmış ve mevcudâtın içine ve arasına muhabbet ve şefkat tohumlarını serpmiştir.

Muhabbetin temelinde bilmek ve tanımak vardır. Nitekim insan bilmediğini tanımaz ve sevmez. Tanıyıp sevmek ise onu merak edip lâyıkıyle öğrenmeye ve ona karşı ciddî alâka duymaya göredir. Öyle ise Allah sevgisini kalbine yerleştirmek isteyen kimse, hakîkî mâbûd ve mahbûb olan Yüce Allah'ı imkânları

4 Taberânî, *el-Mu'cem'ul-Kebîr*, VIII, 91

nisbetinde öğrenip tanımalı, O'na âid meseleleri merakla okuyup O'na alâka duymalı ve icraatını temâşâ edip eserlerini tefekkürle seyretmelidir ki, o hakîkî Mahbûb hakkında sağlam bir mârifet sahibi olarak O'na karşı muhabbeti ve itâati ziyâdeleşmiş olsun.

Madem sevmenin temelinde bilmek ve tanımak vardır. O hâlde bizler öncelikle Rabbimizi iyi bilmeli ve iyi tanımalıyız ki O'nu yeterince sevebilelim. O'nun bilinmesi ve tanınması ise şu kâinatta her an yaptığı icraatı ve gösterdiği faaliyeti ibret nazarıyla seyretmek, hikmetli icraat ve faaliyetlerini anlatan Kur'ân-ı Kerim'i okuyup anlamak, gerek Kur'ân'daki gerekse kâinattaki hakîkatleri açıklayan ve hâdiselerin mânâlarını anlatan Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i tanımak ve O'nun yaptığı açıklamalara kulak verip onları öğrenmekle mümkündür.

Cenâb-ı Hak mümin kullarını fazl-u keremiyle sevmekte ve bu sevgisini iltifat, rahmet ve ihsanlarıyle, hattâ kusurlarını yüzlerine çarpmamak sûretiyle göstermektedir. Hem Cenâb-ı Hak Mukaddes Kur'ân'ının pek çok yerinde, özellikle İhlâs sûresinde, Haşir sûresinin son âyetlerinde ve Âyet-ül Kürsî gibi yerlerde kendisini isim, sıfat ve icrââtıyla açık bir şekilde tanıtmaktadır. Hem Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) de müteaddit hadislerinde, muhtelif vesilelerle Cenâb-ı Hakk'ı bildirip tanıtmaktadır. Öyle ise insan da Yüce Rabbini bilip tanımalı, O'nu bilmeyenlere bildirip tanıtmalıdır. Emirlerini yerine getirmek, yasakladıklarından da uzak durmak sûretiyle Yüce Mevlâ'sını tanıyıp sevdiğini göstermelidir. O'nun dellâlı kesilip O'nu anlatan bir dil olmalı ve O'nun sadık bendesi olduğunu her hâliyle isbat etmelidir.

Bu hâl Cenâb-ı Hakk'ın o kuluna karşı sevgisinin artmasına vesile olacaktır. Hem O'nun sevmesi beşerin sevmesi cinsinden olmayıp, böyle bir kulun gören gözü olur; harama baktırmaz. Duyan kulağı olur; haramı duyurmaz. Tutan eli olur; haramı elletmez. Yürüyen ayağı olur; harama girmesine ve haram işlemesine mâni

olur. Hem, ona bu gibi âzâları yerinde kullanma bilincini verir ve onu istikâmet dairesinde muvaffak kılar. Sonra da hikmeti iktizâ ederse onu başkalarına da sevdirir. Onları da ondan râzı eder ve âlemde onun için küllî bir sevgi yerleştirir. Nitekim, târihte kendisini anlatıp başkalarına sevdirenleri sevip sevdirdiği, muvaffak kılıp arkalarına milyonlarca tâbileri ve bendeleri yaratıp onlara pişdâr yaptığı pek çok imam ve mürşidler vardır. Evet Yüce Allah'ın kullarını sevmesi demek, onlara rahmet ve inayetiyle muamele yapması, onlarıaffedip bağışlaması, insî ve cinnî şeytanlardan, fitne ve fesatlardan koruması, maddi-mânevi başarılar ihsan etmesi, iki cihan saadetine ve ebedî rızasına erdirmesi demektir.

Günümüzde gafletin hâkim olması, dünyaya âid şeylerin ilk sırayı alması ve şahsî menfaatlerin ön plânda tutulması, değer ölçüsünün yitirilmesine ve çok şeylerin alt üst olmasına sebeb oldu. Neticede insanımız, kendisine verilen ilim, mârifet ve muhabbet duygularını yersiz bir şekilde kullanıp onları zâyi etti. Aslında bu duygular insana Yüce Mevlâ'yı bilsin, mârifetine ersin ve sevgisiyle zevalsiz lezzetlere ve gamsız sürurlara kavuşsun diye verilmişken; maalesef pekçok kimse bu kıymetli cevherleri başta kendisi için, daha sonra da kendisi gibi fâni olan şeyler için sarf etti ve bununla hakîkî kurtuluşu elde edeceğini zannetti. Bilemedi ki, bel bağladığı şeylerin hepsi fânidir. Fâni olan şeylerin mâhiyetleri ise kusur, noksanlık, ihtiyaç ve âcizlikten ibarettir. Bu gibi manevî dertlerle müptelâ olan bir kimse kalbini kendisi gibi âciz olan bir şeye bağlamaz. Aksine kemâl, cemâl, ihsan ve kudret sahibi olan bir Zât'a bağlanır ve O'nu bizâtihî sever. O'ndan başkasını ise ancak O'ndan ötürü ve O'nun izin ve rızasıyla sever.

İnsan, kendisine en yakın olan nefsidir zannıyle nefsini çok sever. Bilmiyor ki Yüce Allah, ona nefsinden de daha yakındır. Nitekim, وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ yani, "*Biz ona şah damarından daha yakınızdır.*" (Kâf Sûresi, 16) âyet-i kerîmesi sırrınca, Allah insana

her şeyden daha yakındır. İlmiyle, kudretiyle, rızıklandırmasıyle ve terbiye etmesiyle herşeye en yakın olan O'dur. Çünkü O izin vermezse anlayamayız, düşünemeyiz, konuşamayız, anlatamayız, gözümüzü açıp elimizi kaldıramayız ve nefes alamayız.

Hem insan, vücûdun merkezi ve menfaatin madeni nefistir zannıyle başta kendisini seviyor. Halbuki vücudu yaratan ve ona hayat verip yaşatan Allah'tır. Öyle ise Allah daha fazla muhabbete ve ubudiyyete lâyık değil midir? Hem insan bütün lezzetlerin mahzeni nefistir diye nefsini her şeyden üstün tutuyor. Acaba o fânî lezzetlere karşılık; bâkî ve dâimî lezzetleri veren ve O'nu zikretmekten dolayı hasıl olan mânevî zevklerin her türlü zevkten daha üstün olduğu Yüce Allah'ı daha fazla sevmek ve O'na daha fazla ibadet etmek gerekmez mi? Hem, insana lezzet ve zevk alma kâbiliyetini ihsan eden de yine Yüce Allah değil midir?

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, Yüce Allah bizâtihî mahbûbtur ve doğrudan doğruya sevilmeye lâyıktır. O'nun mâsivâsına karşı yapılacak muhabbete gelince; o muhabbet O'ndan ötürü ve O'nun namıyla olursa iyidir ve makbuldür. Yoksa hem sâhibi için hem de fâni olan o mahbub için bir zillet ve bir eziyettir. Öyle ise kalb bizâtihî O'nu sevmeli ve O'nun nâmıyla diğer şeylere alâka duymalı. Dil de bizâtihî O'nu anlatmalı ve O'nun adına başkalarından söz etmelidir. Nitekim sahih bir hadîs-i kudsîde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

أَحَبُّ مَا يَعْبُدُنِي عَبْدِي النُّصْحُ لِي Yani "*Kulumun bana en sevimli gelen ibâdeti, beni anlatması ve benim namımla nasîhat etmesidir.*"

أَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ وَحُبَّ عَمَلٍ يُقَرِّبُ إِلَى حُبِّكَ. أَللّٰهُمَّ وَفِّقْنَا لِمَا تُحِبُّ وَتَرْضَى.

BEŞİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

أَكْثِرْ مِنْ قَوْلِ لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ فَإِنَّهَا كَنْزٌ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ "*(Mâsiyetten kurtulmak ve itaate güç yetirmek, ancak Allah'ın yardımıyladır.) sözünü çok söyle. Çünkü o, cennet hazînelerinden bir hazînedir.*"[5]

Cennet Hazînelerinden Bir Hazîne

Havl: Maddî-mânevî zararlı şeylerden kaçınma ve korunma gücünü ifade eder.

Kuvvet: Maddî-mânevî, faydalı ve müsbet şeyleri yapma gücünü ifade eder.

لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ cümlesi, cennet hazînelerinden bir hazîne ve cennete açılan kapılardan bir kapıdır. Dünyada en kıymetli ve değerli servetler nasıl ki son derece gizli yerlerde, hattâ

5 Tirmizî, *Sünen*, V, 580

yerin altında bulunuyor ve böyle hazîne ve defineler milletlerin terakkîsinde ciddî bir rol oynuyor ve milletler bu türlü hazinelere sahip olmaları nisbetinde geniş ve uzun ömürlü sermayeleri olacağından bundan mahrum olan diğer milletlere karşı son derece üstün oluyorlarsa; bu mübarek cümlenin ruhunu ve ifâde ettiği büyük hakîkatleri îman ve irfanı ile kavrayan kimse de, cennetin gayet kıymetli ve ebedî hazinesine konar, orada sâir insanların fevkinde son derece üstün bir dereceye yükselir ve yüksek bir makama sahip olur.

Bu mübarek cümlenin ehemmiyeti şu sırdandır ki, bu cümle, asıl mahiyeti kusurdan ve âcizlikten ibaret olan insana haddini bildirir. Onu fikir ve kanaat yönüyle kulluğa dâvet eder. Dergâh-ı İlâhî'de bir taraftan kendi za'fını ve ihtiyacını, diğer taraftan Allah'ın sonsuz kuvvet ve kudretini itiraf etmeye sevk eder.

Bu cümle sayesinde insan kendi nefsinde, şuûru derecesinde hakîkî müessiri gördüğü gibi, etrafında olup biten hâdise ve icraatta da kâbiliyetlerini inkişaf ettirmesi nisbetinde hakîkî fâili görür.

Bu yüce cümlenin rûhunu kavrayan kimse, hâdiselerin dehşet verici hücumlarına karşı kendini gayet emniyette hisseder. Kalbindeki huzurunu korur. Hatta dehşet salan bir hâdise ile karşılaşsa bile; gönül inşirâhı içinde:

Hak şerleri hayreyler,
Zannetme ki gayreyler;
Ârif anı seyreyler,
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.

der, hâdiseleri pencereden ibret nazarı ile seyreder. İçlerine tenkid gözüyle girmez. Böylece rahat olur ve rahat yaşar.

لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ cümlesi, yeis ve ucub gibi manevî iki hastalığı birden tedâvî eder. O hastalıkların mikroplarını öldürür ve insanın fikrini istikâmete ve kanaatini sıhhata kavuşturur. Şöyle ki:

Korkunç hâdiselerin başıboş ve şeytan gibi son derece dehşetli ve alabildiğine kandırıcı varlıkların serbest ve sahipsiz olduğunu zanneden veya ülfetinden dolayı îman gözüyle hâdiselerin hakîkî fâilini göremeyen insanın, maddî-manevî refah ve saâdet hususunda ümidi kırılır, ümitsizliğe düşer ve hayatını zehir eder.

Diğer taraftan kendisinin hayırlara, hasenelere ve mükemmel şeylere sâhib olduğunu gören insan da bütün bu hayır-hasenâtı, bizzat kendi ilmiyle, kudretiyle ve mazhar olduğu bir kısım imkanlarıyla yaptığını zanneder ve bu işlerin hakîkî fâilinin kendisi olduğunu düşünür. Halbuki mahiyeti ve sureti itibariyle kusur, noksan, beceriksizlik ve ihtiyaçtan ibaret olan insandan faraza gelse gelse ancak kusurlu, hatalı ve noksan işler meydana gelebilir. Yoksa kusurlu ve noksan olan bir şeyden mükemmel ve fevkalâde işlerin meydana gelmesi, yani bir şeyin kendi zıddını meydana getirmesi, asla düşünülemez. Aksi takdirde, zıt olan iki şeyin bir arada ve iç içe olması gibi bir mânâsızlık ortaya çıkar.

Evet, insanın kendini beğenip fahirlenmeye hiç de hakkı yoktur. Zîrâ mevcûdat içerisinde en kuvvetli irade sahibi insan iken; isteyerek yaptığı işlerden kendine mâl ettiği yemek, içmek gibi en âdî ve basit işlerin meydana gelmesinde bile, müessiriyyetten ancak yüzde bir nisbetinde insana âittir. Yüzde doksandokuzu o fiillerin hakîkî sahibi olan Hazreti Allah'a âiddir. Hem insanla alâkalı işler, şuurlu yapıldıkları halde; bunlarda insanın şuuru taalluk etmediğinden o işlerde insan iradesinin bir rolünün olmadığı gâyet açıktır. Öyle ise insanın yaptığı iyiliklerde, nâil olduğu muvaffakiyetlerde hakkı yoktur. O iyi işler, onun mülkü değildir. Onlara güvenemez. Kaldı ki insanın vücudu ve cesedi bile onun değildir. Çünkü onları kendisi meydana getirmemiştir.

İşte bu mübârek لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ cümlesi, böyle müthiş iki hastalığı tedavi eder ve der ki:

Ey insan! İsyâna, belâ ve musibetlere maruz kaldığında ümidsiz olma. Ye'se düşme. Allah'tan güç ve kuvvet iste. O'na istiâzede bulun. O'na iltica et ve O'nun himayesine gir. Tâ seni maddî-manevî felâketlere götürücü şeylerden muhafaza etsin. Hem mehâsin ve kemâlata karşı mâlikiyet dâvâsından vazgeç. Bu gibi fevkalâde şeylerin senden meydana geldiğini zannetme.

Hem sen şunu katiyyen bil ki: Senden sana yalnız noksan ve kusur vardır. Çünkü sen, iradeni kötüye kullanmakla, sana emanet olarak verilen o mükemmel ve kusursuz şeyleri bile bozuyor ve kıymetten düşürüyorsun.

Hem unutma! Her türlü müsbet şeyler, sana emânettir. Sana takılan o fevkalâde güzellikler hep bağıştır. Hiç istenmediği ve beklenmediği halde senden meydana gelen nâhoş, sevimsiz ve çirkin şeyler ise hep senin isteyerek yaptığın ve iradenle kazandığın işlerdir.

Demek oluyor ki, mehâsinin hep mevhûbe, seyyiâtın ise hep meksûbedir. Öyle ise sana düşen لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ demektir. Tâ kötülüğe karşı elin kısalsın. İyiliklerin ise sürekli bir şekilde artmış olsun.

Bu mübarek cümlede havl ve kuvvetin müteallıkları söylenmeyerek, mutlak bırakıldıklarından, hangi makamda ve maksatta söylendi ise o makamlara ve maksatlara göre tefsir edilir ve dolayısıyla insana içinde bulunduğu hâle göre tesellî verir. Meselâ:

1. لاَ حَوْلَ عَنِ الْعَدَمِ وَلاَ قُوَّةَ عَلَى الْوُجُودِ إِلَّا بِاللهِ Yani, yokluktan kurtulup, varlık âleminde meydana gelmek mümkün değildir. Herhangi bir şeyin kendi kendine meydana gelmesi akla ve mantığa aykırı olduğu gibi, aynı zamanda da muhaldir. Çünkü o zaman mantık kâidesi ile, "Tereccüh bilâ müreccih" yani bir şeyin üstün

olmasını tercih eden olmaksızın o şeyin kendi kendine üstünlük kazanması gibi bir mânâsızlık ortaya çıkar. O hâlde yokluktan kurtulup hayata gelmek ancak herşeyin dizgini elinde olan Yüce Allah'ın yaratması ile mümkün olur. Öyle ise O'nu ve O'na şükrü bir lâhza unutmamak gerekir.

2. لاَ حَوْلَ عَنِ الزَّوَالِ وَلاَ قُوَّةَ عَلَى الْبَقَاءِ إِلاَّ بِاللهِ Yani, yok olmaktan kurtulup ebedî olmak mümkün değildir. "Yokluktan gelen yokluğa gider, ezelî olmayan ebedî olamaz." hükmüne göre herşey fânidir. Ancak Yüce Allah'ın insanı ebedîleştirmesiyle insan âhirette ebedî olarak kalacaktır. Aslında hiçbir şey için mutlak yokluk yoktur. Zîra varlık âlemine gelen her şey Yüce Allah'ın ezelî ilminde vardır ve Yüce Allah asla unutmayandır. Öyle ise insanı yok olmaktan kurtarıp onu ebedî kılan Yüce Allah'a binlerce hamd-ü senâ etmeli ki, insanı şu dünyada başıboş bırakmadığı ve ölümle hiçlik ve yokluk derelerine atmadığı gibi; onu saadet ve selâmet diyarı olan cennete dâvet etmekte ve noksansız ve misilsiz cemâliyle müşerref kılacağını vâdetmektedir. Kâmil bir îmana sahip olan müminler de Yüce Mevlâ'nın bu vâdettiklerini, geceden sonra gündüzü ve kıştan sonra baharı tekrar getirme kolaylığında gerçekleştireceğine inanmaktadırlar.

Bu güzel neticeye kavuşmanın yolu ise, bâkî olan Yüce Allah'a müteveccih işler yapmak ve O'nun ebedî rızası istikâmetinde hareket etmektir.

3. لاَ حَوْلَ عَنِ الْمَصَائِبِ وَلاَ قُوَّةَ عَلَى الْمَطَالِبِ إِلاَّ بِاللهِ Yani, belâ ve musibetlerden uzak olup korunmak ve arzulara nâil olmak, ancak Yüce Allah'ın koruması ve muvaffak kılmasıyla mümkündür. Evet, bir mikrobun musallat olmasından; tâ sel, yangın, zelzele, tâûn, fitne ve fesâda kadar insanı her türlü felâketlerden koruyan Allah olduğu gibi; insanın arzu ve isteklerini ona ihsan eden yine Allah'tır. Yoksa insan, o arzu ve isteklerden binden birisine bile

kendi kuvvetiyle ulaşamaz. Öyle ise, şu görülen insanlık saltanatı, terakkîler ve medenî ilerlemeler, insanın zekâsı, kuvveti, uğraşması ve galibiyeti sayesinde meydana gelmiş değildir. Aksine, bütün bunlar insana, çok zayıf olduğundan, onun emrine verilmiş, âciz ve beceriksiz olduğundan ona yardım edilmiş, ihtiyaçları sonsuz olduğundan ona ihsan edilmiş ve pek câhil olduğundan ona ilham edilmiştir.

Demek şu saltanatın sebebi insanın maddî kuvveti ve ilmî kudreti değildir. Belki Yüce Allah'ın rahmeti, şefkati ve hikmetidir ki, eşyayı insanın emrine vermiştir. Yoksa bir gözsüz akrepten ve ayaksız yılandan titreyen ve bunlara mağlub olan insana bir ipek böceğinden ipeği giydiren ve zehirli arıdan balı yediren elbette insanın kendi güç ve iktidarı değildir. Aksine bütün bunlar, Yüce Rabb'in onları musahhar kılmasının ve insana ikrâm etmesinin ifadesidir.

Ey insan! Mâdem hakikat böyledir ve mâdem zayıflıktan, ihyiyaçtan, kusurdan ve âcizlikten ibâret olan mahiyetin ve hâlin ortadadır. Asıl şu mâhiyetini düşün de gururu ve enaniyeti bırak. Ulûhiyetin dergâhında hem zikir ve hâlinle, hem de tazarru ve dualarınla zaruretlerini ve ihtiyaçlarını Yüce Allah'ın dergâhına kemal-i edeple açıp arzet ve O'na tam kul olduğunu göster.

4. لاَ حَوْلَ عَنْ مَعْصِيَةِ اللهِ إلاَّ بِعِصْمَةِ اللهِ وَلاَ قُوَّةَ عَلَى طَاعَةِ اللهِ إلاَّ بِتَوْفِيقِ اللهِ veya لاَ حَوْلَ عَنِ الْمَعَاصِي وَلاَ قُوَّةَ عَلَى الْعِبَادَةِ إلاَّ بِاللّٰهِ Yani günahlara düşmemek, ibadet ve itaat üzere olmak ancak Yüce Allah'ın yardımıyla mümkündür. Hata işlemek insanın yaradılışında var olan bir gerçek olduğuna ve hatasız bir kulun olmayacağı herkes tarafından bilindiğine göre; bununla birlikte insan itaat ve ibadetle emrolunduğuna göre, insanın hatâdan korunması ve ibadette başarıya ulaşması ancak Yüce Allah'ın yardımıyla mümkün olur. Başka türlü mümkün olmaz.

Bunun sırrı ise şudur: İnsanın fitneci, fesadçı, aldatıcı ve ne zaman ve hangi şartlar altında, hem nereden ve nasıl kandıracağı belli olmayan şeytan gibi bir düşmanı varken, insanın kendine dâima kötülüğü emreden nefs-i emmâre gibi gayet kıyak bir düşmanı da kendi içinde iken ve Kur'ân-ı Kerim ile hadîs-i şeriflerden ve bunların tefsir ve şerhleri ile Hakk'a çağıran davetçilerden başka herşey şeytana ve nefs-i emmâreye arka çıkıp yardım ederken, bir kimsenin Yüce Allah'ın yardımı ve koruması olmadan tek başına bunların şerrinden korunması düşünülemez. Öyle ise bu koruma ve muhafaza ancak Cenâb-ı Allah'ın koruması ve himâyesine alması ile mümkündür.

Bu ise insanın kendi havlinden ve gücünden teberrî edip, Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve inâyetine iltica etmesine bağlıdır.

Hem ibâdet ve itaat yapma hususunda bir sürü engeller ve bahaneler çıkaran bu derece yaman düşmanlara karşı, insanın kendi ilmine, îmân ve takvasına güvenerek ibadet ve itaatlerini devam ettirmesi de düşünülemez. Öyle ise bu ibadet ve itaatte muvaffak olmak da ancak Yüce Mevlâ'nın yardımıyla mümkündür.

Bu ise insanın kendi takvâ ve şuurundan da teberrî etmesine ve Cenâb-ı Mevlâ'nın sonsuz kudret ve rahmetine, nihayetsiz şefkat ve yardımına sığınmasına bağlıdır.

İşte bu لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ cümlesi böyle bir ilticâyı ve dehâleti de ifade eder ki, mü'min olan bir kimse bu cümle ile bütün mâsiyetlere ve günahlara karşı kendini emniyete almış ve bütün ibâdet ve itaatlere karşı da ciddî bir güç ve iyi bir moral te'min etmiş olur.

5. لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ cümlesi, ciddî bir tesellî ve kuvvetli bir ümid kaynağıdır. Çünkü bu kelimeyi mânâsını bilerek söyleyen kimse şunu anlar ki, o zamana kadar kendisini koruyan elbette ondan sonra da koruyacaktır. O zamana kadar kendisine sayısız

nimetler ihsan eden Allah (celle celâluhû), elbette ondan sonra da kusursuz hikmetinin iktizâsına göre sonsuz ihsan ve ikramlarına devam edecektir.

Öyleyse bizler de hadîsin başında bulunan nebevî emri yerine getirelim ve لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ بِالله demek sûretiyle Yüce Allah'ın sonsuz kudretine sığınalım.

أَللّٰهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَأَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ.

تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ .

ALTINCI HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

يَسِّراَ وَلاَ تُعَسِّراَ، وَبَشِّراَ وَلاَ تُنَفِّراَ، وَتَطَاوَعَا وَلاَ تَخْتَلِفَا

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz. Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Birbirinize itaat ediniz, ihtilâfa düşmeyiniz.*"[6]

Tebliğ ve İrşadın Yolu, Sevdirmekten ve Hoşgörüden Geçer

1. Bu hadîs-i şerîfte bir kısım hususlar zıdlarıyla birlikte yer almaktadır. Verilen emir, emredilen meselenin yapılması gerektiğini ifade etmesine rağmen o meselenin zıddı da yasak edilmektedir. Böylece bir taraftan mesele emredilip tavsiye edilmekte, diğer taraftan da yasaklanan meselenin herhangi bir parçasının yapılmasına meydan verilmemesine işaret edilmektedir.

2. Hadîs-i Şerifte, kâinatta hâkim olan kanunlardan birisi olan "*Tedrîcîlik Prensibi*" yer almaktadır. Bu kanun insanları terbiye

6 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, II, 1359

etmede ve hâllerini ıslah etmede bir metod ve bir prensib olarak öne sürülmektedir.

Evet, gerek bitkilerin gerekse insanların büyümeleri, gelişip çoğalmaları nasıl ki yavaş yavaş ve bir zamana bağlı ise; aynen öyle de, insanların terbiye edilmesi ve hâllerinin ıslah edilmesi de ânî olmayıp uzun bir zamana bağlıdır.

3. Bu hadîs-i şerifte geçen يَسِّرَا وَلاَ تُعَسِّرَا fıkrası "zorlaştırmayın, kolaylaştırın" tarzında değil de, "*kolaylaştırın, zorlaştırmayın*" şeklinde söylenmekle zıt olan meselelerden daha faydalı olanları ve insanların hoşuna gidenleri ön plâna alınmış ve onlar nazara verilmiştir. Zıtları ise ikinci plana bırakılmıştır. Bu ise insan terbiyesinde dikkat edilmesi gereken mühim bir prensibtir.

Evet, evvelâ hem kolay olan işleri, hem de işlerin kolay olan yönünü tavsiye edip yapmalı. Meselâ: İnsan, gerek alıştığından gerekse şuûrundan dolayı eskiden beri çokça ve uzunca kıldığı namazların aynısını, ibâdete yeni başlayan birisine tavsiye etmeye kalkışmamalı. Böyle birisine önce îmanın rükünlerini, daha sonra İslâm'ın şartlarını, daha sonra büyük günahları ve derken diğer meseleleri anlatmalı.

Birden çok şeyi anlatıp da muhatabı meseleler içerisinde boğmamalı ve ona İslâm'ı yaşanmaz bir vaziyette göstermemelidir. Ezcümle başkasına namaz kıldırırken bile kısa kıldırmalı, uzun kıldırmamalı. Zekât, öşür, vergi vb. toplarken de, malının normalini almalı, en iyisini almaya kalkışmamalıdır.

4. وَبَشِّرَا وَلاَ تُنَفِّرَا "Müjdeleyin, nefret ettirmeyin" Fıkrası, terbiyede neticeye ulaşma mevzuunda etkileri büyük olan faktörlerden iki tanesine dikkati çekmektedir.

a. Âhiretteki mükâfâtın önemini, Allah'ın fazlının büyüklüğünü, bahşişinin bolluğunu ve rahmetinin genişliğini gösterip müjdelemek suretiyle insanları hayırlı işlere teşvik etmeli.

b. Kötü âkıbeti, Allah'ın gazab ve azabını ve cehennemin sakar ve belâsını değişik tehditlerle ve muhtelif korkutmalarla insanların gözleri önüne sermeli ve böylece onları kötü işler yapmaktan vazgeçirmeye çalışmalı. Meselâ: Yetimi koruyan ve kollayan bir kimsenin ahirette Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beraber olacağını söylemeli ve bu şekilde yetimleri korumaya, insanları teşvik etmeli. Diğer yönden yetim malını haksız yiyenin, âhirette dudaklarının ateşten makaslarla kesileceğini ve onun ateş parçaları yiyeceğini hatırlatıp korkutmak suretiyle onu bu gibi işlerden vazgeçirmeye çalışmalı.

5. وَتَطَاوَعَا وَلاَ تَخْتَلِفَا "*Birbirinize itaat edin ihtilâfa düşmeyin.*" fıkrası gösteriyor ki, bilhassa halkın önünde bulunan kimseler, birbirlerine daha çok itaat etmeli, daha fazla uyum içerisinde olmalı ve ihtilâfa düşmekten son derece sakınmalıdırlar. Tâ ki onları örnek alan halk da, uyum ve hoşgörü içerisinde hareket edip birbirleriyle ihtilafa düşmesinler.

Nitekim büyüklerimiz bu hususta şöyle demişlerdir:

Halkın bahçesinden padişah bir elma yerse,
Kulları ağacı kökünden sökerler.
Sultan bir yumurta için zulmederse,
Askerleri bin tavuğu şişe vurup kebab ederler.

İttifak nasıl ki yardımın ve bereketin celbine vesiledir. Öyle de ihtilâf dahi bereketin, yardımın ve başarının gelmesine mânîdir. Zira ittifak Hüdâ'dandır. İhtilâf ise şeytandandır. Bundan ötürüdür ki, her türlü huzurun ve bekânın kaynağı ittifak ve mutâvaat olduğu gibi, her türlü huzursuzluğun ve tükenişin kaynağı da ihtilaf ve tefrikadır. Hem yine bundandır ki, ittifak yüce ruhların zevk aldığı yüksek bir haslet olduğu gibi, ihtilâf da aşağı kimselerin batıp çıkamadıkları ve onunla sadist ruhlarını oyalamaya

çalıştıkları menfur bir rezâlettir. Hem bunun içindir ki, vahdetin ve mutâvaatın olmadığı, aksine ihtilaf ve tefrikanın yeşermeye başladığı bir yerde sadece kargaşalar, huzursuzluklar ve tükenişler olur.

Hâsılı: Her türlü başarıyı yaratan Yüce Allah'tır. Allah'ın başarıyı yaratması ise gönüllerin vifâkına ve kalblerin ittifakına bağlıdır. Birliğin olmadığı yerde muvaffakıyet ve zafer düşünülemez.

رَبِّ يَسِّرْ وَلاَ تُعَسِّرْ رَبِّ تَمِّمْ بِالْخَيْرِ.
أَللّٰهُمَّ حَسِّنْ أَعْمَالَنَا وَثَقِّلْ مِيزَانَنا وَيَسِّرْ حِسَابَنَا وَتَجَاوَزْ عَنَّا؛
بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ . آمِينْ.

YEDİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ، ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ، حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمٰنِ: سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيمِ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Dile hafif, terazide ağır ve Rahmân olan Allah'a sevgili iki kelime vardır:*

Sübhânellâhi ve bihamdihi (Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih eder ve O'nun hamdi ile kendisine hamd ederim.)

Sübhânellâhi'l-azîm (Azâmet sâhibi Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih ederim.)"[7]

Kâinâtı Coşturan İki Kelime

İnsanın bu dünyaya gönderilişinin en büyük ve en önemli gayesi îman-ı billah, mârifetullah, muhabbetüllah ve ubûdiyettir. Yani kâinatın Yüce Yaratıcısına îman etmek, O'nu tanımak, O'nu

---

7 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, VII, 168

sevmek ve bunu kullukla isbat etmektir. İşte سُبْحَانَ اللّٰهِ ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ kelimeleri, her türlü kulluğun özünü teşkil etmekte olup, êlmlerin rabbi olan Yüce Allah'a o nisbetle sevimli ve mizanda o derece ağırdırlar.

Evet madenler, bitkiler, hayvanlar ve melekler bilerek, bilmeyerek lisan-ı hâl veya lisan-ı kâlleriyle hep aynı şekilde, aynı kelimelerle veyahut aynı mânâlarla bir taraftan kulluklarını, diğer taraftan da Allah'ın her türlü kusurdan mukaddes ve en mükemmel sıfatlarla muttasıf olduğunu ilân ederler.

Kâinat çapındaki bazı hâdiselere bakıldığında, küremizden bin defa büyük ve yetmişbin defa daha süratli semâvî yıldızları direksiz, düşürmeden ve intizamlı bir şekilde durduran, birbirine çarpmadan gayet süratle beraber gezdiren, o hadsiz yıldızları yağsız, söndürmeden yandıran, hiçbir gürültü ve ihtilâl çıkartmadan o nihayetsiz kütleleri idare eden, ay ve güneş gibi o büyük gezegenleri son derece kuvvetli ve mütecaviz oldukları hâlde isyan ettirmeden bir kısım vazifelerle kendine itaat ettiren, nihayetsiz çokluğun enkazları gibi, göğün yüzünü kirletecek süprüntülere meydan vermeden pek parlak ve gayet güzel bir şekilde temizlettiren; hâsılı, kâinat çapında yaptığı teshîri, tedbîri, tenvîri, tanzîmi, tanzîfi ve tavzîfi hem noksansız hem de son derece mükemmel yapan Yüce Zât, elbette âlemlerin rabbi olan Yüce Allah'tır.

İşte gökler, içinde olup bitenlerle birlikte lisan-ı hâlleriyle yüce Allah'ın her türlü kusur, noksan ve âcizlikten mukaddes ve münezzeh olduğunu سُبْحَانَ اللّٰهِ ile i'lân ettikleri gibi, diğer yönüyle de böylesine noksansız bir icraat ve tasarruf neticesinde meydana gelen son derece faydalı ve mükemmel neticelere karşılık اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ diyerek hamd-ü senâyı yapmaktadırlar.

İşte gerçek bir mümin de, kâinat çapındaki işbu noksansız ve

mükemmel icraatı neticesiyle birlikte görüp anlar ve lisan-ı kâliyle سُبْحَانَ اللّٰهِ ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ der ve demelidir.

Yukarıdaki kâinat çapında verilen örneklere şu yer küremizi ilgilendiren dairede de bakılabilir. Meselâ:

Boşlukta durdurulan bulutların ve dolaşan rüzgârların, rahmet hazinesinden katreler hâlinde gönderilen yağmurun, ortalığı dolduran şimşek ve gök gürültüsünün hep noksansız ve kusursuz bir şekilde meydana geldikleri ve canlılar için mükemmel neticelerin ve son derece faydalı rızıkların meydana gelmesine sebeb oldukları görülmektedir.

İşte aklı başında olan bir insan, bütün bunlar cansız, şuursuz ve akılsız oldukları hâlde gayet şuurlu işler yapmalarıyla bunların ancak birer sebeb olduklarını, bütün bu işleri yapan Zât'ın ancak ve ancak her türlü kusur ve noksandan münezzeh ve her şeye gücü yeten bir Kadîr, herşeyi bilen bir Alîm, her şeyi hikmetli ve maslahatlı yapan bir Hakîm, rahmeti ve rızkı bol bir Rahîm ve Kerîm, yani Yüce Allah olduğunu anlar. Sonra da سُبْحَانَ اللّٰهِ lar ile O'nu her türlü kusur ve noksanlıktan tenzih eder ve görmüş olduğu mükemmel nimetler, ihsanlar ve icraatlar karşısında da اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ lar ile şükrünü ve medh ü senâsını yapar ve yapmalıdır.

Kâinatın Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh ve tahmidleri daha dar dâirede de yani çevremizdeki eşya ve hâdiselerde de gayet açıkça görülmektedir. Meselâ: Denizler, nehirler ve içlerindeki intizamlı cevherler, binlerce çeşit hayvan ve onların intizamlı yaratılıp öldürülmeleri...

Sonra dağlar, ovalar, çöller, bunların sağladıkları ve taşıdıkları fayda ve gayeler ve kendilerinde bulunan her türlü maden ve bitkiler ve içlerinde ve üzerlerinde yaşayan binlerce çeşit hayvanın muntazam ve mükemmel hayatları...

Sonra ağaçlar ve bitkiler ve onların noksansız, gayet derecede ölçülü, ma'nâlı ve son derece faydalı ve câzibeli çiçek, yaprak ve meyveleri...

Sonra gece-gündüzün ve baharların birbirlerini intizamlı takib etmeleri ile hâsıl olan mükemmel neticeleri...

İşte bütün bunlar, şuursuz oldukları halde noksansız, kusursuz ve gayet intizamlı ve faydalı bir şekilde meydana gelip gitmeleriyle, şüphesiz noksan sıfatlardan münezzeh ve kâmil sıfatlarla muttasıf yüce bir Zât'ı, yani Yüce Allah'ı lisan-ı hâlleriyle سُبْحَانَ اللهِ ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ diyerek gösteriyorlar. Noksansız oluşunu سُبْحَانَ اللهِ ile, her türlü cemal ve kemal sahibi olduğunu اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ile ilân ediyorlar. İşte şuurlu bir varlık olan insan da bu iki kelimeyi söyler, yani böylesine bir tesbihi ve bir tahmidi düşünerek yapar. O Yüce Yaratıcı'yı bu şekilde tanır. Tanıdığını ilân eder ve etmelidir.

Bir de insan nev'inin lisan-ı hâl ve lisan-ı kâlleriyle nasıl سُبْحَانَ اللهِ ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ dediklerine bir bakalım:

Başta beşerin en nûranî ve en mükemmel sîmâları olan Peygamberlerin (aleyhisselâm) gösterdikleri mucizeleri, yaptıkları irşadları ve sahip oldukları güzel ahlâkları...

Sonra "*Asfiyâ ve Sıddîkîn*" denilen gayet araştırıcı ve ilimde derinleşmiş, binlerce bilginin, o Peygamberlerin haberlerini ilme'l-yakîn suretinde katî, hem aklî ve ahlâkî ölçüler ve delillerle tasdîk etmeleri ve tasdîk edilen o düstûr ve prensipler sayesinde de, milyarlarca insanın istifade edip hidâyete gelmesi...

Sonra keşif ve keramet sahibi milyonlarca mübarek evliyâ ve kudsî mürşidin, müşâhedelerine ve kerâmetlerine dayanarak hep beraber Allah'tan başka ilâh olmadığı, Allah'ın her türlü kusurdan ve ayıptan mukaddes ve müberrâ olduğu ve Allah'ın kâmil sıfatlarla muttasıf olduğu hakikatlerini dile getirmeleri...

İşte bütün bunlar, beşer olmalarına, yani hadd-i zâtında âciz olmalarına rağmen yüce hakikatleri kavramaları, tasdik etmeleri ve ilân etmeleriyle, lisan-ı hâl ve lisan-ı kâlleriyle bir taraftan سُبْحَانَ اللّٰهِ, diğer taraftan da اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ demektedirler.

Beşerin en mümtaz sîmaları ittifakla aynı hakikatleri söyleyip Vâcibü'l-Vücud olan Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini, لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ deyip ilân etmelerine karşılık; sâir insanlar da mnâlarını bilerek ve şuurlu bir şekilde bu iki mübarek kelimeyi söylemekle hem onları tasdîk etmiş, hem vazifesini yapmış, hem de o yüce kâfileye katılmış ve kurtulmuş olacaklardır.

Mevcûdâtın hareketlerini temsil eden ve onların lisan-ı hâlleriyle yaptıkları ibadetleri Allah'a takdim eden melekler de devamlı bir şekilde yaptıkları ibâdetlerle bu iki kelimeyi söylüyor ve ilân ediyorlar.

Ve nihayet Hâtemü'l-Enbiyâ Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kudsî hayatına ve O'nun en büyük mûcizesi olan Kur'an-ı Kerîm'in ulvî beyânâtına bakıldığında, noksansız ve kusursuz olmalarıyla bu en sâdık iki şâhid ve muarrif de سُبْحَانَ اللّٰهِ deyip, Cenab-ı Hakk'ı müteaddid defalar tesbih ettikleri gibi, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ diyerek, sahip oldukları mükemmel meziyet ve hususiyetlerin Allah'tan olduğunu defalarca ilân ve isbât ediyorlar.

İşte görülüyor ki, bu iki kelime çok yüce ve gâyet geniş birçok ma'nâyı ifâde etmektedir. Kâinatta, hayır-şer, lezzet-elem, ziya-zulmet, güzellik-çirkinlik, hidâyet-dalâlet, îman-küfür, cennet-cehennem; hülâsa varlık-yokluk gibi zıt şeyler pek çok hikmetler için birbirine karşı ve iç içe olarak yaratılmıştır. Çünkü şer olmazsa hayrın kıymeti bilinmeyeceği gibi; cehennem olmazsa cennetin de kıymeti, nimeti ve lezzeti bilinmez ve anlaşılmaz.

İşte böylesine karışık ve birbirine zıt olan şeyler, yani şer, elem, zulmet, çirkinlik, dalâlet, küfür, cehennem ve yokluk âlemleri, Cenab-ı Hakk'ın bu türlü kusurları ve fena neticeleri istemediğini ve bunlardan râzı olmadığını bildirmek makamında lisan-ı hâlleriyle سُبْحَانَ اللّٰه dedikleri gibi; hayır, lezzet, ışık, güzellik, îman, hidâyet, cennet ve varlık âlemleri de bu türlü müsbet ve son derece faydalı hususları doğrudan doğruya Allah'ın rahmetinin, kerem ve ihsanının ifadesi olduğunu bildirmek makamında lisan-ı hâlleriyle اَلْحَمْدُ لِلّٰه derler. Öyle ise aklı başında olan bir mü'min de, îman ve şuuru nisbetinde bütün bu mânâları düşünerek, bütün hücrelerine ve lâtifelerine duyururcasına, سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيمِ demelidir.

Evet, سُبْحَانَ اللّٰه kelimesi, Yüce Allah'ın ulûhiyetinde, rubûbiyetinde, kemâlâtında, hâkimiyyet ve saltanatında herhangi bir kusurun bulunmadığını, o Yüce Zât'ın her türlü kusurdan muallâ, âcizlikten mukaddes, noksandan münezzeh ve ayıptan müberrâ olduğunu bildirip gösterdiği gibi, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ kelimesi de Yüce Allah'ın ortaksız ulûhiyyetini, eşsiz rubûbiyyetini, noksansız kemâlatını, nihayetsiz hâkimiyyetini ve kusursuz saltanatını bildirir, gösterir ve ifâde eder.

Bu iki kelimenin Allah katında ne kadar yüce, bereketli ve kudsî oldukları şununla da anlaşılır ki: Kur'ân-ı Kerim'de pek çok yerde سُبْحَانَ اللّٰهِ ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ kelimeleri sık sık zikredildiği gibi kulluğun hülâsası olan namazın pek çok yerinde bu kelimeler yer almakta, ayrıca namazın arkasında da otuz üçer defa,

سُبْحَانَ اللّٰه، اَلْحَمْدُ لِلّٰه، اَللّٰهُ أَكْبَرُ söylenmekte ve namazın hülâsası bunlarla yapılmaktadır.

İşte bu noktada mümine düşen, bütün mevcudâtın değişik dillerle söyledikleri bu kelimeleri onların yaptıkları her türlü tesbih ve tahmidleri de niyet ederek; hem onlar adına hem de kendi

adına birden سُبْحَانَ اللّٰهِ ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ demesi, Yüce Rabb-i Kerîm'ini bu kelimelerin ifade ettiği şümullü ve küllî mânâlarla bilmesi, tanıması ve böylece hakîkî kul olmaya çalışmasıdır.

Bu iki kelimenin ve ifade ettikleri mânâlarının değer, ağırlık ve ehemmiyetine bak ki, Naîm Cennetleri'nde bulunan hakîkî îman sahibi müminlerin oradaki sözleri سُبْحَانَكَ اَللّٰهُمَّ aralarındaki dilekleri سَلاَمٌ ve duâlarının sonu da اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ gerçeğidir.

Madem ki Yüce Allah, kendisini kullarına سُبْحَانَ اللّٰهِ takdisi ile tanıtmakta ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ senâlarıyla sevdirmektedir; Öyle ise kula düşen de, Rabb-i Kerîm'ini böylesine tanımak ve sevmektir. Zira bu iki kelimeyi şuurlu olarak söyleyen kimse, şuuru nisbetinde ancak yaratılış gâyesine uygun olarak hareket etmiş, îman-ı billaha ve mârifetullaha ermiş ve muhabbetullah zirvesine ulaşmış olacaktır.

Hem insana hakikatleri duyuran, ona anlamayı ve anlatmayı ilham edip öğreten Allah'tır. İnsan hakikatleri kavraması ve meseleleri anlayıp anlatmada muvaffak olması itibariyle hâl diliyle سُبْحَانَ اللّٰهِ dediği gibi, hakîkatleri lâyıkıyla kavrayamaması ve meseleleri gerektiği şekilde anlayıp anlatamaması kendi dikkatsizliği, ehemmiyet vermemesi ve kabiliyetsizliği gibi kusur ve noksanlar yüzünden olması itibarıyle de hâl diliyle اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ der; kusuru kendine alır. Allah'ı tesbih ve tenzih eder.

Hasılı: Akıllı, basîretli ve şuurlu bir mümin, bir taraftan eşyâ ve hâdiselerin hâl dillerinden, Yüce Arş'a ve İlâhî dergâha yükselen hamd ve tesbihlerine, kendisinin hâl diliyle yaptığı hamd ve tesbihi ile iştirâk etmeli, onların ifâ ettikleri manevî kulluklarına ayak uydurmalı ve onlarla birlikte aynı zikir halkasının bir ferdi olduğunu göstermeli, diğer taraftan kâl diliyle bizzat سُبْحَانَ اللّٰهِ ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ demek suretiyle onların başında serzâkirleri ve ustabaşıları

durumunda bulunduğunu ve âlemin en sevimli reîsi ve en şirin iftihar vesilesi olduğunu göstermelidir.

Cenâb-ı Hak bizleri lâyıkıyle سُبْحَانَ اللّٰهِ ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ diyen, kendisini tanıyan ve seven sâlih kullarından eylesin. Âmin.

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْعَظِيمِ. سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ؛
أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

SEKİZİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ:

يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلاَئِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلاَئِكَةٌ بِالنَّهَارِ وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلاَةِ الْفَجْرِ وَصَلاَةِ الْعَصْرِ، ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ: كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي؟ فَيَقُولُونَ تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ، وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Bir kısım melekler geceleyin, diğer bir kısım melekler de gündüzün biri diğerini müteâkib içinize gelip kalırlar. Bunlar sabah ile ikindi namazlarında beraber bulunurlar. Sonra* (geceleyin) *içinizde kalmış olanlar, semâya çıkarlar. Rabb'leri* (namaz kılmış olan kullarının) *hâllerini daha iyi bilirken, yine meleklere "Kullarımı ne hâlde bıraktınız?" diye sorar. Onlar da "Onları namaz kılarken bıraktık. Nitekim, namaz kılarken bulmuştuk." cevâbını verirler.*[8]

---

8 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 139

Melâike-i Kirâm Ne Şerefli Kul ve Ne Yakın Arkadaştırlar

Melek kelimesinin kökü, götüren mânâsına gelen "*Elûk*" ve haber götüren mânâsına gelen "*Elûke*"dir. "*Elk*" kelimesi elçilik demektir. Buna göre melek haber götüren elçi mânâsınadır ki, çoğulu melâike olarak gelir. Bazı âlimler melâike kelimesinin, kuvvet ve iktidar mânâsına gelen milk veya melk kökünden geldiğini kabul etmişlerdir. Meleklerin cins ve mâhiyetleri hakkında ihtilâf olmakla beraber, umûmiyetle melek denilince latîf, rûhânî ve nûrânî olan varlıklar akla gelir. İşte bu rûhânî varlıklarla alâkalı olarak bâzı işâretlerde bulunacağız:

Birinci İşâret: Meleklerin varlığı kitab ve sünnetle sabit olup, meleklere îman etmek temel îman rükünlerinden birisidir. Meleklerin inkârına sebeb olacak ve ihtilafa düşülecek ne aklen, ne de naklen hiçbir emâre ve husus yoktur. Aksine, meleklerin varlığına hem naklî hem de aklî pek çok delil vardır.

İkinci İşâret: Melekler diğer varlıklar gibi müstakil birer varlıktırlar. Yalnız diğer maddî varlıklar gibi maddî varlıklar olmayıp; uyumaz, evlenmez, yemez ve içmezler. Onlarda erkeklik-dişilik yoktur. Kendilerine verilen vazifeyi ihmal etmek şöyle dursun; onu en kısa bir zamanda en canlı ve şevkli bir sûrette îfâ ederler. En uzak mesafeleri en kısa bir zamanda ânî olarak kat' ederler ve Allah'ın izniyle değişik suret ve şekillere girebilirler. Hem melekler, Cenâb-ı Hakk'ın en mükerrem kullarıdırlar. Öyle ki, O'na asla isyan etmezler. O'nun emrine asla karşı gelmezler ve dâima Yüce Mevlâ'nın emir, irâde ve rızâsı dairesinde hareket ederler.

Şuurlu varlıklar, yaradılış itibariyle üç kısma ayrılırlar.

1. Cinlerdir ki, ateşten yaratılmışlardır.
2. Meleklerdir ki, nurdan yaratılmışlardır.
3. İnsanlardır ki, topraktan yaratılmışlardır.

Meleklerin sayısını ancak Allah bilir. Nitekim, وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلاَّ هُوَ "*Rabbinin askerlerini meleklerini) ancak kendisi bilir. Başkası bilemez.*" (Müddessir Sûresi, 31) âyet-i kerimesi ile, أَطَّتِ السَّمَاءُ وَحُقَّ لَهَا أَنْ تَئِطَّ مَا فِيهَا مَوْضِعُ أَرْبَع أَصَابِعَ إِلاَّ وَ مَلَكٌ وَاضِعٌ جَبْهَتَهُ سَاجِداً لِلّٰهِ "*Gök çatırdadı ve (manevî ağırlıktan) çatırdaması hakkıdır. (Zira) dört parmak kadar bir yer yoktur ki onda Allah için secde yaparak alnını yere koyan bir melek bulunmuş olmasın.*"[9] hadîs-i şerîfi, çok sayıda meleğin bulunduğunu ve meleklerin sayısını Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini ifâde etmektedir.

Yukarıdan beri zikredilen hususlar meleklerin hem varlığını hem de özelliklerini bildiren naklî delillerin özetidir. Buna göre Allah'ın meleklerine inanmak şüphesiz îman esaslarından biri-sidir. Başta Mukaddes Kitabların ve Peygamberlerin hepsi meleklere îmanı, bir esas olarak getirdikleri gibi, bir kısım beşeri sistemler ve feylesoflar da değişik isimler altında meleklerden bahsetmiş ve onların varlığını kabul etmişlerdir.

Üçüncü İşâret: Maddeden başka varlık kabul etmeyen maddeci feylesoflar bile melekleri inkâr edememiş ve her nev'in kendilerine göre mahiyetleri mücerred ve rûhânî varlıklar vardır, demişlerdir. Bâzıları da meleklere ukûl-ü aşere ve erbâbü'l-envâ diye isim vermişlerdir. Bütün dinler melekü'l-cibal, melekü'l-bihar, melekü'l-emtar gibi her nev'e göre melek kabul etmişler ve o melekleri o nev'in mümessili olarak görmüşlerdir. Hattâ gözleriyle gördüğünün dışında hiçbir şey kabul etmeyen, sâdece gördüğünü kabul eden, aklı gözüne inmiş ehl-i küfür ve ehl-i dalâlet bile eşya ve hâdiselerin yaratılış ve yok edilişlerini başka türlü izah edemeyince kâinatın idâresini, "kuvâ-yı sâriye" yani, cereyan eden kuvvetler nâmı altında kanunlara vermekle doğruyu yanlış olarak tasvir, telâkki ve telaffuz etmişlerdir. Ammâ onlar bile

9 Tirmizî, *Sünen*, IV, 556

bununla, meleklerin varlığını kabül ve tasdik etmeye mecbûr kaldıklarını göstermişlerdir.

Dördüncü İşâret: Aklî delile gelince; meselâ: Yağmurun katreleri uzak yerden gelmekle beraber, rüzgâr ve hava da çarpışmalarına yardımcı olduğu hâlde katrelerin arasında bir çarpışma vuku bulmamaktadır. Demek ki o katreler başıboş değildir. Nitekim, onların gemleri, onları temsil eden meleklerin elindedir. Evet yağmur damlalarının çarpışmayıp düzgün bir şekilde ve ihtiyaç olan yere gelip inmeleri, her bir katrenin bir meleğin elinde olduğunu gösterir.

Melekler, manevî, nûrânî ve rûhânî varlıklar olduklarından onları her göz göremez. Öyle ise onların görülmemesi olmadıklarından değil; aksine her göz onları görecek şekilde yaratılmadığındandır. (Nitekim, dünyada Allah'ın görülme- mesinin sebeblerinden birisi de budur). Ancak, Cenâbı Hakk'ın nasib ve muvaffak kıldığı gözler o ruhânî varlıkları ve melekleri görebilir. Meselâ: Bazı büyüklerimiz onları değişik şekillerde ve bazı Peygamberler (aleyhisselâm) onları hakîkî hüviyetleriyle görmüşlerdir. Nitekim Hazreti Muhammed (aleyhisselâtu vesselâm), özellikle Miraç hadisesinde pek çok melekle ve Hz. Cebrâil'in hakîkî hüviyetiyle görüşmüş; daha doğrusu onlar, birbirinin hakîkî hüviyetlerini görmüşlerdir.

Yeryüzü bütün basitliği ve katılığına rağmen her bir karış toprağında milyonlarca canlı vardır. Öyleyse nûrânî, lâtif ve hayata gayet müsâit olan şu koca semâların da içlerinde vatan edinenlerden boş kalması elbette ki düşünülemez.

Tabiat kanunları itibârî ve vehmî olduklarından tek başlarına iş yapamazlar. Onların iş yapmaları için onları temsil edecek, onlara nezaret edecek, onların dizginlerini ellerinde tutacak, o kanunlar vasıtasıyla işler görecek, melâike denilen ibadullah vardır. Başka türlü olamaz. Üstad-ı A'zam Bedîüzzaman

Hazretlerinin dediği gibi: "*Hayat hakîkat-ı hâriciyedir. Vehmî bir emir hakîkat-ı hâriciyeyi yüklenemez.*" Yani hayatın görünürde bir hakîkati vardır. Görünen haricî bir hakîkat ise hiçbir şekilde hariçte hakîkati olmayan ve görülmeyen vehmî emirler ve itibârî kanunlar tarafından yüklenip meydana getirilemez. Nitekim, anayasaların yanında, ayrıca icrâ organları vardır. Öyle ise kâinattaki kanunları sebeb olarak ellerinde tutan ve Allah'ın izniyle Allah adına ve sırf Allah için kendilerine verilen vazifeyi eksiksiz ve kusursuz yerine getiren, mâhiyetleri maddeden mücerred, fakat varlıkları sâbit ve hakikat olan yaratıklar vardır. İşte semâvî dinlerde bu tür yaratıklara "melâike veya ervah" diye isim verilmekte ve onlardan tafsilatıyle bahsedilmektedir.

Beşinci İşâret: Kâinat çapında görülen eksiksiz rubûbiyetin saltanat ve haşmeti, meleklerin varlığını gerektirmektedir. Şöyle ki:

a. Herşeyi rahmet ve keremiyle besleyip idâre eden haşmetli Rubûbiyet, şükür ve takdis içinde şuurlu ve gâyet geniş bir kulluk ister. Şuursuz maddeler ve küllî unsurlar ve büyük kütleler hesâbına bu vazifeyi, ancak küllî bir şuura ve umûmî bir ibâdete sâhib hadsiz melâike görebilir.

b. Rubûbiyyet saltanatı, icraâtının her tarafta temsil edilmesini ister. Hâkimâne ve fevkalâde olan icrââtının temsîlini ise, en güzel bir şekilde ancak melekler yapabilir. Çünkü onlar, nefs-i emmâreden âzâdedirler. Yaptıkları temsilcilik vazifesini sâfi, garazsız ve hâlisâne yaparlar.

Hem aklı gözüne inmiş kimseler eşya ve hâdiselerin hakikatini yeterince göremeyeceklerinden ötürü, Allah tarafından bâzı sebebler yaratılmıştır ki, bunların başında melekler gelir. Tâ haksız şikâyetler Cenâb-ı Hakk'a gitmesin. Ölüm hâdisesinde olduğu gibi.

c. Hakîkat ve hikmet itibariyle yeryüzünün olduğu gibi,

göklerin de kendine münâsib yaratıkları olması lâzımdır. Ve bu husus gâyet kat'îdir.

1. Başta bütün ehl-i akıl ve nakil bunda ittifak etmişlerdir. Çünkü kâinatta câri olan kânunlar, kâinâtın canlı ve intizamlı hareket etmesine yeterli sebepler değildir.

2. Beşer, kelâm sıfatının mümessilleri ve hameleleri olan bir ümmet olduğu gibi, melâike de tekvin ve irâde sıfatının hameleleri olan bir ümmettir.

3. Melâikenin bir ferdinin varlığının isbat edilmesiyle diğerlerini de kabul etmek lâzım gelir.

4. Enbiyâ ve Evliyâdan pek çoğu meleklerle görüşmüşlerdir. Onların görmeleri ve söylemeleri haktır. Çünkü Enbiyâ ve Evliyâ bu hususta ihtisâsı olan kimselerdir.

5. Çiçeğin, ağacın ve bahçenin olduğu gibi, herbir madde ve unsurun, eşya ve hâdisenin de bir şahs-ı manevîsi vardır. Bütün bunların fıtrî kulluklarını şuurlu bir şekilde temsil edip İlâhî Dergâha takdim edecek olan ve yeryüzü büyüklüğünde manevî cesâmeti ve haşmeti bulunan manevî varlıklara ihtiyaç vardır. İşte bu manevî varlıklar melâike-i kirâmdır.

6. Ehl-i keşfin meleklerle temas etmeleri, avamdan olan bâzı kimselerin onlarla konuşmaları ve bâzı kimselerin sâdık rüyâlarda onlarla irtibat kurmaları, meleklerin varlığına dâir apaçık şâhidlerdir.

7. Enfüsî olarak da meleklerin varlığı sâbittir. Zirâ insan, vicdanıyle baş başa kaldığında, kendisini yalnız bırakmayan, ona bâzı şeyleri ilhâm eden varlıkların mevcûdiyetini hisseder ve onların varlığını kabûl eder.

8. Âfâkî olarak da meleklerin varlığı sâbittir. Zirâ duâ gibi, mânevî pek çok hediyelerimizin onlara gittiğine ve onlardan feyiz gibi pek çok şeylerin bize geldiğine dâir sayısız tecrübeler ve müşâhedeler vardır.

9. Değil beşerin rûhu, en basit bir varlık bile fâni olmak için yaratılmamıştır. Herşey bir çeşit bekâya mazhardır. Meselâ: Bir çiçek fâni olsa bile; zihinlerde yaşamaya devam eder. Öyle ise varlığı sâdece maddeye inhisâr ettirmek gâyet yanlıştır.

10. Cenâb-ı Hakk'ın mukaddes bir cemâli vardır. Cenâb-ı Hakk'ın zâtı gibi cemâli de ebedîdir. Ebedî olan bir cemal ise, elbette kendine müştâk olacakları ve müştâklarının da ebedî olmalarını ister. Cenâb-ı Hakk'ın mukaddes cemâline en güzel aynalık vazifesini görecek ve en başta müştâk olacak olanlar ise, elbette ki nefsin desiselerinden uzak ve gâyet sâfî ve garazsız kulluğa sâhib olan varlıklar olacaktır. İşte bunlar, Kur'ân-ı Kerim'in diliyle melâike-i kirâmdır.

Altıncı İşâret: Melekler muhtelif nevîlere ayrılırlar:

1. Müdebbirât: Nasıl ki beşer bir ümmettir ve Kelâm sıfatından gelen İlâhî şeriatın taşıyıcıları, tatbik edicileri ve mümessilleridirler. Öyle de melekler dahi muazzam bir ümmettirler ki onların amele kısmı, irade ve kudret sıfatından gelen tekvînî şeriatın tatbikçileri ve mümessilleridirler. Hem onlar hakîkî müessir olan yüce kudret ve irâdenin emirlerine tâbî olan öyle şerefli kullardır ki, gökteki yıldızların herbiri onların birer mescidi ve birer mâbedi hükmündedir.

2. İlliyyûn: Mukarrebûn meleklerdir ki bunlar dâima Allah'ı tenzih ve tehlil ile meşgul olup muhabbetullâh ile hep istiğrak hâlindedirler.

3. a. İnsanlarla Rabbânî münâsebetlerin gerçekleşmesi ile ilgili, insanın kalb ve rûhunun tekâmülü ile alâkalı ve insanların hakîkî terbiye ve terakkisiyle vazifeli olan meleklerdir. Meleklerin en büyüğü ve vahiy meleği olan Cebrâil (aleyhisselâm) bunlardandır. Bunların vazifeleri çok mühimdir.

b. Bazı meleklerin vazifesi Peygamberlere (aleyhimüsselam) Asfiyâ

ve Evliyâya (kuddise sırruhüm) kuvvet ve teselli vermekle onların mâneviyatlarını yükseltmektir. Bedir harbine iştirak eden melekler gibi. Hattâ Bedir harbine iştirak eden meleklerden bazısı, diğer harblerden farklı olarak fiilen savaşmış ve düşman öldürmüştür.

c. Bazılarının vazifesi de insanların hidâyetleri için duâ etmek ve onlara şefâat etmektir. Nitekim,

إِنَّ لِلّٰهِ مَلاَئِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ يُبَلِّغُونِي عَنْ أُمَّتِي السَّلاَمَ "*Allah'ın yeryüzünde dolaşan melekleri vardır; bana, ümmetimden selâm ulaştırırlar*"[10] hadîs-i şerîfi buna ve bu gibi hakîkatlere açık bir delildir.

d. Bazılarının vazifesi, insanlara hayrât ve hasenâtı işlemelerini telkin ve teşvik etmektir.

e. Bazılarının vazifesi de kâfirlere verilen cezayı îfâ ve infâz etmektir.

f. Bazı meleklerin de özel vazifeleri vardır. Kur'ân-ı Kerim'in "*Kirâmen-Kâtibîn*" dediği hafaza melekleri gibi.

g. İnsana, öldükten sonra sual etmeye me'mur olan melekler de vardır ki, bunlara da "*Münker-Nekîr*" denilir.

Meleklerin en büyükleri ve onların rasûlleri olan melekler ise, herkesçe bilinen meleklerdir. Bunlar dört tanedir.

a. Peygamberlere (aleyhisselâm) vahiy getiren Cebrâil (aleyhisselâm).

b. Canları ya bizzât kendisi alan veya bu hususla vazifeli meleklerin mümessili olan Azrâil (aleyhisselâm).

c. Rızıkları sâhiplerine ulaştıran meleklerin mümessili olan ve rüzgâr gibi bâzı hâdiseleri tedvir eden Mikâil (aleyhisselâm) ki, rızıktaki rahmetin ifâdesi olan ihsân ve ikrâma nezâret eder. Ve o rızıklara karşı yapılması gereken şükürleri şuurlu bir şekilde temsil ve ifâ eder.

---

10 Dârimî, *Sünen*, I, 713

d. Kıyâmetin ilânında Sûr'u üflemekle vazifeli olan İsrâfil (aleyhisselâm)'dır ki, yaşatma ve öldürme gibi İlâhî ve Rabbânî icraâtı temsil eder ve bunlara sâfî hizmet neşesi içinde ve şuurlu bir şekilde nezâret eder.

Yedinci İşâret: Bütün îmanî hakîkatlerin şu dünyevî hayatta bile çok faydaları vardır. Meleklere îman meselesi de îman şartlarından birisi olduğuna göre, bunun da uhrevî olduğu gibi dünyevî dahi pek çok faydaları vardır. Meselâ:

Birincisi: İnsanın en kıymetli şeyi rûhudur. Dolayısıyla rûhunu yitirmekten muhafaza etmek için onu kuvvetli ve emin bir ele teslim etmek ister ve bundan da derin bir sevinç duyar. Ayrıca insan yaptığı hayırlı işlerin ve uğradığı zulümlerin de kaydedilmesini ister ve kaydedildiğini bilmekten hâsıl olan bir huzur ve sevinç duyar. İşte bu muhafaza ve kayıd işini en mükemmel bir şekilde yapan melâike-i kirâmdır.

İkincisi: İnsan, kıymetli bir sözünü veya değerli bir sanatını bâkîleştirmek ister. Bunun için de iştiyâkla kaleme ve fotoğrafa alınarak başkaları tarafından okunup seyredilmesi için onun muhafazasına çalışır. Özellikle, yaptığı işler hayırlı olup onların cennette devamlı meyveleri bulunsa, daha ziyâde merâk eder. İşte bu işi de yapan melâike-i kirâmdır.

Üçüncüsü: Herkesin insanı terk edip yalnız başına bıraktığı zaman insan melekleri düşünür, yanından ayrılmayan melekleri hatırlar ve onlarla tesellî bulur, ünsiyet eder ve böylece yalnızlıktan ve korkulardan kurtulur. Meselâ: Kabir hayatı insanın aklına gelince insan oradaki yalnızlığını düşünüp şimdiden ürkmeye başlıyor. Ancak oradaki "*Münker-Nekîr*" adındaki mübârek iki melek arkadaşı düşününce, ürkmesi birden iştiyâka ve arzuya dönüşür. Hattâ kabirde, ölmeden önce ne ile uğraşıyor idiyse kendisini aynı vaziyette zanneder. Ve yanındaki meleklerle o hususta sohbet eder. Meselâ: Namaz ve Kur'ân gibi hususlarda. Evet,

vefat eden kimse, kabirde belki evvelâ bu hususlarla alâkalı olarak meleklerle sohbet edecek ve yalnız olmadığını ve yalnızlığa itilmediğini orada daha iyi bir şekilde anlamış olacak.

Sekizinci İşâret: Meleklere îmanın uhrevî meyvelerine gelince; insan melekleri şuurlu bir şekilde kabul etmekle hem ehl-i îman hem ehl-i ihsân olmuş olacağından; kendisine vâdedilen koca cennet, ebedî saadet ve Cenab-ı Hakk'ın eşsiz cemâliyle müşerref olma gibi sonsuz mükâfatlarla karşılaşacak. Bunlar ise mükâfât olarak yetmez mi?

Elhasıl: Hakîkat ve hikmet, meleklerin varlığını gösterdiği gibi, bütün ehl-i akıl ve ehl-i nakil meleklerin ve rûhanilerin varlığında, tâbir etmede ihtilâfa düşmeleriyle beraber mânevî bir icmâ ile ittifak etmişlerdir.

Öyleyse Ey Bîçâre Adam! Neye güveniyorsun ve hangi hakikate dayanıyorsun ki, bütün ehl-i aklın ve ehl-i naklin varlığını kabul ettiği bir hakîkati kabul etmiyorsun. Aklını başına al ve akıllıca hareket et. Yoksa divânelerden olman kuvvetle muhtemeldir.

آمَنْتُ بِاللّٰهِ وَمَلاٰئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَبِالْقَدَرِخَيْرِهِ
وَشَرِّهِ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى؛ وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ.

DOKUZUNCU HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

لَمَّا كَذَّبَنِي قُرَيْشٌ قُمْتُ فِي الْحِجْرِ فَجَلَّى اللهُ لِي بَيْتَ الْمَقْدِسِ

فَطَفِقْتُ أُخْبِرُهُمْ عَنْ اٰيَاتِهِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *şöyle buyurmuştur:*

"*Kureyş beni Mîraç hâdisesinde yalanladığı zaman, Hıcr'da ayakta durdum. Derken Allah bana Beytü'l-Makdis'i* (aradaki mesâfeyi kaldırarak) *gösterdi. Ben de Beytü'l-Makdis'e bakarak, onun alâmetlerinden Kureyş'e haber vermeye başladım.*" [11]

Kudsî Bir Dâvet ve Şerefli Bir Ziyâret

Mîrâç meselesiyle alâkalı olarak sekiz hususu zikredelim:

1. İnsanın yaradılışından maksad kendisine verilen kâbiliyet ve hususiyetlerle Cenâb-ı Hakk'ın gizli hazinelerini keşfedip bulmak, onun varlığına ve birliğine, isimlerine ve sıfatlarına katî bir burhan ve kesin bir delil olmaktır. Diğer bir tabirle insanın asıl

[11] Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, V, 224

vazifesi Cenâb-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnâ ve sıfat-ı ulyâsına mazhar olmaktır. Hadd-i zatında insanın kıymeti de esmâ-i hüsnâya mazhar ve ma'kes olması nispetindedir. Buna göre insan bir yönüyle kendi kıymet ve itibarını artırırken; Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini göstermesi yönüyle de O'na parlak bir ayna olmuş olur. Meselâ:

a. Benlik ve hürriyet, insana Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, birliğini ve yaptığı icraâtında muhtar ve müstakil olduğunu anlaması için verilmiştir.

b. İnsanın varlığı, Zât-ı Vacibü'l-Vücûd'un varlığını göstermek için yaratılmıştır.

c. İnsanın üç-beş şeye geçici olarak malik olması her şeyin maliki olan Yüce Allah'ı bilmesi ve tanıması içindir.

d. "Eşya zıddıyla bilinir." kâidesince, karanlık nûru gösterdiği ve karanlığın derecesi nûrun derecesini bildirdiği gibi; insan da son derece zayıflığı ve âcizliği ile, fakirliği ve ihtiyaçlarıyla ve gayet derecedeki noksan ve kusurlarıyla Yüce Allah'ın sonsuz kudret ve kuvvetini, tükenmez servet ve rahmetini, nihayetsiz kemâl ve cemâlini bildirip tanıtmaktadır.

Hâsılı, insanın kendine verilen her türlü sıfatlarla Cenâb-ı Hakk'ın zat ve sıfatları için bir vâhid-i kıyâsî (onları anlama ölçüsü) olması gerekmektedir. Yani, Allah'ı tanıyıp tanıtması gerekmektedir. Maalesef insanın vazifesi böylesine ciddî ve yüce olduğu hâlde; insanların pek çoğu Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarına perde oluyorlar. Vazifeleri, keşfetmek ve göstermek olduğu hâlde kapatıyor ve sed çekiyorlar. Gerçekten insan pek zâlim ve pek câhildir. Hem insan böyle çaplı ve geniş bir nüshadır ki, Cenâb-ı Hak esmâ-i hüsnâsını ve onların mânâlarını insanın fıtratına dercettiği duygularla insana hissettiriyor. Yeter ki şuurlu olan kimse kendini okumasını bilsin ve insanlık semâsındaki derecesini göstersin.

2. İnsan, anlamak istediğini önce hayâline getirir. Sonra anlamaya ve öğrenmeye çalışır. Hayâle getirilen şeyler ise kemiyet ve keyfiyetle alâkası olan şeylerdir. Bizler Yüce Allah'ı kendi hevesimize ve anlayışımıza göre anlamaya ve göstermeye kalkarsak, O'na şekil vererek düşünmeye başlarız. Halbuki Cenâb-ı Hak, keyfiyetten ve kemiyetten münezzehtir. Nitekim İbrahim Hakkı Hazretleri şöyle der:

Bulunmaz Rabbimin zıddı ve misli âlemde;
Ve sûretten münezzehtir, mukaddestir Teâlallâh.
Şeriki yok, berîdir doğmadan doğurmadan ancak;
Ehad'dir (bir) küfvü (benzeri) yok. İhlâs içinde zikreder Allah.
Ne cism-ü ne arazdır, ne mütehayyiz (yer tutan) ne cevherdir;
Yemez, içmez, zaman geçmez, berîdir cümleden Allah.
Tebeddülden, tagayyürden, dahi elvân ü eşkâlden;
Muhakkak Ol müberrâdır. Budur selb-i sıfâtullah.
Ne göklerde ne yerlerde ne sağ u sol ve ön artta;
Cihetlerden münezzehtir hiç olmaz mekânullah.

Hakikat böyle olunca Yüce Allah'ın bilinmesi ve lâyıkıyla tanınması için bir muallime, bir mürşide ihtiyaç vardır. İşte bu muallim ve mürşidler, başta Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmak üzere peygamberlerden ibâret olan nûranî cemaattir.

3. Yüce Allah'ın yaptığı bütün işler gâyet güzel ve son derece hikmetli ve faydalı olduğuna göre, demek ki o Yüce Zât bütün yaptıklarını bilerek yapıyor. "Bilen konuşur." hükmünce, Cenâb-ı Hak da konuşacak demektir. Mâdem konuşacak, elbette mahlûkat içinde canlılarla, canlıların içinden müstakil bir ruha sahip olanlarla, onların içinden de akıllı ve şuurlu olanlarla, şuurluların içinden de kâbiliyetleri ve şuuru gerek zaman, gerekse mekân bakımından gâyet geniş ve umûmî olanlarla, yâni insanlarla ve insanların içinden de akıl ve dirayet noktasında, ahlâk ve

fazilette, kabiliyet ve şuurda; gerek semâvî kitapların ve Peygamberlerin tasdîki ve kendisinden sonra gelen sayısız muhakkikin ve onların yazdıkları kitapların tasdiki ile, gerekse dost ve düşmanın takdir, tasdik ve tasvipleri ile en yüksek derecede olanlarla konuşacaktır ki bunlar peygamberlerdir. Özellikle de beşerin efdali ve peygamberlerin seyyidi olan Hâtemü'l-Enbiyâ Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir. Nitekim Cenab-ı Hak O'nunla konuşmuş, O'na habîbiyet makamını vermiş ve Mîraç vasıtasıyla Onu cemâliyle müşerref kılmıştır.

4. Mîraç, Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in en büyük mûcizelerindendir. Cenâb-ı Hak yeryüzü ahâlisine nasıl ki kamerin yarılması, parmaklarından suyun akması gibi mu'cizelerle O'nun peygamberliğini gösterip isbat etti. Aynen öyle de, Miraç mûcizesiyle de gökyüzü ahâlisine yani meleklere ve ruhânî varlıklara, O'nun mahlûkatın efdali ve seyyidi olduğunu göstermiştir. Şöyle ki: Göklerin ve yerin Rabbi, mülk ve melekûtun sahibi olan Yüce Allah, hicretten yaklaşık bir buçuk sene önce bir gece Kâbe bitişiğindeki Hıcir'den Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i "*Burak*" vasıtasıyla aldırıp Mescid-i Aksa'ya, oradan Miraç vasıtasıyla birinci kat semaya, oradan meleklerin kanatları üzerinde yedinci kat semaya, oradan Cebrail'in (aleyhisselâm)'ın kanatları üzerinde *Sidretü'l Müntehâ*'ya ve oradan da *Refref* denilen vasıta ile *Kâb-ı Kavseyn*'e; hattâ daha da yakınına yükseltti ve bununla bütün âlemlere Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kim olduğunu gösterdi. Sonra da Onun sahip olduğu kudsî hâlet-i kudsiyesini başkasına da sirayet ettirmek için O'nu cemâliyle taltif ve fermanıyla tavzif etti. Bu vesîleyle mümessili bulunduğu bütün âlemi Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e; Efendimizi de bütün âleme göstermiş oldu. Sonra da beş vakit namaz emrini, Bakara sûresinin son âyetlerini ve Allah'a şirk koşmadan vefat eden kimsenin cennete gireceği müjdesini vererek O'nu tekrar Mescid-i Haram'a ve

halkın içine gönderdi. Tâ gidip gördüğü yerleri ve maddî-manevî yükselmenin sırlarını halka anlatsın; açtığı bu yükselme yolunda başkaları da yükselsin ve böylece başkaları da yaradılışlarının gayesini gerçekleştirmiş olsunlar.

5. Mîrâç:

a. Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin en yüce işareti ve alâmetidir. Zira bir kulunu alıp kısa bir zamanda bütün âlemi dolaştırdıktan sonra tekrar eski yerine getirmiştir.

b. Mîraç, Cenâb-ı Hakk'ın varlığının ve birliğinin en açık alâmetlerinden birisidir. Zira kuluna her tarafı gezdirip gösterdiğine göre o kulun sahibi ve mâliki kim ise; Mescid-i Haram'ın, Mescid-i Aksâ'nın, yedi kat göklerin, Sidretü'l-Müntehâ'nın, cennet ve cehennemin de yegâne sahibi ve mâliki O'dur.

c. Mîraç, Seyyidü'l-Mürselîn ve Habib-i Rabbi'l-Âlemîn olan Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Yüce Allah tarafından, kendisini ziyaret etmeye dâvet edilmesinin, Onun da bu dâvete icabet edip ziyarete gitmesinin ifadesidir. Evet, hem öyle bir ziyaret ki, Cibrîl-i Emîn bineğinin üzengisini tutmakta, Mikâil (aleyhisselâm) bineğinin zimamını tutmakta, Ona yol göstermekte ve bir noktaya kadar Ona teşrifatçılık yapmaktadırlar. Öyle bir ziyaret ki, neticede o Aziz Misafir (sallallâhu aleyhi ve sellem) İlâhî maksadları anlayacak, marzıyyât-ı İlâhiyyeyi kavrayacak, tekvînî âyetleri öğrenecek, Zât-ı Zülcelâl'in hâs ve sadık bir tercümanı olarak tekrar dünyaya dönecek ve görüp anladıklarını halka bildirecektir. Nitekim öyle yapmıştır.

d. Mîraç, Hz. Muhammed Aleyhissalat-ü Vesselâm'ın mazhar olduğu İlâhî esmâ ve sıfâtların dairesine geçip kevn-ü mekâna, zaman ve âsumâna sığmaz hâle gelen ve bir türlü teskin olmayan pâk ruhunun ve sâfî kalbinin sükûnete ve itmînâna kavuşmasının ifadesidir. Evet, bu hususta öylesine terakkî etmiştir ki, artık o isimlerin ve sıfatların tecellî dâiresini çoktan geçmiş, yetmiş bin

perdeyi arkada bırakmış ve doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk'ın Zâtının ismi olan "Allah" ism-i şerîfinin tecellîsine mazhar olmuştur.

e. Mîraç, Cenâb-ı Hakk'ın bütün mevcûdatta intişar eden sevgisinin tecellî etmesinin bütün çeşitlerini bir noktada ve bir aynada görmek ve eksiksiz Cemâlinin her türlü tecellîsini ehadiyyet sırrıyla göstermek istemesinin ifadesidir.

f. Cenâb-ı Hak, o biricik Habîbi'ne bu âlemde meydana gelen harikulâde işlerin membaları ve elde edilen neticelerin mahzenleri olan yüce âlemleri Miraç vasıtasıyla göstermiştir.

g. Mîraç, *Âyetü'l-Kübrâ* (en büyük âyet) olan *Hakikat-ı Muhammediye*'nin gerek kendisine, gerekse âleme gösterilip tanıtılmasının ifadesidir.

Nitekim mîraç vasıtasıyla o Mübârek Zât'ın, kâinatın nasıl bir mümessili ve Cenâb-ı Hakk'ın nasıl bir halifesi olduğu gösterilmiş, âlemin en son ve en muhterem efendisinin kim olduğu bütün varlıklara bildirilmiş ve bütün âlemler hakîkat-ı Muhammediye'den haberdar edilmiştir.

Evet, İslâmiyeti, Kur'ân'ı ve Cenâb-ı Hakk'ı gösterme ve O'nun adına iş yapma gibi büyük bir emâneti omuzuna alan Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mânevî yapısı, mîraç sayesinde Tûbâ ağacı gibi İlâhî feyizle sulanmış ve Cenâbı Hakk'ın fazlı ile tekâmül etmiştir. Evet, nübüvvet öyle bir çekirdektir ki İslâmiyet ağacı bütün çiçek ve meyveleri ile ve son derece inşirah verici koku ve tadları ile o çekirdekten çıkmıştır.

6. Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mîraç esnâsında ilâhî melekûttan pek çok acâyip şeyler görmüştür. Meselâ:

a. Peygamber ve meleklerle görüşüp konuşmuş.

b. Burak, Mîraç ve Refref gibi vasıtaları görmüş ve onlarla seyahat etmiş.

c. Mescid-i Aksâ ve etrafını görmüş.

d. Beyt-i Mamûr'u ve Sidretü'l-Müntehâ'yı görmüş.

e. Açık ve gizli akan nehirleri görmüş ve Kevser nehri istikâmetini tutup cennete girmiş.

f. Cennet ve nimetlerini, cehennem ve azabını görmüş.

g. Birinci kat semâda azap çeken bazı kavimleri görmüş.

h. Dönüşte, Mescid-i Aksâ'ya uğrayıp Peygamberlere namaz kıldırmış. (Bir rivâyette bu namaz, sabah namazıdır ve bu namazda müezzinliği Cebrail (aleyhisselâm) yapmıştır.)

ı. Mîraç gecesi sabahı o gece başından geçenleri Kureyş'e haber verince, onların yalanlamalarına karşılık perde açılmış ve Mescid-i Aksâ gözleri önüne getirilerek, onunla alâkalı ne sordularsa hepsine cevap vermiş.

i. Yolda karşılaştığı kâfilenin bir kısım husûsiyetlerini ve Mekke'ye ne zaman gireceklerini haber vermiş ve haber verdiği gibi doğru çıkmış. Hattâ kâfile az gecikince verdiği haberin doğru çıkması için yeryüzünün hareketi durmuş ve bu duruş, güneşin sübûtu ile, yani hareket etmemesi ile gösterilmiştir. Nitekim kâfile Mekke'ye gelince güneş tekrar hareketine ve seyrine başlamıştır.

7. Bütün bunlardan demek istediğim şudur ki: Hâtemü'l-Enbiyâ ve Habîb-i Rabbi'l-Âlemîn olan Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) tek başına Cenâb-ı Hakk'ın isimlerine, sıfatlarına, hattâ Yüce Zâtı'nın tecellîsine mazhar oldu. Varlığıyla Cenâb-ı Hakk'ın varlığını, davranış ve icraâtıyla Cenâb-ı Hakk'ın icraâtını gösterdi. Neticede hiçbir peygambere nasip olmayan bir şerefe, yani ruhu ve bedeniyle mîraç yapma, Cenâb-ı Hak'la münferiden konuşma ve O'nun eşsiz Cemâlini görme şerefine nâil oldu. Ve böylece Hakîkat-ı Muhammediyye'sini Mîraç vasıtasıyla kendisi görmüş olduğu gibi âleme de göstermiş oldu.

Bizler tek başımıza, gerek İlâhî isimlere ve sıfatlara bu derece mazhar olmaktan, gerekse böyle bir makamı elde etmekten uzağız. Bu herhangi birimiz için ne mümkündür, ne de müyesserdir. Fakat bizlerin cemaat olarak, nesil olarak ve son ümmet olarak gerek Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarına mazhar olmamız, gerek ruhen ve kalben mîraç yapmamız, gerekse Hakîkat-ı Muhammediyesi adına pek çok şeyler bilmemiz mümkündür. Ve inşaallah bunu gerçekleştirme yolundayız. Çünkü bugün etrafımıza baktığımızda bu mânâda çok samimi gayretler ve ciddi inkişâflar görülmektedir.

Evet, liselisiyle-üniversitelisiyle, genciyle-ihtiyarıyla, kadınıyla-erkeğiyle, gerek memleketimizde gerekse diğer memleketlerde canlı ve şuurlu bir çırpınma, gelecek adına akıllıca bir hazırlık ve gelecek nesle *Asr-ı Saâdet Zemîni* hazırlama gibi bir gayret mevcûttur. Gaflet uykusunda bulunmayan veya kör olmayan herkes, bütün insanların lehine olan böyle bir gelişmeyi görür ve sürûra kavuşur. Evet günümüz gülün dikenden ayrıldığı, zararın nereden geleceğinin bilindiği, nesli terbiye etmenin hem de İslâm'a göre ıslah etmenin ehemmiyet ve lüzumunun anlaşıldığı bir devirdir. İşte bunun farkında olan bizler, Cenâb-ı Hakk'ın kâinatta tecelli eden isimlerine mazhar olarak ve gerek Kur'ân'da gerekse sünnette yer alan hususları tatbik ederek, onları fiiliyatımızla gösterecek ve şahs-ı manevî olarak mîraç yapacağız, inşaallah.

Hülâsa: Hırâ mağarasında Cebrail (aleyhisselâm)'ın ilk defa "*Ikra*" âyetiyle birlikte beş âyeti tâlim etmesiyle başlayan ve gün geçtikçe ilerleyen nübüvvet ve risâlet nuruna sahip olan Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), dünyanın kendisini anlamadığı ve kendisine sırtını çevirdiği hicretten takrîben bir buçuk sene önce gecede meydana gelen Mîraç hâdisesiyle bütün mânevî mertebelerin üstüne çıkarak, gerek mülk gerekse melekût

âlemlerini seyretmiş ve Sidretü'l-Müntehâ'ya varmıştır. İşte o noktada Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Cibrîl-i Emîn dâhil bütün mevcudatı arkada bırakarak;

Yürü kim meydan senindir bu gece,
Sohbet-i Sultan senindir bu gece;
İrmedî evvel gelen bu devlete,
Kimse lâyık olâmadı bu rif'ate.

iltifatının mazharı olarak "*Ettehıyyâtü*" ile bütün mevcûdatı temsil ederek hem kendi adına hem de mevcûdat adına Yüce Allah'a selâm vererek Kâb-ı Kavseyn makamına erişti. Cenab-ı Hak'la kemiyetsiz ve keyfiyetsiz bir hâlde hem selâmıyla hem de rü'yet ve kelâmıyla müşerref oldu, arkasından da bir kısım hediyelerle tekrar geriye döndü. Bir müddet daha halkın içinde kaldıktan sonra da en yüce dostu olan Cenâb-ı Hakk'a, tekrar dönüşü olmayan bir gidişle gitti. Şu anda bizim de aynı kulluk şuuruyla gitmemiz için yalvarmakta ve orada bizi beklemektedir.

8. Mîraç yolculuğunu açık bir şekilde anlatan İsrâ sûresinin birinci âyeti olan: سُبْحَانَ الَّذي أَسْرٰى بِعَبْدِه لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِد الْحَرَام إِلَى الْمَسْجِد الْأَقْصَى الَّذي بَارَكْنَا حَوْلَهُ... "*Eksiklikten uzaktır O (Allah) ki, geceleyin kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya yürüttü.*" (İsrâ Sûresi, 1) âyetinin Nahl sûresinden sonra ve ayrıca İbrahim (aleyhisselam)'ın medh edilmesinden sonra zikredilmesinde şu gibi hikmetler vardır:

1. Mîraçta, Nahl sûresinin son âyetlerinde Cenâb-ı Hakk'ın ehl-i takva ve ehl-i ihsanla beraber olacağına ve onlara yardım edeceğine dâir yer alan va'dler gerçekleşmiş oluyor.

2. Nahl sûresinin son sayfasındaki Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yapılan Millet-i İbrahim'e ittibâ emrinden, mertebe-i Muhammedî'nin mertebe-i İbrahim'den daha düşük olması gibi

akla gelebilecek bir ihtimal, daha sonra Mîraçtaki mertebesi gösterilmek sûretiyle ortadan kaldırılmış ve Hazreti Muhammed *sallallahü aleyhi ve sellem*'in Seyyidü'l-Enbiyâ ve Habîb-i Kibriyâ olduğu hakikati bütün parlaklığıyla gösterilmiştir.

اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ، اَلسَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ؛ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

ONUNCU HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ فَأُرِيدُ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ أَنْ أَخْتَبِىءَ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Her peygamberin* (kabul edileceği muhakkak olan) *bir duâsı vardır. Ben ise inşâallah duâmı kıyamet gününde ümmetime şefaat etmek için saklamak istiyorum.*"[12]

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.) Bütün İnsanların Efendisidir

1. Hadîs-i şeriften anlaşıldığı üzere her bir Peygambere, yaptığı zamanda mutlaka kabul edilecek bir dua hakkı verilmiştir. Pek çok Peygamber (aleyhimüsselâm) bu duâ hakkını dünyada kullanmıştır. Meselâ: Nuh (aleyhisselâm) kâfir kavminin helâkini istemiş ve bu duası kabul edilmiştir.

2. Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelince, O bu duâ

[12] Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, VIII, 192, 193

hakkını şu dünyada kullanmamış, hadîs-i şerîfte ifade ettikleri gibi çok zor ve gayet şiddetli bir gün olan kıyamet gününde ümmetine şefaat olarak bırakmıştır. Bu hakkını orada kullanacaktır. Allah da (celle celâluhû) Onun o yüce duâsını, yani şefaatini kabul edecek ve cehennemde kâfirden başkasını bırakmayacaktır.

3. Şefâat bir vasıta, bir sebeb ve bir vesiledir. Şefaat etmek demek bir kısım insanların günahlarının affedilmesine ve diğer bir kısım insanların da mertebe ve derecelerinin artmasına sebep olmak demektir.

Ahirette başta Peygamberler (aleyhimüsselâm) olmak üzere sıddıklar, şehitler, sâlih kimseler, ilmiyle amel eden âlimler, okuduğu Kur'ân'ı tatbik eden hafızlar ve küçük yaşta ölen çocuklar durumlarına göre hep şefâat edeceklerdir. Fakat bütün bunların şefâati nisbî ve kısmî olup umûmî değildir. Çünkü orada öyle zamanlar ve yerler olacak ki Peygamberler Aleyhimüsselâm bile, نَفْسِي نَفْسِي deyip, başkasını düşünmeyecekler veya رَبِّ سَلِّمْ سَلِّمْ diyecek, başka birşey diyemeyeceklerdir. Ancak bütün bunlardan müstesnâ olarak şefâatı umûmî olan ve kendisini değil, ümmetini düşünecek olan bir tek insan vardır. O da fahr-i âlem olan Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir.

Evet, Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) fertlerin, cemiyetlerin ve bütün beşeriyyetin kendisine medyûn ve minnetdar olduğu bir Zât'tır. Çünkü O başka, hem bambaşka bir Zât'tır. Evet:

1. Mîraç'ta îman ve İslâm hakîkatlerini mübarek gözleriyle görüp, bizlere O getirmiş ve onları görme kapılarını bize, O açmıştır.

2. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), Yüce Allah'ı esmâ-i hüsnâ ve sıfât-ı ulyâsıyla en güzel bir şekilde tanıyan, yaptığı kullukla tanıdığını gösteren ve mârifetine erdiği Yüce Mevlâ'yı en beliğ bir şekilde anlatan en mümtaz şahsiyettir. Bu mevzuda

merakı olanların O'nun Cevşenü'l-Kebir adındaki münacâtına bakmaları yeterlidir.

3. Yüce Rabb'imizi olduğu gibi, O'na karşı kulluğumuzu da Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bildirip tanıtmıştır. Çünkü O olmasaydı, biz ne yüce Rabb'imizi, ne de O'na kulluk yapılacağını ve bu kulluğun nasıl yapılacağını bilirdik. Zirâ kulluğun nelerden ibaret olduğunu ubûdiyyet dâiresinin mümessili ünvanıyla en güzel bir şekilde temsil eden ve anlatıp gösteren O Zât-ı Şerif'tir.

4. Kendisi en güzel ve en mükemmel ahlâka sâhib olup bize en olgun ahlâkı gösteren ve bildiren yine O Zât'tır.

5. Şefkat ve muhabbetin en açık bir lisânı ve en parlak bir mümessili, hiç şüphesiz Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir.

6. Biz insanlığı tam mânâsıyle O'nda gördük ve O'ndan öğrendik. Zirâ Yüce Hâlık'a karşı ta'zim ve mahlukâta karşı şefkat esaslarından ibaret olan insanlığı, ibâdet ve muâmeleleriyle en güzel bir şekilde O Zât göstermiştir.

7. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) toplum hayatının huzurlu ve devamlı olması için fertler arasında mutlaka bulunması gereken, "*kendisi için istediğini başkası için de istemek*", "*büyüklere hürmet küçüklere merhamet*", "*akıl, gazab ve şehvet duygularını istikâmet dâiresinde kullanmak*" gibi düsturları adâlet ve merhamet ölçüleri içerisinde tatbik etmiş ve bizden de tatbikini istemiştir.

8. Getirdiği nûr ile kâinatın firaklı ve zevalli mâtemhanesinin şekil ve görünümünü; vazife, terhis ve vuslat müjdeleriyle zikirhaneye, bayram ve şenliğe çeviren O Zât'tır. Nitekim, ölümle meydana gelen firak ve ayrılıktan sonra, visâl ve kavuşmanın yolunu O Zât açıp göstermiş ve beşerin ağlamalarını gülmelere çevirmiştir.

9. Eşyâ ve hâdiselerin mâhiyetlerini ve iç yüzlerini O tanıtmıştır. Evet bunca varlıkların neler oldukları, nereden gelip nereye gittikleri ve bu dünyadaki işlerinin nelerden ibaret olduğu suallerine iknâ ve isbât edici cevablar verip akıl ve kalbi tatmin eden O Zât'tır.

10. Kâinat kitabının ma'nâlarını ders alıp anlayacağımız şekilde tefsîr ederek bize açıklayan yine O Zât'tır.

11. Enfüsî-âfâkî, gizli-açık her eşya ve hâdisenin hikmet ve ma'nâsını açıklayıp, kâinâtı Yüce Mevlâ'nın kudret kalemiyle yazdığı ve hâdiseler diliyle okutturduğu gayet mânidar mektûbâtı şeklinde bize tanıtan yine Odur.

12. O Yüce Şahsiyet, kâinâtın aslı ve çekirdeği olup, kâinât Onun nûru üzere yaratılmıştır.

13. Hilkatin sebebi olması haysiyetiyle kâinâtın ve mevcûdâtın yaratılmalarına da O sebeb olmuştur.

14. Hilkat ağacının en mükemmel meyvesi olmakla yaradılışın hikmetini ve insan olmanın ne derece kıymetli olduğunu O göstermiştir.

15. Kendileriyle ünsiyet edeceğimiz, hayatlarını kendimize güzel bir meşk ve numûne olarak alacağımız Sahâbe, Evliyâ ve Asfiyâ adındaki mübârek cemaati O Zât yetiştirmiştir. Zâten Onun cadde-i kübrâsından hâriç bir hakikat ve bir necat yolu olmadığı gibi, O'nu imam, rehber ve reis kabul etmeden bir kimsenin mârifet ehli olup gerçek insanlık semâsına çıkması da düşünülemez. Zirâ Minhâc-ı Muhammedî'den başka bütün yollar kapalıdır, tıkanmıştır ve çıkmaz sokaktır.

16. Küfrün ve zulmün her türlüsü ile şeytândan gelen vesveselerin ve şüphelerin bütünü, Onun getirdiği hak nûr ile bâtıl olduğu ortaya çıkmış ve bütün bunlar, kökünden kazılıp akıl ve fikir plânında etkisiz hâle getirilmiştir.

17. En son elçi olup bize hitâb ve iltifat şeklinde gelen en son Rahmânî ve Rabbânî hediyeler O'nun eliyle gönderilmiştir. Evet, Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim gibi ezelî bir kelâm ve ebedî bir hitâb olan bâkî bir mucizeyi O'nun eliyle beşere takdim etmiştir.

18. Ahirette ebedî olarak kalma müjdesini beşere O getirip takdim etmiştir.

19. Topyekûn bütün insanları Allah'ın izniyle, kendi şefaat-ı uzmâsına, Allah'ın engin rahmet ve mağfiretine ve ebedî ziyâfetgâhı olan cennetine ve Rıdvanına çağıran en gür sedâlı, en tatlı sesli ve en hoş nağmeli dâvetçi ve dellâl yine O Zât-ı Şerîf'tir.

20. Şu anda bile Berzah âleminde ümmetinin amelleriyle meşgul olup, yapmış oldukları iyiliklere karşı "*Elhamdülillâh*" demekte, işlemiş oldukları kötülüklerine karşı da ümmeti için istiğfarda bulunmakta ve bu şekilde vefatından sonra bile ümmeti ile olan sıkı alâka ve irtibâtını devam ettirmektedir.

21. Maddî-manevî her meselede, dünyevî-uhrevî bütün kudsî vazifelerde bize dâima en yüksek reîs, imam ve üstâd O Zât olmuştur.

22. Fikren Asr-ı Saâdet'e gidersek; vazife başında ve ubûdiyet içinde son derece mümtaz bir şahsiyetle karşılaşırız ki, O Zât Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) risâletiyle ebedî saadetin gerçekleşmesine vesile olduğu gibi, ubûdiyet ve duasıyla da cennetin yaratılmasına ve beşerin oraya alınmasına sebebtir. Zira O Zât, gûyâ bütün nûrânî ve kâmil insanların iştirak ettiği büyük bir namazda ve yüce bir kullukta kendine ve ümmetine bâkî hayatı, ebedî saadeti, dâimî cenneti, kudsî likâyı ve ulvî rızayı istiyor ki, en küçük bir mahlûkun en basit bir ihtiyâcını zamanında gideren Yüce Mevlâ'nın, bu derece kudsî ve kâmil bir cemaat içerisinde en sevgili bir kulunun gâyet

ciddî bir ubûdiyette ve son derece samîmî ve hasbî bir duâda ve arkasındaki bütün cemaatin lisân-ı hâlleriyle "*Âmîn, Allâhümme Âmin.*" diyerek tasdik ettikleri ve istenilen şeylere karşı da: "*Oh.. Evet Yâ Rabbenâ, istediğini ver, duâsını kabul et, biz de aynı şeyleri istiyoruz*" dedikleri bir ubûdiyyette bütün beşer için gayet derece lüzumlu ve zarûrî olan bu ihtiyaçları yerine getirmemesi düşünülemez. Yüce Allah sevgili kulunun bu derece zarûrî olan duâsını elbette ki kabul etmiştir.

Hattâ denilebilir ki, cennet gibi ebedî bir ziyâfetgâhın hazırlanmasına başka hiçbir sebeb olmasa; Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yapmış olduğu ubûdiyeti ve duâsı, cennet gibi bir mükâfatın hazırlanmasına kâfî ve vâfî bir sebebtir. İşte beşerin ebedî saadetine vesîle olan bu derece ulvî, nûrânî, kudsî ve merhametli bir Zât'a beşeriyyet elbette ki medyûn ve minnettardır. Ve beşer bu minnetdarlığı Onun getirdiği esaslara sâhip çıkmakla ve O'na çok salâvât-ı şerife getirmekle göstermek ve gereken şükrünü edâ etmek mecburiyetindedir. Kaldı ki, beşerin bu şükrü mukâbelesiz kalmayacak, her iki saadetin te'minâtı olacaktır.

23. Âhirette şefaat-ı uzmâ ve Makâm-ı Mahmûd sâhibi Rasûl-i Ekrem'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Evet, O Hazret, doğduğunda nasıl ki secdeye kapanıp أُمَّتِي أُمَّتِي dedi ise ve hayâtı boyunca ümmeti için meşakkat, musîbet ve sıkıntıların her türlüsüne katlandı ise; öyle de âhirette her hâl ü kârda, özellikle bütün dillerin kesildiği, şefaatlerin kalktığı, herkesin sâdece kendisini düşünmeye başladığı bir anda Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisini değil; ümmetini düşünecek ve onların kurtuluşu için hakkı olan duasını yani şefâat-ı uzmâsını yapacak ve böylece bir taraftan inananların kurtulmasına sebeb olurken, diğer taraftan da kendisinin رَحْمَةً لِلْعَالَمِين سَيِّدُ النَّاس، شَفِيعُ الْمُذْنِبِينَ، ve Makâm-ı Mahmûd'un sâhibi olduğunu gösterecek ve bunu orada herkes

görecek ve bilecektir. Hal böyle iken maalesef insanların pek çoğu gaflet içinde olup O'nu tanımamakta ve açtığı nurlu yolda gitmemektedir. Evet, Süleyman Çelebî'nin dediği gibi,

Tıfl iken Ol dilerdi ümmetin;
Sen kocaldın terk edersin sünnetin.

hakikati bütün çıplaklığı ile ortadadır.

Buna göre bize düşen kıyamet gününde şefâatine çok muhtâç olacağımız bu derece muhterem bir Zât'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kur'ân'dan ve sünnet-i seniyyelerinden ibaret olarak getirdiği esaslara ve hakikatlere sâhip çıkıp sarılmak ve her hususta O'nu rehber ve imam kabul etmektir.

Evet, bütün Enbiyânın imamı, bütün Asfiyânın serveri, bütün Mukarrebin'in akrebi (en yakını), bütün mahlûkâtın ekmeli, bütün mürşidlerin sultânı, beşerin en emîni ve insanlığın en fazla mûtemed ve mûteberi olan... Ve her iki âlemin fahri, her iki dünyanın hayatı, her iki saadetin vesilesi, her iki cihanın efendisi, risâlet ve velâyet gibi iki kudsî cenâhın sâhibi, cin ve insin rasûlü gibi kudsî ünvanların yegâne sâhibi bulunan... Hâsılı, ledün ilminin Sultânı, tevhid ve irfan semâsının güneşi ve ubûdiyyet derecesinin risâlet mertebesindeki habibiyyet makamının en mümtâz şahsiyeti olan Zât, Hazret-i Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir. İşte beşer O'nu dünyada böyle tanır ve arkasından giderse O da onları âhirette tanır, ellerinden tutar, onlara şefaat eder ve kurtulmalarını te'min eder.

Yukarıda özet olarak arz edilen hususlar muhtelif hadîs-i şerîflerde ve büyük zâtların eserlerinde tafsilâtıyla yer alan hususlardır. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i tanımak isteyenler, Kur'ân-ı Kerim'e, hadis kitablarına ve O'nu tanıyanların eserlerine bakar ve O'nu tafsilatıyla öğrenirler. Bu husus umulur ki, âhiretlerini kazanma istikâmetinde kendilerini daha ciddî

gayrete sevk eder de, Habîbullah olan Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in rızâsını ve şefâatini hak ederler.

Son olarak Onu bir nebze olsun tanıdığımızın ifadesi olarak M. Âkif'in dediğine iştirak edelim ve var gücümüzle şöyle haykıralım:

Dünya neye sâhibse O'nun vergisidir hep;
Medyûn O'na cem'iyyeti, medyûn O'na ferdi.
Medyûndur O Mâ'sûm'a bütün bir beşeriyyet;
Yâ Rab! Bizi mahşerde bu ikrâr ile haşret.

أَلْفُ أَلْفِ صَلاَةٍ وَأَلْفُ أَلْفِ سَلاَمٍ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ
أَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا شَافِعاً مُشَفَّعاً. آمِينْ.

ON BİRİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
اَلْعِلْمُ ثَلاَثَةٌ وَمَا سِوٰى ذٰلِكَ فَهُوَ فَضْلٌ اٰيَةٌ مُحْكَمَةٌ
أَوْ سُنَّةٌ قَائِمَةٌ أَوْ فَرِيضَةٌ عَادِلَةٌ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*İlmin esası üçtür. Bundan başkası faziletle alâkalı bir fazlalıktır:* (açık ve kesin olup hükmü kaldırılmamış olan) *muhkem âyet,* (gerçekleşip neshedilmemiş) *sağlam sünnet,* (mirasçılar arasındaki taksim ile ilgili) *âdil hüküm.*"[13]

Asıl İlim Üçtür, Gerisi Fazîlettir

İlim: Okumak, görmek ve dinlemek suretiyle veya Cenâb-ı Hakk'ın kalbe attığı bir nur ile elde edilen mâlûmâttır. İlim idrâk etme sıfatı olup bir şeyi gereği gibi idrâk etmek, bir şeyin hakikatini ve iç yüzünü tetkik üzere bilmek demektir. İlmin zıddı cehil ve zandır.

---

13 Ebu Dâvud, *Sünen*, III, 306- 307

İlim mârifetten daha umûmîdir. Mârifet tefekkürle bilmek mânâsına olup, Cenâb-ı Hakk'a nisbeti câiz değildir. Çünkü Allah'ın ilmi zâtî ve husûsîdir. Kulların ilmi ise ârızî ve husûlîdir. Cenâb-ı Hak ilim sıfatıyla muttasıftır. Ancak O'nun ilmi mahlûkatın ilmi gibi basit ve sınırlı olmayıp bütün kâinatı kuşatmıştır. Hiçbir şey O'nun ilmi dışında kalamaz ve hiçbir şey O'nun ilminden gizlenemez. Çünkü Allah'ın ilmi ezeli ve mutlaktır ve bu itibarla da kayıtsız ve vasıtasızdır.

Allah katında kitapların en güzîdesi Kur'ân, ilmini vahiy yoluyla Allah'tan alan peygamberler içinde en güzîde ve süzülmüş olanı Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), ümmetler içinde en güzîdesi de Ümmet-i Muhammed'dir. İşte Hz. Kur'ân gibi bir rehbere, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi bir imama sahip olan ümmet-i Muhammed, en müterakkî ve en süzme ümmet olduğu gibi, onlar içinde en güzîdeleri de Hamele-i Kur'ân olarak Enbiyâya vâris olan ulemâdır. Ulemâ, Enbiyâya özet olarak şu hususlarda mirasçıdırlar:

1. Kalblerini bir kıbleye bağlamada,

2. Müslüman olan kabîle ve şubeleri, İslâmî grup ve cemaatleri bir araya getirip aralarında fark görmemede,

3. Cenâb-ı Hakk'a karşı mârifette, muhabbet ve itaatte,

4. Dini yayarken karşılaştıkları zorluklara ve zulümlere karşı sabır ve sebât, sadaket ve metânet göstermede,

5. İman ve Kur'ân'la ilgili hakîkatleri tebliğ ve insanları irşad etmede,

6. Güzel ahlâk ve muâşerette ve insanları idâre etmede,

7. Tâlim ve terbiyeden maksadın sırf Allah'ın rızası oluşunda.

İşte bu âlimlerdir ki: إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ Yani "*Allah'tan, kullarından lâyıkıyla haşyet duyanlar ancak âlimlerdir.*" (Fâtır Sûresi, 28) sırrınca Yüce Allah'tan lâyıkıyle haşyet duyarlar.

Onların bu haşyeti Allah'a karşı olan mârifetlerini, muhabbetlerini ve itaatlerini artırır. Yüce Allah'a en çok haşyet duyan âlimler olunca, Allah'ın kulları içinde en fazla tekrîm buyurduğu da onlar olmuştur. Bu ise, رُتْبَةُ الْعِلْمِ أَعْلَى الرُّتَبِ "*İlim rütbesi rütbelerin en yücesidir.*" hakîkatinin ifadesidir. Yalnız ilmin bu derece önemli olması sadece nazarî haysiyetle değil, aynı zamanda amelî haysiyetledir.

Ancak âyet ve hadislerde geçen ilmin, insana yüksek dereceler kazandırması için bir şart vardır. O da, bildiğiyle amel etmektir. Çünkü amelsiz ilim, gayesiz vesîleye benzer. Aksi ise cinâyettir. Nitekim bir insan istediğini öğrensin; şayet bildiğiyle amel etmezse ilmin kendisine hiç faydası olmaz ve ahirette hiçbir ücret alamaz. Öyle ise okumaktan ve ilim elde etmekten maksad sadece Yüce Allah'ın rızasını tahsil etmek olmalıdır. Diğer maddî ve mânevî faydalar dolayısıyla olmalıdır. Yoksa kuru odun yığınından farksız ve faydasız bilgilerden ibaret olan bir kısım kırıntıları kafaya doldurmak, diyalektik yapmak, diploma almak ve dünyevî kademelerde yükselmek için elde edilen ilim, insana kâr değil zarar getirir. İlim iki türlüdür:

1. İlm-i Zâhir: Mükellefin ibadet ve muameleleriyle alâkalı olan ilimdir ki, tefsir, hadîs ve fıkıh ilmi gibi ilimler böyle ilimlerdir. Böylesine bir ilim durumuna göre herkesi alâkalandıran bir ilim olup her türlü ilmin esasıdır. Ve ulemâ denilince de zâhir ilimlere sahib olan yani fıkıh ve şeriat ilimleriyle, sünnetin getirip ortaya koyduğu esaslarıyla, îman ve Kur'ân hakikatlariyle ve hakîkî îman dersleri ile uğraşan zâtlar akla gelir.

2. İlm-i Bâtın: Bu ilim, ilm-i muâmele ve ilm-i mükâşefe olarak ikiye ayrılır.

İlm-i muâmele: Riya, kibir, hased, gıybet, sû-i zan vb. kötü huylardan nefsi terbiye ve kalbi tasfiye etmek sûretiyle

temizlenmekle ve ihlâsla, sabırla, şükürle, tevazû ile hürmet ve merhametle vb. güzel ahlâkla bezenmekle alâkalıdır. Bu ilim sayesinde insan maddî manevî hayatını tehlikelerden ve günahlardan ibaret olan hastalıklardan korur. Maddî-manevî hayatını huzur adına teminât altına alan iyi huyları ve güzel karakterleri edinir. Ve böylece cemiyet bünyesinde sevimli ve faydalı bir uzûv hâline gelir.

İlm-i mükâşefe: Kalbe ihsan-ı İlâhî olarak konulan bir nurdur. Kişi bu nurla vehbî olarak bazı şeylere muttalî olur. İlm-i mükâşefe ile uzaktan yakından alâkası olmayanların böyle bir ilmi inkâr etmeleri doğru olmadığı gibi; ilm-i mükâşefe sahipleri de objektif olmayan böylesine bir ilmin mahsûlünden ulu orta her yerde bahsetmeleri de hiç uygun değildir. Çünkü aynı ilme ve aynı meşrebe sahip olmayanlar bildiklerine zıd düşen veya anlamada güçlük çektikleri böyle bir mes'eleyi yadırgayabilirler. Bundan dolayı da kimseyi tenkid etmemeli. Aksine, tedbirli hareket edip kanaatlerini işin ehline izhar etmeli. Zira herkesin ruh, kalb ve fikir dünyası aynı seviyede olmadığı gibi, sâhib oldukları ilim, kanâat ve meşrepler de aynı değildir.

Hem îman ve İslâm hakîkatleri içerisinde ve Kur'ân'ın gösterdiği istikâmet çizgisinde olduktan ve biri diğerinin kusurlarıyla değil, her meşreb kendi dâvâsının hizmetiyle uğraştıktan sonra, tâli derecedeki ictihada, hizmet metoduna, ilme ve marifete dayalı mezheb ve meşreblerin bulunmasında, toplum hayatının teessüsü ve teşekkülü itibarıyla zarardan fazla kâr ve sıkıntıdan ziyade rahatlık vardır. Çünkü bu sâyede bir meşreb sâhibi kendi meşrebinden olanlarla birlikte daha rahat ve daha verimli bir şekilde hizmet verme imkânını bulur.

Hem, Cenâb-ı Hakk'ın müteaddid ve muhtelif isimleri vardır. Her bir isim tecelli etmek ister. Müteaddid ve muhtelif

isimlerin tecellisi ile de elbette ki değişik meşreb ve anlayışlar ortaya çıkar. Öyleyse değişik kanaat ve mesleklerin bulunması zarûrî olup gâyet fıtrîdir. Yeter ki Esmâ-i İlâhiyye'nin tecellisinde müdâhele, münakaşa ve tahakkümvâri bir hareket olmadığı gibi, kalbî ve aklî meşreb ve ekoller arasında da müsâdeme, tenkid ve zıdlaşma olmasın. Yani herkes, sâdece kendi mesleğinin revâcı ile uğraşsın. Hattâ başkalarının butlanı ve noksanı bile kendisini meşgul etmesin ve onu asıl vazifelerini yapmaktan alıkoymasın.

Hem ilim, Yüce Allah'ın kudsî sıfatlarından bir sıfattır. Yüce Allah bu sıfatla, yani ezeli ilmiyle ezelden ebede kadar olmuş ve olacak olan her şeyi en ince detaylarına kadar bilmektedir. Hem ilim Peygamberlerin bıraktığı yegâne mirastır. Hem ilim meclisleri huzurun indiği, rahmetin kapladığı ve meleklerin kuşattığı yerler olup Cenâb-ı Hak oraya iştirak edenleri nezd-i Ulûhiyetindeki meleklerine ve rûhânî varlıklara söyler ve onlarla iftihar eder. Hem âlimlerin kalplerine konulan ve ilmin amel hâline dönüşmesinin ismi ve ifadesi olan hikmet, başka bir şeyi değil; ancak onların mağfiret olunacaklarını gösterir. Hem Yüce Allah'ın kendisini ilme veren bir kimseye cennete giden bir yolu kolaylaştırdığı herkes tarafından bilinen ve büyük bir beşareti içeren bir gerçektir.

İlmin faziletlerinin ve ulemânın derecelerinin çok yüksek olduğunu gösteren pek çok âyet-i kerime ve hadîs-i şerif vardır. Bu hususta varid olan hadîs-i şeriflerden denizden katre mesâbesinde birkaç tanesini zikretmekle yetinelim:

مَنْ جَاءَهُ الْمَوْتُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ لِيُحْيِيَ بِهِ الْاِسْلاَمَ فَبَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّبِيِّينَ دَرَجَةٌ

"*Kim İslâm'ı ihya etmek için ilim taleb ederken ölüm kendisine gelirse, onunla Peygamberler arasında tek bir derece vardır.*" [14]

---

[14] Dârimî, *Sünen*, s.100

وُزِنَ حِبْرُ الْعُلَمَاءِ بِدَمِ الشُّهَدَاءِ فَرَجَحَ عَلَيْهِ "*Ulemânın mürekkebi şühedânın kanı ile tartıldı da ondan ağır geldi.*"[15]

مَنْ يُرِدِ اللّٰهُ بِهِ خَيْراً يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ "*Her kime Allah hayır murad ederse; onu dinde fakîh kılar.*"[16]

عَالِمٌ يُنْتَفَعُ بِهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ "*Kendisiyle istifade olunan bir âlim, bin âbidden hayırlıdır.*"[17]

İbn-i Mâce'nin hasen bir senedle Hz. Osman (radıyallahu anh)'dan rivâyet ettiği bir hadîs-i şerif de şöyledir:

يَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلاَثَةٌ: اَلْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ "*Kıyâmet gününde şu üç sınıf insan şefaat eder: Peygamberler, âlimler ve şehidler.*"[18]

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ.

اَللّٰهُمَّ أَنْتَ قُلْتَ وَقَوْلُكَ حَقٌّ: إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ.

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ هَؤُلاَءِ الْعُلَمَاءِ الصَّالِحِينَ. آمِينْ.

15 Hatîb el-Bağdâdî, *Târîh-i Bağdâd*, II,153

16 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 25

17 Deylemî, *Firdevs bi-Me'sûri'l-Hitâb*, III, 41

18 İbn Mâce, *Sünen*, II, 1443

ON İKİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

مَنْ قَالَ بِهِ صُدِّقَ، وَمَنْ عَمِلَ بِهِ أُجِرَ، وَمَنْ حَكَمَ بِهِ عَدَلَ،

وَمَنْ دَعَا إِلَيْهِ هَدَى إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"(Kur'ân'ın) *söylediğini söyleyen kimse tasdik edilir. O'nunla amel eden kimse karşılığını bulur. O'nunla hükmeden kimse adâlet göstermiş olur ve O'na çağıran kimseyi de (Kur'ân) doğru yola iletir.*"[19]

En Doğru Söz Allah'ın Kelâmıdır

Kur'ân-ı Kerim, her şeyden önce Kelâmullah'il Kadim ve Hablüllah'il Metin'dir. Kur'an, Yüce Mevlânın ezeli ve Sübhani hitabı ile ebedi ve Rahmani iltifatının hazinesidir. Kurân, urvet'tül vüskâ ve sırât-ı müstakimdir. Kur'an, en parlak hidâyet rehberi ve en sağlam kurtuluş vesilesidir. Kur'an'ın meyvesi Yüce

19 Tirmizî, *Sünen*, V, 173

Rahman'ın rahmeti ve ebedi cennet saâdetidir. Kur'an, her iki cihanda en önemli bir kurtuluş vesîlesi ve en sağlam bir saâdet vâsıtasıdır. Bu itibarladır ki, Kur'anı her gün okumak suretiyle onunla irtibatlı olmak ve bu irtibatı devam ettirmek Cenâbı Hakk'ın sonsuz feyzinin mecmuası ve o feyze ermenin en kuvvetli vesîlesidir. Kur'an'ın gerek lafzında gerek mânâsında her derde bir deva, her zulmete bir ziya, her ye'se bir rica vardır.

Bölümün başında zikredilen hadîs-i şerîf aslında çok daha uzundur. Uzunluğu ile birlikte her kes tarafından bilinmesi gereken bir hadîs-i şerîftir. Kur'ân-ı Kerîm'in diğer kitab ve kelâmlar arasında ne derece üstün olduğunu açık bir şekilde ifade eden bu uzun hadîs-i şerîfin sadece son kısmından dört fıkra alıp onları bir nebze açıklamak suretiyle Kur'ân-ı Kerîm'in üstünlüğünü ve insanlığın Kur'ân-ı Kerîm'e sımsıkı sarılması gerektiğini göstermeye çalışacağız.

Birinci Fıkra: مَنْ قَالَ بِهِ صُدِّقَ "*Kur'ân'ın dediğini söyleyen kimse tasdik edilir.*"

Evet, geçmiş ümmet ve asırlarla alâkalı olarak Kur'ân-ı Kerim'in verdiği haberlerin her birisi doğru olduğu gibi, gelecekte gerek dünyada, gerekse ahirette olacak hâdiselerle, verilecek mükâfat ve çekilecek azabla alâkalı verdiği haberler de mutlaka doğrudur. Onların bir kısmı gerçekleşmiş olup, istikballe alâkalı olanları da haber verdiğine göre elbette aynı şekilde gerçekleşecektir. İşte bahsettiği her şeyi ve verdiği her bir haberi doğru olan Kur'ân-ı Kerim'in dediklerini söyleyen ve verdiği haberleri nakleden kimse elbette doğruyu söylemiş, doğruyu bulmuş ve her türlü söz ve hareketleriyle doğrulardan olmuş olur.

İkinci Fıkra: وَمَنْ عَمِلَ بِهِ أُجِرَ "*Kur'ân ile amel eden kimse, karşılığını bulur.*"

Evet, Kur'ân-ı Kerîm, insanların yeryüzüne geliş gâyelerini ve yaradılış maksatlarını açıkca dile getirmektedir ki o da kulluktur.

Kur'ân-ı Kerîm, cemaatini haramlardan kaçınmak ve farzları işlemek sureti ile şeâire hürmet ve sünnet-i seniyyeye ittiba etmek tarzında kulluğa davet ederken; insanların bu davete icabet etmemeleri neticesinde dünyada âkıbetlerinin çok kötü olacağını, ahirette de azablarının çok çetin olacağını korkutarak haber vermektedir. Bu davete icabet ettikleri takdirde ise, îmanlı ölmek gibi güzel âkıbeti ve cennet gibi ebedî bir mükâfatı göstermekte ve müjdelemektedir. Yani, hayatlarını Kur'ân'a göre tanzim etmeyenlere cehennem azabını göstermekte, Kur'ân-ı Kerîm'i hayatlarının ölçüsü ve aynası yapanlara da cennet gibi ebedî bir mükâfatı va'detmektedir.

Buna göre her bir harfine on, yetmiş, yedi yüz, hattâ bazı mübarek yerlerde ve vakitlerde binlerce sevabın verildiği Kur'ân-ı Kerim'i gece gündüz demeden okuyan ve bilhassa Kur'ân-ı Kerim'in dediklerini pratik sahaya dökmek suretiyle, mânâsını hâl ve hareketleriyle gösteren kimseler şüphesiz kendilerine va'dedilen mükâfata nâil olacaklardır. Zaten Kur'ân-ı Hakîm, okunup anlaşılsın, öğretilip anlatılsın, hakîkatleriyle amel edilsin, esaslarıyle hükmedilsin ve bu sayede insanlık yaradılış gayesi doğrultusunda sırat-ı müstakimde dâim ve sâbit kalıp saadet-i dâreyne vâsıl olsun diye indirilen bir kitaptır.

Üçüncü Fıkra: وَمَنْ حَكَمَ بِهِ عَدَلَ "*Kur'ân ile hükmeden kimse, adâlet göstermiş olur.*"

Evet, Allah âdil-i mutlaktır. Mahlûkat arasında verdiği ve bildirdiği hükümlerde mutlak âdildir. Adaleti yerine getirememe ve adâletli olmama gibi âcizlikten ve kusurdan mukaddes ve münezzehtir. Mahlûkâtın hiçbirisine asla zulmetmez. O ya merhametinin ifadesi olarak affeder veya hikmet ve adaletinin ifadesi olarak hak edilen cezayı lâyık-ı vechile cezâyı hak edene verir. Hem Allah, insanlara dünyada kendi aralarında nasıl muâmele yapacaklarını ve hangi suçlara ne gibi cezâlar vereceklerini Kur'ân'da

bildirmiştir. O hâlde Kur'ân'ın hükmünü esâs alıp insanlar arasında öyle hükmeden kimse verdiği kararında isâbet etmiş ve verdiği hükümde adaletli davranmış olur.

Dördüncü Fıkra: وَمَنْ دَعَا إِلَيْهِ هُدَى إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيم "*Ve Ona çağıran kimseyi de (Kur'ân) doğru yola iletir.*"

Evet, Kur'ân-ı Kerim insanları sırat-ı müstakîme götüren bir hidayet kaynağıdır. Zaten Kur'ân-ı Kerîm'in kendisi sırat-ı müstakimden ibarettir. Sırat-ı müstakim ise Peygamberlerin, sıddıkların, şehidlerin ve sâlihlerin yürüyüp neticeye vardıkları gayet geniş ve rahat bir caddedir ki, Yüce İslâm dînidir. İşte bu yolda yürüyen kimseler hiçbir zaman Allah'ın gazap ve lânetine mâruz kalmayacakları gibi kerem ve lütfundan da mahrum olmazlar. Çünkü onlar bu hâlleriyle dâimâ hidâyette, engin bir rahmet içinde ve o nisbette de saâdet-i dâreyne doğru emniyet içerisinde yürümüş oluyorlar. İşte çevresindeki insanların sırat-ı müstakimden ibaret olan ve sırat-ı müstakimde yürümenin şartlarını, rükün ve edeplerini parlak beyanlarıyla açıklayan böyle bir Kur'ân-ı Hakîm'e çağıran bir kimse, elbette ki Kur'an sayesinde kendisi gerçek hidâyeti bulup kurtulduğu gibi, çağırdığı kimseleri de Kur'an'ın temsil ettiği istikamet yoluna iletmiş ve onların da hidayet ve kurtuluşuna vesile olmuş olur. Ve o kimse bu dâveti ile insanlar arasında ses itibariyle en yüksek, söz itibariyle en güzel, sadâ itibariyle en gür ve dâvet itibariyle en makbul olan bir kimse derecesine yükselir.

Bu münâsebetle şunu da beyân ederiz ki: Kur'ân-ı Mübin, hem nazmı hem de mânâsı itibariyle ilâhî bir kitap olduğundan ötürü, Kur'ân'ın hâkimiyyeti, mânâsı ile birlikte nazmının Arapça olmasına da bağlanmıştır. Öyle ise Kur'ân sadece tilâvet olunmakla kalmamalı, aynı zamanda onunla amel edilmelidir. Bunun mânâsı, Kur'ân'ı okuyan veya dinleyen kimselerin okuyup dinlediklerinin mânâsını hâl ve hareketleriyle göstermeye ve yansıtmaya çalışmaları demektir.

Şurası bir gerçektir ki Kur'ân-ı Kerim'in, Asr-ı Saâdette gayet kısa bir zamanda dünyanın çehresini değiştirmesi, O'nun mübarek lâfızlarını dilleriyle okumak sûretiyle etrafa duyuran Sahâbe-i Kirâm'ın, mânâsını da hâl ve hareketleriyle çevrelerine gösterip duyurmalarına bağlıdır. Zaten Sahâbe-i Kirâm'ı dünyanın efendileri, şu ümmetin yıldızları ve insan- lığın kurtuluşunun vesileleri yapan husus da, budur.

Nitekim Asr-ı Saâdetin en meşhur hâfızlarından olan Übey b. Kâb, Muâz b. Cebel, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Mes'ud, Ebud Derdâ, Hulefa-yı Râşidîn, Ebu Mûsâ El-Eş'arî, Sâlim Mevlâ Ebî Huzeyfe, Ebu Hureyre, Abdullah b. Sâib gibi erkek sahabîler ile Hz. Âişe, Hz. Hafsa ve Hz. Ümmü Seleme gibi Ezvâc-ı Tâhirât *(ki Allah hepsinden râzı olsun)* Kur'ân'ı dilleriyle en güzel bir şekilde okuyarak O'nun mübârek nazmını başkalarına duyurup öğrettikleri gibi; lisan-ı hâlleriyle de O'nun kudsî mânâsını âleme neşredip duyurmuşlardır. Bedîüzzaman hazretlerinin bu husustaki îkaz ve irşatları ne kadar güzeldir. O şöyle der:

"*Lisanın, Kur'ân'ın âyetlerini âleme duyururken, hâl ve etvâr ve ahlâkın da O'nun mânâsını neşretsin; Lisan-ı hâlin ile de Kur'ân'ı oku. O zaman sen, dünyanın efendisi, âlemin reîsi ve insâniyetin vâsıta-i saâdeti olursun!*"[20]

Kur'ân ve Kur'ân'a âit olan eserlerin dışında, başka vâdilerden ilham alarak konuşup yazanların çoğaldığı ve o nisbette de yalan ve aldatmanın kol gezdiği, pek çok kimsenin heva ve hevesine göre gönlünce yaşadığı, dünyanın pek çok yerinde adâletin ortadan kalkıp zulmün her tarafa yerleştiği, mazlûmun sesinin kısılıp zâlimin ise rahat dolaştığı günümüzde; neslimiz hakkı alıp lâyıkıyla müstehakkına verecek kudsî ellere ve ihkâk-ı hakkı tesis edip onu dejenere olmuş cemiyetin bünyesinde yeniden hâkim kılacak dirayetli dimağlara hava kadar, ekmek ve su kadar muhtaçtır.

---

20 Bedîüzzaman Saîd Nursî, *Tarihçe-i Hayat*, 157

Neslin lider ve mürşidsizlikten perişan olduğu, perişanlığından sırât-ı müstakîmi bırakıp, eğri büğrü yollarda başı bozuk olarak ne yapacağını şaşırdığı günümüzde, emniyet telkin eden simalara, sâlih amellerle yıpranmış vücudlara, adâletten ayrılmayan hakperest hâkimlere ve hasbîlik ruhuna sahip âlim ve mürşidlere her zamankinden daha fazla muhtâcız. Kelâmullah'ı şefaatçı yaparak, Yüce Rabbimizden liyâkatimize göre değil, rahmetinin genişliğine göre elimizden tutacak olan dünyanın efendilerini ve âlemin reislerini en kısa zamanda kudsî terbiyesiyle yetiştirip göndermesini tazarrû ile niyâz ederiz.

أَللّٰهُمَّ بِحَقِّ الْقُرْآنِ وَبِحَقِّ مَنْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ؛
نَوِّرْ قُلُوبَنَا وَقُبُورَنَا بِنُورِ الْقُرْآنِ. اٰمِينْ.

ON ÜÇÜNCÜ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

إِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللهِ وَأَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ وَشَرَّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا؛ وَكُلَّ مَحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ وَكُلَّ ضَلاَلَةٍ فِي النَّارِ.

Rasûlüllâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Şüphesiz en doğru söz Allah'ın Kitâbı'dır. Ve en güzel hidâyet, Muhammed* (aleyhisselâtu vesselâm)*'ın hidâyetidir. İşlerin en şerlisi, sonradan uydurulanlarıdır. (Sonradan İslâm adına) uydurulan her bir iş bid'attir. Her bid'at sapıklıktır. Ve her sapıklık da ateştedir.*"[21]

Sünnet-i Seniyye Her Şeye Kâfî ve Vâfî Bir Nûrdur

Bid'atların ne kadar zararlı ve menfûr, sünnet-i seniyyenin ise ne derece faydalı ve sevimli olduğunu, dolayısıyla da bid'atlardan kaçınmanın ve sünnet-i seniyyeye sarılmanın ne kadar gerekli olduğunu bir parça görmek istersen, özet olarak zikredilen aşağıdaki esasları nazara alıp düşünmen gerekir.

21 Nesâî, *Sünen*, III,188-189

Birinci Esas: Zikredilen hadîs-i şerif, Allah'ın kitabı Kur'ân-ı Kerîm'in söz olarak, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söz, fiil ve davranışlarından ibaret olan sünnet-i seniyyenin de hayat tarzı olarak ne kadar önemli ve lüzumlu olduğunu ifade ettiği gibi; aynı zamanda sünnet-i seniyyenin ihmal edilmesiyle meydana gelecek olan uydurma işlerin çoğalacağını, kitab ve sünnette olmadığı hâlde ibadet ve sevab niyetiyle yapılacak pek çok icrâatın zuhur edeceğini ve sünnetin terkiyle insanların bid'atlara dalacaklarını, böylece fikir ve ahlâk planında zuhûr edecek bid'atların can alıcı fitne, fesad ve tefrikalara sebeb olacağını ve sünnet-i seniyyeye sarılmayan insanların Ehl-i Sünnetten ayrılacaklarını; bu ise sapıklığın kendisi demek olduğunu ve her sapıklık sahibiyle birlikte cehennem ateşine yakıt olacağını açıkça beyan etmektedir.

İkinci Esas: Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaradılış itibarıyla en mu'tedil bir vaziyette ve en mükemmel bir surette yaratıldığından bütün hareket ve sükûnetlerinde ifrat ve tefritten kaçınmış; dâima itidal ve istikâmet üzere gitmiştir. O kadar ki toplumda seviyesi ne olursa olsun herkes az bir gayretle Onun sünnetini tatbik edebilir.

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ "*Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.*" (Hûd Sûresi, 112) dehşetli İlâhî emir karşısında bulunan Rasûl-i Ekrem (aleyhisselâtu vesselâm), bu emre her hâl-ü kârda uymuş, hârikalarla dolu hayatını, istikâmetle geçirmiş ve akıl, muhabbet ve gazap melekeleri dahil her şeyde hadd-i vasat ve istikâmetten ibaret olan sırât-ı müstakîm üzere gitmiştir. Gerek mübarek sünnetlerinde, gerek fıtrî hâllerinde gerekse şer'î hükümlerinde istikamet çizgisini tercih edip zulüm ve zulümattan ibâret olan ifrât ve tefritten, israf ve tebzîrden şiddetle sakınmıştır. Evet, Onun bütün söz, amel ve hâllerinde istikamet, gayet açık ve kat'î bir şekilde görünüyor.

Üçüncü Esas: Herkese her hususta mutlak imam ve rehber olmaya lâyık olan ve zaten imam ve rehber olarak gönderilen böyle bir Zât'ın sünnet-i seniyyelerine uymak elbette lüzumludur ve beşer ancak O'nun çizdiği ve gösterdiği yolda gitmekle saadet ve huzur dolu neticelere kavuşacak, Mes'ûd ve bahtiyar olacaktır. Nitekim geçmiş asırlarda Onun getirdiği esaslara sahib çıkanlar hep mes'ûd ve bahtiyar olmuşlar, yaşadıkları asra da huzur ve saadet asrı mührünü vurmuşlardır.

Dördüncü Esas: Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Allah, قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ "*Ey Habîb'im de ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tâbi olunuz. Tâ ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın*" (Âl-i İmrân Sûresi, 31) buyurmakla Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetine uymayı kendine olan muhabbete alâmet saydığı gibi, aynı zamanda o sünnet-i seniyyeye uymayı kulunu sevmesine ve günahlarını bağışlamasına bir şart olarak göstermiştir.

Öyleyse, Muhabbetullah tabir edilen Yüce Allah'ı sevmek, sünnet-i seniyyeye tâbi olmayı gerektiriyor. Çünkü kulun Allah'ı sevmesi, başta Allah'ın o kulunu sevmesine bağlıdır. Allah kulunu sevince o kulun kalbine kendi Yüce Zâtı'na karşı muhabbeti koyar. Kul da Allah'ı sever. Allah'ı sevmek ise O'nun râzı olduğu şeyleri yapmak demektir. O'nun râzı olduğu şeyler ise en mükemmel bir şekilde Hazret-i Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de tezâhür ediyor. O hâlde Ona ciddi ve samimi bir şekilde benzemeye çalışmak gerekir. Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) hareket ve davranışlarda benzemeye gelince, bu iki cihetle olur:

Birincisi: Cenâb-ı Hakk'ı sevmek demek olan yüce emir- lerine itaat ve rızası dâiresinde hareket etmektir ki, bu hâl sünnet-i seniyyeye uymayı gerektirir. Çünkü bu hususta en mükemmel imam, Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir.

İkincisi: Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara nihayetsiz İlâhî ikram ve ihsanlara vesîledir. Öyle ise O Zât-ı Şerif, Cenab-ı Hak hesabına hadsiz bir muhabbete lâyıktır. Hem Onu sevmek ise Onun dediklerini yapmayı ve imkân ölçüsünde Onun gibi olmayı îcâb ettirir. Zaten insan sevdiği zâta eğer benzemek kâbilse fıtraten benzemek ister. Öyleyse, Yüce Allah'ı sevenlerin Habîbullah olan Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i sevmeleri, Habîbullah'ı sevenlerin de sünnet-i seniyyesine ittibâ ile O'na benzemeye çalışmaları kat'iyyen iktizâ eder.

Beşinci Esas: Sünnet-i seniyye terk edildiğinde, bid'atlar ortaya çıkar ve insanlar sünnetleri bırakıp bu bid'atlarla uğraşmaya başlarlar. Halbuki اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ Yani, "*Bu gün dininizi sizin için kemâle erdirdim*" (Mâide Sûresi, 3) meâlindeki âyet gösteriyor ki, beşerin her iki dünyasının saadeti için gerekli olan hüküm ve hususlar, Kur'ân-ı Kerim'de ve Rasûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm- ın sünnet-i seniyyelerinde kâfi miktarda ve herkesin tatbik edebileceği kolaylıkta bildirilmiştir. Öyle ise yeni îcadlarla Kur'ânî ve Nebevî düsturları beğenmemek, yahut hâşâ onları noksan görmek ve onlarla yetinmeyip bid'atlar peşinde koşmak, büyük bir zarar ve korkunç bir hıyânettir.

İttibâ ve itâati emredilen ibâdetle alâkalı hüküm ve amel- lerde yeni îcadlar, mezkûr âyet-i kerîmeye muhalif olmasıyla bid'attir. Hem وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ وَكُلُّ ضَلاَلَةٍ فِي النَّارِ Yani, "*Her bid'at sapıklıktır, her sapıklık da ateştedir.*" hükmünce bid'atler sırat-ı müstakimden yan çizmek olup büyük bir sapıklık ve korkunç bir zarardır; Bunun neticesi ise elbetteki ateştir.

Altıncı Esas: İslâm'ın açık alâmetlerine ve mes'elelerine karşı gelmek onları değiştirmek ve onlar yerine beşer havsalasının mahsûlü bir kısım yeni meseleler ortaya koyup halkı onlarla uğraş- tırmak zâhiren ve geçici olarak nefse hoş gelse bile; fakat hakikatte İslâm'ı tahribtir ve İslâm adına büyük bir zarardır. İşte

bu geçici olan güzellik maalesef bazı âlimlerimizi de aldatmıştır. Halbuki mesele hiç de onların düşündükleri gibi değildir. Meselâ: Nasıl ki bir hayvanın veyahut bir meyvenin derisi soyulsa kısa bir zaman için bir parlaklık ve güzellik gösterir. Fakat az bir zamanda o zarîf et ve o güzel meyve, o yabânî, paslı ve sonradan olan deri altında siyahlaşır, kokuşur; Öyle de İslâmî meselelerdeki Nebevî ve İlâhî tabirler canlı ve sevablı bir cild ve bir deri hükmündedir. Onların soyulmasıyla mânâlardaki parlaklık geçici olarak bir derece görünebilir. Fakat kabuğundan ayrılmış bir meyve gibi o mübarek mânâların ruhları uçar, zulmetli kalp ve kafalarda sadece beşerî postlarını, uydurma derilerini veyâ ciltlerini bırakırlar. Dolayısıyla da zamanla sevimsiz hâle gelir ve artık uzun ömürlü olamazlar. Yani neticede o nûrânî meselelerin ruhları uçar, geriye dumanları kalır. Ancak sünnete muhalif olmamak şartıyle yine sünnetten alınan bazı virdler, zikirler usûl ve esaslar vardır ki, bunlar bid'at değillerdir. Bazı âlimler bunları da bid'at kabul etmişlerse de; bunlara "bid'a-yı hasene" demişlerdir.

Yedinci Esas: İmam Rabbânî (radıyallahu anh), sünnetin ve sünnete sarılmanın ne derece önemli ve gerekli olduğunu vurgulama noktasında şöyle der: "*Ben rûhanî mertebelerde yol alırken gördüm ki, Rasûl-i Ekrem* (aleyhissalâtu vesselâm)*'dan rivayet edilen sözler ve kelimeler, sünnet-i seniyye nuruyla parlıyorlardı. O'ndan gelmeyen parlak virdleri ve hâlleri gördüğüm vakit, üstlerinde o nur yoktu. Bu kısmın en parlağı evvelkinin en azına mukabil gelmiyordu. Bundan anladım ki sünnet-i seniyyenin parıltıları bir iksirdir. Hem o sünnet nûr isteyenlere kâfidir. Başka yerde nûr aramaya ihtiyaç yoktur.*"

İşte bundan da anlaşılıyor ki sünnet-i seniyye saadet-i dâreynin temel taşıdır. Yani her türlü olgunluk ve yükselmenin mâdeni, esası ve membaı sünnet-i seniyyeye sımsıkı sarılmaktır. Çünkü beşerin muhtaç olduğu maddî-mânevî refah ve huzur, ancak

sünnet-i seniyyenin içerdiği düsturlara gerek fert gerekse toplum olarak sâhib çıkmakla temin edebilir.

Sekizinci Esas: Sünnete ittibâ etmeyen tembellik ederse büyük bir zarara uğrar. Ehemmiyetsiz görürse korkunç bir cinayet işlemiş olur. Kabul etmeyip tenkid ederse apaçık bir sapıklığa girmiş olur.

Elhâsıl: Yüce Allah'ın Kur'an'da (Ahzab Sûresi, 36) uyardığı gibi, herhangi bir mevzûda Yüce Allah ile Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir şey söyledi ise; Yüce Allah ile Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önüne geçip aksi bir fikir beyân etmesi veya o mevzuda kendisini muhayyer görmesi hiçbir mü'mine lâyık değildir.

أَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا اتِّبَاعَ السُّنَّةِ وَاجْتِنَابَ الْبِدْعَةِ. آمِينْ.

ON DÖRDÜNCÜ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: اَلْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعَظَمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَازَعَنِي وَاحِداً مِنْهُمَا قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *şöyle buyurmuştur:*

Yüce Allah (bir kudsî hadiste) *şöyle buyurdu:* "*Kibriya benim ridâm, azamet de benim izârımdır. Kim bunlardan birinde benimle nizâa kalkarsa onu ateşe atarım.*"[22]

Haddini Bilenlere Müjdeler Olsun

Bu kudsî hadiste geçen bazı kelimelerin yüce mânâları şöyledir:

Kibriyâ: Allah Teâlâ'nın büyüklüğü yaratıklar tarafından bilinip takdir edilsin edilmesin Onun bizatihi büyük olması.

Azamet: Yaratıkların O'nun büyüklüğünü kabul etmiş olması.

Ridâ: Bedenin belden yukarı kısmı için kullanılan elbisedir.

[22] Ebû Dâvûd, *Sünen*, IV, 350- 351

İzâr: Kaftan ve cübbe gibi vücudu baştan aşağı saran elbisedir. Bazı âlimlere göre de, vücudu belden aşağı saran elbisedir. Bu hadiste söz konusu edilen münâzaadan maksad, şeref ve kudret ile büyüklük ve ululuğu huy edinip bu hususlarda Cenâb-ı Hakk'a ortak olmak kalkışmaktır.

Bazı âlimler kibriyâ ve azamet sıfatları arasında fark yoktur derken; diğer bazıları da vardır, demişlerdir. Bunlara göre Kibriyâ, cenab-ı Hakk'ın bizâtihî olan hakikatteki büyüklü- ğünü, Azamet ise yaratıkların anlayabilecekleri büyüklüğünü ifade ediyor. Buna göre, "*Kibriyâ*" zatî, "*Azamet*" ise izafî bir sıfat olup, kibriyâ sıfatı azamet sıfatından daha yüksektir. Bunun içindir ki, bu hadiste kibriyâ sıfatı ridâya, azamet sıfatı ise izâra benzetilmiştir.

Yüce Allah giyinmekten pâk ve münezzehdir. O'nun hakkında böyle bir şey düşünülemez. Çünkü O bir cisim değildir. Nitekim bu hususta Ebû Davûd'un şerhi olan Avn'ül mabûd'da şu meâlde bir izah var:

Kibriyâ ve azamet Allah'a mahsus iki sıfat olup hiç kimse bu iki sıfatta Allah'a ortak olamaz. Ve hiçbir yaratığa bu sıfatları takınmaya kalkışması yakışmaz. Çünkü yaratığa en fazla yakışan sıfat, alçak gönüllülük ve küçüklüktür.

Kibir, kendisini büyük göstermek ve büyüklük taslamak demektir. Yani, insanın kendi nefsini başkalarından üstün görmesi ve başkalarını hakîr kabul etmesidir. Kibir aynı zamanda hak olan bir şeyin haklılığını kabul etmemek mânâsına da gelir. Bundan dolayıdır ki kibir, hiç kimse tarafından sevilmeyen ve her kes tarafından nefret edilen bir sıfattır.

Evet kibir sıfatını taşıyanı ne Allah sever, ne de insanlar. Çünkü her türlü büyüklük ve ululuk, ancak ve ancak her hususta mukaddes ve yüce olan Allah'a âittir. İnsanlara gelince, onların her türlü şeref ve yücelikleri takvâya bağlanmıştır. Nitekim Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de,

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَاكُمْ *"Sizin Allah katında en şerefliniz, Allah'tan en fazla korkanınızdır."* (Hucurât Sûresi, 13) buyurmaktadır. Allah'tan kimin daha çok korktuğu ve korkup saygı duyduğu, bu dünyada belli olmadığına göre, hiç kimsenin herhangi bir kimseye karşı kibirlenmeye hakkı yoktur.

Cenâb-ı Hak tarafından insanlara verilen benlik ve hürriyet, ilim ve servet gibi hususlar, Cenâb-ı Hakk'a âit sıfatlara sâhip çıkmak için değil, o sıfatları daha iyi anlamak üzere mikyas vazifesini görmek içindir. Maalesef, insanların pek çoğu bunu bilmemekte ve bu yüzden de kibirlenmektedirler.

Kibir ve gururdan kurtulmanın çâresi, mâlikiyyet dâvâsından vazgeçmek, iyi ve olgun şeylere bizzat sâhip çıkmamaktır. Hem şunu çok iyi bilmek gerekir ki, insan bizzat kendisi, işlese işlese ancak noksan ve kusur işler. Çünkü kusur ve hata işlemek insanın yaradılışında vardır. Öyle ise insan âcizlikten, ihtiyaçtan, noksandan ve kusurdan ibaret olan mâhiyetini iyi kavrayıp haddini çok iyi bilmeli. Dolayısıyla da muvaffak kılındığı hasenâtın ve kemâlâtın yüce Allah'ın rızası ve ihsanıyla meydana geldiğini ve en fazla kendisi muhtaç olduğu için, iyilik ve olgunluklara mazhar kılındığını, yaptığı seyyiâtın ise nefsinin arzusu ve kendisinin onları bizzat işlemesiyle meydana geldiğini düşünmeli ki, bâzı iyilik ve güzelliklerine aldanıp kibre, gurura, ucbe ve fahre girmesin ve haddini aşıp kendini bir şey zannetmesin. Başkalarını hor ve hakîr görüp büyüklük taslamasın ve âleme maskara olmasın.

İnsanı kibre götüren yolların başında kendinde gördüğü bazı kemâlâta bakıp "Bu kemâlât beni kurtarır. Bunlar bana yeter." diyerek, amellerine güvenmesi vardır. Halbuki, amele güvenmek ucub olup insanı sapıklığa düşürür. İnsanın yaptığı iyi amellerde kibirlenmeye hakkı yoktur. Çünkü insanın yaptığı iyilikler Cenâbı Hakk'ın ihsanı ve atıyyesi olup, insan onlara ancak mazhardır.

Yoksa, o kemâlât insanın kendi malı ve mülkü değildir. Zaten insan nefsinin arzusuyla o iyiliklere ve güzel şeylere nâil olmamıştır. Çünkü nefis, iyiliği değil; dâimâ kötülüğü emredicidir. Kaldı ki insanın değil amelleri, kendi vücûdu ve kâbiliyetleri bile kendisinin değildir. Çünkü onları kendisi yapmamıştır. O vücûd, gâyet kıymetli binlerce kâbiliyet ve duygulara sâhib bir saray hükmünde olup, insan emâneten ve geçici olarak o sarayda oturur.

İnsan kendisine dikkatle bir baksa görür ki, varlıklar içinde sebeb olarak en şerefli ve kuvvetli irâde sâhibi insan iken, her gün yiyip-içme, yatıp-kalkma cinsinden yaptığı âdî işlerin bile meydana gelmesinde, insanın müdahalesi ve etkisi ancak yüzde bir oranındadır. Hem insan farkında olmadan lehinde pek çok işler cereyan etmektedir. Bu işler, insanın şahsî şuur ve irâdesi dahilinde olmamasından anlaşılır ki, o fiillerin hakîkî fâilleri, ilmi ve kudretiyle her şeyi kuşatan yüce Allah'tır. Hakikat böyle olunca, insana düşen, mâlikiyyet dâvasından vazgeçmek, kendini dâima noksan ve hatâlı ve kusurlu görmektir.

(İnsanlar) *Allah'ı O'nun şânına lâyık bir surette takdîr edemediler. Halbuki bütün arz kıyâmet günü O'nun bir kabzasıdır* (O'nun mülkünde, kudretinde ve tasarrufundadır); *gökler de kudretiyle dürülmüşler* (olarak) *O'nun eli'nin içinde*)*dir. O,* (onların) *ortak koşmakta oldukları şeylerden gerçekten pek münezzeh ve pek yücedir.*" (Zümer Sûresi, 67)

İşte Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir gün Minberde, hutbe esnâsında bu âyeti okumuş ve şöyle buyur-muşlardı: *Allah, kıyâmet gününde gökleri dürecek, sonra onları sağ eliyle tutacak, sonra da şöyle diyecektir: 'Melik Ben'im. Nerede* (dünya) *zorbaları? Nerede* (dünyadaki) *mütekebbirler?'. Sonra yerleri sol eliyle dürecek ve yine şöyle diyecektir: 'Melik Ben'im. Nerede* (dünyadaki) *zorbalar? Nerede* (dünyadaki) *mütekebbirler?'*[23]

---

[23] Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, III, 2148

Bir başka rivayette Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) diyor ki, *Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Minber üzerinde (...) böyle konuşurken baktım; Minber aşağıdan yukarıya sar- sılıyor ve durmadan hareket ediyordu. Öyle ki, Allah Rasûlü'nü düşürecek mi yoksa demeye başladım.*"[24]

İşte bu gibi âyetler ve hadisler, Cenâb-ı Hakk'ın ulûhi-yetindeki azametli hâkimiyetini, kudretindeki haşmetli büyüklüğünü, rubûbiyetindeki heybetli kemâlini, baş döndürücü icrââtındaki sınırsız irâdesini, O'nun sonsuz kudretine nispetle bütün âlemi bir anda yapmakla yine onu bir anda yıkmanın müsâvî olduğunu, küçük-büyük farkı olmaksızın her türlü icrââtın O'nun kudreti yanında gayet kolay olduğunu ve zihinlerin büyük gördüğü heybetli fiillerin ve akılların şaşkına döndüğü büyük icrâatların O'nun kudretine nispet edilince çok küçük kalıp gayet kolay olduğunu haykırıyor ve bütün dikkatleri Yüce Allah'a ve O'nun azametli kudretine çekiyor.

Yüce Allah'ın şu sonsuz azametine ve görkemli saltanatına bakın ki, O bütün âlemlerin yegane Rabbi, Mâliki ve Yaratıcısı olup, hiçbir şey hiçbir şekilde O'nun dengi, benzeri veya zıddı değildir. Yüce Allah, gücü her şeye yeten ve her şeye mâlik olandır. Dolayısıyla da her şey O'nun ezelî takdiri ve hükmü, yüce kuvveti ve kudreti, hikmetli tedbiri ve tasarrufu ve muhkem hıfzı ve inâyeti altındadır. Hem Yüce Allah, mutlak hayır sahibi olup, bütün hayırlar O'nun elindedir. Birisine fayda sağlamak veya zarar vermek üzere bütün yaratıklar bir araya gelseler, O'nun izni olmadan o varlığa en küçük bir fayda sağlayamadıkları gibi, en küçük bir zarar da veremezler.

Öyle ise ey insan! Mâlikiyyet dâvâsından, dolayısıyla da kibirden ve gururdan vazgeç. Kendini iyi ve mükemmel şeylerin kaynağı ve asıl sâhibi olarak görme. Hem şunu kat'iyyen bil ki:

---

24 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, III, 2149

Sen maddeten ve nefsin itibariyle, ancak noksan ve kusur işlersin. Çünkü, baksana, kötü irâden ve hodgâm nefsinle sana verilen kemâlatı bile değiştiriyor; olumsuz, sevimsiz ve kıymetsiz bir hâle düşürüyorsun. Hem şunu unutma ki: Senin hânen durumunda bulunan cesedin maddî-mânevî duygu ve kâbiliyetlerden ibaret olan muhteviyatıyla birlikte sana emânettir. Nâil olduğun iyilik ve güzellikler, hep mevhûbe, yaptığın kötülükler ise hep meksûbedir. Öyle ise:

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ. تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ

diyerek, kibri ve gururu bırak ve O yüce Sultân'a tam teslim ol ki, her iki cihanda aziz ve bahtiyâr olasın ve sonsuz mutluluğa eresin.

إِلَهِي! أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا الْعَبْدُ. وَأَنْتَ الْخَالِقُ وَأَنَا الْمَخْلُوقُ.

إِلَهِي! أَنْتَ الْغَنِيُّ وَأَنَا الْفَقِيرُ إِلَيْكَ. وَأَنْتَ الْقَوِيُّ وَأَنَا الضَّعِيفُ إِلَيْكَ.

وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّٰهِ.

ON BEŞİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

إِنَّهُ لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلاَّ نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ. وَإِنَّ اللهَ لَيُؤَيِّدُ هذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Şunda hiç şüphe yok ki cennete müslüman nefisten başkası girmez. Ve yine hiç şüphesiz ki Allah, bu İslâm dînini fâcir bir kişiyle de te'yid edip kuvvetlendirir.*" [25]

Gerçek Mü'min, Îmân ve İslâm ile İlgili Meseleleri Hazmeden Kimsedir

Îman ve İslâm kelimelerinde lugat olarak aralarında mânâ farkı olmakla birlikte; şer'î hüküm olarak İslâm âlimlerinin çoğuna göre aralarında bir fark yoktur ve bunlar biri birisiz olmaz. Çünkü îman kalb ile tasdik, iz'an ve itikad; İslâm da Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına teslim, imtisal, iltizam ve inkıyad demektir. Buna göre îman ve İslâm, iç ve dış, yüz ve asdar gibi bir bütünün iki parçası olup birbirini tamamlayan hususlardır.

---

25 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, IV, 34

Îman, İslâm'a göre daha öz ve daha husûsî olup sadece kalb ile hasıl olduğu gibi, bazan kalb ile beraber olmak şartıyla dil ile de olur. Buna göre ise kalbin kabul ve tasdikinden geçmeyen zâhirî bir söze ve bir davranışa îman denmez. İslâm ise îmandan daha umûmî olup hâl ve hareketler hâlinde göstermekle alâkalıdır. Bununla beraber daha husûsî ve gizli olan îman ile daha umûmî ve açık olan İslâm müttehid olup birbirini tamamlarlar ve birbirlerinden asla ayrılmazlar.

Allah katında mizana gelir ve kendisine kıymet verilir derecede hiç salih ameli olmayanın ve sadece kalbindeki îmanı ile vefat eden kimsenin îmanı, Allah katında kabul olup âhirette sahibini cehennemde ebedî olmaktan kurtarsa bile; böyle bir kimsenin sâlih ameli olmaksızın îmanını muhafaza etmesi ve mü'min olarak ölmesi, ihtimalden son derece uzak bir husustur. Amma Allah'ın inayet ve keremine gelince, O'na zaten bir şey denemez. Ve biz öyle bir hâlde bile yine O'nun sonsuz inâyet ve hidâyetini bekleriz. Öyle ise insan, îman hakikatlerini kalbi ile kabul edip îman etmekle beraber îmanın muktezası ve alâmetleri olan İslâm'ın şartlarını da yerine getirmelidir. Tâ haramları terk etmek suretiyle îmanını sarsılıp yıkılmaktan korusun, farzları işlemek suretiyle de îmanını kuvvetlendirip, râsih ve sâbit olmasını sağlasın.

İslâm âlimleri demişlerdir ki, îman ve İslâm birbirinin tamamlayıcısıdırlar. Evet öyledir. Çünkü îman olmadan yapılan bir amel salih olmadığından âhirette sahibine hiç bir fayda sağlamayacağı gibi; imtisal ve inkıyad olmadan sahip olunan bir îmanın da; şeytandan, nefisten, ve ehl-i dalâlet tarafından ortaya atılan şüphe, tereddüd, vesvese ve desiselere karşı kalbde uzun ömürlü kalacağı düşünülemez.

Bizim dinimiz İslâm'dır. Ve İslâm en geniş ve kâmil mânâsıyla Yüce Allah'ın Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile gönderdiklerine

ve Kelâmullah ile bildirdiklerine zâhirî ve bâtınî bütün duygu ve latîfelerle, fiil ve davranışlarla tam teslim olmaktır. O kadar ki, gassâlın elindeki meyyit gibi itiraz ve isyan etmeden teslim olmaktır. Hem iltizam ile değil; iz'ân ve i'tikad ile teslim olmak lâzımdır. Zira iltizam başkadır, i'tikâd ve iz'ân başkadır. İltizam bir şeyi mecbûr kaldığı için ona tarafdar olmak ve kabul etmiş görünmektir. İ'tikâd ve iz'an ise bir meseleyi bilerek, anlayarak ve hazmederek onu gönül inşirahı ve kalp itmînânı içinde kabul etmektir.

Zamanımızda özellikle ilimle uğraşanlar arasında iz'andan ziyâde iltizam sahibi pek çok kimse vardır. Bunlar mes'elelerin diyalektiğini yapmakla yetinmekte olup okuyup yazdıkları, maalesef gırtlaklarından aşağı inmemektedir. Ve böyleleri, içinde bulundukları güzel çevreye ve yaptıkları hizmetlere bakıp aldanmaktadırlar. Halbuki bu gibi kimseler âkıbetlerinden çok korkmalıdırlar. Çünkü insanları çağırdıkları şey, madem ki güzeldir; o hâlde çağırdıklarına başta kendileri niçin koşmuyorlar?

Demek ki öğrenip bildikleri, söyleyip durdukları o mesele gönüllerine inmemiş ve ruh dünyalarında henüz hazmedilmemiş. Hazmedilmeyen mesele ise kısa bir zaman sonra sahibi tarafından dışarıya atılacağı gibi, bu hâl o bünyenin hastalıklı olduğuna da açık bir şâhiddir. Tarihte ve günümüzde nice kimseler gelip geçmiştir ki, İslâm'a fevkalâde hizmetleri olduğu, hattâ en can alıcı yerlerde bile başı çektikleri hâlde; göründükleri gibi olamadıklarından, yâni Kur'ân hakikatlerini ve sünnet prensiplerini kalb, ruh ve duygularına içirip sindiremediklerinden gerçek mü'min olamamış; fâcir ve fâsıklar zümresinden olup gitmişlerdir. Böyle kötü bir âkıbetten Allah'a sığınırız. O hâlde özellikle Kur'ân'a ve îmana hizmet ettiklerini düşünenler, yaptıkları her türlü ibadet ve hizmelerini, her şeyden önce kendilerine ihsan edilen nimetlerin şükrü olarak bilmeli, insan olarak yaradılmış

olmalarının bir vazifesi olarak düşünmeli ve içinde bulundukları konum ve imkânların bir neticesi olarak görmeli ve böylece riyâdan kurtulmalıdırlar. Hem âkıbetlerine dair kendilerine İlâhi bir teminat verilmediği için yaptıkları hizmetleriyle gururlanıp kibirlenmemeli ve âkıbetlerinin güzel olmasına dair ümidvâr olmaktan öte geçmemelidirler.

Hem bilmelidirler ki, Cenâb-ı Hak, yüce dinini yeniden ihyâ edip neşretmek ve onu kuvvetlendirmek için tarih boyunca nice fâcir kimseleri istihdam etmiştir. İşte değişik şekillerde Yüce İslâm'a hizmet eden kimse de bu fâcirlerden birisi olabileceğini düşünmeli ve şeytanın idlâline ve nefsin iğfâline karşı daima uyanık bulunmalı ve Allah'a sığınmalıdır. Böylelerinin yeri ise elbette ki cehennemdir. Çünkü cennet hem kalbi, hem de hareketleriyle Yüce Allah'a tam teslim olmuş kimseleri kabul eder. Öyle ise insan, sağlam bir şekilde îman edip İslâm'a tam olarak girmeli ve İslâm'a ait meselelerini ruhuna ve duygularına iyice sindirmelidir. Hem Cenâb-ı Hakk'ın mârifetini kazanmak sûretiyle hakikat ilmini ve hakîkî hikmeti elde etmeli ve ehl-i ihsan ve ehl-i itkan olarak Yüce Mevlâ'ya kavuşma hususunda azami derecede gayret etmelidir.

أَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ.
اَلَّذِينَ لاَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ. امِينْ.

ON ALTINCI HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *şöyle buyurmuştur:*

"*Cehennem, şehvete hitâb eden şeylerle perdelenmiş; cennet ise,* (nefsin) *hoşuna gitmeyen* (ve nefse zor gelen) *şeylerle perdelenmiştir.*" [26]

Zindan ve Saray; Hangisinde Kalmak İstersin?

Zikredilen hadîs-i şerîf cehennem ateşinin nefsin hoşuna giden şeylerle çevrildiğini, nefsinin arzu ve isteklerini yerine getiren kimsenin engelleri aşıp, ateşin içine düşeceğini; cennetin ise nefsin zoruna giden şeylerle çevrildiğini, nefsinin esîri olmayanların mânisiz ve engelsiz bir şekilde cennete gireceklerini açıkça ifade etmektedir.

Nefsin hoşuna giden şeyler: Bunlar şirk, katil, sihir, zinâ, ribâ, sirkat, zulüm, yalan, talak, fuhuş, kibir, riyâ, fahir, abûs çehrelilik,

[26] Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, VII, 186

bir Müslüman kardeşine ekşimek, kibirlilik, cimrilik, isrâf, esnemek, anne-babaya isyân, namuslu kimseye iftirâ, şahsî menfaatine düşkünlük, dünyaya âit işleri ön plâna alıp âhirete âit işleri tâlî derecede düşünmek, kültürle yetinip hakîkat ilmiyle ugraşmamak gibi şeylerdir.

Nefsin hoşuna gitmeyen ve ona zor gelen şeyler ise: Kelime-i şehâdet, îman, İslâm, namaz, namazı vaktinde kılmak, oruç, hac, zekât, cihâd, ihlâs, niyyet, adâlet, itkân, ihsân, tahsîn, sabır, her işte yumuşaklık, güleryüz, tevbekâr olmak, aksırmak, yerinde susmak, infâk, afv ü safh, helâl kazanç, fakirin iffetli ve sabırlı olması, zenginin takvâlı ve cömert olması, kalbin hüzünlü ve kırık olması, giydiğinin yeni olup olmamasına ehemmiyet vermemek, müminin çalışıp kazanması yani san'atkâr olması, duâda ısrarlı olmak, alış-verişte, hüküm vermede ve insanlarla muâşerette müsâmahalı davranmak, çokça hamdetmek, Kur'ân okumak, hizmette hasbî olup karşılığını sadece Allah'tan beklemek, gençliğini Kur'ân yolunda iffet dairesinde geçirmek, sevmeyi ve kızmayı Allah için yapmak, zinâya götürücü şeylere yaklaşmamak, Allah'ı yalnızken hatırlayıp O'nun korkusundan günahları terketmek, iffet ve namusu muhafaza etmek, ahde ve emânete riâyet etmek, fuzûlî ve faydasız söz ve davranışları terketmek, istişâre etmek, vb. hususlardır.

Nefsin hoşuna giden ve gitmeyen şeyleri gördükten sonra deriz ki: Madem cehennem ateşi nefsin hoşuna giden bu gibi şeylerle çevrilmiş ve nefsin hoşuna giden herbir şey âdetâ o ihata duvarında bir tuğla, bir biriket veya her hangi bir yapı taşı mesabesindedir. Öyle ise akıllı kimse nefsin arzu ve isteklerine tâbi olmak suretiyle kendisiyle cehennem ateşi arasında bulunan duvardan gedikler açmaz ve engeli ortadan kaldırmaz. Şâyet beşer muktezası olarak bir gediği açtı veya engelin bir kısmını yıktı ise; onun farkına varır varmaz, samîmî bir tevbeyle ve onun alâmeti olan

gözyaşları ile, açılan gedikleri kapar ve yıkılan kısımları hemen onarır. Böylece gediklerin büyümesine ve perdenin yerle bir olup tamir edilemeyecek duruma gelmesine mâni olur. Mâni olmanın, duvarı sâbit ve dâim tutmanın yolu ise nefse itimad etmemek ve ondan gelen her şeye rest çekmektir. Çünkü إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ âyetinin ifâde ettiği gibi, "*Nefis, dâimâ kötülüğü emredici ve kötü yola sürükleyicidir.*" (Yusuf Sûresi, 53)

Öyle ise hem ondan, hem de onun âmiri olan şeytandan ve insanları kandırdıkları makam ve mansıbtan, şân ve şöhretten, kadın ve maldan, kötü arkadaştan ve her türlü câzibeli şeylerden istiğfâr ve istiâze edip Allah'a sığınmak gerekir. O'nun yüce rahmet ve mağfiret himayesine girmek ve O'nun razı olduğu meşrû dâiredeki hakîkî zevk ve lezzetlerle yetinmek gerekir. Bu ise kulun her yönüyle Yüce Rabbi'sine teslim olması demektir.

Hem madem cennet nefse zor gelen şeylerle kuşatılmış olup duvarları ve duvarlarında kullanılan malzemeleri nefse zor gelen şeylerden ibarettir; o hâlde insan kendisiyle cennet arasında bir engel teşkil eden ve cennete girmesine mânî olacak olan duvarları, nefsin hoşuna gitmeyen ve ona gayet zor gelen amelleri işlemek suretiyle yıkmalı ve engeli ortadan kaldırmalıdır ki cennete engelsiz bir şekilde girebilmiş olsun. Bu ise, îman ve İslâm'ı en güzel bir şekilde anlatan dînî ve ilmî eserleri okumak, îman ve İslâm hakikatlerini neşretmeyi hayatlarının gâyesi bilen kimselerle irtibat kurmak, ölümü sık sık hatırlamak ve Cenâb-ı Hakk'ın murakabesi altında olduğunu bilmekle elde edilir.

Bu türlü bir muvaffakiyyet ve zaferin temînâtı ise Yüce Mevlâ'ya tazarru ve dua ile yalvarıp yakarmak, "bilmediğim pek çok noksanlarım vardır" deyip nâfile cinsinden yapacağı amellerle noksanlarının telâfîsine gitmek ve kıyamet gününde en büyük şefaat sahibi olan Rasûlüllah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) sünnet-i seniyyesine sımsıkı sarılmaktır. İşte bütün bu hakîkatleri bilen ve gören Rasûlüllah

(sallallâhu aleyhi ve sellem): يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ! وَاللهِ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيراً "*Ey Muhammed ümmeti! Benim bildiğimi bilseydiniz çok az güler, fakat pek çok ağlardınız.*"[27] buyurmakta ve meselenin ciddiyetine dikkatleri çekmektedir.

Hem, cennet insana ayakkabısının bağcığından daha da yakın olduğu gibi, cehennem ateşi de öyledir. Evet insanla onlar arasında ancak ölümden ve işlenen amellerden ibaret bir perde vardır. İnsan nefsin hoşuna giden şeyleri işlemekle cehennemle arasındaki perdeyi yırtmış ve cehenneme girmiş olacağı gibi; nefsin zoruna giden şeyleri işlemekle de cennetle arasındaki perdeyi Allah'ın lütfu ile yırtmış ve cennete girmiş olacaktır.

أَللّٰهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ تَوْبَةً سَابِقَةً مِنْكَ إِلَيْنَا.

أَللّٰهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزِلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ.

---

27 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, II, 25; Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 618

ON YEDİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

مَنْ رَاٰى مِنْكُمْ مُنْكَراً فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذٰلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "*Sizden kim bir kötülük görürse onu eli ile değiştirsin. Gücü yetmezse dili ile değiştirsin. Ona da gücü yetmezse kalbiyle* (buğz etsin). *Bu ise imânın en zayıf mertebesidir.*"[28]

Herkes Sâhip Olduğu İmkândan Sorumludur

Bu hadîs-i şerîf, emr-i bil-mârûf ve nehy-i anil-münkerin neslin terbiyesi ve cemiyetin selâmeti bakımından ne derece lüzumlu ve zarûrî olduğunu, herkesin îmanının kuvvetine ve şuuruna göre bu vazifeyi yerine getireceğini ve en ağır şartlarda bile bu vazifenin yapılması gerektiğini gayet veciz, açık ve âmirâne bir şekilde ifade etmektedir.

[28] Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 69

Hadîs-i şerifte geçen "*Münkeran*" kelimesi, çirkin olan mânâsına gelir ki, İslâm'ın hoş görmeyip yasakladığı ve selim aklın çirkin görüp nefret ettiği küçük-büyük, gizli-açık her türlü menhiyâtı içine alır ve onu ifade eder.

Eliyle Değiştirmek: Bundan maksad, insanın gördüğü çirkin şeylere karşı fiilen karşı koyması, o münkeri kırmak ve dağıtmak şeklinde ortadan kaldırması veya sahibine zor kullanmak suretiyle müdahale etmesi, İslâm'ın çirkin gördüğü ve neslin terbiyesi açısından çirkin olan o şeyin yapılmasına fırsat vermemesidir. İnsan bu şekildeki müdahaleyi ancak terbiye edilmeleri uhdesine verilmiş kimseler hakkında yapabilir. Yani kendi çocukları, nezaretine verilmiş olan talebeleri ve her yönüyle kendisine teslim edilmiş kimseler, nasihatle yola gelmedikleri takdirde zor kullanarak şiddetle ve sertlikle müdahale etmek suretiyle onların bir kısım münkerâtı işlemelerine mâni olmalıdır.

Evet, yeterli delilleri kabul etmeyip, isyan ve tecavüzde inat ve ısrar eden kimselerin, başlarında bulunan büyükleri tarafından şiddet kullanmak suretiyle terbiye edilmeleri ve o kötülük ve tecavüzün başkalarına sirayet etmesine, çevreye yayılmasına vakit geçirmeden usûlünce engellenmeleri, cemiyetin huzuru adına gayet yerinde ve lüzumlu olan bir tedbirdir. Çünkü âsîlerin isyan, zulüm ve tecâvüzden ibaret olan hâlleri bu türlü muameleyi gerektirmektedir. Nitekim büyüklerimiz,

Nush ile yola gelmeyeni etmeli tekdîr,
Tekdîr ile uslanmayanın hakkı kötektir.

demişlerdir. O hâlde anne ve babaların çocuklarına karşı, hocaların talebelerine karşı, âmir ve idarecilerin de me'mûr ve halka karşı muameleleri hep bu minval üzere olmalıdır. Müsamahayı, hoş görüyü, nasihatı ve yumuşaklığı her zaman esas olarak almalıdırlar. Fakat, nasihat ve müsamahadan anlamayana da,

anlayacağı şekilde sertçe davranmasını bilmelidirler. Tâ, millet rahat yüzü görsün, rahat yaşasın. Yoksa, "*Küçüktü önemsemedim, büyüdü halledemedim. Veyâ küçüktü kıyamadım, büyüdü yenemedim.*" gibi tüyler ürpertici dövünmeler ve pişmanlıklar ortalığı velveleye verecektir.

Şu kadar var ki, bir kimsenin kendisine yabancı olan kimseye karşı eliyle müdahalesi neticesinde şayet bir kısım kargaşalığın meydana gelme ihtimali kuvvetli ise bu takdirde müdahale el ile değil; dil ile yapılmalıdır.

Dil İle Değiştirmek: Bir kötülüğü dil ile değiştirmek, sahibini yaptığı kötülükten öğütle vazgeçirmeye çalışmak demektir. Bir başkasında görülen münkerâtı dil ile; yani anlatmak, îkaz etmek ve öğüt vermek şeklinde bertaraf etmeye çalışmak vazifesi, kişinin îmanının kuvvetine, iradesinin sağlamlığına ve cesaretinin fevkalâdeliğine bağlı olmakla birlikte, herkes bir başkasına az çok böyle bir ikazda bulunabilir ve kötülük yapmasını engelleyebilir. Zamanımızda kötülüklerin önlenmesinde en fazla tesirli ve geçerli olan metod da budur. Yalnız bu nasihati ulu orta, gelişi güzel bir şekilde değil; yumuşak sözle, tesirli örneklerle, aklı iknâ edecek hakîkat ve delillerle ve aynı zamanda muhatabın hissiyâtını rencide etmeden ve onurunu kırmadan bir arkadaşlık ve sohbet edasıyla yapmak gerekir. Tâ insanlar şiddetten korktuklarından dolayı değil; kalb ve akılları fethedildiğinden ve hisleri tatmin edildiğinden ötürü hakka teslim olsunlar ve rağbetle, aşk ve şevkle kendilerine gösterilen istikâmet yolunu tercih edip kurtuluşa ersinler.

Kalb İle Değiştirmek: Zor kullanmak veya dil ile nasihat etmek suretiyle kötülüklerin önüne geçmeye cesaret edemeyen îmanı zayıf ve cesareti çok az olan kimselerin çirkin şeylere karşı hiç olmazsa kalbleriyle buğz etmeleri ve o kötülükten hoşlanmadıklarını yüz çizgileriyle göstermeleri gerekir. Hadîs-i Şerife göre

kötülüğe karşı el ve dil ile müdahale edemeyenlerin derecesi, îmanı zayıf olan bir Müslümanın sahip olduğu derecedir.

Bununla beraber bir Müslüman gerek nefsinde gerekse çevresinde gördüğü çirkin şeyler karşısında eli kolu bağlı bir vaziyette ve dili tutulmuş bir şekilde hiçbir şey yapamıyorsa hiç olmazsa kalbiyle ondan hoşlanmadığını ve o kötülükten rahatsız olduğunu lisan-ı hâliyle göstersin ve onlara karşı bir tavır koysun. Zira böyle bir kimse bilmelidir ki, kendi izzetini düşünmekden daha çok Cenab-ı Hakk'ın izzetini düşünmek mecburiyetindedir. Çünkü Allah, azizdir ve izzetinden dolayı haramları yasaklamıştır. Öyleyse mü'min, kendi izzet ve haysiyetiyle oynandığı zaman; nasıl ki rahatı bütünüyle kaçıyor ve onurunu kurtarmak için herşeyi göze alıyor ve her tehlikeyi göğüslüyorsa; haramların irtikab edilmesi ve farzların terk edilmesi suretiyle ve Yüce Mevlâ'nın izzet ve kibriyasını rencide eder mahiyette meydana gelen ısyan ve tuğyanlara karşı da "*usulünce mukabelede bulunma*" tavrını takınmalıdır. Ya şiddetle, ya nasîhatla veya kalbinden kızmak ve alâkayı kesip orayı terk etmek suretiyle hoşlanmadığını göstermelidir. Tâ onun bu derece dine bağlılığını bilen kimseler, onun bulunduğu bir yerde isyana ve tecâvüze cesâret edemesinler ve onun bulunduğu bir yerde bir haramın işlenmesi, bir farzın ihmal edilmesi veya bir tecâvüzün meydana gelmesi asla söz konusu olmasın.

أَللّٰهُمَّ إِلَيْكَ أَشْكُو ضَعْفَ قُوَّتِي وَقِلَّةَ حِيلَتِي وَهَوَانِي عَلَى النَّاسِ
يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِكَ.

ON SEKİZİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

مُرُوا أَوْلاَدَكُمْ بِالصَّلاَةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ، وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرٍ، وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Çocuklarınıza yedi yaşlarında iken namazı emredin. On yaşlarında iken namaz* (kılmamaları) *yüzünden* (hafifçe) *onları dövün. Ve yataklarda aralarını ayırın.*" [29]

Küçüktü Kıyamadım Diyen, Büyüdü Yenemedim Diyecektir

Çocuk terbiyesinin önemini, lüzûmunu ve usûlünü belirten pek çok hadîs-i şerif vardır. Onlardan birisi de mezkûr hadîs-i şeriftir.

Terbiye, bir kültürdür ki bilgi, maharet ve alışkanlık gibi faydalı olmak şartıyla beşerin yapacağı her türlü kazanma ve aktarma faaliyetidir.

---

29 Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, I, 334

Çocuğun terbiyesi demek, ona sadece güzel ahlâk ve faydalı bilgiler vermek değil; aynı zamanda bir cemiyeti, cemiyetin medeniyetini ve bu medeniyeti ayakta tutacak olan temel esasları kurmak, sonra da onları korumak ve geliştirmek demektir. Bu ise bütün beşerin birikmiş olan faydalı kültürünün özünü neden ve nasıllarıyla birlikte aktarmakla ve onlara yenilerini ilâve etmekle hâsıl olur.

İslâm'ın çocuk terbiyesi ile alâkalı olarak getirdiği esasları iki devrede incelemek mümkündür:

a. Tedbirî devre: Bu devre, çocuğun doğmasından önceki devredir.

Evet, İslâm'a göre gelecek neslin terbiyesi doğumla değil, evliliğe verilen kararla başlar. Meselâ:

1. Evlenecek olan çiftler dîni ve diyaneti göz önünde bulundurarak dindar olanını tercih ederek evlenmelidirler.

2. Daha evlenmeden haram gibi şeyleri yeyip içmekten kaçınmalıdırlar ki o haram, kromozomlar yoluyla çocuğa geçmiş olmasın.

3. Birbirlerine yaklaşma esnasında mutlaka "Bismillah" demeli ve Şeytan'dan Allah'a sığınmalı... Bu durum ilerde çocuğun bazı tehlikelerden korunmasını sağlayacak olan mühim bir vesiledir.

4. Çocuğa, daha ana karnında iken zarar verecek sigara, içki ve bunun gibi fena alışkanlıklardan ana ve babanın korunması gerekir.

5. Çocuğa verilen gıda mutlaka helâl olmalıdır. Buna da ana rahmine düştüğünden itibaren başlamalıdır. Öyle ise hâmile olan bir kadın yeyip içtiklerine; hatta görüp seyrettiklerine ve gezip dolaştığı yerlere dikkat etmelidir. Tâ, kazanacağı bir kısım kötü kanaat ve karakterler çocuğa geçmesin.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki; terbiye çocuğun ana rahmine

düştüğü andan başlayıp hayatı boyunca devam eden ve birçok şartların göz önünde bulundurulması gereken bir eğitim tarzıdır.

b. Tatbîkî devre: Doğumdan ölüme kadar olan devredir. Bu devrede uygulanacak terbiye ile alâkalı esaslar, çocuğun yaşına, fizikî durumuna, kâbiliyetlerine ve yetiştiği çevreye göre az da olsa değişir. Şu kadar var ki değişen esaslar değil; esasların tatbik zamanı ve şeklidir.

Terbiye hem korkuya hem de sevgiye dayalı olarak yapılmalıdır. Çünkü azar, tekdîr, dayak vb. cezâlar, birer te'dip olduğu gibi; ihsân, ikrâm, nasîhat, takdîr ve mükâfatlar da çocuk için bir te'diptir. Yani çocuğu terbiye etmektir. Bunu, Yüce Allah'ın dünyevî, uhrevî icraâtından anlamak gayet kolaydır. Zira Allah kullarını terbiye etmek için bir taraftan gazabını, azâbını ve cehennemi gösterdiği gibi; diğer taraftan da rahmetini, mükâfatını ve cenneti de göstermektedir. Bu tatbîkî devrede uygulanacak birçok esas vardır. Meselâ:

1. Anne-Baba, çocuk doğunca ona güzel bir ad vermelidir. Bunun için de çocuğa Peygamber, sahabe, şehîd veya salih bir insanın adını vermek çok isabetli bir hareket olur. Zira verilen isim çocuk için bir hedef teşkil etmelidir. Yani çocuğu "Ben adıma layık olayım." diye düşündürmelidir.

2. Anne-Baba, çocuk doğunca onu tıraş etmeli ve saçları ağırlığınca sadaka vermelidir. Ayrıca çocuk için akika kurbanı kesmelidir. Bu kurbanın eti, ilerde çocuğun kâfirlere karşı şiddetli veya mü'minlere karşı mütevâzi olmasını düşünmeye göre kemikleri kırılmadan veya kırılarak parçalanır.

3. Anne-Baba, çocuk konuşmaya başladığı zaman ona ilk defa mukaddesâta âit kelimeleri öğretmeli. Meselâ: Allah, Muhammed, Kur'ân, Kâbe, anne, baba, vb. Hem yaşı ilerledikçe çocuğun yanında mukaddesatla ilgili cümleleri fazlaca söylemeli. Çünkü konuşma devresinde tâlim çok mühimdir.

4. Anne-Baba, bu devrede çocuk için gıda, giyinme ve telkin gibi hususlara riâyet etmelidir. Aksi takdirde ilerde telâfisi çok zor olan bir kısım maddî-manevî arızaların meydana gelmesi kuvvetle muhtemeldir.

5. Anne-Baba, çocuğun maddî ve sıhhî yönünü asla ihmal etmemeli, işin ehli olan hekimlerin tavsiyelerine mutlaka uymalıdır.

6. Anne-Baba, beş-altı yaşlarında iken çocuğa Kur'ân-ı Kerim'i öğretmeli, az da olsa bazı yerlerini ezberletmelidir.

7. Temyiz yaşı denilen yedi-on yaşları temel eğitim yaşlarıdır. İşte bu temyiz yaşı çocuk için âdetâ herşeydir.

a. Temyiz yaşlarında olan çocuk son derece mütecessisdir. Her şeyi öğrenmek ister. Binâenaleyh ilerde kendisini nasıl görmek istiyorsak onun yanında öyle davranmalı, öyle konuşmalı ve onu gelecekte tesirlerinde kalmasını istediğimiz edebli ve hayırlı âlimlerin meclislerine götürmeliyiz. Özellikle büyüdüğünde, kendisinden beklemediğimiz hâl ve hareketleri yanında asla yapmamalıyız.

b. Anne-Baba, temyiz yaşındaki bir çocuğa dînî vecibeleri öğretip alıştırmalıdır. Belirli farz ve haramları öğretmeli ve bu öğretme işini ayrıca tatbikî olarak da göstermelidir. Meselâ: Namaz hakkında ona bilgi verirken namazın nasıl kılınacağını da kendileri kılmak suretiyle göstermeli ve "Daha küçük, ilerde kılar." dememelidir. Nitekim bu hususta hadîs-i şeriflerin emri de gayet açıktır.

c. Anne-Baba, temyiz yaşında çocuğa büyük şahsiyetleri tanıtmalı, sevdirmeli ve onlar gibi olması hususunda telkin, nasihat ve teşviklerde bulunmalıdır.

d. Çocuğun hafızası ve hayâli tertemiz bir levha ve düzgün bir mermer gibidir. Öyleyse ilerde çocuktan ne bekleniyorsa hâfıza ve hayâline bilgi olarak onlar yazılmalı ve davranış olarak onlar nakşedilmeli.

e. Bu yaşta çocuğun ciddî bir âile şefkatine ihtiyacı vardır. Bunlar için kusurunu hemen yüzüne vurmamalı, fakat iyiliklerine karşı onu mükâfatlandırmalı.

8. Terbiyede konunun benimsetilmesi, inandırılıp sevdirilmesi, muvaffakıyyete götüren yollardan birisidir.

9. Terbiyede dikkat edilecek çok mühim bir nokta vardır ki, o da terbiyenin ilimle müşterek olmasıdır. Yani, terbiyenin talimle, hattâ tatbikatla beraber yürütülmesidir. Zaten terbiye, dînî ve ilmî gerçeklerin tatbikatıdır, denilebilir.

10. Eğitici ve öğreticilerin eğitilenlere karşı her hâlleriyle iyi bir örnek olmaları zarûreti vardır.

11. Anne-Baba, terbiyede şiddet ve zor yerine yumuşaklığı ve kolaylığı esas almalıdır.

12. Anne-Baba, çocuklarını kötü huy ve alışkanlıklara, fena arkadaş ve zararlı cereyanlara karşı korumalıdır. İyi kimselerle arkadaşlık yapmalarını ve iyi bir çevrede yetişmelerini mutlaka sağlamalıdır.

13. Anne-Baba, çocuk terbiyesinin maddî ve bedenî cephesini de ihmal etmemelidir. Bu husustaki helâl dâiresinde eğitim ve eğlenmesine müsâade etmelidir.

14. Anne-Baba, on yaşına gelen bir çocuk eğer dinî vecibelere karşı ve bilhassa namaza karşı tamamen alâkasız ise ona biraz görünmeli, gerekirse hadîs-i şerifin ifadesiyle hafifçe dövmelidir. Tâ bülûğ yaşı olan on iki yaşına girdiğinde ibâdete alışmış bir vaziyette ve onu gönülden isteyerek yapan bir kişi olarak girmiş olsun.

15. On yaşına gelen çocukların yataklarını ayırmak gerektiği gibi, bu yaşa gelen çocukların, anne-babanın ve o evdeki diğer büyüklerin giyinip soyunma vakti olan sabah namazından önce, öğle vakti ve yatsı namazından sonra, yanlarına izinsiz girmelerine müsaade edilmemelidir.

16. Anne-babalar, çocuklarının ıslahları için, yani hayırlı evlad ve kâmil insan olmaları için sık sık duâ etmelidirler.

Hâsılı, اَلْأَدَبُ خَيْرٌ مِنَ الذَهَبِ "*Edeb altından daha hayırlıdır.*" Ve بِي أَدَبْ مَحْرُومْ بَاشَدْ اَزْ لُطْف رَبِّ "*Edebden mahrum olan, Yüce Rabb'in lütfundan da mahrum olur.*" dendiği gibi, edeb her şeydir. Edeb ise terbiyenin mahsûlüdür.

Sözlerimi terbiyesini Yüce Allah'tan alan Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu şerefli sözüyle bitiriyorum:

"*İnsanoğlu ölünce ameli kesilir. Ancak üç şeyden müstesnâ: Sadaka-i câriyeden, kendisiyle faydalanılan ilimden ve kendisine dua eden salih evlâttan.*"[30] İşte bu kimselerin amel defterleri kapanmaz.

Ona ve Onun terbiyesi üzerinde hayat sürdürenlere binlerce selâm olsun.

رَبِّ اْجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلاَةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي. رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ. رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَاماً. آمِينْ.

30 Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, III, 300

ON DOKUZUNCU HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

ثَلاَثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يُزَكِّيهِمْ وَلاَ يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: شَيْخٌ زَانٍ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Üç kimse vardır ki kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz, onları temizlemez ve onlara bakmaz. Onlara elem verici azâb vardır. Zina eden ihtiyar, yalan söyleyen devlet başkanı ve mağrur fakir.*"[31]

Şefkat Hakkını Kaybeden Üç Kimse

Zikredilen hadis-i Şerifte geçen "*tezkiye*" kelimesi, temizlemek mânâsına olup mezkûr üç kişinin günahlarının af edilmeyip manevî kirlerden temizlenmeyeceklerini ifâde eder. Yüce Allah'ın bu üç kimse ile konuşmaması ise, onların muhatap alınmaya lâyık olmadıklarını ve Yüce Allah katında hiçbir kıymete sahip bulunmadıklarını ifâde eder.

---

31 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 103

Allah'ın böylelerine bakmaması, Yüce Mevlâ'nın onlara merhamet etmemesi demektir. Kendisini bize "*Rahmân ve Rahîm*" olarak tanıtan ve bütün yaratıklarını her an sayısız rahmetiyle kuşatan Yüce Mevlâ'nın rahmetinin her şeyi kaplayacak şekilde geniş olmasına rağmen; bu üç kimseye merhamet nazarıyla bakmaması, bunların tutulacak hiöbir taraflarının bulunmadığını, yaptıkları işlerin son derece çirkin olduğunu ve bu yüzden asla merhamete lâyık olmadıklarını gösterir.

Üç Kimse

1. Zina Eden İhtiyar: Zina fiilini ister genç ister ihtiyar yapsın; haddizatında büyük günah olmakla beraber bu çirkin suç bilhassa yaşı ilerlemiş bir ihtiyar tarafından irtikab edilirse o zaman çok daha büyük, daha çirkin ve afvedilmez bir günah şeklini alır. Çünkü bir ihtiyarı bu suçu işlemeye zorlayan hissiyatı sönmüş, zinaya götüren yollar kendisine kapanmış ve böylesine kötülüğe sebeb olacak faktörler kendisi için ortadan kalkmıştır. Hem o yaşa kadar gerek kendisinin gerek başkalarının irtikab ettiği günahların korkunç âkıbetini mutlaka görüp duymuş veya öğrenmiştir. Bununla beraber ayağının biri kabre girmiş olup ölümün kokusu her an burnunun kemiklerini sızlatmaktadır. Bir ihtiyarın bütün bunlara rağmen, kendisine hiç de yakışmayan ve kendisinden asla beklenmeyen böyle bir suçu irtikab etmesi, kendisini elbette ki İlâhi rahmetten mahrum bırakır ve neticede kendisi hadiste geçen âkıbete maruz kalır.

2. Yalan Söyleyen Devlet Başkanı: Yalan her yerde ve herkes için haram ve günah olmakla beraber; bilhassa bir devlet başkanının, sahip olduğu makama hiç de yakışmayan böyle bir günahı irtikab etmesi çok çirkin bir hâl ve affedilmez bir suçtur. Çünkü kişi menfaat sağlamak, yararlanmak, yükselmek veya korkmak gibi sebeblerden birisi için yalan söyler. Halbuki bir devlet

başkanının raiyyetinden sağlayacağı bir menfaati ve Allah'tan başka kendisinden korkacağı herhangi bir şeyi kalmadığından; halka karşı gerçeklere aykırı beyânlarda bulunması asla düşünülemez. Böyle olduğu hâlde, bir devlet başkanı yalan söylemeye devam ederse, hadiste ifade edilen korkunç âkıbetlere elbette maruz kalır. Zira onun bu çirkin hareketi hem idareci-teb'a arasındaki güveni yıkar, hem bu kötü davranış başkalarına sirayet eder, hem de başkaları ondan kötü ders alır ve onun gibi kötü ve âdî kimseler olurlar.

3. Mağrur Fakir: Kibir ve gurur kimde olursa olsun çirkin, sevimsiz ve büyük bir günahtır. Kişiyi böyle bir günaha sürükleyen daha ziyâde mal, servet, şân ve şöhret gibi şeylerdir. Fakir olan kimse, bu türlü aldatıcı şeylerden uzak olduğundan, kibir ve gurur gibi fenâ hasletler ondan hiç beklenmez. Öyleyse onun da kendini beğenme ve büyüklük taslama gibi kötü hâllerden tamamen uzak tutması gerekir. Hâl böyle iken bir fakirin kibirlenip, fahirlenmesi ondaki ciddî bir karakter bozukluğunu, Allah tarafından kendisi için takdir edilen kısmetine râzı olmadığını ve pek çok hikmetli olan İlâhî kaderi tenkid ettiğini ifâde eder. Basîreti bu derece kıt olan bir kimse ise elbette ki merhamete değil; ancak azaba ve şiddetli cezaya lâyıktır.

Hâsılı, bu üç kimsenin bu derece korkunç bir âkıbete maruz kalmaları, içinde bulundukları duruma hiç yakışmayan, sahip oldukları hâl, makam ve yaştan hiç beklenmeyen bir kısım fenâ ve haram işleri irtikab etmelerinden ve böylece başkalarına kötü örnek olmalarındandır.

Şu bir hakîkattir ki, Cenâb-ı Hak insanları pek çok hikmetler için muhtelif derecelerde ve değişik seviyelerde yaratmış ve her seviyeye o seviyenin hürmetini ve kıymetini artıracak bâriz hususiyetler koymuştur. Meselâ: Zenginlik seviyesinin en açık özelliği şefkat ve cömertliktir. Fakirlik seviyesinin en açık özelliği hürmet

ve tevâzûdur. İlim derecesinin en açık özelliği tevâzû ve hilimdir. İhtiyarlık seviyesinin en açık özelliği iffet ve haşyettir. Teb'anın en açık özelliği itaat ve inkıyaddır. Âmiriyyet derecesinin en belirgin vasfı adâlet ve merhamettir. İşte insan, bulunduğu makam ve mertebenin hakkını vermek suretiyle, yani o makamın hususiyeti olan bazı vasıflarla bezenmek suretiyle hem o makamın ve mertebenin hakkını vermiş olur; hem de o makamda tecellî eden Esmâ-i İlâhiyenin cilvelerine mazhar ve mâkes olur ve böylece sevimli ve kıymetli bir hâle yükselir. Bulunduğu makamın ve seviyenin hakkını iradesiyle vermemek ise, sahibi için son derece bir zayıflık, bir hıyanet ve bir düşüklüktür ve böyleleri merhamete, şefkate ve yardıma asla lâyık değillerdir. Çünkü onlar bu hâlleriyle zarara bilerek nefsî ve keyfî olarak girmiş ve içlerinde bulundukları hâlin değerlendirmesini hiç yapmamış oluyorlar.

أَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدٰى وَالتُّقٰى وَالْعَفَافَ وَالْغِنٰى.

YİRMİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
كَفٰى بِالْمَرْءِ إِثْماً أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:
"*Her duyduğunu söylemesi kişiye günah olarak yeter.*"[32]

Yalan ve Koğuculuk Cemiyetin Bünyesini Kemiren İki Mikropturlar

Zikredilen hadîs-i şerîfe göre, kişinin her duyduğunu, doğruluk derecesini araştırmadan her yerde ve herkese söylemesi günahtır. Öyle ise insan duyup da nakletmek istediği habere çok dikkat etmelidir. Zira özellikle günümüzde doğru konuşan insan pek azdır. İnsan mutlaka doğru konuşmalı; fakat her doğruyu her yerde söylememelidir. Sağlam ve kıymetli olan elmas gibi bir cevheri önüne gelen herhangi bir kimseye vermek uygun olmadığı gibi, doğruluktan ibaret olan bir emâneti de ehliyetsiz

---

[32] Ebû Dâvûd, *Sünen*, V, 266

kişilere vermek doğru değildir. Aksi takdirde, böyle bir hareket كَتَعْلِيقِ الدُّرَرِ فِي أَعْنَاقِ الْبَقَرِ "İncileri sığırın boynuna takma gibi" fuzûlî, ma'nâsız, hatta zararlı bir şey olur. Öyle ise insan sözü süzüp de söylemeli; muhatabını seçip öyle konuşmalıdır.

Duyduğu bir haberi doğru olup olmadığına bakmaksızın bir başkasına nakleden kimse, o haber yalan olduğu takdirde kendisi de o yalana iştirâk etmiş sayılır. Yalan ise Kur'ân-ı Kerim'in ve Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nazarında gâyet merdûd ve menfûr bir haslettir. Öyle ki bir hadîs-i şerifte yalan söylemek münafıkın alâmetlerinden birisi olarak gösterilmiştir. Aslında yalan bir küfür sıfatıdır. Yalan söyleyen bir mü'min, bundan dolayı kâfir olmasa bile; fakat kâfire âit bir sıfatı taşıdığından, hadîs-i şerifte münafıklar zümresine dâhil olmakla tehdit edilmiştir.

Yalan, bir kimsenin bir şey hakkında, bildiğinin zıddını söylemesidir. Yalan hem Allah Celle Celâlühû katında, hem insanlar nazarında, gerek dünyevî mutluluğu zedelemesi yönüyle, gerekse uhrevî bedbahtlığa ve azâba sebeb olması itibariyle çok çirkin ve gayet sevimsiz bir sıfattır. Bâzı hadîs-i şerifler, zarûret ve maslahat şartıyla, bâzı hususlarda yalanın söylenebileceğine cevaz veriyor ise de; mikdârı belli edilmediğinden ve özellikle zamânımızda sû-i istimâle kapı açacağından bunlardan bile sakınmak en azından takvâ gereğidir.

En büyük hakikat, Yüce Allah'ın varlığı ve birliği hakikatı ve en doğru haber, öldükten sonra dirilme mes'elesi olduğu gibi; en büyük yalan Yüce Allah'ı (hâşâ) inkâr etmek, en korkunç hıyânet, O'na herhangi bir şeyi ortak koşmak ve en yanlış söz de Rasûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve Kur'ân-ı Kerim'in söylediklerinin zıddına sarf edilen sözdür. O hâlde Allah'tan başka ilâh var demek veya O'na âit sıfatları bir fâniye vermek en büyük yalancılık, en çirkin iftirâ ve en korkunç bühtandır.

Yalan, gerçekten çok çirkin ve menfur bir haslettir. Bunun içindir ki yalan küfrün başlıca özelliği sayılmıştır. Evet yalan küfrün ve sapıklığın temeli, doğrunun düşmanı, bütün noksan ve kusurların başı, ahlâken düşük ve huzursuz bir cemiyetin özelliği, küfür dünyasının iç yüzü ve insanların huzurlu ve münevver olmasına mâni olan zararlı bir sıfattır.

Nitekim Hazreti Muhammed'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve sair peygamberleri, Ebû Bekir es-Sıddîk ve onun gibi sahabîleri en büyük ve en şerefli makama yükselten "*sıdk*" olduğu gibi, Müseylemetü'ül-Kezzâb'ı, Ebû Cehl'i, firavunları, nemrutları ve deccalları en âdî ve bayağı duruma düşüren şey de onların yalanları, hak ve hakikatlere yalan demeleridir.

İslâm'da yalan hıyanetle eşit tutulmuştur. Nitekim, Süfyan İbn-i Üseyd'in (radıyallahu anh) Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği bir hadîs-i şerifte:

كَبُرَتْ خِيَانَةً أَنْ تُحَدِّثَ أَخَاكَ حَدِيثاً هُوَ لَكَ بِهِ مُصَدِّقٌ وَأَنْتَ لَهُ بِهِ كَاذِبٌ "*Kardeşin seni tasdik ederken, senin yalan söyleyerek ona (bir şey) anlatman (ne) büyük bir hıyânettir.*"[33] buyurulmaktadır.

Evet, muhatabın teslimiyetini, sadâkatini veya saflığını istismâr ederek yalan söylemek, aynı zamanda onu aldatmak, onunla alay etmek ve onu saptırmak olduğu için büyük bir hıyânettir. Bir başka hadîs-i şeriflerinde de Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmaktadır.

لاَ يَبْلُغُ الْعَبْدُ صَرِيحَ الإِيمَانِ حَتَّى يَدَعَ الْمِزَاحَ وَالْكَذِبَ وَيَدَعَ الْمِرَاءَ وَإِنْ كَانَ مُحِقّاً "*Kul şakalaşmayı, yalan söylemeyi ve haklı bile olsa münâkaşayı terk etmedikçe tam îman etmiş olmaz.*"[34]

---

33 Ebû Dâvûd, *Sünen*, V, 254

34 Heysemi, *Mecme'uz-Zevâid* ve *Menbe'ul-Fevâid*, I, 92

Bu hadîs-i şerif, yalanın şakasıyla ciddîsi arasında fark olmadığını ve şakadan yalan söylemenin de haram olduğunu açıkça ifâde etmektedir. Bunun nedeni ise şudur:

İnsan küçük hatâlara alışa alışa, zamanla büyük cinâyetleri irtikâb eder hâle gelir. Şakadan da olsa yalan söylemeye alışan kimse, bir gün gelir en asılsız ve en çirkin yalanı da söyleyiverir. Öyle ise insan küçük-büyük, gizli-açık, kavlî-fiilî diye ayırt etmeden her türlü yalan ve iftirâdan uzak durmalıdır.

Yalan ve iftira yüzündendir ki fertlerin, âilelerin ve toplumların itibarları sarsılır, ırz ve nâmusları zedelenir. İcraatları kıymetden düşer ve artık onlar için yerin altı üstünden daha hayırlı bir hâle gelir. Öyle bir hâlde yaşamaktansa ölümü tercih etmek daha iyidir. Öyle ise söylenen söze ve yapılan işe çok dikkat etmeli: *Yalan olmasın.*

Günümüzde yalan söylemek revaçta olup pek çok kimse yalan söylemeyi bir sanat hâline getirmiş ve topluluğu güldürmek için konuşup yalan söyleyecek kadar insanı helâke götüren durumlara maruz kalmıştır. Hadîs-i Şerifte:

وَيْلٌ لِلَّذِي يُحَدِّثُ فَيَكْذِبُ لِيُضْحِكَ بِهِ الْقَوْمَ وَيْلٌ لَهُ وَيْلٌ لَهُ "*Veyl (vâdisi) topluluğu güldürmek için konuşup yalan söyleyen içindir. Veyl onundur, veyl onundur.*"[35] buyurulmuştur.

Yalan, sözle olduğu gibi yapılan işle de olur. Taşıdığı niyetin, bilgi ve fikrinin zıddını söylemek, yani bir hakîkati ters-yüz edip söylemek, sözle yalan olduğu gibi; söylediğini yapmamak, vâdettiğini yerine getirmemek ve inandığı şekilde yaşamamak da, amel yönüyle yalandır.

Nitekim, Abdullah b. Amr şu hadîsi naklediyor: Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in evimizde bulunduğu bir zamanda annem

---

35 Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, V, 265

beni çağırdı ve bana, "Gel! Sana bir şey vereyim." dedi. Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) anneme dedi ki:

– Ona ne vermek istedin? Annem de,

– Ona hurma vereceğim, dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem), anneme şöyle buyurdu:

– *Dikkat et. Eğer sen bu çocuğuna bir şey vermeyecek olsaydın, senin üzerine bir yalan (günah) yazılmış olurdu.*

Hasılı, insan kulağına, gözüne ve diline sâhip çıkmalı, her şeyi duymaya, herşeyi görmeye ve duyup gördüğü her şeyi de söylemeye kalkışmamalıdır.

***

Günümüzde fert ve âileleri hatta cemiyetleri birbirine düşüren korkunç bir hastalık daha vardır ki, insanlar bu hastalıktan korundukları derecede güçlü ve huzurlu, cemiyetleri de o nisbette devamlı olur. Aksi takdirde parçalanmaya, yutulmaya ve yok olmaya mahkûmdurlar. Bu korkunç hastalık koğuculuktur. Nitekim bir hadîs-i şerifte, لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ "*Koğucu cennete giremez.*"[36] buyurulmuştur. Hadîs-i Şerifte geçen "*Kattât*" kelimesi "*Nemmâm*" demek olup, insanların arasını bozmak maksadıyla bir hâdiseyi veya bir sözü başka bir yere nakledip yayan ve bu yayma işini çok yapan kimseye denir.

Birisinin gıyâbında ve aleyhinde söylenen bir sözü gidip ona haber vermek, hem gıybet hem de koğuculuktur ki, büyük haramdır. Velev ki o husus aynen nakledilmiş olsun. Zâten söylenen söz ilâve yapılarak başkasına götürülürse; o davranış, *bühtân* ve *iftirâ* olur ki, çok daha zararlı bir harekettir.

Kurulan tuzak ve hileyi haber vermek, bir haksızlığı önlemek veya yapılmakta olan kötü bir plânı, meselâ; zinâ, katl, hırsızlık

---

36 Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, V, 190

vb. hâdiseleri, sırf gerekli tedbirlerin alınmasını ve zulmün önlenmesini sağlamak için ilgililere veya ilgili kurumlara bildirmek, koğuculuk değildir.

Bu mesele münasebetiyle şunu da deriz ki: Bir hadîs-i şerifte, مَنْ قَالَ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ Yani, "*Kim Lâ ilâhe illallâh derse* (ve müslüman olarak ölürse) *cennete girer.*"[37] buyurulduğu hâlde; zikredilen hadîs-i şerifte:

لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ Yani "*Koğucu cennete giremez.*" buyrulmaktadır. Ve bu iki hadîs arasında ilk görünüşte bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Halbuki iki hadis arasında hiç de çelişki yoktur. Zira koğucu cennete giremez demekten maksad, bile bile ve onu helâl sayarak koğuculuk yapan cennete giremez. Zira o kimse bu hâliyle îmandan çıkmış olur. Cennete ise ancak Müslüman olan girer demektir. Yoksa koğuculuğun haram olduğunu bildiği hâlde sadece hislerine mağlub olarak bu günahı irtikâb eden kimse, hadîsin zâhirî hükmüne dâhil değildir. Zira haramı işleyen cennete giremez diye nakli bir nas ve bir delil yoktur.

Bununla beraber hadîs-i şerif, koğuculuk yapmanın kesinlikle haram olduğunu ifade etmekte ve bu mevzuda Müslümanları uyarmaktadır. Zira öyle lâf taşımalar vardır ki, yerine ve zamana göre insanı çok daha büyük günahlara ve hatta küfre götürebilir. Yani, insan koğuculuk yapa yapa zamanla alışır ve haram olduğunu hiç düşünmeden ve onu hafife alarak koğuculuk yapmaya başlar. Hem hadîs-i şeriften şunu da anlamak mümkündür: Cenâb-ı Hak affetmezse, böyle bir koğucu cehennemde cezasını çekmeden cennete giremez demektir. Ama bununla birlikte elbette ki en doğrusunu Allah bilir.

Dil bir âlettir ve insanların birbirleriyle anlaşmada kullandıkları en mühim vasıtasıdır. Çünkü insan maksatlarını,

[37] Tirmizî, *Sünen*, V, 23

düşündüklerini, arzularını, hâdiselere bakış açısını ve dolayısıyla kimliğini dili vasıtasıyla ortaya çıkarır. Ancak dil hayırda kullanıldığı gibi, şerde de kullanılır. Doğrulukta kullanıldığı gibi, yalanda da kullanılır.

Dil zarar vermede bir yılan gibidir. Ağız da onun deliğidir. Bu durumda aklı başında olan bir insan, ağzını kapamalı ve diline sahip çıkmalıdır. Tâ ağzındaki dili yüzünden başta kendisi olmak üzere hiç kimse zarar görmesin.

Konuşulanlar, fikir ve niyetin tercümesidir. İnsan düşüncesine, niyetine ve buna bağlı olarak işlediği ameline göre değer kazanır veya kaybeder. Öyle ise insan, söylediklerinden bir gün gelip hesaba çekileceğini ve belki de söyledikleri yüzünden ateşe atılacağını düşünmeli, her hâliyle güven telkin eden olgun bir kimse olmalı ve kalpteki mânâlara ve akıldaki düşüncelere tercümanlık yapan dili, olur olmaz şekilde kullanmamalıdır.

Nitekim Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde meâlen şöyle buyurmuşlardır:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ لاَ يَرٰى بِهَا بَأْسًا يَهْوِي بِهَا سَبْعِينَ خَرِيفًا فِى النَّارِ “*Kişi, bazan mahzurlu görmediği kelime söyler de, onun yüzünden yetmiş sene ateşin dibine doğru gider.*”[38]

Bundan dolayıdır ki, Yüce İslâm dîni, hayırlı şeyleri konuşmayı ve yalan ve hayırsız sözlerden uzak durmayı kâmil bir îmanın neticesi olarak göstermiş, söylediklerine dikkat edip dili yalan sözlerden ve çirkin şeylerden korumayı farz-ı ayın olarak hükme bağlamış ve sürekli olarak hayırlı ve faydalı şeyleri konuşmayı cennete girmenin en önemli vesilelerinden biri saymıştır.

Bir yerde konuşulan söz oraya âit bir emânettir. Meclis dağıldıktan sonra artık o sözü söyleyenden izin almadan konuşulan

38 Tirmizî, *Sünen*, IV, 557

şeylerin bir başkasına nakledilmesi hiç de doğru değildir. Böyle bir davranış, emânete riâyet etmemek ve duyulan güveni sarsmaktır. Bu gibi kimseler insanların aralarının bozulmasında, itimâd ve güvenin zedelenmesinde büyük rol oynarlar ki, böyleleri hadîs-i şerife göre insanların en şerlisidirler.

أَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ صَاحِبٍ خَدِيعَةٍ إِنْ رَاٰى حَسَنَةً دَفَنَهَا
وَإِنْ رَاٰى سَيِّئَةً أَفْشَاهَا

YİRMİ BİRİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

إِتَّقِ اللهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا

وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Nerede olursan ol, Allah'tan kork. Yaptığın bir kötü işin arkasından hemen iyi bir iş yap ki, onu* (affettirip) *silsin. Ve insanlara karşı da, iyi bir ahlâkla muamele et.*"[39]

Nerede Olursan Ol; Allah'tan Kork

Bu hadîs-i şerif, Rasûlüllah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) kısa cümlelerle pek çok mânâlar ifâde ettiği kelâmlarından olup şu üç hükmü ihtiva etmektedir: *Allah hakkı, mükellef hakkı, kul hakkı.*

Allah hakkı: Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınmak, nerde olursa olsun her yerde ve her anda Allah'ı görüyor gibi hareket etmek ve O'nu her şeye üstün tutmaktır.

---

[39] Tirmizî, *Sünen*, IV, 355

Mükellef hakkı: İnsanın yapma mecburiyetinde olduğu farzları işlemesi ve kaçınma mecburiyetinde bırakıldığı haramlardan uzak durmasıdır.

Kul hakkı: insanın, Allah tarafında fıtratına dercedilen "güzel davranma duygusu" ile bütün yaratıklara karşı iyi davranmasıdır.

Şimdi hadiste geçen üç cümleyi teker teker ele alarak onlarla ilgili bazı şeyler söylemeye çalışalım:

1. إِتَّقِ اللّٰهَ حَيْثُمَا كُنْتَ "*Nerede olursan ol; Allah'tan kork.*"

Takvâ, ittikanın ismi olup vikâyeye girmek demektir. Vikâye ise gelmesi ihtimal dahilinde olan dünyevî-uhrevî zararlardan korunmak ve uzak durmak demektir. Buna göre takvâ, insanın maddî-manevî zararlardan korunması ve dünyevî-uhrevî faydalar elde etmeye çalışması demektir.

Takvâ, Allah'ın haram kıldıklarını terk etmek, emrettiklerini yerine getirmektir. Buna göre birisine "*Allah'tan kork*" dendiğinde; bunun mânâsı, "Allah'ın azabından, ateşinden, mekrinden, kahrından ve ibtilâsından korun. Kaçınılması gereken içki, kumar, zinâ gibi haramlardan şiddetle sakın. Meşru hududlar dahilinde hareket et ve Allah'ın tayin edip belirlediği sınırları asla çiğneyip geçme. Kısacası Allah'ın haram kıldıklarına yaklaşma, emrettiklerini yerine getir." demek olur.

Diğer bir tabirle takvâ, biri haşyet diğeri de muhabbet olmak üzere iki hâsiyete sahiptir. Kur'ân-ı Kerim'de zikredilen takvâ ayrı ayrı her iki özellik için kullanılmakla beraber genellikle her ikisini birden ifade etmek için kullanılır. Kur'ân'daki takvâ, daha çok îman, amel-i sâlih, marifet gibi mânâlara gelir. Takvânın üç mertebesi vardır:

a. İnsanı cehennemde ebedî kalmaktan kurtaran, yani şirk ve küfürden kurtarıp tevhîd ve îmana çıkaran takvâdır.

b. İnsanı cehennemdeki azaba maruz kalmaktan kurtaran takvâdır. Bunun özeti İslâm'ı yaşamaktır. En azından haramları terk, farzları îfâdır.

c. İnsanın dünyada ve âhirette şerefli olmasını ve yüce mertebe ve makam sahibi olmasını sağlayan; hattâ başkasına şefaat etme hakkını kazandıran takvâdır. Bu takvâ başta Peygamberler (aleyhisselâm) olmak üzere Evliyâ ve Asfiyâ'nın takvâsıdır. Bu takvâ şüpheli şeyleri, hattâ bazı mübah şeyleri bile terk etmekle ve sünnet-i seniyyeye sarılmakla elde edilir.

2. وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا "*Yaptığın bir kötü işin arkasından hemen iyi bir iş yap ki, onu* (affettirip) *silsin.*" fıkrası gayet şümullü bir cümledir. Nitekim Kur'an'da da,

إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ Yani, "*Güzel işler insandan günahları silip giderir.*" (Hûd Sûresi, 114) buyurulmuştur.

Bunun mânâsı, küfrü ve şirki andıran söz ve davranışların arkasında hemen kelime-i şehâti getirerek imanı tazelemek, bir günah işlendiğinde hemen namaz kılmak, tövbe ve istiğfar etmek ve sadaka vermek, bir kul hakkına girildiğinde hemen hak sahibinden özür dileyip kendini affettirmek, gayza kapılıp öfkelenince yutkunmak vb. gibi iyiliklere riâyet etmektir.

3. وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ "*Ve insanlara güzel ahlâkla muâmele yap.*" fıkrası, insanlarla olan münâsebetlerde takib edilmesi gereken müspet hareket ve olumlu davranış yolunu tayin ve tesbit etmektedir. İnsanlara karşı yapılacak en güzel davanışların özeti vermeyene vermekle, gelmeyene gitmekle, zulme karşı sabırla, ezâya karşı hilim ile, münkere karşı mâruf ile, şerre karşı hayır ile, cehâlete karşı ilim ile mukabele etmekir. Nitekim:

"*İyiliğe iyilik her kişinin kârı; kemliğe iyilik er kişinin kârı*"

diye bir söz vardır ki, destan hâlinde dilden dile dolaşmaktadır.

Güzel ahlâk insanın yaratılışına konulan son derece faydalı bir duygudur ki insan bu duygu sayesinde cemiyet bünyesinde yerini alır, faydalı bir unsur hâline gelir ve herkes tarafından takdir ve hürmet görür.

Kişinin güzel ahlâkını meydana getiren ve insanlara karşı güzel ahlakla davranmasının temelini oluşturan başlıca dört unsur vardır: Hilm, tevâzû, cömertlik, hüsn-ü zan. Dolayısıyla güzel ahlâkın temel esasları olan bu yüce hasletlere sahip olan kimse, güzel ve örnek bir ahlâka sahip olmuş olur.

Güzel ahlâkın her türlüsünü Cenâb-ı Hak, Habîb-i Edîbinde toplamıştır. İşte bunun böyle olduğunu çok iyi bilen bir insan, en yüce ahlâk ile gönderilen Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bütün hâl ve hareketlerini kendine vazgeçilmez modeller olarak kabul eder. Sonra da kabul etmekle yetinmeyip tutum ve davranışlarıyla O'na benzemeye çalışır; derken neticede o da güzel ahlâk sahibi olur ve kemâlât mertebelerinde seyeran etme faziletine yükselir.

أَللّٰهُمَّ كَمَا حَسَّنْتَ خَلْقِي فَحَسِّنْ خُلُقِي. اٰمِينْ. يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ.

YİRMİ İKİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ:

اَلْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ

وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Birr: Güzel ahlâktır. İsm ise, gönlünün huzur duymadığı ve başkasının muttali' olmasını arzu etmediğin şeydir.*"[40]

Güzel Ahlâk Sahibi Olan Kimse Meyveli Ağaca Benzer

Huluk: insanın üzerine yaratıldığı hayır ve şerle alâkalı huy demektir ki, bunun çoğulu ahlâk gelir.

اَلْبِرُّ : Her türlü hayır demektir. اَلْإِثْمُ de: Her türlü şer demektir.

İnsan yaratılırken pek çok huy, karakter ve duygularla mücehhez olarak yaratılmıştır. İnsan, duygularını yerinde kullanıp onları inkişaf ettirmesi nisbetinde güzel huylar edinir.

40 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, III, 1980

Ve yaratılış gayesine uygun olarak hareket etmiş olur. Her ne kadar bazı kimseler insanın huyunun değişebileceğine ihtimal vermiyor ve "Can çıkar huy çıkmaz." diyorlar ise de; bu nâdiren ve bazı şartlar altında vukû bulan cüzî ve bazı şahıslara âit bir husustur. Yoksa umûmî bir kâide değildir. Aksi takdirde Peygamberlerin (aleyhisselâm) gönderiliş gaye ve hikmetleri mânâsızlığa dönüşür.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hususu dile getirirken, بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ حُسْنَ اْلأَخْلاَقِ "*Ben en güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.*"[41] buyurmuştur. Bu hadîs-i şerif "*ahlâkta düzeltme ve düzelme*" olmasının hem mümkün, hem de gerçek olduğunu açıkça göstermektedir. Kaldı ki bugün dünyanın her tarafında talim ve terbiye meselesine her meselenin başında yer verilmektedir ve verilmesi de lâzımdır. Öyle ise insan alışageldiği kötü huyları bırakmaya ve iyi huylarla süslenmeye bıkmadan, usanmadan ve moralini bozmadan gayret temelidir.

Neyin iyi ve neyin kötü olduğunu genel hatlarıyla İslâm dîni tayin etmiştir. Bununla berâber hadîs-i şerifte:

مَنْ سَرَّتْهُ حَسَنَتُهُ وَسَائَتْهُ سَيِّئَتُهُ فَذَالِكَ الْمُؤْمِنُ "*Yaptığı iyiliği kendisini sevindiren ve yaptığı kötülükten dolayı da üzülen kimse gerçek mü'mindir.*"[42] zikredildiği üzere, vicdânı bozulmamış gerçek bir mü'min, yaptığı işin neticesinde kalbinin sevinç, huzur ve itmînâna kavuştuğunu görmekle o işin ne derece doğru ve güzel olduğunu, yaptığı işin başkaları tarafından görülmesini istememesiyle ve o işin sonunda gönlünde bir kısım sıkıntıların ve pişmanlıkların meydana gelmesiyle de, yaptığı o işin ne kadar kötü olduğunu rahatlıkla anlayabilir. Yeter ki selim bir kalbe ve duru bir vicdana sahip olmuş olsun.

---

41 İmâm Mâlik, *el-Muvatta*, II, 904

42 Tirmizî, *Sünen*, IV, 466

Şerefli ve değerli bir varlık olarak yaratılan insan, dâimâ iyi sıfatlara sâhib olmaya çalışmalıdır ki, rûhî ve kalbî itmînâna ve huzura kavuşmuş olsun. Çirkin huy ve hareketlerden de var gücüyle kaçınmalıdır ki, hayatını zehir olmaktan kurtarmış olsun.

Esasen güzel ahlâktan hâlî olan hiçbir din gelmemiştir. Fakat hiçbir din de ahlâk-ı hamîdenin ve yüce hasletlerin hepsini İslâm dîni kadar en geniş mânâsıyla ve en güzel bir şekilde toplamış değildir. Evet İslâm, diğer dinlerde parça parça olarak bulunan güzel ahlâkı toplamış ve onu herkesin anlayabileceği şekilde ifade etmiştir. Bu itibarladır ki, Müslümanlara düşen en önemli vazifelerinden biri, güzel ahlâkın hepsini toplayan İslâm dîninin îmanî ve ahlâkî esaslarını hayatlarının düstûru yapıp İslâm'ı lâyıkıyla temsil etmeleridir. Tâ İslâm'ın mâhiyetini bilmeyen bâzı kimseler ehl-i îmanın kötü davranışlarına bakıp İslâm hakkında yanlış düşüncelere sahip olmasınlar ve İslâm'a girmekten ürkmesinler.

Başta Yüce Allah'a îman olmak üzere inanılması gereken şeylere îman etmek en yüce ahlâk olduğu gibi, farzları titizlikle işlemek, haramlardan şiddetle kaçınmak, sünnete sımsıkı sarılmak, mekruhlardan uzak durmak ve fazîletle alâkalı her türlü edebe riâyet etmek de hep güzel ahlâk cümlesinden olan şeylerdir.

Ayrıca kâinatın Yüce Yaratıcı'sını inkâr etmek en büyük günah olduğu gibi; farzları terk etmek, haramları irtikâb etmek, sünnetleri ihmâl etmek, mekruhlara yaklaşmak ve fazilet ve edeb diye bir şey tanımamak da, durumlarına göre hep kötülüktürler ve kötü ahlâktırlar.

Güzel ahlâk, Rasûlüllah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüce ahlâkından ibarettir. Zira O, بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ حُسْنَ الْأَخْلَاقِ "*Ben ancak en güzel*

ahlâkı tamamlamak için gönderildim." demekle, mazhar kılındığı makâmı gösterdiği gibi; أَدَّبَنِي رَبِّي فَأَحْسَنَ تَأْدِيبِي Yani, "*Beni Rabb'im terbiye etti ve terbiyemi güzel yaptı.*"[43] demesiyle de edeb ve terbiyesinin mükemmelliğini ve ahlâk mevzûunda Onun davranışlarının bir esas olarak alınması gerektiğini ifade etmektedir.

Güzel ahlâkın en aşağı mertebesi:

1. Dostların cefasına katlanmak.
2. Zulmedenlere karşılık vermemek.
3. Zulmedenlere ya merhamet veya adâlet etmek.
4. Zulmeden ve düşmanlık yapanlar için istiğfar etmek.
5. Bütün insanlığın ıslahını istemekir.

Ayrıca samimiyyet ve ihlâs, ciddiyet ve vakar, sıdk ve sadâkât, emânet ve emniyet, faydalı şeylere meyil ve zararlı şeylerden nefret, izzet-i nefis, haysiyet, şeref, şecâat, ismet ve cemâat ruhuna sahib olmak gibi hasletler de, kişinin güzel ahlâkını tamamlayan ve onu hem Yüce Hâlık'a, hem de mahluka sevdiren gayet güzel huylardır.

İşte Rasûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm böylesine gâyet mükemmel ve sevimli bir ahlâkla gelmiştir. O'nun ahlâkı ise Kur'ân'dan, yani kur'an'daki emir ve yasaklar doğrultusunda hareket etmekten ibarettir. Nitekim Hazreti Âişe (radıyallahu anh)'ya Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ahlâkı sorulduğunda, خُلُقُهُ الْقُرْآنُ "*O'nun ahlâkı Kur'ân'dır.*"[44] buyurmuşlardır.

Nitekim Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüce şahsiyetini ve seçkin kimliğini bildirmek makamında: وَإِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ "*Ve gerçekten sen büyük*

43 Suyûtî, *Fethu'l-Kebîr*, I, 59
44 İbn Sa'd, *Tabakât*, I, 364

bir ahlâk üzeresin" (Kalem Sûresi, 4) buyurmak suretiyle, Onu nazara vermekte ve Ona her hususta ittibâ ve iktidâ etsinler ve getirdiği ahlâka ve terbiyevî esaslara sâhib çıksınlar diye insanlara, özellikle de mü'minlere emir ve tavsiye etmektedir.

Rasûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ahlâkıyla ahlâklanmak o derece önemlidir ki, kıyamet gününde gerek sevgi, gerekse meclis bakımından Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e en yakın olacak olanlardan birisi de güzel ahlâk sâhibi olan kimsedir. Çünkü Hazret-i Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), her hususta gerçek saâdet ve sonsuz kurtuluş yolunun reçeteleriyle gelmiştir.

Bundan ötürüdür ki, Onun getirdiği İlahî esasları kabul edip tatbik etmeden, insanların terbiyesiyle ilgili olarak getirdiği Rabbânî reçeteleri uygulamadan ve temsil ettiği yüce ahlâk ile ahlâklanmadan gerçek bir kurtuluşa ve kalıcı bir huzura ermek muhaldir; asla mümkün değildir. Çünkü Cenâb-ı Hak, güzel ahlâkın her türlüsünü Habîb-i Edîbinin yüce şahsında ve hikmetli davranışlarında toplamış ve kurtuluşu O'nun ahlakıyla ahlaklanmaya bağlamıştır.

İşte bu gerçeği bilen bir insan, en yüce ahlâk ile gönderilen Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bütün hâl ve hareketlerini kendine vazgeçilmez modeller olarak kabul eder. Sonra da kabul etmekle yetinmeyip tutum ve davranışlarıyla O'na benzemeye çalışır ve neticede o da güzel ahlâk sahibi olur ve kemâlât mertebelerinde seyeran etme faziletine yükselir.

Öyle ise bahtiyar odur ki, Kur'ân'ın esaslarını kendine rehber, Rasûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaşayışını da kendine hayat tarzı yapar. Fikrî ve amelî her türlü hüküm ve davranışlarını Kur'ân-ı Kerim ve sünnet-i seniyye ölçülerine göre ayarlar, bu hususta başkalarına da güzel örnek teşkil eder. Sonra da bununla

yetinmez; başkalarını da kurtuluş ve huzur dolu böyle bir hayata ve anlayışa dâvet eder.

Hem o ne bahtiyar bir kimsedir ki, kendisi gâyet dürüst bir kişi olmakla gerçekten Kur'ân adamı ve sünnet adamıdır. Böyle tanınır, geriye böyle bir yâd-ı cemil bırakır ve sonunda hüsn-ü hâtimeye mazhar olup iyilerin huzur dolu ülkesine, yani ebedî kalmak üzere cennetlere gider. Doğrusu, gözler böylelerini görmeye, kalbler böylelerini sevmeye, ruhlar böylelerine ünsiyet etmeye ve diller böylelerini anlatmaya ne kadar da hasrettirler.

أَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ،
وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لاَ أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلٰى نَفْسِكَ.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Kim bir kavme benzerse; o, onlardandır.*"[45]

Kişi, Benzediği İle Berâberdir

Bu ve buna benzer hadîs-i şerîfler, Müslümanları başkalarına, yani kâfirlere, ehl-i kitâba ve zâlimlere benzemekten, onları taklid etmekten ve onların gayr-i meşrû faaliyetlerini beğenmek ve onlardan hoşlanmaktan şiddetle yasaklıyor.

Benzemek, muhtelif hususlar ve sahalarda olabilecek şekilde gayet şumullü bir kelimedir. Bu kelime, hadîs-i şerîfte mutlak zikredilmekle her hususu veya pek çok hususları içine almaktadır. Meselâ: İlim ve sanatta, fen ve teknikte, ahlâkî davranışlarda, beşerî münâsebetlerde, gâyede ve gâyeye ulaşmak için

45 Ebû Dâvûd, *Sünen*, IV, 314

kullanılacak usûl ve metoda, fikir ve kanâatte, kılık ve kıyafette ve sâirede.

Şu hususu çok iyi kavramak gerekir ki, İslâm dîni, Müslümanların ilim ve sanat, fen ve teknoloji sahalarında başkalarına benzemelerini asla yasaklamaz. Aksine o sahalarda bile başkalarını taklid etmektense; o işin erbâbı olmaya teşvik eder. Tâ dünya kâfirler için terakkî; fakat mü'minler için tedennî dünyası olmasın. Öyle ise mü'minler çok çalışmalı ve her sahada söz sâhibi olmalıdırlar. Öyle ki, âhiretlerini mâmur ettikleri gibi, dünyanın da imârâtını ellerinde tutmalıdırlar. Çünkü dünyada muvaffak olmanın şartı, önce Allah'ın inâyeti olmak üzere, kevnî hâdiselere ve fıtrî kânunlara uyum içerisinde hareket etmek ve her türlü zulmü önleyecek derecede ve umûmî sulh ve huzuru te'min edecek şekilde maddî-mânevî kuvvete sâhip olmaktır.

İslâmiyet kendine göre, nev-i şahsına münhasır ve yepyeni bir topluluk meydana getirmeyi gâye edindiğinden; o topluma her sahada muvaffak ve huzurlu olabilecekleri yolları açmış, rükünler tesbit etmiş ve alâmetler koymuştur. İşte bunun içindir ki, İslâm dîni gerek fikir ve kanaatte, gerek beşerî münasebetlerin başlayıp devam etmesinde, gerekse kılık-kıyâfet gibi insanın içinin aynası olan ve fikrî ve rûhî karakterini gösteren konularda Müslümanların başkalarının hayranı kesilip onlara benzemeye kalkışmalarını, kendi örf ve âdetlerini beğenmeyip terk etmelerini kınamış ve bunu şiddetle yasaklamıştır.

Bu hususu derinlemesine inceleyen ve ruhunda Müslümanları uyarma sorumluluğunu taşıyan bazı İslâm bilginlerine göre, başkalarına benzemede özet olarak hüküm şöyledir:

Bir kimse mecbur olmadığı hâlde başkalarına benzerse, benzemesi nisbetinde ve benzediği mevzûlara göre o kimse onlardan olur. Yani, kâfirlere küfür noktasında benzemek küfür, fâsık ve fâcirlere fısk ve fücur nektasında benzemek fısk ve

fücûr, zâlimlere zulüm noktasında benzemeye kalkışmak zulüm, sâlihlere salâhat noktasında benzemek de salâh ve felâhtır.

Bu hususta Cenâb-ı Hak, şöyle buyurmakta ve biz Müslümanları şöyle uyarmaktadır:

وَلاَ تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ "*Zulmedenlere meyletmeyin; yoksa ateş size dokunur.*" (Hûd Sûresi, 113)

Bazı âlimlere göre, bir kimse ehl-i küfrün veya ehl-i kitâbın yaptığını yapmaya mecbûr edilirse, o da mecbûriyet nisbetinde istemediği ve tiksindiği hâlde başkalarına âit örf-âdeti, giyim kuşamı yaparsa; bu mevzûdaki dînin verdiği ruhsatı ihtiyar etmiş sayılır ki, inşâallah mes'ûl olmaz ve hadislerdeki yasak ve tehdîdin şumûlüne girmez. Böyle bir kimse Allah katında niyetine ve kalbinin durumuna göre muamele görür. Bu âlimlerin dayandıkları delil,

مَنْ كَفَرَ بِاللهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلاَّ مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالإِيمَانِ... Yani, "*Kalbi îman ile mutmein olduğu hâlde* (küfre) *zorlanan* (ve sadece diliyle inkâr sözünü söyleyen) *kimse müstesnâ, kim îman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse;* (işte onun için şiddetli bir tehdid vardır.) *Fakat kim de gönlünü küfre açarsa, artık onların üzerine Allah'tan bir gazap ve onlar için pek büyük bir azap vardır.*" (Nahl Sûresi, 106) âyet-i celilesidir.

Bununla beraber bâzı âlimler, zarûreti bile nazara almamış ve başkalarına benzemeye cevaz vermemişlerdir. Özellikle yabancıların din ve anlayışlarını temsil eden ve aynı zamanda İslâm'ın kendine âit alâmetleri ile zıd düşen meselelerde benzemeye asla tâviz vermemişlerdir. Evet onlar, bir îman hakikatinin veya bir farzın şöyle dursun; bir sünnetin, hattâ İslâm'a âit en küçük bir meselenin ihyâsı ve devâmı için bile "Binlerce rûhumuz fedâ olsun." demişler; ama başkalarına imrenip şahsiyet ve hüviyetlerinden asla tâviz vermemişlerdir.

Onların bu derece sebât ve ısrarları gösteriyor ki, gerçek bir mü'mine düşen başkalarını değil; bu İslâm büyüklerini taklid etmek ve onlar gibi olmaya çalışmaktır. Tâ âhirette onlarla beraber olabilsin ve orada onlara gelecek İlâhî lütuf ve ihsanlardan, o da istifâde etmiş olabilsin. Çünkü,

مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ "*Kim bir kavme benzerse; o, onlardandır.*" hakikati âhírette de geçerlidir. Evet, orada herkes amelde, düşüncede ve niyette benzerleri ile beraber olacaktır. İyi kimseler iyilerle, kötü kimseler de kötülerle bir arada dizilip haşrolacaklardır.

أَللّٰهُمَّ أَرْضِنَا عَمَلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَعْمَالَ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ, وَأَلْحِقْنَا بِهِمْ وَاحْشُرْنَا مَعَهُمْ. اٰمِينْ.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

إِذَا أَحْسَنَ أَحَدُكُمْ إِسْلاَمَهُ فَكُلُّ حَسَنَةٍ يَعْمَلُهَا تُكْتَبُ لَهُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ وَكُلُّ سَيِّئَةٍ يَعْمَلُهَا تُكْتَبُ لَهُ بِمِثْلِهَا

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öyle buyurmuştur:

"*Sizden biriniz İslâm'ını,* (Allah'a karşı kulluğunu) *samimiyetle, iyi yaptığı zamanda işlediği her bir iyilik, kendisi için on katı ile... tâ yediyüz katına kadar* (fazlasıyla) *yazılır. İşlediği her bir kötülük ise kendisine misliyle yazılır.*"[46]

Bu, Allah'ın Büyük Bir Fazlıdır

Yüce Allah her şeyden önce kendisini tanıtmak, sonra da bizim ruhlarımızı, nefislerimizi ve hislerimizi terbiye etmek için tarih boyunca sürekli Peygamberler göndermiş ve kitaplar indirmiştir. Nitekim son peygamber olarak Hazreti Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i göndermiş ve son kitap olarak da Kur'ân-ı Kerimi indirmiştir.

---

46 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 16

İşte Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Kur'an-ı Kerim gibi temel iki kayanağa dayalı olarak gelen İslâm dîni, bütün Hak dinlerin en sonuncusu, en mükemmeli ve en gelişmiş olanıdır. Bundan ötürüdür ki, kıyamete kadar başka bir din gelmeyecek ve insanlardan kesinlikle başka bir din kabul edilmeyecektir.

İslâm dîni, hak dinlerin sonuncusu olması cihetiyle bütün insanlığı, bütün zamanları ve bütün mekanları kapsayacak derecede geniş olan ve evrensel bir düşünce sistemini içeren bir dindir. Bu itibarladır ki, İslâm dîni, daha önceki dinlerin belli başlı bazı esaslarını tasdik, geri kalan kısımlarını da tashih ederek gelmiştir.

İşte burada, Cenab-ı Hakk'ın insanlara ihsan ettiği en büyük nimeti olan Yüce İslâm dînini kabul eden ve gereğince amel eden kimselerin Allah katındaki sevimli hâlleriyle ilgili olarak bazı hususlar üzerinde durulacaktır:

1. Yukarıda zikredilen hadiste, kişinin yaptığı iyiliğe en az on katı ile ve durumuna göre çok daha fazlasıyla muamele görmesi, onun kabul ettiği Yüce İslâm dînini güzelce yaşamasına, yani dîninin ihlaslı, niyetinin sağlam, îmanının kâmil, amelinin sâlih ve ahlâkının güzel olmasına bağlanmıştır.

Bunun sırrı ve hikmeti şudur ki: İnsan bir iyilik ve bir hayır yapmada muvaffak olduğu zaman, genellikle bu başarısını kendisinden bilir ve gurura kapılıp kendisini beğenmeye başlar. Onun bu hâli ise yaptığı hasenâtının silinmesine ve hayrâtının neticesiz kalmasına sebep olur.

Bu derece acıklı bir durumdan ise ancak İslâm'ı bütün, îmanı kâmil ve ihlası tam olan kimseler kurtulabilirler. Çünkü ancak bunlardır ki, Allah'ın tevfîkiyle mazhar oldukları iyi ve hayırlı amellerini hiçbir zaman kendilerinden değil; her zaman Yüce Allah'tan bilirler.

2. Bu hadîs-i şerif Cenab-ı Hakk'ın sonsuz rahmetinin kemâlini ve kusursuz şefkatinin cemâlini göstermektedir. Gerçekten Yüce

Yaratıcı'nın rahmeti son derece geniş ve kullarına karşı şefkati her türlü tahmînin üstünde olup nihayetsizdir. Çünkü zararlı bir hareketin gerek çabuk yayılmaya, gerekse başkalarının haklarına tecâvüz ederek çoğalmaya müsâid olmasından ve bir iken çok zararı meydana getirmesinden dolayı; bir zarara karşılık, binlerce günah yazması, Yüce Allah'ın eksiksiz adâletinin muktezâsı olduğu hâlde, yapılan bir kötülüğe bazen bir günah yazmakta, bazen ise onu affetmektedir. İşte bu husus, O'nun yüce şefkat ve merhametini göstermektedir.

Beri tarafta mânevî olması yönüyle maddî olarak çoğalmadığı ve her bir haseneye karşılık bir sevâb yazması yeterli olduğu hâlde; her hayrı ve iyiliği bazen on, bazen yetmiş, bazen yedi yüz ve bazen de çok daha fazla sevapla mükâfatlandırması, yine O'nun ne kadar şefkatli ve merhametli olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Öyle ise insan, hiçbir hayrı ve iyiliği küçümsememeli ve hiçbir günahtan ve kötülükten ötürü de ümitsiz olmamalıdır.

3. İnsanın yaptığı gizli-açık, fiilî-kavlî, hayır-şer, faydalı-zararlı her türlü ameli, lehine veya aleyhine olarak yazılmaktadır. Yazıldığına göre elbette hesab gününde, bu dünyada yapmış olduğu seyyiâtına karşı mücâzat ve mazhar olduğu hasenâtına karşı mükâfat görecektir. Öyle ise kişi âhirette eline neyin geçmesini istiyor ve nasıl bir muamele ile karşılaşması kendisini memnun edecekse; bu dünyada iken vakit geçirmeden niyetini ve amelini ona göre ayarlamalıdır. Hem hiçbir haseneyi küçük görmemeli ve "bir nâfiledir, ne olacak" deyip bazı mükâfatlardan mahrum kalmamalıdır.

4. Zararlı, günah ve haram olan şeyler ya ihmâl ile veya tahrip ile alâkalı olduğu için; insan kötülüklerin fâili bizzat kendisidir. Çünkü kişinin kötülük işlemesini Allah istemez. Bilâkis insanın nefsi kötü şeylere karşı son derece arzulu ve meyillidir. Buna göre

de esasen bir kötülüğüne karşı pek çok ceza verilmesi gerekirdi. Öyle ise insan, nefsinin fitne ve şerrinden dâimâ Allah'a sığınmalı, nefsine aslâ itimâd etmemeli ve hiçbir zaman nefsi ile pazarlığa girmemelidir.

Kişinin yaptığı, daha doğrusu Allah'ın yardımıyla muvaffak olduğu iyiliklerine gelince; bunlar son derece faydalı ve yapmakla alâkalı olduklarından, insanın nefsi ise böyle iyi ve faydalı şeyleri istemediği için, daha doğrusu bunlar Allah'ın isimlerinin tecellîsi olup, onları bizzat Yüce Allah istediği için, insan yaptığı iyiliklerine hakîkî fâil olamaz. Belki samîmî niyet ve kâmil îmanıyla bunlara sahip çıkabilir.

Hâl böyle olunca insan Allah'a karşı "Mükâfâtımı isterim." diyemez. "Fazlını beklerim." diyebilir. Öyle ise insan îmanını kemâle, İslâm'ını ihlâsa ve dînini tamama erdirmelidir ki, İlâhî rahmet ve Rabbâni fazıldan nasibi ve hissesi ziyâde olmuş olsun.

5. Yapılan hasenât ve yerine getirilen kulluk, esasen kişinin o zamana kadar sahip olduğu varlık, îman ve insanlık gibi çaplı nimetlere karşılık olarak yerine getirmesi gereken bir şükür konumundadır. Meselâ: Zekâtını veren bir kimsenin kendisine verilen servet nimetine karşı teşekkür etmiş sayılması gibi. Demek oluyor ki işlenen hasenât ve hayrât geçmiş nimetlere bakar, yoksa gelecek iyiliklere ve verilecek mükâfâta bakmaz.

Buna göre insan gerek yaptığı hasenât ve hayrat, gerekse kendisine vâd edilen mükâfât ve sevab karşısında kendi acizliğini ve ihtiyaçlarını düşünüp, bütün güzel ve olgun hâl ve tavırlarının Allah tarafından kendisine verilmiş nimetler olduğunu anlamalı, şükretmeli ve ona hamd etmelidir. Buna göre de yine hiçbir kimse yaptığı iyiliklere karşı; Allah'a "mükâfâtımı isterim." diyemez. Bilâkis "Fazlını ve rahmetini beklerim." diyebilir. Ve zâten insan hep böyle demeli ve dâimâ Yüce Alah'ın keremine, rahmetine ve ihsânına ilticâ edip sığınmalıdır.

6. Bu hadîse göre cennet sırf İlâhî rahmetin neticesi olduğu gibi, cehennem de İlâhî adâletin tecellisidir. Çünkü insanın yaptığı iyilikleri insanın nefsi onları yapmayı istemediği, hem yapılan iyilikler ve kulluklar geçmiş nimetlere bir teşekkürden ibaret olduğu, hem de teşekkür olarak yapılan bir şeyde karşılık beklemeye hiç kimsenin hakkı olmadığı hâlde; Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin ve kereminin genişliğine, lutuf ve fazlının bolluğuna bak ki, yapılan her türlü hayır ve hasenâtı geçmiş nimetlere bir teşekkür olarak kabul etmekte ve o hayır ve hasenâtın durumuna, işlendiği zamana, sahibinin içinde bulunduğu ağır şartlara, özellikle de niyetindeki samimiyet derecesine göre o kuluna kat kat fazlasıyla sevab vermektedir.

Kötülüğe gelince; Allah kötülüğün yapılmasından asla râzı değildir. Kötülüğü isteyen ve onu yaptırtan insanın nefsidir. Hakikat böyle olduğu hâlde kişinin işlediği her bir kötülük, kıyamet gününde ancak aynı ile karşılık görecek ve işlenen kabahatin büyüklüğüne göre adaletin ifadesi olarak kişi cezaya çarpılacaktır. Bununla beraber şirk ve küfür gibi günahlar müstesnâ, işlenen günahların çoğunu da Allah affetmektedir.

7. Başta zikredilen hadîs-i şerif, Yüce Allah katında gerçek din olan İslâmiyet'i en güzel bir şekilde yaşamaya teşvik ettiği gibi, kötülüklere ve insanı kötülük yapmaya sevk eden kötü arkadaş ve kötü çevre gibi faktörlere karşı da uyanık ve dikkatli olunmasını tenbîh etmektedir.

8. Hadîs-i şerifte "*Hasene*" ve "*Seyyie*" kelimelerinin mutlak olarak yani kayıtsız bir şekilde zikredilmesinden anlaşılıyor ki, iyiliğin ve kötülüğün her türlüsü buna dahildir.

Evet yapılan iyilik ister farz, vâcip, nâfile ve tetavvû cinsinden olsun; isterse anne-babaya iyilikte bulunmak, hayır ve hasenât işerinde koşturmak, başkalarını irşâd etmek, misafirlere ikramda bulunmak, komşularla iyi geçinmek, zayıfların yardımına

koşmak, muhtaç olanların ihtitaçlarını ve zorda kalanların sıkıntılarını gidermek, küçüklere merhamet ve büyüklere hürmet göstermek, yoldan zarar veren bir şeyi alıp atmak, eline, diline ve gönlüne sahip çıkmak cinsinden olsun; maddî-mânevî her türlü iyilik "*hasene*"ye dâhildir.

İşlenen kötülüğe gelince, gerek şirk, zulüm, anne-babaya ısyan etmek gibi haram cinsinden olsun, gerekse insanın ahlâkî davranışlarında gösterdiği ihmal, tembellik, öğrendiklerini tatbik etmemek, başkasının malına göz dikmek, kendini beğenmek, kendini büyük görüp başkalarına ehemmiyet vermemek, hased ve gıybet etmek, sû-i zanda bulunmak, geçimsiz olmak cinsinden olsun; maddî-manevî her türlü kötülük "*seyyie*"ye dâhildir.

أَللّٰهُمَّ أَرِنَا الْحَقَّ حَقّاً وَارْزُقْنَا اتِّبَاعَهُ وَأَرِنَا الْبَاطِلَ بَاطِلاً
وَارْزُقْنَا اجْتِنَابَهُ.

YİRMİ BEŞİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكَ الصَّلاَةِ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Kişi ile şirk ve küfür arasında namazı terk etmek vardır.*"[47]

İslâm'ın En Parlak Şiârı Namazdır

İslâm dîninin şartlarından birisi namazdır. Namaz bir Müslümanda bulunması gereken en açık ve en önemli bir alâmettir. Çünkü namaz, Allah katında îmandan sonra en sevimli olan amel ve kâinatta îmandan sonra en yüksek hakîkattir. Özellikle de vaktinde ve cemâatle kılınan bir namaz son derece yüce bir ibâdettir. Namaz, İslâm dîninin direği, müminin mîracı ve cennetin anahtarı mesâbesinde olan bir ibâdettir. Namaz, müminin Yüce Rabb'i ile konuştuğu o şerefli ânın adı ve sembolü ve Yüce Rabb'e en yakın olduğu o yüce secde hâlinin sadefi ve zarfıdır.

47 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 88

Namaz, müminin kalbini aydınlatan îmanın kemâlini gösteren, pek çok günaha keffâret, pek çok hatanın affına sebep ve pek çok derecenin artmasına vesile olan ve aynı zamanda dünyevi belâlardan ve uhrevi azaplardan kurtulmanın garanti belgesi durumunda bulunan benzersiz bir ameldir. Namaz, kul ile Allah arasında çok kuvvetli bir bağ, gayte ulvî bir münâsebet ve son derece nezih bir hikmettir.

Bundan dolayıdır ki, her rûhu celb ve cezb etmek, namazın belli başlı özelliklerindendir. Namaz, Cenâb-ı Hak tarafından her gün belirli vakitlerde manevî huzuruna yapılan bir dâvettir.

Hem insan şu kâinatın küçültürmüş bir örneği ve fâtiha-i şerife Kur'ân'ın bir özeti olduğu gibi, namaz da bütün ibadetlerin özü olup her türlü ibadeti içinde bulunduran mânevî bir fihriste ve bütün yaratıkların kâl ve hâl dilleriyle yaptıkları değişik ibâdetlere işaret eden bir mukaddes harita hükmünde olan son derece çaplı bir ameldir. İşte son derece mânâlı, gerekli ve faydalı olan böyle bir dâvete aklı başında, rûhu şuurlu, kalbi hüşyâr ve vicdanı nurlu olan herkes icâbet eder ve icâbet etmeyi vicdânî bir borç bilir. Namazın gerekliliği, önemi ve faziletiyle ilgili olarak pek çok âyet-i kerime ve hadis-i şerif vardır. Bunların bir kısmı "Değer Ölçüsü-1"kitabının namaz bölümünde zikredilmiştir.

İşte bu derece kıymetli ve önemli olan namaz ibadetini terk edenin hükmü ile ilgili olarak İslâm bilginleri arasında muhtelif görüşler vardır:

1. Namazı inkâr ederek, onu hafife alarak ve kılmamayı helâl sayarak kılmayan kimse selef-halef bütün âlimlerin icmâ ve ittifakıyla küfre girer. Ancak İslâm diyarından ve İslâm âlimlerinden uzak bir yerde bulunduğundan ötürü namazın farziyyetinden haberi olmayan kimse, bilmediğinden dolayı namazı inkâr etmekle küfre girmez.

2. Bir kimse namazı hafife almadan sadece kılmamakla küfre girmiş olmaz. Ancak selef-halef âlimlerine, meselâ: İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'e göre fâsık olur. Onun için namazı terk eden kimsenin vakit geçirmeden tevbe etmesi lâzımdır. Tevbe eder ve namazı kılmaya başlarsa serbest bırakılır. Yoksa cezalandırılır. Bu âlimlerin namazı sadece terk etmekle küfre girilmeyeceğine dâir delilleri:

إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ "*Doğrusu Allah kendine şirk koşulmasını bağışlamaz; ondan berisini ise dilediğine bağışlar.*" (Nisâ Sûresi, 48) âyeti ile,

مَنْ شَهِدَ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ اَلنَّارَ "*Kim Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahadet ederse, Allah ona ateşi haram kılmıştır.*"[48] Ayrıca:

مَنْ قَالَ "لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ" دَخَلَ الْجَنَّةَ Yani, "لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ" *diyen kimse cennete girer.*"[49] hadîs-i şerifleridir.

Cezalandırma hususunda da:

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ "*Eğer tevbe ederler ve namazı kılıp zekâtı verirlerse yollarını serbest bırakın.*" (Tevbe Sûresi, 5) âyet-i kerimesini delil getirirler. Bu durumda namazı kılmayanlar tevbe etmemede, namaz kılma- mada ve zekât vermemede ısrar ederlerse cezalandırılırlar. Bu hususta en açık delil:

أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّٰهِ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ... "*İnsanlar Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahidlik yapıncaya ve namazı dosdoğru kılıp zekâtı verinceye kadar o insanlarla savaşmakla emrolundum.*" [50] hadîs-i şerîfidir.

---

48 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, I 58

49 Tirmizî, *Sünen*, V, 23

50 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 12; Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 53

3. İmam Ahmed bin Hanbel'e göre namazı terk eden kâfir olur. İbn-i Mübarek, İshak ve bazı Şâfiîler de aynı görüşte- dirler. Bu âlim ve müçtehidler nasların zâhirine bakarak böyle hüküm vermişlerdir. Onların en açık delili, yukarıda zikredilen,

إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكَ الصَّلاَةِ "*Kişi ile şirk ve küfür arasında namazı terk etmek vardır.*" hadisidir. Bu hadîsin zâhirine göre ortadan namaz kaldırılınca kişinin müşrik ve kâfir olmasına hiçbir engel kalmamış oluyor.

4. İmam-ı Âzam'a, bazı Kûfelilere ve Şâfiîlerden Müzenî'ye göre namazı terk eden küfre girmez ve öldürülmez. Fakat tâzîr cezası verilir ve namazı kılmaya başlayıncaya kadar hapsedilir. Bu âlimler yukarıdaki hadisleri namazı terk etmeyi helâl görenlere hamledip öyle te'vil etmişlerdir. Yani, "Onlar kâfirin yaptığı işi yapmış olurlar." şeklinde te'vil etmişlerdir.

5. Asr-ı Saâdette Sahâbe-i Kirâm bir kimsenin herhangi bir ameli terk etmekle küfre girmiş olmayacağı; ancak namazı terk etmekle (hüküm olarak olmasa ve sırf terhib için olmuş olsa bile) küfre girmiş olacağı görüş ve kanâatine sâhib idiler.[51]

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, namazı terk etmek son derece büyük bir günah ve gayet çirkin bir kabahattir.

أَللّٰهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ.

51 Tirmizî, *Sünen*, V, 14

YİRMİ ALTINCI HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

مِنْ حُسْنِ إِسْلاَمِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لاَ يَعْنِيهِ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeyi terk etmesi Müslümanlığının güzelliğindendir.*"[52]

Fuzûlî İşleri Terk ve Lüzumlu İşlerle İştigâl, Yüksek Ruhların Şiârıdır

Zikredilen hadîs-i şerif, pek çok mes'eleleri kendilerinde bulabildiğimiz ve geniş mânâlar ifade eden dört hadisten birisidir. Diğer üç hadis ise şunlardır:

إِنَّمَا ٱلأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ... اَلْحَلاَلُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ... دَعْ مَا يُرِيبُكَ إِلَى مَا لاَ يُرِيبُكَ

İnsanın karakteri, vicdânı ve rûhuyla, uğraştığı ve ilgilendiği işler arasında ciddî bir alâka, irtibat ve münasebet vardır.

---

52 İmâm Mâlik, *Muvatta*, II, 903

Kişinin sadece meşgul olduğu şeylere bakmakla onun anlayışı, karakteri ve rûhî durumu hakkında bir kanâate sahip olabiliriz.

Aklî melekeleri inkişaf etmiş, vicdanı yüce mânâları emmeye alışmış, ruhu yüksek ve ulvî, rûhanî ve nûrânî tabloları hayaline getirmekle onlardan manevî feyiz almaya alışmış bir kimse, dâima iyi şeylerle, faydalı, mânâlı ve lüzumlu işlerle uğraşır; vaktini bu gibi şeylere harcar, ömrünü bu gibi işlerde tüketir. Ve böylece gerek dünyada gerekse ukbâda yüksek ruhlu kimselerin sahip oldukları itibarı ve huzuru elde eder.

Duygularını fenâ işlerde yıpratmış, vicdanı tefessüh etmiş ham ruhlu kimseler ise uygunsuz, ma'nâsız, faydasız ve lüzumsuz şeylerle uğraşır ve ömürlerini bu gibi fuzûlî işlerde tüketirler. Sonunda da bir taraftan ciddî bir zarara girmiş olarak, diğer taraftan da ciddî bir kârı kaybetmiş olarak, dünyadaki bu durumları itibâriyle insanlar arasındaki itibarları düşmüş olacağı gibi, âhiretteki durumları itibâriyle de Yüce Mevlâ'nın şefkat ve merhametinden mahrum olarak azaba müstehak olur ve cezaya maruz kalırlar.

Şu bir gerçektir ki dünya fânidir. İnsan ömrü kısadır. Bununla beraber insan ebede namzeddir. Ebedî hayatı ve ebedî huzuru kazanmanın ise lüzumlu ve zarurî şartları vardır. Bu şartlar, yani yapılması gereken bu işler de dünyada yapılması gerekir. Öyle ise insan ebedî hayatını garanti altına alacağı işlerle uğraşmalı, gerisine ehemmiyet vermemelidir.

Dünya madem fânidir; ama bununla beraber lüzumlu işler pek çoktur, hem âhiret ve ebedî huzur yeri olan cennet burada kazanılacaktır. Hem madem uğraştığımız işlerin lüzumlu ve faydalı olup olmamasına, bu faydanın da gerek şahıs ve yer itibariyle gerekse zaman bakımından umûmî ve küllî olup olmamasına göre kıymet ve itibarımız yükselecektir.

O halde fuzûlî ve mânâsız işlerle uğraşmayı bırakmalıyız. Zirâ bizi ilgilendirmeyen şeylerle uğraşmamız bir taraftan ciddî bir sermâye olan ömür sermayesini boşa harcamak, bir taraftan lüzumsuzların yeri olan cehennem gibi bir yere girmek, bir taraftan cennet gibi büyük bir mükâfatı ve ebedî saadeti kaybetmek, diğer taraftan da yaratılışımızın gayesini ve hikmetini tenkid etmek ve kâinatta hâkim olan ciddî, mânâlı ve binlerce hikmete sahip olan umûmî ve küllî, ciddî ve intizamlı gidişata zıt hareket etmek demek olacağından; vazifeden kaçmanın, görevi kötüye kullanmanın ve verilecek cezayı hiçe saymanın karşılığı olarak çok sert ve çetin belâlara ve cezalara giriftar olmaya sebeb olacaktır.

İşte bundan dolayıdır ki aklı başında olan kimse, fuzûlî şeylerle uğraşıp değersiz insan durumuna düşmez. Akıllı olan kimse, sürekli olarak lüzumlu ve mânâlı işlerle uğraşmak suretiyle, değer ve itibarını artırır ve böylece değerli ve itibarlı kimselerin girip kalacakları, gezip dolaşacakları, yiyip içecekleri ve zevalsiz lezzete, gamsız sürûra kavuşacakları yer olan cennete girmeye hak kazanır.

Kıymetli ve hikmetli duygularla donatılmış olarak bu dünyaya gönderilen ve gerek Yüce Hak gerekse halk katındaki itibar ve makamının yüksekliği ancak duygularının inkişafı nisbetinde olacak olan insan, vücûdunu ve ömrünü boş yerlere gitmekle heder etmez, mânâsız ve lüzumsuz bilgileri daha açık bir ifade ile dedikoduları ihtivâ eden gazete, dergi ve kitapları okumakla zihnini karıştırmaz, batıl şeylerle hayâlini bulandırmaz ve ahlâkına leke sürdürtmez. Ahlâkı bozan filmleri seyretmekle ve fuzûlî ve zararlı kimseleri arkadaş edinmekle kıymetli ömrünü değersiz şeyler peşinde harcayıp tüketmez ve kıymetli cismini bir kısım mânâsız şeylerin peşinde koşturmakla boş yere yıpratmaz. Tam aksine

hayatını belirli prensipler içerisinde ve faydalı şeyler peşinde geçirmeye gayret eder.

Evet aklı ve kalbi yerinde ve îmanı kuvvetli olan kimse, ömrünü hattâ günlük hayatını bile yararlı şeyler peşinde geçirmeye çok özen gösterir. Bunun için her şeyden önce kendisine bir prağram yapar. Sonra da bugünün proğramını yarına sarkıtmadan, bugün yapılıp bitirilmesi gereken işlerini imkanlar ölçüsünde bugün bitirmeye çalışır ve bugünün işlerini kesinlikle yarına bırakmaz. Çünkü yarının da kendine göre yapılması gereken başka işlerin ve amelleri olduğunu ve olacağını gayet iyi bilir.

Bu noktada her gün îman ve tevhid meselesine, namaz ve tesbîhat meselesine, Kur'an okumaya, tövbe ve istiğfarda bulunmaya, çokça salavât-ı şerife getirmeye, ısrarlı bir şekilde tazarrû ve duâda bulunmaya, iyi kimselerle samimane görüşüp sohbet etmeye, takvâ ve salih amel esaslarına riayet etmeye, başkalarına faydalı olacak ve İslâm'ın yücelmesine katkıda bulunacak şekilde çalışmaya ve içinde bulunduğu duruma göre sabır veya şükür içinde bulunmaya azami derecede dikkat eder.

Evet akıllı bir insan, bu gibi hususlara günlük hayatında çok önem verir. Çünkü bu yüce hasletlere sahip olmak bir taraftan insan olarak yaratılışın gereği, diğer taraftan kulluk şuuruna yükselmenin belirtisidir.

İşte bu mükemmel şuura ve basirete ermiş olan kimseleri Yüce Mevlâ çok sever ve onları gerçekten çok takdir eder. Nitekim Yüce Allah bir hadîs-i kudsîde şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَعْجَبُ مِنْ الشَّابِّ لَيْسَتْ لَهُ صَبْوَةٌ Yani, "*Şüphesiz ki azîz ve celîl olan Allah, kendisinde eğlencelere karşı bir arzu ve meyil bulunmayan bir genci pek çok beğenir ve ondan çok memnun olur.*"[53]

---

53 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 151

Hem, bir hadîs-i şerifte Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)şöyle buyurmaktadır:

"Allah, kardeşim Yahya'ya (aleyhisselam) merhamet etsin. Küçüklüğünde çocuklar kendisini oyuna ve eğlenceye dâvet ettiklerinde o şöyle derdi: اَلِلُّعْبِ خُلقْنَا؟ Yani, '*Biz oyun oyamak ve eğlenmek için mi yaratıldık?*'" 54

Sahâbe-i kiramdan birisi vefât etmişti. O kimse hakkında bir Sahâbî, onun cennete gireceğine dair şehâdette bulununca, Rasûlüllah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle dediği rivâyet edilir:

أَوَلاَ تَدْرِي فَلَعَلَّهُ تَكَلَّمَ فِيمَا لاَ يَعْنِيهِ، أَوْ بَخِلَ بِمَا لاَ يَنْقُصُهُ "*Ne biliyorsun, belki mânâsız şeyler konuşmuş, yâhut kendisine eksiklik vermeyecek bir şeyde cimrilik yapmıştır.*"[55]

Diğer bir hadîs-i şerifte de:

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ لاَ يَرَى بِهَا بَأْسًا يَهْوِي بِهَا سَبْعِينَ خَرِيفًا فِي النَّارِ "*Adam beis görmediği bir kelimeyi söyler de, o sebeble ateşin içinde dibine doğru yetmiş sene gider.*"[56] rivâyet edilmektedir.

Buna benzer başka bir hadîs-i şerifte de: "*Kişi beis görmediği ve kavmin yani etrafındakilerin gülmesi için kelime söyler. Halbuki o gökten daha uzak bir yerden düşmüş gibi olur.*" buyurulmaktadır.

Hikâye edilir ki bir adam Sultan Mahmud'un huzuruna çıkarak yere dikine sapladığı bir iğneye iki metreden iplik geçirmek suretiyle hünerini gösterdi.

Kendisine, bu işi ne kadar zamanda öğrendiği sorulduğunda, bunu tam kırk yılda öğrendiğini söyledi.

---

54 Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, XVI, 72

55 Tirmizî, *Sünen*, IV, 558

56 Tirmizî, *Sünen*, IV, 557

Bunun üzerine Sultan Mahmud yanındakilere döndü ve:

– Şu adama önce kırk altın verdirin. Sonra da kırk sopa vurdurun, dedi; sonra da bu hükmün gerekçesini şöyle açıkladı:

– Kırk altın, bu adamın hüneri karşılığı için; kırk sopaya gelince, kırk yılını böyle boş ve mânâsız bir işe harcayıp tükettiği içindir.

أَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي قَالَ وَهُوَ وَاضِعٌ يَدَيْهِ عَلَى ظَهْرِ الشَّابِّ: اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ ذَنْبَهُ وَطَهِّرْ قَلْبَهُ وَحَصِّنْ فَرْجَهُ.

YİRMİ YEDİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْراً أَوْ لِيَصْمُتْ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Allah'a ve âhiret gününe îman eden kimse ya hayır söylesin yahut sussun. Allah'a ve âhiret gününe îman eden kimse komşusuna ikrâm etsin. Allah'a ve Ahiret gününe îman eden kimse misâfirine ikrâm etsin.*"[57]

Müminin Her Hareketi İbret Levhasıdır

Kâmil îmanın ve kâmil derecede mü'min olmanın bir kısım alâmetleri vardır. İşte, serlevha yaptığımız hadîs-i şerif kâmil insanın hususiyetlerinden üç tanesini zikretmektedir. Bunlar, hayır

57 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 68

söylemek yahut susmak, komşuya ikram etmek ve misâfire ikramda bulunmak. İşte bu hadîs-i şerif, Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimsenin yaşadığı müddetçe ferdî ve içtimâî hayatında huzurlu olabilmesi için riâyet etmesi gereken bu üç hususu zikretmekle, bunlardan her birinin îmanın bir gereği ve bir alâmeti olduğunu beyan etmiş ve bunların bir mü'min için ne kadar faydalı ve gerekli olduğunu beyan etmiş bulunmaktadır.

Birinci Haslet: فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ "*Hayır söylesin veya sussun.*" cümlesinden anlaşılıyor ki insan dâima hayrı söylemeli, hayrı konuşmalı ve hayırlı olmalıdır. Şayet konuşacağı veya söyleyeceği şeyler hayırlı değilse; dilini tutup ağzını kapamalı ve susup sevimli hâle gelmelidir. Öyleyse insan konuşmadan önce düşünmeli ve konuşacağı şeylerin faydalı olup olmayacağını tartmalıdır. Eğer orada o anda konuşmasında fayda ve maslahat varsa, bildiği ve hissettiği mânâ ve hakîkatleri usûlünce dile getirmelidir. Yoksa sükût etmelidir.

Hayır adına konuşulacak şeylerin başında îmanî ve İslâmî meseleler, Kur'ân ve hadisle alâkalı hususlar ile maddî-manevî terakkî ve muvaffakıyyetin metod ve prensibleri gelir.

Şu bir gerçektir ki: Konuşulması gereken bir yerde susmak ne kadar çirkin ise, susulması gereken bir yerde konuşmak da ondan daha büyük bir kusur, bir ayıp ve bir noksanlıktır. Hakikatlerin çiğnendiği bir yerde susup, Hakk'ı tutup kaldırmamak, insanı dilsiz şeytan derekesine indirdiği gibi; meselelerin Kur'ân'a, hadîs'e ve şer'î delillere göre anlatıldığı bir yerde, bilmeden sırf itiraz olsun diye veya kendini göstermek için konuşmak da insanı gülünç bir duruma düşürür. Allah insana iki kulak, bir dil vermiştir. Tâ insan iki dinlesin bir söylesin.

Âhirette bütün söz ve davranışlarından hesaba çekileceğini bilen bir mü'min, söylediklerine ve yaptıklarına elbette çok dikkat

eder; öyle söyler, öyle yapar. Çünkü ehemmiyetsiz görülen ve ömensenmeden konuşulan nice kelimeler vardır ki, insanın cehennem ateşine maruz kalmasına vesîle teşkil edecektir. Öyle ise yol ikidir. Ya hayrı, doğruyu ve faydalı şeyleri yeterince konuşmak, yahut susmak.

İkinci Haslet: فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ "*Komşusuna ikram etsin.*" cümlesinden anlaşılıyor ki, komşu hakkı İslâm'da mühim bir yer teşkil eder. Nitekim Cibrîl-i Emin, Rasûlüllah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) komşuyu o kadar tavsiye etmişti ki, nerede ise komşuyu komşuya mîrasçı yapacaktı.

Komşu üçtür: Kâfir komşu, Müslüman komşu, Müslüman akraba komşu.

Kâfir komşunun hakkı: Onun hâl ve hatırını sormak, mübah dairede bir şeye muhtaç olduğunda ihtiyacını gidermek, mübah işlerde yardımına koşmak gibi hususlardır.

Müslüman komşunun hakkı: Karşılaşıldığında selâmını alıp vermek, hastalandığında gidip ziyaret etmek, yardımına koşmak, cenazesini teşyi' etmek gibi hususlardır.

Müslüman akraba komşunun hakkı ise, sıla-i rahimde bulunmak, sık sık ziyaret edip derdine ortak olmak, tesellî alıp vermek, sevgi ve hürmette bulunmak, cenâzesini teşyî etmek, arkasından hayır dualarda bulunmak gibi hususlardır.

Üçüncü Haslet: فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ "*Misafirine ikram etsin.*" cümlesinden misafire ikram etmenin, hakîkî mü'minin bir alâmeti ve kâmil îmanın bir nişanı olduğu anlaşılmaktadır.

Misafire ikram etmek demek; onu güler yüzle karşılamak, gelişinden memnun olduğunu göstermek, onunla ilgilenmek, her iki taraf için faydalı olacak şeyleri konuşmak, gerek sözlerle gerek davranışlarla onu sıkmamak, o anda evde bulunan en leziz ve en

kıymetli şeylerden ona yedirmek, sonra da misafirin gönlünü alıp onu öyle uğurlamak demektir.

Gerçek mümin misafirden sıkılmaz, korkmaz ve fakirlik korkusuyla misafire ikramdan geri kalmaz. Çünkü misafir rahmet ve bereketiyle gelir ve misafirin gelip gittiği ev rahmetle bolluğa kavuşur ve bereketle dolup taşar. Yani misafir o hâneden bir şey eksiltmediği gibi, o hânede bereket ve rahmetin artmasına da sebebtir.

Bu hadîs-i şerifte yer alan şu üç husus, aynı zamanda insanlar arasında denge unsuru olacak bir cemiyeti, sarsılmadan ayakta tutan temel esaslardır. Çünkü dilleriyle birbirini incitmeden, birbirlerine karşı hayırhah vaziyetini alan fertlerin meydana getirdiği bir cemiyet, elbette kuvvetli ve sağlam bir cemiyettir. Noksan ve kusurları az; fakat fayda ve olgunlukları çok olan bir cemiyettir.

Birbirleriyle iyi geçinen komşulardan meydana gelen bir cemiyet ve "Birinin derdi herkesindir." prensibiyle hareket edip, fertlerin arasına sevgi ve yardım duygusunun yerleştiği bir cemiyet, elbette sarsılmaz ve hiçbir zaman yıkılmaz bir kuvvete sahiptir. Birbirlerine ikram etmek suretiyle birbirlerini kendi nefislerine tercih eden ve yek vücûd hâline gelen bir cemiyetin fertleri, elbette itibarlı ve kuvvetli olurlar. İşte, nev-i şahsına münhasır ve kendine has özellikleriyle insanlara her hususta örnek olacak bir cemiyet meydana getirmeyi hedefleyen İslâm, fertlerin ve cemiyetlerin ıslahını bu üç şarta bağlamış ve müntesiblerini ısrarla bu hususları tatbik etmeye çağırmıştır.

أَللّٰهُمَّ اهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلاَقِ لاَ يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلاَّ أَنْتَ
وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا لاَ يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلاَّ أَنْتَ.

YİRMİ SEKİZİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

إِنَّ الْهَدْيَ الصَّالِحَ وَالسَّمْتَ الصَّالِحَ وَالْإِقْتِصَادَ جُزْءٌ

مِنْ خَمْسَةٍ وَعِشْرِينَ جُزْأً مِنَ النُّبُوَّةِ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Dürüst gidişât, güzel görünüş ve bütün işlerde îtidâl, nübüvvet hasletlerinin yirmi beş parçasından bir parçadır.*"[58]

Dış, İçin Aynasıdır

Üç Güzel Haslet:

a. Sâlih Hediy: Aklı başında, kalbi sâfi ve vicdanı duru olan herkes tarafından arzu edilip istenilen yoldur ki, sırat-ı müstakîm'dir. Yani, ifrât ve tefrîtin ortasında hayat sürdür- meyi gösteren yoldur. Bu yol başta Peygamberlerin (aleyhisselâm) olmak üzere bütün sıddıkların, şehîdlerin ve sâlihlerin yoludur ki, bu istikâmet yolu tevhidde ve ibadette sâdeliği temsil eden ve aynı zamanda şirksiz

58 Ebû Dâvûd, *Sünen*, V, 136

ve şâibesiz olan Yüce İslâm Dîni'dir. İşte Allah Celle Celâlühû ve Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bütün insanları bu dine uymaya dâvet etmektedir.

b. Sâlih Semt: Güzel görünüm, güzel ve olgun vakâr, itimad telkin eden İslâm simâsı, kişiye mâneviyâtı hatırlatıcı mükemmel seciye, huşû ve tevâzudur ki, bütün bunlar çok secde etmenin ve temiz niyet ile hikmetli düşüncenin dışa aksetmesinden hâsıl olan gayet sevimli birer keyfiyettirler.

c. İktisad: Bütün işlerde itidal üzere hareket edip orta yolu seçmek, tutumlu olup mânâsız şeylerden ve gereksiz harcamalardan kaçınmak, aşırılığa gitmeden ifrat ve tefrit ortasında bir yol izlemek, lüzumundan fazla veya noksan sarfiyatta bulunmaktan kaçınmak demektir. Hem iktisad kelimesi, tasarruf kelimesi ile eş, israf kelimesi ile ise zıt anlamlıdır.

İsraf, insanlar arasında daha çok mal sarfında kullanılan bir kelime ise de, insanın yaptığı herhangi bir işte haddini aşması da isrâftır. Nitekim yemede, içmede ve sâir harcamalarda malı ihtiyaçtan fazla kullanmak, lükse, süse ve gösterişe kaçmak israf sayıldığı gibi; Allah'ın haram kıldığı yerlere yapılan bütün harcamalar, masraflar ve yatırımlar da israftır. Hem de israfın en kötüsüdür. Çünkü mâsiyetteki israf, neticesi itibariyle en korkunç olan bir israftır.

Zikredilen sıfatların üçü de bütün Peygamberlerde (aleyhisselâm) bulunmaları hasebiyle; bu meziyetler kimde ve ne ölçüde varsa, o kimse fikirleri ve amelleri itibariyle Peygamberlere (aleyhisselâm) o derece yakındır ve o derece onların yollarından gidiyor demektir.

İsraf ile Tasarrufun Mukâyesesi

Kur'ân-ı Kerim'de: وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا "*Yeyiniz, içiniz ve israf etmeyiniz.*" (A'râf Sûresi, 31) âyet-i kerîmesi ile Yüce Allah iktisadı

kesin bir dille emretmekle onun ne dereec önemli olduğunu gösterdiği gibi, aynı zamanda israfı yasaklamakla da israfın ne derece zararlı olduğunu gösteriyor. Bunun hikmetlerine gelince:

1. Cenâb-ı Hak ihsan ettiği sayısız nimetleri karşısında insandan ancak şükür istemektedir. İşte iktisad, nimetlere karşı ciddi bir hürmet, Cenâb-ı Hakk'a manevî bir şükür ve ni'metlerin bereketlenmesine kuvvetli bir vesiledir. İsraf ise şükre mâni olduğu gibi, nimetlere bir hürmetsizlik ve nimetleri beğenmemezlik demektir ve bu itibarla da çok büyük nankörlüktür.

2. İktisad eden kimse, geçim yönüyle fakirlik belâsını çekmez. Çünkü iktisad, berekete sebebtir. O hâlde israf eden kimse zillete mâruz kalmaya müstahak, mânen dilenciliğe ve sefâlete düşmeğe de namzet olan bir kimsedir.

3. İsraf yüzünden tüketiciler çoğalır, üreticiler azalır ve herkes gözünü hükûmet kapısına diker. Böyle bir zamanda ise içtimâî hayatı ayakta tutan ticâret, ziraat ve sanat gibi hususlar noksanlaşır. Bu değerlerden mahrum olan bir millet ise zayıflayıp gerilemeye, başkalarının esareti altına girmeye, zamanla da böyle bir esâretten memnun olmaya başlar.

4. Vücûdun sıhhati, canlılığı, zindeliği ve mükemmel idâresi ancak iktisad ile temin edilir. İsraf ise, bir kısım hastalıkları ve ölçüsüzlüğü meydana getirir. Nitekim İbn-i Sîna'nın bu husustaki sözü çok mânidârdır. Tıb dünyasının dâhisi sayılan İbn-i Sînâ, iktisadın son derece önemli olduğunu belirtirken şöyle diyor:

"*Tıbbı iki kelimede topladım: Az yemek ve az konuşmak.*"

Yani ihtiyacı kadar yiyen kişinin vücûd uzuvları normal çalışır ve vazifelerini ârızasız bir şekilde yaparlar. Dolayısıyla da o kişinin sıhhati de yerinde olur. İhtiyacı kadar konuşan da cemiyet bünyesinde faydalı bir kimse durumuna gelir ve hayatı boyunca rahat eder.

Baştaki hadiste iktisad kelimesinin, "*sâlih hedy ve sâlih semt*" kelimeleriyle bir arada zikredilmesinden anlaşılıyor ki, alınan gıda maddelerinin cinsi ve onları yeme keyfiyetiyle huy ve karakterler arasında ciddî bir alâka ve münâsebet vardır. Öyle ise, yenilen gıda maddelerine temiz ve helâl olmaları noktasında çok dikkat etmek lâzımdır.

Hem bundan ötürüdür ki bu hususta büyüklerimiz şöyle demişlerdir: "Bana ne yediğini söyle; senin ne olduğunu haber vereyim."

O hâlde: Bir şey yerken lokmayı çokça çiğne. Acıkmadan ve ihtiyaç duymadan bir şey yeme. Sofradan, doymadan kalk. Çok et yemekten sakın. Sıkça süt iç ve hurma ye. Vesselâm...

أَللّٰهُمَّ اكْفِنَا بِحَلاَلِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَأَغْنِنَا بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ واجْعَلْنَا
مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ. اَلَّذِينَ لاَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ. امِينْ.

YİRMİ DOKUZUNCU HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللّٰهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقٰى كَافِراً مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır:

"*Şâyet dünyanın Allah katında bir sinek kanadı kadar ağırlığı (değeri) olsaydı; (Allah) bir kâfire ondan bir katre su bile içirmezdi.*"[59]

Dünyanın Dünyalık Cihetiyle Değeri Beş Para Etmez

Akılları dar ve görüşleri kıt bâzı insafsızlar bazı hadîslerin ifâde ettikleri mânânın hak ve hakîkatlerini anlayamadıklarından; böyle hadisleri ya reddetmişler, veyahut olmayacak şekilde te'vile kalkmışlardır. Hadd-i zâtında bu gibi hadisler sırf hak ve hakîketten ibarettirler. İşte insafsızların akıllarının eremediği ve zihinlerini kurcalayan hadislerden birisi de mezkûr hadîs-i şeriftir. Meseleye sâlim bir akıl ve selîm bir kalb ile bakıldığında anlaşılmayacak

59 Tirmizî, *Sünen*, IV, 560

hiçbir şeyin olmadığı ve ifade edilen ma'nânın hak ve hakikat olduğu açık bir şekilde görülecektir. Şöyle ki:

Hadiste geçen عِنْدَ اللهِ yani, "Allah katından" tabiri "ebedî âlemden" demektir. Evet ebedî âlemdeki bir sinek kanadı kadar hatta bir zerre kadar bir nûr ebedîdir. Ve az da olsa böyle ebedî olan bir nûr, elbette yeryüzünü dolduracak mahiyettedir. Öyle ise böyle küllî ve umûmî bir nûr, geçici bir nûrdan hattâ bütün dünyalardan daha çoktur. Demek ki hadîs-i şerif koca dünyayı bir sinek kanadıyla mukayese etmiyor. Belki herkesin kısacık ömrüne sığışan dar ve husûsî dünyasını bekâ âleminden olan bir sinek kanadı kadar, Cenâb-ı Hakk'ın ebedî feyzine ve ihsanına göre muvazeneye gelmediğini anlatıyor.

Ayrıca, bu hadîste geçen dünya kelimesi, dünyanın insanı aldatan, hakîkî vazifelerini yapmasına ve duygularının yücelmesine mânî olan yönüdür ki, bu açıdan dünyanın Allah katında hiçbir değeri yoktur. Ve işte bunun içindir ki değersiz olan kâfir, değersiz olan dünyanın bu yönünden dünyalık olarak istifâde etmekte ve geçici olarak lezzet almaktadır. Buna göre mezkûr hadîs-i şerif özellikle şu iki hususu ihtar etmektedir:

a. Dünya, dünyalık cihetiyle değersizdir. Öyle ise insan hem aldanmamalı, hem de böylesine mezbelelikten ibaret bir şeye sâhib olan servet, şan, şöhret ve makam sahiblerine bakıp imrenmemelidir.

b. Yeryüzünde halîfe olarak yaratılan insan, değerli bir varlıktır. Öyle ise insan kendi mahiyet ve kıymetini bilmeli, küfre, şirke ve zulme girmekle kendini değerden düşürmemelidir.

Ehl-i tahkîkin kitapları ve beyanları içinde hülâsa olarak denilebilir ki: Dünyanın hayırlı-şerli, faydalı-zararlı, kıymetli-kıymetsiz, mahbûb-menfûr, takdîr-tahkîrle alâkalı olmak üzere iki yönü vardır.

1. Dünyanın faydalı, hayırlı, kıymetli, mahbûb ve takdire lâyık olan yönü de ikiye ayrılır.

a. Cenâb-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnâsına bakar. Onların tecellîlerini, görüntü ve nakışlarını gösterir. Bu yönüyle, nasıl ki Arapça'da bir harf tek başına bir mânâ ifade etmiyor; ancak bir isme veya fiile isnâd edildiği zaman bir âlet vazifesini görüyor ve o zaman bir mânâ ifade ediyorsa; aynen öyle de şu dünya ve içindekiler birer harf durumunda olup Cenâb-ı Hakk'a verilmeleriyle O'nun yüce isimlerine aynalık yapar ve onları gösterir. Onları göstermekle de Yüce Mevlâ'yı tanıtır ve sevdirir. Meselâ:

Her canlının kendine münasib bir şekilde beslenip, rızıklanması, *Rahmân* ve *Rezzâk* isimlerini gösterir. Dünyada mü'minlerin öçlerinin ve haklarının kâfirlerden alınması ve ahirette mü'minlerin vâdedilen cennete girmeleri *Rahîm* ismini gösterir. Dünyada Firavun, Nemrud ve sair kâfir ve cebbarların başına büyük ve korkunç belâ, musîbet ve felâketlerin gelmesi *Azîz* ve *Kahhâr* isimlerini gösterir. Bilhassa ilkbaharda yetişen ot ve ağaçların ipek gibi çiçek, yaprak vesâir hoş şekilleri, nakışlı suretleri ve tatlı sîmaları *Musavvir* ve *Mücemmil* isimlerini gösterir. İşte dünyanın bu yönü gerçekten tatlı olan, sevilen ve takdir edilen yüzüdür.

İşte, Kur'ân-ı Kerim'in kâinattan ve mevcudattan bahsetmesi, onların esmâ-i ilâhiyyenin ma'kesleri ve aynaları olmaları itibarıyladır. Nitekim Sahâbe-i Kiram ile Evliyâ ve Asfiyânın rağbet ettikleri dünya da, hep Cenâbı Hakk'ın isimlerinin tecellisini gösteren dünyadır.

b. Dünyanın hayırlı ve takdîre lâyık olan diğer bir yönü de âhirete bakar. Yani âhiretin tarlası hükmündedir. Bu yönüyle dünya, cennetin meyvelerini yetiştiren bir tarla ve rahmet çiçeklerini yetiştiren bir bahçe durumundadır. İşte bekâ âlemine hizmet ettiği, kendisinde bâkî semere ve meyvelerin yetiştirildiği, fânilerin ebede namzed olma hâline geldiği, hayırlı ve sâlih işlerin burada

yapıldığı, îman edip sâlih amel işleyenlerin cennete ehil ve ebedî olmaya namzed olma derecesine yükseldiği, faydalı ve yararlı işlerde Yüce Allah'ın hoşnudluğunu kazanmak için müsabaka ve yarışların yapıldığı, her türlü itaat, hürmet, ibâdet ve fazilet-le alâkalı amellerin îfâ edilip sergilendiği bir yer olması itibariy-le dünyanın bu yönü nefret edilmeye değil; muhabbet edilmeye lâyıktır. Tahkir edilmeye değil, takdir edilmeye lâyıktır.

2. Dünyanın şerli, zararlı, çirkin, menfûr ve değersiz olan ve bu itibarla da tahkir edilmeye lâyık olan yüzüdür. Dünyanın bu yönü fânîlere, yokluğa ve insanın heveslerine bakan ve gaflet perdesinden ibaret olan bir yöndür ki, ehl-i dalâlet ve ehl-i hevesâtın mâşûkası ve ehl-i şuurun ticâretgâhı ve vazifedarların imtihan meydanıdır.

Cenâb-ı Hakk'ın rızasının olmadığı dünyanın bu yüzü, حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ "*Dünya sevgisi bütün hatâların başıdır.*"[60] meâlindeki hadîs-i şerîfe göre, bütün hataların başı, belâların sebebi ve ahlâksızlığın kaynağı olup, âhirete tamamen zıt olan bir dünyadır ki, sapıkların ve dünyaperestlerin dünyasıdır. İşte bu yönüyle dünya gâyet zararlı, çirkin, sevimsiz ve değersizdir. Hadîs-i Şerifte cîfe (leş) ismi ile anlatılan dünyanın bu yüzü olup, yine hadîs-i şerîflerde tel'în edilmiş olan bu dünyadır. Başta Sahâbe-i Kirâm olmak üzere Evliyâ, Asfiyâ ve bütün ehl-i tahkik nazarında dünyanın bu şekli, muhabbet etmeye ve ilgilinmeye değil; nefret etmeye ve uzak durmaya lâyıktır. İşte Allah katında bir sineğin kanadı kadar bile kıymeti olmayan dünya, bu dünyadır. Ve işte dünyanın bu kötü ve sevimsiz yönünü gören ve anlayan büyük dimağlar ve kudsî ruhlar, daima uyanık olmuşlar; ona yakalarını kaptırmamış, eteklerini bulaştırmamış ve yenilmemişlerdir.

Evet o yüce ruhlar, dünyanın suri ve geçici olan şaşaa ve depdebesine bakıp aldanmamış ve câizebesiyle her kesi alda- tan bu

60 Beyhakî, *Şuâbu'l-Îmân*,VII, 338

dünyaya kapılmaktan kurtulmayı başarmışlardır. Çün- kü onlar şu dünyada duracakları kadar dünya için çalışmayı, âhirette kalacakları kadar da âhiret için amel etmeyi hayat- larının prensibi yapmış ve hayatlarını hep bu prensip içerisin- de geçirmişlerdir. Evet dünyanın iç yüzünü bilenlerin gönül gözünde dünyâ, dünyalık cihetiyle bir eğlenceden, bir oya- lanmadan, bir aldanmadan ve bu hâliyle fayda sağlamak nok- tasında bir hiçten ibârettir. Hattâ zararı çok olan bir âlemdir.

Diğer bir ifade ile dünyâ bütünüyle, âlemlerin Rabbi olan Hz. Allah'ın mülkünden ancak bir damladır. Öyle ki dünyâ hayatı âhiret hayâtına kıyas edildiğinde; bir hadiste geçtiği gibi, "*Deryâya parmağını daldırıp çıkaran birinin parmağında kalan su kadar bile değildir.*"[61]

İşte bu gibi hususları düşünmeli de dünyâya lâyık olduğu kadar ehemmiyet vermeli; ama gönlü onunla fazla meşgul etmekten ve aldanmaktan son derece sakınmalıdır.

Meselâ: Osman b. Maz'ûn (radıyallahu anh), dünyanın câzip tekliflerine pirim vermeyen ve dünyaya aldanmayan babayiğitlerden birisidir. Nitekim vefat ettiğinde, Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip onun yüzünü açtı, uzun uzadıya ağlayıp gözlerinden öptü, tabuta konulunca da şöyle buyurdular: "*Ey Osman, sana müjdeler olsun, dünya seni kendine bulaştırıp kandıramadı. Sen de ona bulaşıp kanmadın.*" İşte günümüz, hayatın kışrına aldanmayan böyle mert ve yiğitleri dört gözle beklemektedir.

Hem şunu bilmek lâzımdır ki günümüzde ehl-i iman ve ehl-i Kur'ân, îman hakîkatlerini ve İslâm esaslarını usûlü dâhilinde neşretmek vazifesiyle mükelleftirler. Îman ve Kur'ân'a âit bu vazife ise yeryüzündeki en büyük meselelerden dahi daha mühim ve daha büyüktür. Zira, ehl-i dünyanın en büyük meseleleri bile hem geçicidir, hem zulme dayalı bir mücâdele ile ayakta

61 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, III, 2193

durmaktadır, hem de dinin en mukaddes hakikatleri bile dünyaya feda edilmek sûretiyle o fâni ve değersiz meselelerin devâmı sağlanabilmektedir. Bu ise korkunç bir cinayettir. Zaten bu cinâyetleri yüzündendir ki ehl-i dünya mânevî bir cehennem içinde bulunmakta ve rahat yüzü görmemektedirler.

Ehl-i îman ve ehl-i Kur'ân'ın hayatlarının gâyesi olan îman ve Kur'ân hakîkatlerini neşretme vazifesi ise, bâkîye mütevec- cih olup ebedî olduğundan ve ölüme, ebedî saâdete kavuş- mak için bir vesile nazarıyla baktıklarından; elbette onların en küçük meselesi bile diğerlerinin en büyük meselelerinden çok daha büyük, daha kıymetli ve daha ehemmiyetlidir.

Madem ki fâni dünyaya ait en büyük mesele geçici olduğundan âhirete ait mes'elelerin en küçüğüne bile ebedî olduğu için mukâbil gelmiyor ve madem onlar akılları ermediğinden Kur'ân'a âit hakîkatlere ve ehl-i İslâm'a âit meselelere değil müsamaha ve insafla, hattâ adâletle bile tenezzül edip bakmıyorlar; merak edip ilgilenmiyorlar. Biz neden kudsî vazifemizin ihmâl ve zararına, onların en küçük meselelerini merakla takib ediyoruz. Biz bütün kuvvet, dikkat ve merakımızla vaktimizi ibadet ve İslâm'a hizmet gibi; zikrullah ve ilim ile nefsin, tâlim ve terbiye ile de neslin ıslahı ve irşâdı gibi ebedî meselelere hasretmeliyiz. Dünya ehlince güzel görülen fuzûlî şeyleri mânâsız bilip vaktimizi onlarla zâyi etmemeliyiz.

Bu noktada şunu bilmek gerekir ki çalışmak, el emeğiyle kazanmak, alın teriyle kazandığıyla geçinmek ve onunla yetinmek, diğer bir ifade ile kimsenin bâr-ı minnetine girmemek ve kimseye yük olmamak için çok çalışmak elbette daha hayırlıdır. Zîrâ varlıklı ve kuvvetli bir mü'min daha fazla infakta bulunur, daha çok insana iş imkânı hazırlar, hayır işlerine daha ciddi koşar ve netîcede "*İnsanların hayırlısı, insanlara hayırlı olandır.*" hadîsinin sırrına mazhar olur. İslâm'ın yasakladığı husus, çalışmak ve

dünyadan nasîbini aramak değil; gönlü dünyaya kaptırmak, dünya yüzünden aslî vazifeleri ihmâl etmek, dünya için dininden, takvasından ve istikâmetinden tavizlerde bulunmak ve gevşeklik göstermektir. Hayırlı işlerde himmet etmek ve yükün altına girmek yerine; kafayı dünya kumuna sokup cimrilik etmek ve dünyâya esir olmaktır. Unutmamalı ki paranın yeri kasa ve kese olmalıdır. Ama asla gönül olmamalıdır.

Ne bahtiyardır o kimse ki, dünyanın görünürde şâşâlı, hakikatte ise kof, dışı süs, içi ise pis olan ve aynı zamanda eğlenceden ve aldatmadan ibaret olan fâni ve geçici meselelerine merak edip alâka duymamakta ve câzibesine aldanıp ebedî saadetini kaybetmemektedir.

Evet, aklı başında ve kalbi yerinde olan kimse dünya işlerinden kazandığına sevinmediği gibi kaybettiğine de üzülmez. Çünkü, dünya durmuyor, gidiyor. Öyle ki eline geçmesiyle gitmesi bir oluyor, kavuşmasıyla ayrılması birbirini takib ediyor. Hem, başındaki beyaz saçlar, vücûdundaki hastalıklar, ölümün keşif kollarıdırlar.

Ancak bu noktada şunu bilmeli ki, insan yokluğa ve yok olmaya değil; ebedî âleme, o âlemde ebedî olarak yaşamaya veya şakâveti nisbetinde azâb dolu cehennemde veya takva ile salâh derecesine göre huzur dolu cennetlerde yaşamaya gidiyor. Öyle bir cennet ki orada bir saat yaşamak, dünyada bin sene huzurlu yaşamaktan daha üstün ve daha lezzetlidir. Hem, o cennetlerde Cenâbı Hakk'ın cemâlini bir saat görüp seyretmek, cennetin bin senesinden daha üstün ve daha lezzetlidir. Çünkü, insan orada bütün perdeler ve gölgeler kalkmış olarak herşeyin hakîki sahibi ve gerçek mâliki olan Yüce Allah'ın huzurundadır. Şu kadar var ki, o âlemdeki böylesine bir huzur ve saâdet, rahat ve lezzet ancak bu dünyada ciddî çalışmalara ve kalıcı gayretlere bağlıdır. Öyle ise insan öyle çalışmalı ki, hem âhirette huzur dolu bir hayata kavuşsun, hem de şâirin,

Yâdında mı doğduğun günler;
Sen ağlardın gülerdi hep âlem.
Bir öyle ömür geçir ki mevtin;
Olsun sana hânde, halka mâtem.

dediği gibi; arkaya bir yâd-ı cemil bırakarak gitmiş olsun.

Hâsılı, ey insan! Madem ki iktidarın kısa, bekân az, hayatın sınırlı, ömrünün günleri sayılı ve herşeyin fânidir. Öyle ise şu kısa, fâni ömrünü fâni şeylere sarf etme ki fâni olmasın. Bâkî şeylere sarf et ki, bâkî kalsın. Özellikle de nefs-i emmâre cihetiyle yani haramlara girme ve farzları ihmal etme noktasında fâni ol, kötü ahlâktan tamamen uzak dur ve dâima hidâyet, istikâmet ve takvâ dairesinde hareket et ki, bu sâyede hem akıl, ruh ve kalb plânında huzura ermiş hem de her iki cihan saâdetini elde etmiş olasın.

Cenâb-ı Hak, bizleri sevip merhamet eylediği ve salih kullarına sevdirdiği seçkin kullarından eylesin! Kendisinden başka her hangi bir şeye karşı direk olarak iltifat ve ihtiram hislerine kapılmaktan bizleri muhafaza etsin ve emir ve yasaklarına karşı içimizde ciddi bir azim ve sürekli bir iştiyak nasib eylesin. Âmin.

أَللّٰهُمَّ لاَ تُخْرِجْنَا مِنَ الدُّنْيَا إِلاَّ مَعَ الشَّهَادَةِ وَالْإِيمَانِ.

OTUZUNCU HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

اَلْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَاجِزُ مَنْ اَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنّٰى عَلَى اللّٰهِ.

Rasûlüllâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Akıllı, nefsini kontrol eden ve ölümden sonraki hayat için çalışan kimsedir. Âciz,* (işin sonunu düşünmeyen câhil kişi ise) *nefsinin arzularına uyup Allah'tan af temennî eden kimsedir.*"[62]

Akıllı, Âkıbeti Görüp Tedbirini Alan Kimsedir

Akıl, Yüce Allah'ın insana ihsan ettiği son derece büyük bir nimettir. Çünkü akıl iç içe karışık bir hâlde bulunan şeyleri çözen, faydayı ve zararı birbirinden ayıran bir âlettir. İnsan aklı ile hâdiselerin içine dalar ve onların mahiyetlerini görür. Yapacağı işlerin âkıbetini düşünür, tedbirlerini alır ve ondan sonra harekete geçer. Âciz olan yani beceriksiz ve ahmak kimse ise neticesini düşünmeden her işe girişir ve böylece her zaman zarar eder.

62 Tirmizî, *Sünen*, IV, 638; Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, IV, 124

İnsana, diğer varlıklardan farklı olsun, farklı yaşasın ve huzurunu temîn etsin diye gazap, şehvet ve akıl duyguları verilmiştir. İnsan zararlı ve faydalı şeylerin arasındadır. Kâinatta faydalı ve zararlı şeyler ise iç içedir. İnsan, zararlı şeyleri gazap duygusuyla bertaraf eder ve onlardan kaçınır. Faydalı şeyleri de şehvet duygusuyla, yani arzu etmesi, sevmesi ve hoşlanması ile temîn eder. Neyin faydalı ve neyin zararlı olduğunu bildirip gösteren dindir. Anlayıp ayırt eden de akıldır. Akıl nakle dayanarak hareket ettiği müddetçe yanılmaktan kurtulur. Ve böyle bir akl-ı selîm daimâ doğruyu bulur. Zirâ akıl bazen hisse mağlûb olur ve doğruyu bulamaz. Öyle ise akla düşen dînî hakikatlere, dînin emir ve yasaklarına hak vermek, mes'elelerin sadece dış yönlerine bakarak hüküm vermemek, ilk plânda anlamadığı mes'elelerin hikmetlerini düşünmek, hikmet ve mâhiyetlerini anlayamadığı hususları tenkid etmemektir. Bu hâl, yani aklın haddini bilip sınırını aşmaması, onun kemal derecesindeki mertebesini gösterir.

Akıllı kimse, nefsini hesaba çeken, nefsine itimad etmeyen ve ona yüz vermeyen kimsedir. Akıllı insan, Allah'ın haramlarından ibaret olarak koyduğu hududlara yaklaşmayan, hatta şüpheli şeyleri bile terk eden, helâl dairesi dışına çıkmayan ve çalışmasını âhirete göre ayarlayan kimsedir. Âciz olan, yani ahmak olan kimse ise nefsine itimad eden, onu keyfince yaşamada serbest bırakan, sonra da Yüce Allah'tan kendisini affetmesini bekleyen kimsedir. Diğer bir ifade ile itaat etme hususunda cimrilik yaptığı Allah'tan, rahmetiyle kendisine cömertlik yapmasını bekleyen kimsedir. Halbuki hiç cimrilik tohumu atılıp da cömertlik meyvesi derlenir mi?

Âciz kimse kafası çalışmadığından bir kukladır, bir maşadır. Nefsi ve arkadaşları ne derlerse onu yapar. Nefsi ve kötü arkadaşları ise onu kötü yola sürükler; zararı fayda, faydayı da zarar olarak gösterir ve onu yoldan çıkarırlar. Bu durumda ise insana

düşen kendisini ve hareketlerini sık sık kontrol etmesidir. Nitekim, Hazreti Ömer (radıyallahu anh):

حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا وَتَزَيَّنُوا لِلْعَرْضِ الْأَكْبَرِ "*Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz ve büyük arza yani ahiretteki hesaba süslenip hazırlanınız.*"[63] buyurmakla aklın vazifesini ve akıllı kimsenin özelliğini açık bir şekilde ifade etmektedir. Ne bahtiyardır o kimse ki, büyük hesabı düşünerek şüpheli şeyleri bile terk eder ve sadece helâl olan şeylerle yetinir. Nitekim, bir defasında Sahâbe-i Kiram,

– *Yâ Rasûlallah! Mü'minlerin en faziletlisi kimdir?* diye sorduklarında; Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا "*Ahlâkı en güzel olandır.*" Sahâbe-i Kirâm tekrar, "*Ya Rasûlallah! Mü'minlerin en akıllısı kimdir?*" diye sorduklarında da, Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem),

أَكْثَرُهُمْ لِلْمَوْتِ ذِكْراً وَأَحْسَنُهُمْ لِمَا بَعْدَهُ إِسْتِعْدَاداً أُولَئِكَ الْأَكْيَاسُ "*Ölümü en fazla hatırlayan ve ölümden sonrası için en iyi hazırlığı yapandır. İşte akıllı olanlar bunlardır.*"[64] buyuruyor.

Zâten akıllı kişiye "*akıllı*" denilmesi, âkibeti görmesi itibariyledir. Buna göre, hediyeyi getiren uşağa bakılmaz; gönderen efendiye bakılır. Eti ve sütü veren hayvana veya meyveyi veren ağaca bakılıp, onlar bizâtihî övülmez. Aksine, onlar eliyle o güzel, şirin ve tatlı meyveleri gönderen gerçek Mün'ime ve Rezzâk'a bakılır ve sadece O'na şükredilir. Aksi takdirde ağacın ve hayvanın âcizliğini, meyvenin ve sütün ise mükemmelliğini kabullenip de, onların hakîkî sahibini düşünmemek, aklın körlüğüne ve rûhun gafletine hamledilir. Maalesef basîreti kıt bazı kimseler her şeyin dış ve peşin olan yönüne bakarlar da; o şeyin asıl mâhiyetinden ve âkıbetinden, özellikle de o meselenin âhiretteki hâlinden tamamen habersizdirler.

---

63 Tirmizî, *Sünen*, IV, 638

64 İbn Mâce, *Sünen*, II, 1423

İmam-ı Âzam bir yerden geçerken karşıdan gelmekte olan bir öküzü görünce, yoldan uzaklaşır. Kendisine, hayvandan niçin çekindiği sorulunca, "*Onun boynuzu, benim de aklım olduğu için.*" diye cevap verir ve bununla aklın hikmet-i vücûdunu veciz bir şekilde ifâde eder.

Akıl öyle bir âlettir ki hayırlı işlerde ve Allah adına kullanıldığı takdirde, pek çok hayırlara vesile olduğu gibi; şerli işlerde ve nefis hesabına kullanıldığı takdirde de, insanın başının dâima belâlı olmasına sebeb olur. İnsan eşya ve hâdiselerin arasına aklıyla daldığı ve onları her şeyi yaratan Yüce Allah adına mütâlaaya koyulduğu takdirde aklı sayesinde kendisine açılan rahmet ve hikmet hazinelerinden maddî-manevî istifade eder ve aklın sadeliği, şuuru ve olgunluğu derecesinde eşya ve hâdiseleri mütâlaa etmekten aldığı mânâ ve tattığı hazlarla aklî, ruhî ve kalbî itminâna kavuşur. Bu itibarla akıl gerek sâir duygularla birlikte inkişaf etmesi, gerekse daha dünyada iken cennet zevklerini andıran lezzetleri tatmaya alışması cihetiyle, sahibini ebedî saadetlere hazırlayan ve onu Yüce Rahman'ın ebedî ziyafetlerine katılmaya lâyık bir hâle getiren Rabbânî bir mürşid derecesine çıkar.

Eğer insan aklını nefis adına ve nefsânî zevkler peşinde kullanırsa akıl onun için uğursuz ve zararlı bir âlet derekesine iner ki, geçmiş zamanın keder verici elemlerini ve gelecek zamanın korku verici hâllerini insanın başına yükleyerek, insana daha dünyada iken cehennem azabını hatırlatan ızdırâb dolu bir hayat yaşatır. O hâlde insan aklını Allah adına kullanıp onunla her türlü hayrın kapılarını açmak suretiyle hasenât yolunda ve emniyet içerisinde yürümelidir. Aklını nefis adına kullanıp her türlü şerrin uğursuz kapılarını açarak her tarafı tehlike ve uçurumdan ibaret olan şeytanî yollara düşmemeli ve bu suretle ebedî şakâvete maruz kalmamalıdır.

Kur'ân-ı Kerim'de pek çok misaller ve o misallerle anlatılan pek çok hakîkatler vardır ki, sonlarında akla ve akıllı olan insanlara hitab edilmek suretiyle, bu hakîkatler, bir taraftan Yüce Allah'ın akla, düşünceye ve dikkate son derece önem verdiğini ifade etmekte, diğer taraftan da anlatılan hakîkatlerden ve verilen misallerden ancak akıllı, basîretli, huşyar ve dikkatli olan ve hadiseler arasında irtibat kuracak dirayete ve kıyasete sahip olan insanların ibret dersi alabileceklerini ve ancak böyle olanların, hayatlarını o misaller ve hakîkatler istikâmetinde tertib ve tanzim edebileceklerini göstermektedir.

Evet akıl, insana kötü akıbeti gösteren ve önceden tedbir almasını zorlayan bir alarm âletidir. Meselâ: Şehevânî hislerini meşrû ve mübah olmayan yollarla tatmin etmeye kalkışmanın neticesi dünyada ya hastahane veya hapishanedir. Öldükten sonra da kabristan ile cehennemden ibaret korkunç zindandır. Şehevânî duygularının önüne set çekip iffet ve namus dairesinde hareket etmenin neticesi ise dünyada fazilet ve itibar, âhirette de *Yüce Rahmân*'ın himâye ve rahmetine dehâlet ile, O'nun bahşetmeyi vâdettiği *Yüce Rıdvân*'dır. Bu durumda akıllı bir genç; gençliğini, neticesi zarar ve zindan olan değil; itibar ve rıdvan olan istikâmet yolunda geçirir. Nitekim bir hadîs-i şerifte:

إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَعْجَبُ مِنَ الشَّابِّ لَيْسَتْ لَهُ صَبْوَةٌ "*Şüphesiz ki azîz ve celîl olan Allah, kendisinde eğlencelere karşı bir arzu ve meyil bulunmayan bir genci pek çok beğenir ve ondan çok memnun olur.*"[65] buyurulmaktadır.

Yukarıda da zikredildiği gibi, akıllı bir kimseye akıllı denilmesi, hâdiselerden ibret alıp, âkıbeti görmesi itibariyledir. Aksi takdirde kişinin basîretinin kıtlığına hükmedilir. Böyle bir basîretten mahrum olanlar hakkında ise Kur'ân-ı Kerim'de:

65 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 151

يَعْلَمُونَ ظَاهِراً مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ Yani, "*Onlar dünya hayatının dış yüzünü bilirler; fakat âhiret hayâtından haberleri yoktur.*" (Rûm Sûresi, 7) buyurulmaktadır.

Hasılı: İnsana akıl, eşya ve hâdiselerin dış yüzünden geçip, hakîkî kudreti görmesi, sebebi ve perdeyi aralayıp, hakîkî sebebi ve hakîkî Yaratıcıyı anlaması, ihtiyaç ve noksandan ibaret olan kendi mâhiyetini anlayıp, Yüce Allah'a ibâdete ve itâate koyulması, neticesi faydalı veya zararlı olan şeyleri bilip, faydalı şeylere sarılmak ve zararlı şeylerden kaçınmak suretiyle hayatını muhafaza etmesi, haram ve helâlleri bilip, haramları terk etmek ve helâl dairesindeki keyifle yetinmek suretiyle ebedî saadetini güvence altına alması; diğer bir tabirle Yüce Rabb'in mârifet ve muhabbetine ermesi için verilmiştir. Yoksa, zâhirî ve fânî sebeblere takılıp; ilmi, idrâki ve mârifetiyle ondan ilerisine geçemeyen kimse; câhil, nâkıs ve aklı kısa olan kimsedir.

Öyle ise insan aklını kullanmalı da gelecekte kendisi için zararlı olan şeylerden uzak durmalı, kendisine kötü arkadaşlık yapacak amelleri yapmamalı ve âhirette onlar yüzünden hesaba ve azaba maruz kalacağı işlerle uğraşmamalı. Aksine, ölümden sonraki hayatta refakatinde bulunup kendileriyle ünsiyet edeceği ve onlar sayesinde emniyet içerisinde kalacağı faydalı şeylerle uğraşmalıdır.

أَللّٰهُمَّ أَعِنِّي عَلَى غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَسَكَرَاتِ الْمَوْتِ أَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي
وَارْحَمْنِي وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ الْأَعْلٰى.

OTUZ BİRİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ: اَلصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ

Rasûlüllâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*İki nimet vardır ki insanların çoğu bunlardan habersizdir: Sağlık ve boş zamana sahip olmak.*"[66]

Vakit Servet, Sıhhat de Devlettir. Bunları Değerlendirmek İse En Büyük Saâdettir

Hadîs-i Şerifte de ifade edildiği şekilde, insanlar sıhhat ve boş vakit adındaki nimetlerin şükrünü maalesef lâyıkıyla yapamamakta ve böylece aldanmış olmaktadırlar. Halbuki bu nimetlerin şükrü kendilerine, elbette sorulacaktır.

Abes iş işlemekten münezzeh olan Allah (celle celâluhû) insanı yaratıp dünyaya gönderirken elbette ki boşuna ve başıbozuk olarak göndermemiştir. Aksine çok mühim vazifelerle mükellef olarak

66 Buharî, *el-Câmi'us-Sahîh*, VII, 170

göndermiştir ki, bu mühim mükellefiyetlerin başında bir tarafta, insana bu vazifeleri veren ve sonunda onu sorumlu tutacak olan Yüce Yaratıcı'yı bilmek, tanımak ve rızâsı istikâmetinde hareket etmek ve bu sûretle uhrevî saadeti elde etmek, diğer tarafta medeniyetin ve tekniğin her türlü imkânını meşru bir şekilde değerlendirerek kâfir ve zâlimlerin tahakküm ve sultaları altına girmemek ve onların şevket ve galebelerinin önüne geçmek suretiyle yeryüzünün gerçek hilâfetini deruhte etmek gibi çok önemli vazifeleri vardır.

İşte gerek mecbur olduğu vazifeleri ifâ edip onları hakkıyle yerine getirmesi için, gerek bir hazırlanma yeri olan şu dünyada kâbiliyetlerini inkişaf ettirip cennete ehil hâle gelmesi için gerekse bir tarla hükmünde olan şu dünyaya îman, İslâm ve ibâdet tohumlarını atıp âhiretini kazanması ve muhtaç olduğu maddî-manevî, dünyevî-uhrevî saadetini elde etmesi için insana, sıhhat ve vakit adında iki büyük sermaye verilmiştir. Akıllı kimse kendisine verilen ve dünyevî-uhrevî saadeti kazanması, ancak bu iki nimeti değerlendirmesine bağlı olduğundan ötürü, bu iki sermayeyi israflı, yersiz ve lüzumsuz bir şekilde asla kullanmaz. Bu yüce iki nimetin kadrini çok iyi bilir. Bu sebeble de onları fuzûlî işlerde yıpratmaz ve onları boşuna harcayıp mânâsız ve gâyesiz şeyler peşinde tüketmez.

Evet, sıhhat ve boş vakit büyük ve son derece kıymetli birer nimet olmalarına rağmen; maalesef insanların pek çoğu bundan gaflet içerisindedirler. Neticede hem dünyalarını hem de âhiretlerini kaybetmiş oluyorlar. Gerek sıhhat, gerekse zamanın her bir saniyesi, yapılan amelin durumuna göre; kullanıldıkları ve harcandıkları yerlere ve işlere göre insan hakkında, lehinde veya aleyhinde şâhitlik yapacaklardır. İşte insana düşen elbette ki şâhidinin lehinde konuşmasını te'min etmektir.

Kanunî Sultan Süleyman'ın,

"Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi,
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi."

dediği gibi, sıhhat gerçekten paha biçilmez bir nimettir. Sıhhatin kıymetini hastahanelere gidip oralarda yatan hastalara sorup onlardan öğrenmek lâzım.

Şuurlu insana düşen odur ki, sıhhati yerinde iken hastalığı için fazladan azık tedarikinde bulunsun. Yani hem içinde bulunduğu hâlini değerlendirsin hem geçmişte ihmal ettiği amellerin kazasını yapsın, hem de istikbalde yapması gereken bir kısım işlerini, o zaman sıhhatini kaybeder endişesi ile daha önceden fazlasıyla yapmış olsun.

Akıllı insan odur ki sıhhatini bozacak meşru ve temiz olmayan yerlere gitmez. Haram ve çirkin şeyleri yemez. Âdî ve mikrop adamlarla arkadaşlık yapmaz. Az yer, az konuşur. Gidip gezdiği yerlere ve beraberindekilere çok dikkat eder. Böylece sıhhatinin devam etmesinin bağlı bulunduğu esaslara riayet etmekle sıhhatini garantilemiş olur. Çünkü insan az yemekle kendi cisminin sıhhatini ve âhengini temin ettiği gibi, az konuşmakla da içinde bulunduğu cemiyet fertleri arasındaki sıhhatini, uyumunu ve şerefli yerini sağlamış olur.

Cenab-ı Hak, bizlere çok büyük iki nimet ihsan etmiştir ki, maalesef insanların pek çoğu bu iki nimette aldanmışlardır. Halbuki insan ancak bu iki nimet sayesinde mükellef olduğu işleri yapabilir ve ihtiyaçlarını karşılayabilir. Bunlar, "*sıhhat ile boş vakit*" nimetleridir. Evet zaman ve sıhhat, belli başlı birer sermaye olup onları gereği gibi değerlendirmek çok önemlidir. Her iki nimet de olmazsa olmaz derecede büyük öneme haizdirler. Sıhhat nimetini değerlendirmek, onu faydalı şeylerde değerlendirmek ve onun vasıtasıyla hem dünya saadetini hem

de âhiret saâdetini kazanmak demektir. Zaman nimetini gereği gibi değerlendirmek ise, zamanı bir proğram içerisinde değerlendirmek, özellikle de günü üçe taksim etmek ve her taksimin hakkını vermek demektir.

Buna göre günün üçte birini Yüce Rabb'e, yani ruhun, kalbin ve aklın rahatına, günün üçte birini cismin rahatına, geri kalan üçte birini de ivlad-u ıyalin nafakasına, maişetine ve geçimine ayırmak gerekir. Nitekim Hanzala'tül üseydi (radıyallahu anh), kendi münafıklığından korkup ta durumunu arz ettiğinde, Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona şöyle demişti:

"*Ey Hanzala! Şayet benim yanımdaki durumunuzu dışarıda da devam ettirseniz, döşeklerinizde veya sokaklarınızda melekler sizinle kesinlikle tokalaşırlardı.* (Bu husus, herkes için kolay olmayan, hattâ mümkün olmayan bir şeydir.) *Lâkin ey Hanzala! Sâaten ve sâaten.*"[67] Yâni sen içinde bulunduğun hâlin hakkını vermeye çalış. İslâm âlimleri bu hadîse dayanarak zamanı üçe taksim etmiş ve o şekilde değerlendirilmesini uygun bulmuşlardır. İşte bizler de bunu bir esas olarak kabul edip günlük, haftalık ve aylık hayatımızı mutlaka belirli prensipler içerisinde geçirmeye gayret etmeliyiz.

İnsan, yirmi dört saatten ibaret bir günlük zamanı üçe bölerek değerlendirmelidir.

a- Sekiz saatini bedenin istirahatına, yani yemeğe, uyumaya, dinlenmeye vesâir bedenin ihtiyaçlarına ayırmalı..

b- Sekiz saatını bakmakla yükümlü olduğu kimselerin nafakalarına ve onların geçim istirahatlerine; yani ticarete, sanata, ziraata vb. işlere ve çalışmalara ayırmalı.

c- Sekiz saatını da ruhun ve kalbin rahatına, etrafın ve neslin terbiye ve ıslahına; yani ibadete, Kur'ân'a, ilme, düşünceye, tebliğ

---

[67] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 178

ve irşâda ve âlimleri, akrabaları ve dostları ziyaret gibi hayırlı işlere ayırmalı.

Evet günlük hayatımızı belirli prensipler içerisinde geçirmeli, bugün yapılıp bitirilmesi gereken işleri imkanlar ölçüsünde bugün bitirmeye çalışmalı, bugünü yarına bırakmamalı ve bugünün işlerini yarına bırakmamalıyız. Çünkü yarının da kendine göre yapılması gereken başka işleri ve başka amelleri vardır ve zaten olması da lâzımdır.

Bu noktada her gün Yüce Rabbimizle, dolayısıyla da ruh, kalp ve akıl dünyamızla ilgili olarak riâyet etmemiz gereken günlük prensiplerinden bazıları şunlardır:

Îman ve tevhid, namaz ve tesbihat, Kur'an okumak, tövbe ve istiğfar, salavât-ı şerife, tazarru ve duâ, iyi kimselerle samimane görüşüp sohbet etmek, takvâ ve salih amel esaslarına riâyet etmek, başkalarına faydalı olacak ve İslâm'ın yücelmesine katkıda bulunacak şekilde çalışmak, İçinde bulunulan duruma göre sabır veya şükür ile mukabelede bulunmak.

İşte bu gibi hususlara günlük hayatımızda çok önem vermeliyiz. Çünkü bu yüce hasletlere sahip olmak bir taraftan insan olarak yaratılışımızın gereği, diğer taraftan kulluk şuuruna erdiğimizin belirtisidir.

Gerek sıhhatini gerekse vaktini mânâsız ve gereksiz şeyle peşinde harcamayan, aksine bunları gerekli ve hayırlı işlerde geçiren bir insan, dünyasını mâmur ve âhiretini mes'ud etmiş demektir. Fakat gel gör ki sıhhatin ve boş vaktin kıymetini anlayıp, bunları yerinde kullanan ne kadar az insan var.

"Zamanım olsaydı daha kısa yazardım" vecîzesi ne kadar doğru bir sözdür. Evet, meram ve maksatlarını kısa ve özlü sözlerle ifade edenler, ancak konuşmaya veya yazmaya başlamadan önce düşünenler ve buna zaman ayıranlardır.

Basit insanlar vakitlerini nasıl ve nerelerde geçireceklerini düşünürler. Üstün insanlar ise vakti ve zamanı nasıl tasarruf edip değerlendireceklerini düşünürler.

Günlerini yukardaki taksimâta göre değerlendirenler, vazifelerini lâyıkıyla yapmış olup, maddî-manevî her sahada yükselmişlerdir. Fakat bir program dahilinde hareket etmeyenler yıllar geçmesine rağmen sahalarında bir arpa boyu kadar bile mesâfe alamamış ve hep yerlerinde sayıp durmuşlardır. Hattâ günümüzde arkadan gelenler tarafından ezilip geçilen bu gibi kimselerin sayısı hiç de azımsanacak kadar değildir.

Ayrı bir husus daha var ki, o da, hangi işin ne zaman yapılacağının tesbit edilmesi, diğer bir ifade ile yapılacak bir iş için en uygun zamanın seçilmesidir. İşte, bu tesbit yapıldığı ve tatbik edildiği takdirde kısa bir zamanda ve az bir gayretle pek çok büyük neticeler elde edilmiş olur. İlim ve kitâbet için seher ve kuşluk vaktinin seçilmesi gibi. Evet, niceleri vardır ki sâdece seher ve kuşluk vaktinde iki-üç saat çalışmakla, sâlih kullar, gerçek âlimler, büyük düşünürler ve meşhur yazarlar arasına girmişlerdir. O hâlde zamanı değerlendirmek ne kadar mühim ise, işi en uygun zamanda yapmak da o derece mühimdir.

Bu iki nimetin kadrini bilip yerinde kullanmada Yüce Allah'ın bize yardımcı olması ve bizi muvaffak kılması ümidiyle.

أَللّٰهُمَّ لاَ تُؤْمِنَّا مَكْرَكَ وَلاَ تُنْسِنَا ذِكْرَكَ وَلاَ تَهْتِكْ عَنَّا سِتْرَكَ
وَلاَ تَجْعَلْنَا مِنَ الْغَافِلِينَ.

OTUZ İKİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

يَا عَبْدَ الرَّحْمٰنِ ابْنَ سَمُرَةَ: لاَ تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ فَإِنَّكَ إِنْ اُوتِيتَهَا عَنْ مَسْئَلَةٍ وُكِلْتَ إِلَيْهَا، وَإِنْ اُوتِيتَهَا مِنْ غَيْرِ مَسْئَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Ey Abdurrahman b. Semüre! Emîr olmayı isteme. Zira onu istediğinden ötürü sana verilirse onunla baş başa bırakılırsın. İstemeden sana verilirse, onun uğrunda yardım görürsün.*"[68] buyurdu.

Emirliğin Evveli Melâmet, Ortası Nedâmet, Sonu da Rezâlettir

İnsan maddî-mânevî birçok duygulara sahip olarak yaratılmış bir varlıktır. Bu duygular insana asıl vazifesini yapsın, kabiliyetlerini inkişaf ettirsin, kâmil bir insan olsun ve saâdet-i dareyni kazansın diye verilmiştir. İnsanın dünya-ukbâ saâdetini kazanması, kâbiliyetlerini yerinde kullanmasına bağlanmıştır. Fakat bunda muvaffak olan pek az kimse vardır. Zira insanın duygularını

68 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, VII, 216

yerinde ve lâyıkıyla kullanmasına mânî olan bazı hususlar vardır. Bu mânîleri bertaraf etmek ise herkese müyesser olmaz. Meselâ: Kadın sevgisi, para tamahı, servet tutkusu, gençlik hevesatı ve makam sevgisi gibi. Aklı ve vicdanıyla hareket etmeyen kimse, bu türlü câzibeli ve o nisbette de aldatıcı şeylerin peşine takılır, hayâlini bunlarla doldurur ve bunlara kurtarıcı bir simit olarak sarılır. Fakat bütün bunların neticesi hiç de bekleyip umduğu gibi olmaz. Hem şimdiye kadar bu gibi fâni şeylere bel bağlayıp felâh bulan olmamıştır.

İşte pek çok kimsenin aldandığı hususlardan birisi de kendisine "hubb-u câh" denilen makam sevgisidir. Yani devletin müessir ve yüksek kademelerinde vazife almaya ve oralarda görev yapmaya karşı son derece istekli olmaktır.

Makam sevgisi insanın maddî-mânevî terakkî ve tekemmülüne set çektiği gibi; bu hususta gösterilen hırs, netice itibariyle de gayet zararlı ve tehlikelidir. Çünkü böyle bir hırs, neticede pişmanlığa ve diz dövmeye sebebtir. Şöyle ki:

a. İnsan hırs gösterdiği şeyde çoğunlukla maksadının aksi ile tokat yer. Zira kâinatın umumunu ilgilendiren bir kader vardır. O kader icraatını ve programını bütün mahlukâtın menfaatini nazara alarak sahneye koyar. Eşya ve hâdiselerde insan iradesinin ve gücünün rolü ise insanın ancak fiilî ve kavlî duasını yapmak suretiyledir. Yoksa hakîkî müessir ve gerçek fâil Cenâb-ı Hak'tır. İşte insanın şahsî menfaatini ön plâna alarak hırs gösterdiği şeyde maksadının aksi ile karşılaşmasından anlaşılıyor ki, eşyada hakîkî müessir, Cenâb-ı Hakk'ın ilminin bir ünvânı olan kader ile O'nun küllî irâdesi ve sonsuz kudretidir. Öyle ise insan haddini bilip cüz'î irâde ve sınırlı ilmi ile Cenâb-ı Hakk'ın küllî iradesine ve her tarafı kuşatan ilmine karşı bir tavır sergilemeye kalkışmamalıdır.

b. Bir makama gözünü dikip, orayı ısrarla isteyen kimse, prensip olarak o makama getirilmemelidir. Zira o makama ısrarla talip

olduğuna göre; ondan şahsî bir menfaati var demektir ve o kimse bu menfaatine, gerçekleştireceği bir plân dahilinde kavuşacaktır. Meselâ: Yükselme, adam kayırma, işin ehli olmayanları vazife başına getirme, bazı vesîlelerle gizli kazanç sağlama gibi... Bütün bunlarda ise birisinin mağdur olması ve hukukun çiğnenmesi vardır. Bu ise bir zulümdür ve hesabı çok çetindir.

c. Şöhret ve makam sahibi olan kimse, şöhret ve makamında haklı ve kendisi istikâmet dairesinde olsa bile; yine onun şânı, şöhret ve makamı kendisi hakkında zararlıdır. Çünkü ergeç bazı güzel amelleri terk etmekle, bazı kusurlara müsamaha nazarıyla bakmakla hataya düşer, sarsılır ve ayakta kalamaz. Hattâ zamanla ciddî günahlara ve veballere düşer. Nitekim tarihte hep öyle olmuştur.

Evet son derece mütedeyyin olan nice kimseler vardır ki, sahip oldukları makamı İslâm'a ve millete hizmet uğrunda kullanmaları gerekirken, makamları onları kendilerine bağlamış, köle yapmış ve kendilerinden pek çok kıymet ölçülerini alıp götürmüştür. Bu kötü âkıbetten ancak Allah'ın merhamet edip himayesine aldığı kimseler müstesnâdır. Hulefâ-i Râşidîn ve daha sonraları gelen üç beş kişi gibi...

Gerçekten dünyevî makamlar ve rütbeler bir kısım haksızlıkların yapılmasına veya yapılan haksızlıklara ve zulme göz yumulmasına gayet müsâid birer zemindirler. Hâl böyle olunca hayırlı olan kimse, haklı da olsa, neticesi meçhul olan böyle bir şeye ısrarla talip olmaz. Ancak ilim, tecrübe, ehliyet, kıyaset ve fikirlerine itimad ettiği büyüklerin ısrarları ve o makamların nâehiller tarafından işgal edilmesi gibi korkular karşısında kerhen o makama Yüce Allah'ın inayetine ve çevrenin yardımına dayanarak sahip çıkmalı. Aksi takdirde bir kısım menfaatperest kimselerin milleti tehlikeli neticelere doğru götürmelerine göz yummak ve sahayı onlara boş bırakmak olacaktır ki, bunun sorumluluğu ve vebali ise gayet ağır olur.

Evet, akıllı ve şuurlu olan kimse, pek çoğunun göz dikip hased ettiği, ancak bazı kimselerin elde edebildiği, elde edenlerden çoğunun kısa bir zaman sonra mahrum oldukları bir şeye, hem mahlukatın hukukuna riayet edilmesi, zulmün önüne geçilmesi ve mazlumun elinden tutulması gibi özellikleri taşıyan böylesine mes'ûliyetli bir makama gözünü dikmez, kalbini bağlamaz ve hayâlini onunla doldurup, onu çalışmalarına esas maksad yapmaz. Hâl böyle iken zamanımızda pek çok kimse şöhret ve makam sevgisinden istifade edilerek aldatılmakta ve zararlı hâle getirilmektedir.

İşte hadîs-i şerîf bizi bu hususta da uyarmakta ve dikkatimizi çekmektedir. Kaldı ki kendi sorumluluğu ile beraber bir başkasının sorumluluğunu da üzerine yükleyecek olan bir mevkiye sahip olmak, iğneden ipliğe herşeyin hesabının görüleceği kıyamet gününde ciddî bir pişmanlık sebebi olacaktır. Zira başkalarının sorumluluğunu yüklenmiş olan kimse o dehşetli günde şahsî amelinin hesabı yetmiyormuş gibi; başkalarının hesabını da vermeye mecbur bırakılacaktır.

Hazreti Ömer (radıyallahu anh), vefat etmeden önce oğlu Abdullah'a hemen rüyasında görüneceğini söylemesine rağmen; ancak aylar sonra görünebilmişti. Çünkü, halifeliği zamanında bir oğlağın ayağı Bağdat tarafında bir köprünün tahrîb olmuş olan bir yerine sıkışarak kırıldığı için, Hz. Ömer (radıyallahu anh) kabirde, o hayvanın kırılan ayağının hesabını ancak aylar sonra bitirebilmişti. İşin iç yüzü böyle olunca Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ebu Zer (radıyallahu anh)'e yaptığı şu ebedî tavsiye de daha güzel anlaşılmaktadır:

"*Ey Ebû Zer! Ben seni zayıf görüyorum ve ben kendim için sevdiğimi senin için de severim. Sen iki kişinin bile başında sakın emir olma ve sen yetim malının sorumluluğunu kesinlikle üstlenme!*"[69]

---

69 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, 2, 1458

Bu konuda diğer bir hadîs-i şerif de şöyledir:

مَامِنْ أَمِيرِ عَشَرَةٍ إِلاَّ يُؤْتَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَغْلُولاً لاَ يَفُكُّهُ إِلاَّ الْعَدْلُ أَوْ يُوبِقُهُ الْجَوْرُ

"*On kişinin bile başında emîr olan hiçbir kimse yoktur ki kıyamet gününde* (eli boynuna) *bağlı olarak getirilmiş olmasın. Onu ancak* (gösterdiği) *adâlet çözer veyahut yaptığı zulüm onu cehenneme atar.*"[70]

Evet, bir kimse ister on isterse on milyon kişinin başında olsun; eğer adâlet eder, halkın maddî-manevî refah ve felâhına, salâh ve necatına ve neslin tâlim ve terbiyesine çalışırsa halâs olur ve "dünyada paşa âhirette ise gedâ" olmaktan kurtulur. Fakat bunun temini çok zordur ve târihte buna muvaffak olan pek az kimse vardır. Ömer İbn-i Abdülaziz bu azlardandır. Nitekim o, halife olduğu zaman şu mealde bir konuşma yapmıştı: "*Dünyayı kazanmada son noktaya ulaştım. Bugün benim bütün derdim âhireti kazanmaktır.*"

Ümmetinin şan, şöhret ve makam hırsına kapılmamalarını, aksi takdirde çok zararlara uğrayacaklarını ihtar eden Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmaktadır:

إِنَّكُمْ سَتَحْرِصُونَ عَلَى الْإِمَارَةِ وَسَتَكُونُ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَنِعْمَ الْمُرْضِعَةُ وَبِئْسَت الْفَاطِمَةُ "*Emîr olmayı çok arzu edeceksiniz, fakat bu, sizin için kıyamet gününde pişmanlıktan başka bir işe yaramayacaktır. Emirlik devam ettiği müddetçe ne güzeldir. Ölüm veya azledilmek suretiyle elden çıktığı vakit ise ne kötüdür.*"[71]

Evet, emirlik devam ederken sağladığı geçici faydalar ve tattırdığı peşin lezzetler itibariyle nefse hoş gelebilir. Fakat ölüm veya azledilme ânında menfaatlerin kesilmesi, firkat- lerin, hasret ve nedâmetlerin yüz göstermesi itibariyle gâyet elemli bir hâldir. Kaldı ki lezzetlerden mahrum kalmak elem olduğu gibi,

---

70 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2, 431

71 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, VIII, 106

lezzetlerden mahrum kalacağını düşünmek de insana elem ve ıztırab verir ve onu sıkıntılar içinde bırakır.

Ey nâdân nefsim! Şan, şöhret ve makam sevgisini kınayan bu kadar hadîs-i şerîfler varken ve Sahih-i Buhari'den senin için yapılan bir tefe'ülde لاَتَسْأَلِ الْاِمَارَةَ "Sen imâreti isteme!" hadîs-i şerîfi çıkmış iken; gel gör ki sen hâlâ bu tehlikeli ve korkunç yolda yürümeye devam ediyorsun. Herkes sana temennâ çeksin ve seni dinlesin diye didiniyorsun. Baksana sanki bu hadîs-i şerîfler hususî senin için söylenmiş ki sen bu hadîslere tam mâsadaksın. Ve demek ki sen Müslümanların en âdîsi ve en şerlisisin. Aklını başına al ve ne türlü bir amelde ve nasıl bir maksad için çalıştığına iyi bak. Vahy-i semâvî ile hâşâ müeyyed değilsin. İstikbalde ne olacağın da belli değil. Îmanla ölürsen, onu en büyük kâr bil. Öyle ise yaptıklarından Cenâb-ı Erhamürrahimîn'in sonsuz rahmetine sığın. Yüz düşün bir yap. Yoksa daha şimdiden benim sana ve senin için diyeceğim: إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ'dur.

أَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ.

OTUZ ÜÇÜNCÜ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

مَا لِي وَمَا لِلدُّنْيَا مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ إِسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا

Abdullah İbn-i Mes'ud'dan rivâyet edildiğine göre: Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hasır üzerine yatmıştı. Kalkınca, yan tarafında hasırın iz bıraktığı görüldü. Kendisine: "Yâ Rasûlallah! Sana bir şey (yumuşak bir yatak) alsak." dedik. Bunun üzerine Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"*Benim dünya ile ne alâkam var.* (Fani dünyaya ne diye değer vereyim). *Ben dünyada ancak bir ağaç altında gölgelenen, sonra da ağacı bırakarak kalkıp giden bir binici* (yolcu) *gibiyim.*" [72]

Ana Rahminden Geldik Pazara, Bir Kefen Alıp Döndük Mezara

Bu hadîs-i şerif, dünyanın iç yüzünü ve insanın bu dünyadaki vaziyetini gayet veciz ve mânâlı bir şekilde ifade etmektedir.

[72] Tirmizî, *Sünen*, IV, 589

Dünya bir durak, bir han, bir mektep, bir kışla, bir misafirhane, bir fabrika ve bir tarla hükmündedir. İnsan ise bu durakta gitmek üzere bekleyen bir yolcu, handa gitmek üzere bulunan bir yabancı, mektepte tâlim ve terbiyesini gördükten sonra ayrılıp gidecek olan bir talebe, kışlada gerekli ve lüzumlu talimatı yapmak üzere gelen ve terhis tezkeresini bekleyen bir asker, misâfirhanede seferine devam edecek olan bir misafir, fabrika ve tarlada göstereceği faaliyet ve atacağı tohumlar nisbetinde ebedî hayatını huzurlu hâle getirecek olan bir ameledir. İnsan kendine ve dünyaya, işte bu nazarla bakmalıdır.

Evet, insan burada bir misafir ve bir yolcudur. Ebedî yolda kendisine lâzım olacak eşyayı ve erzakı buradan te'min et- mekle mükelleftir. İnsan kendileriyle çok alâkadar olduğu ve onlara güvendiği gençliği, hayatı, ömrü, vücûdu ve bir kısım lezzetleriyle beraber kendisi de fânî ve geçici olan bir varlıktır.

Gerçekten insan bir yolcudur. Allah'ın emriyle yokluktan varlık âlemine, burada da atom ve hücreden ruhlar âlemine, ruhlar âleminden ana rahmine, oradan çocukluk, gençlik, olgunluk ve derken ihtiyarlık devrelerinden geçilen şu dünya âlemine buradan berzah memleketine, oradan haşir âlemlerine, oradan da ebedler tarafına sür'atle sevk edilip götürülen bir yolcudur. Madem ki insanın önünde bu kadar uzun ve ebedî bir yolculuk vardır. Öyle ise ona düşen, bu seferde kendisine lâzım olacak ve her türlü ihtiyacını te'min etmeğe kâfî gelecek olan erzakı ve azığını tastamam tedarik etmesidir. Hem insan mâdem ki dağlar cesametinde korkunç ve dehşetli hâdiseler arasında ve derin ve uzun bir zaman yolculuğuna çıkmıştır: Öyle ise vapurunu sapasağlam yapmalıdır.

Hem insan bu yolculuğunda hiç şüphesiz pek çok dere ve çukurlardan geçmeye ve bir sürü yüksek tepeleri tırmanıp onları aşmaya mecbur kalacaktır. Öyle ise daha şimdiden yanına sadece

lüzumlu eşyayı ve yükü alıp, lüzumsuz olan şeyleri beraberinde götürmemeli ve yükünü hafifletmelidir. Evet, insan burada bir misâfirdir. Çünkü burada kalıcı değildir. Buradan başka bir yere gidecektir. Misafir ise ev sahibinin işine karışmaz. O misafirhaneye kendi evi gibi sahip çıkmaz ve tahakkümde bulunmaz. Yapılan ikram ve iltifatları tenkid etmez, inkâr etmez ve nankörlükte bulunmaz. Aynı zamanda misafir olan kimse, beraberinde getirmediği ve kendisi ile birlikte götürmeyeceği şeylere alâka duyup kalbini bağlamaz ve orada bulunan şeylere gönlünü kaptırmaz.

Evlat, servet, ziynet, kadın, makam gibi şeyler bu dünyaya insanla birlikte gelmedikleri gibi, yine ebedlere doğru onunla birlikte gitmeyeceklerdir. Bunların arkadaşlıkları ancak kabir kapısına kadardır. Bu gibi şeyler insana birer emânet ve birer imtihandırlar. Bunlar insana, kendilerinden istifade etsin, bunları vasıta kullanarak asıl vazifesini daha güzel yapsın diye verilmiştir. Yoksa insan da, onlar da fânî şeylerdir.

Nitekim Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyaya, dünyalığı ve fanîliği kadar değer verirdi. O kadar ki o levlâk-i levlâk, Medine-i Münevvere'de âhirete intikal edinceye kadar üç gece arka arkaya buğday ekmeği ile doymamıştır. Yine makâm-ı mahmûd sahibi olan o Yüce Zât (aleyhisselâtu vesselâm)'ın, ekmek ve zeytin yağı ile bir günde iki defa doyduğu görülmemiştir.

O Habib-i Kibriyâ (sallallâhu aleyhi ve sellem) ki, üzerinden bir ve bâzan iki ay geçerdi de evinde yemek pişirmek için ateş yakılmazdı. Âilece yiyip içtikleri hurma ile sudan ibaret olurdu. Ancak nâdiren etraftan bir parça et veya bir miktar süt getirilirse, işte o zaman etin ve sütün yüzünü görmüş olurlardı.

O Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ki, Sahâbe-i Kiram açlıktan şikâyet edip, açlıklarını gidersin diye karınlarına bağladıkları birer taşı çıkardıklarında; Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek bağrından iki taş çıkarıp göstermişti.

Mîraç sahibi olan O Yüce Zât (sallallâhu aleyhi ve sellem) ki, elbisesini eskitip yama vurmadıktan sonra onu değiştirmemiş ve bir yenisini almamıştır.

O Fâhr-ı âlem olan zât ki, O'nun oturarak namaz kıldığını gören Ebû Hüreyre (radıyallahu anh):

"Hasta mısınız Ya Rasûlallah? " diye sorduğunda; O:

"Hayır, açım; tâkatim kesildi, Ebû Hüreyre!" meâlinde cevap vermişti.

Hem Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir gün İbn-i Ömer'in omuzundan tuttu ve şöyle dedi:

كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ وَعُدَّ نَفْسَكَ فِي أَهْلِ الْقُبُورِ "*Dünyada sanki gurbette imişsin gibi, veyahut da bir yolcu gibi ol ve kendini kabirde yatanlar arasında say.*"[73]

İbn-i Ömer (radıyallahu anh) de hem öyle hareket eder, hem de şu tavsiyelerde bulunurdu: "*Geceye girdiğin vakit sabahı bekleme. Sabaha çıktığın vakit de geceyi bekleme. Ve sıhhatinden hastalığın için, hayatından da ölümün için bir şey yapıp hazırlama fırsatını kaçırma.*"

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyanın iç yüzünü özetlediği bir hadîslerinde şöyle buyurmaktadırlar:

"*Dünyâ tatlıdır ve manzarası hoştur. Şüphesiz ki Allâh, dünyânın idâresini size verecek ve nasıl davranacağınıza, ne gibi işler yapacağınıza bakacaktır. O hâlde dünyâdan ve kadınlardan sakının. Çünkü İsrâiloğulları'nın İlk fitnesi kadınlarla ilgili olmuştur.* "[74]

Yine Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir gün Ashâbına şöyle seslenmişlerdi: "*Allâh'a yemin ederim ki sizler için fakirlikten korkmuyorum. Fakat ben, sizden öncekilerin önüne serildiği gibi*

---

73 Tirmizî, *Sünen*, IV, 567

74 Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, III, 2098

dünyânın sizin de önünüze serilip onların dünyâ için yarıştıkları gibi sizin de yarışa girmenizden, dünyânın onları helâk ettiği gibi sizi de helâk etmesinden korkuyorum."[75]

İşte akılları başlarında ve şuurları yerinde olan ârif kimseler, bir taraftan dünyanın iç yüzünü bildiklerinden, diğer taraftan en büyük arzuları Yüce Allâh'ın rızâsını kazanmak olduğundan ötürü, dünyaya aldanmazlar ve dolayısıyla hiçbir zaman zarara uğramaz ve pişmanlık duymazlar. Yahyâ b. Muâz (radıyallahu anh) bu hususla ilgili olarak şöyle der: "Ârif olan kimse âhıreti sağ eline, dünyayı sol eline almış, gönlünü de Hakk'a çevirmiştir. Artık hiçbir şey onu Yüce Hak'tan başkasıyla meşgul edemez."

Evet gafil insanların maşukası durumunda bulunan ve çoğu zaman gözlerini kamaştıran, onları kendisine meftun eden ve yoldan çıkaran dünyanın geçmez akçeden ibaret olan para, pul, şan, şöhret ve şehvetleri, hasbi ve selîm bir kalbe sahip olanlar için aslâ bir kıymet ifâde etmez. Çünkü Yüce Allah'ın sevgili kulları olan o yüce ruhlar, her şeyden önce hakperest olup sürekli olarak Yüce Hakk'ın rızâsını gözetirler. Dolayısıyla şu fani dünyânın korkunç aldatmasına karşı sürekli olarak uyanık bulunur ve salâhat ile istikâmetlerinden zerre kadar ayrılmazlar. Hem o yüce ruhlar bilirler ki: Mal, mevki ve rızk için gereğinden fazla endişelenmek, kalbi dünyâya râm ederek ona köle hâline getirir. Dünyâ, kul ile Yüce Rabbi arasında perde olunca da, kulu mânen helâke sürükler. Bu gaflet devâm ettikçe kul yaratıkların en şerlisi durumuna düşer. Nitekim Allâh Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır: "*Onların şerefleri servetleridir, dinleri paralarıdır, kıbleleri de kadınlarıdır. Onlar mahlûkâtın en şerlileridir.*" [76]

---

75 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, VII, 172- 173

76 Deylemi, *Kitab'ül-Fiten*

Bu hususta riâyet edilmesi gereken son derece önemli bir nebevî ölçü vardır: "*Dünyâya gönül bağlama ki Hak seni sevsin; insanların eline bakma ki halk seni sevsin.*"[77]

Hz. Mevlânâ da Mesnevî'sinde dünyanın iç yüzünü anlatırken şöyle der: "Dünya, Allah'tan gâfil olmaktır. Yoksa para, kumaş, kadın ve evlâd sahibi olmak değildir. Seni oyalayıp Hak'tan gâfil kılan ne varsa senin dünyan odur."

Şu beyt de dünyanın iç yüzünü ve bizim hâlimizi gayet iyi bir şekilde dile getirmektedir:

Ana rahminden geldik pazara,
Bir kefen alıp döndük mezara.

Hem dünya mülkünün vefâsı olsa idi, Hz. Süleyman'a olurdu. Evet,

Seyretti hevâ üzre denir taht-ı Süleyman
Ol saltanatın yeller eser şimdi yerinde.

Gerçekten dünya hayatı, âhiret hayatı yanında geçici, değersiz, aldatma ve aldanma malından başka birşey değildir. Ve bu hakîkat, herkesçe bilinen bir husustur. Buna rağmen insanların çoğu aldanmakta ve ömürlerini telef etmektedirler. Mâdem bu misâfirhanede ve mâtemhanede şâdumân yok. Öyle ise:

Bir pâdişaha kul ol kim; Mülkü zâil olmaz ola.
Bir gülşende bülbül ol kim; Hiç sararıp solmaz ola.

uyarısına kulak verip öyle davranmak gerekir.

Hâsılı: Bir hadîs-i şerifte zikredildiği gibi:

إِعْمَلْ لِوَجْهٍ وَاحِدٍ يَكْفِيكَ الْوُجُوهَ كُلَّهَا "*Öyle birisi için çalış ki, O her şeye yetsin. Senin her derdine kâfi gelsin. Her ihtiyacını gidersin.*

77 İbn-i Mâce, *Sünen*, II, 1374

Her arzunu yerine getirsin ve sen O'nu bulmakla her şeyi bulmuş olasın."

Hem, kalbin dünyevî işlerle bizzat ve kasdî olarak uğraşmak ve onlarla tatmin olmak için yaratılmadığı şundan anlaşılır ki: Kalb, hangi bir şeye el atarsa onunla sağlam irtibat kurar, ona şiddetli bağlanır ve o şeyin devamlı beraberinde olmasını ister. Bunun için de en büyük ve en devamlı şeylerin peşindedir. Halbuki dünyevî işlerin tümü bile kalbin istek ve arzusuna nazaran bir kıl hükmündedir. Çünkü fânîdir. Fânî olan bir şey, ebede namzed olan bir kalbi nasıl tatmin etsin. İşte kalb tatmin olmadığındandır ki şöyle feryad etmektedir:

Fâniyim fâni olanı istemem. Âcizim; âciz olanı istemem.
Rûhumu Rahmân'a teslim eyledim; gayr istemem.
İsterim fakat bir yâr-ı Bâkî isterim.
Zerreyim; fakat bir şems-i sermed isterim.
Hiç-ender hiçim; fakat bu mevcûdâtı umûmen isterim.

Demek ki kalb yüzünü ebede çevirmekte, fâni şeylere râzı olmamakta ve onlarla yetinmemektedir. Hakikat böyle olunca kalbini fâni şeylerle tatmin etmede ve huzûru madde ile nefsin hoşuna giden şeylerde aramada ısrar eden kimse, kalbini ve rûhunu bile bile ızdırablar ve sıkıntılar içinde bırakıyor demektir.

Hülâsa: Şu dört şey için dünyayı bedenen çalışmak suretiyle değil, kalble alâka kurmak ve gönlünü ona kaptırmak cihetiyle terk etmek gerekir.

1. Dünyanın lezzetli ve zevkli şeyleri zehirli bala benzer, lezzeti nisbetinde elemi ve sancısı vardır.

2. Dünyanın ömrü kısadır. Sür'atle yokluğa doğru gitmektedir. Ayrılmanın veya yok olmanın verdiği elem kavuşup buluşmadan hâsıl olan lezzeti acılaştırıyor. Sonu elem olan bir lezzetin ise başı ve ortası da elemdir.

3. İnsanı beklemekte ve insanın da ona doğru süratle gitmekte olduğu kabir, dünyanın zînetli ve lezzetli şeylerini hediye olarak kabul etmez. Çünkü dünya ehlince güzel olarak görünen şeyler kabirde çirkindir, geçersizdir ve mes'ûliyeti mûcibdir.

4. Peygamberler, sıddıklar, şehidler, sâlih kimseler ve samimî arkadaşlardan ibaret olan hakîkî dostların yüzde doksan dokuzu kabir memleketine gitmişlerdir. Burada kalan bir ikisi de gitmek üzeredir. Öyleyse o dostların yanına gitmeye hazırlanmak gerekir. Ahiret âleminde o dostlarla beraber olmanın yolu ise, onların hâlleriyle hallenmek, onların açtığı vadide yürümek ve onlar gibi yaşamaktır.

Düşmanlar ve zararlı mahlûkat içinde bir saat kalmakla, dostlarla beraber bir sene yaşamak arasındaki muvâzene ne ise, pek çok düşmandan ve zindandan ibaret olan bu dünyada yaşamak ile kabirde dostlarla beraber olarak cennet bahçelerinden bir bahçede yaşamak da aynı müvâzenedir. Öyle ise insan bir saatlik fânî lezzeti terk etmelidir ki, kabirde ve âhirette senelerce dostlarıyla birlikte rahat etme nimetine ve bahtiyarlığına kavuşsun.

İşte, Cenâb-ı Hak insanları bu derece yüksek ve güzel bir cennet bahçesine ve bir dârüsselâm'a dâvet etmektedir. Mâdem ki hiç çare yok, mutlaka o âleme gidilecektir. Öyle ise eli kelepçeli, ayağı kayıtlı ve boynu tasmalı olarak sevk edilmezden evvel, Allah'ın dâvetine icâbet etmeli ki, yücelerin ve kudsîlerin meclis ve sohbetlerine iştirak etme imkânı doğsun.

أَللّٰهُمَّ أَنْتَ السَّلاَمُ وَمِنْكَ السَّلاَمُ وَإِلَيْكَ يَعُودُ السَّلاَمُ فَحَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلاَمِ
تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ يَا ذَا الْجَلاَلِ وَالْاِكْرَامِ.

OTUZ DÖRDÜNCÜ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

لاَ يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ.

Rasûlüllâh (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Mümin, bir delikten iki defa sokulmaz.*"[78]

Mümin, Hâdiselere Karşı Uyanık Olur

Yüce Allah, insanı hem dünyasını hem de ukbâsını mesûd yapsın diye yaratmıştır. Fakat cehâlet ve gaflet perdesi gibi hâller insanın maruz kaldığı bir kısım maddî-manevî musibet- leri ve ferdî-içtimâî dertleri anlayıp zamanında tedbir alma- sına mâni oluyor, bu yüzden de insanımız aynı musibet ve dertlere defalarca maruz kalıyor ve sıkıntılar içerisinde kıvranıp duruyor. İşte bu sıkıntılardan kurtuluşun çareleriyle ilgili olarak şu aşağıdaki ikazlara kulak vermek gerekir:

Birinci Îkaz: Mümin akıllı bir kimsedir. İnsan aklı sayesinde, yapacağı işlerin neticesini düşünür, âkıbetini görür ve kendisini ona göre ayarlar. Yani aklıyla neticesini kötü gördüğü işleri

78 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, VII, 103

yapmaktan vazgeçer, neticesini hayırlı gördüğü işleri ise yapmaya, hem de daha güzel bir şekilde yapmaya devam eder; hattâ o mevzuda başkalarını da teşvik eder.

Akıllı insan gerek başkalarının tecrübesi ile, gerekse kendi tecrübesi ve aklıyla zararlı görüp âkıbetinden hoşlanmadığı ve endişe duyduğu işlerle uğraşmadığı gibi, o zamana kadar neticesinde zarar gördüğü hususlarla da alâkasını keser, zarara uğradığı bütün delik ve gedikleri tıkar ve huzursuz olmasına sebeb olan bütün zemin ve sahaları kurutur.

Bir insan, neticede zarar göreceği muhakkak olan bir kısım nâhoş hadiselerin âmillerini ve sebeblerini bazı tedbirler almak suretiyle yok etmiyor ve ortadan kaldırmıyorsa; o kimse ya akıl ve fikriyle âkıbeti görmekten âcizdir veya zarara bilerek râzı oluyor demektir ki, bunların hiçbirisi kâmil îmana sahib olan akıllı bir kimseye asla yakışmaz. Çünkü böyle bir kimse, hiç olmazsa uyarılınca zarardan kurtulmanın çâresine bakar. Aksi takdirde ona merhamet edilip acınmaz ve kendisi uğradığı zararıyla baş başa bırakılır.

İkinci Îkaz: Şu bir gerçektir ki insanlara gelen ve onları huzursuz eden küçük-büyük bütün felâketler, işledikleri bazı hataları yüzünden gelmektedir. Bu hatalar da ya hayırlı bir ameli ihmâl edip terk etmelerinden veya bir masiyeti irtikab etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bununla beraber başa gelen belâ ve musibetler, yapılan ihmâl ve irtikâbın küçüklüğü, büyüklüğü, şahsî veya umûmî olması derecesinde dehşetli ve sürekli olur. Meselâ: İnsanımızda merhamet ve hürmet kalkmış ise, ortada anarşi diye korkunç bir canavar hortlamış ise, insanlar arasında güven kaldırılmış ise, adam öldürmeler çoğalmış ise, insanlarda kanaat ve iktisad kalmamış ve bu yüzden de bereket kalkmış ise; elbette ki bu gibi içtimâî hastalıkları ve korkunç sonuçları hazırlayan bir kısım sebebler ve faktörler var demektir. Bu sebep ve faktörlerin başlıcaları, neslin Yüce Yaratıcı'yı tanımaması, Kur'ân'dan ve İslâm'dan uzaklaşması,

zamanın şartlarına göre eğitilmemesi ve yüce değerlerden mahrum olarak yetiştirilmesidir. İşte bütün dertlerin kaynağı, aslında küfürden ve dalâletten kaynaklanan bu gibi hususlardır.

Üçüncü Îkaz: Beşer madem şimdiye kadar bu faktörlerin gelişmesine göz yumduğu ve gereken tedbirini almadığı için, defalarca zarara uğradı ve başını dertten kurtaramadı. O takdirde beşer, aklını kullanıp, evvela zararını gördüğü gedikleri ve delikleri sağlam bir şekilde tıkamalıdır ki, korktuğu ve endişe duyduğu kötü âkıbetten emin olsun. Buna göre:

a. Mukaddesâtı, özellikle de Yüce Allah'ı tanımayan ve Allah korkusundan tamamen habersiz olan bir neslin, rûhî ve kalbî boşluktan kaynaklanan anarşinin içerisine girip bir anarşist olması kadar normal bir şey olamaz. Çünkü ruhun ve kalbin tatmîni ve oturaklaşması îman, Kur'ân, namaz, zikir vb. iledir. Bunlardan mahrum olan bir insanın ruhu, kalbi ve aklı tatmin olmayı başka yerlerde aramaya kalkışacaktır. Fakat bulduğu her şey onları daha da çileden çıkaracak ve iyice batıracaktır. Zîrâ bu duygular fâni ve boş şeylerle tatmin olmazlar. Onlar ancak ebedle ve faydalı şeylerle tatmin olurlar.

b. Cennet ve cehennem mefhumunu tanımayan bir neslin merhamet ve hürmetten uzak olması, hak-hukuk diye bir şey tanımaması; hatta cana kıyması gayet normaldir. Çünkü cennet ve cehennem fikrinin dışında kendisini kötülüklerden alıkoyacak bütün engeller, onun nazarında hiçtir, değersizdir.

c. Emniyet imandan gelir ve gerçek emniyet ancak kâmil mü'minler arasında bulunur. Kâmil îmanı muhafaza etmenin yolu ise, onu farzları işlemek ve haramları terk etmek suretiyle sürekli olarak yenilemek ve takviye etmektir. Bu durumda îmanı olmayan veya zayıf olan fertler veya toplumlar arasında nasihat yoluyla kalıcı güveni yerleştirmek ve huzuru sağlamak mümkün değildir.

d. İnsanların kanaatkâr ve iktisadlı olmalarının yegâne yolu şu

âlemin Yüce Rezzakı'nı tanımalarıdır. Cenâb-ı Hakk'ı "*Rezzâk-ı âlem*" olarak tanımayan, kadere teslim olup O'nun hikmetli taksîmâtına râzı olmayan ve gerekli tedbîri aldıktan sonra Yüce Allah'tan gelen her türlü darlık ve sıkıntıya gönül rahatlığıyla katlanmayan bir kimse, hiç kanâatkâr olabilir mi? Hem yaptığı harcamalardan dolayı hesaba çekileceğini düşünmeyen kimse, ne diye iktisad etsin ki?

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, herhangi bir şarta ve sebebe riâyetsizlik çok pahalıya mal olmakta ve sahibini bitirmektedir. İşte akıllı kimse faydalı ve lüzumlu olan şeyleri yapar, faydasını görmediği veya zararlı olan işleri yapmaktan vazgeçer. Böylece her iki hayatın zarar ve hüsranından kurtulur; hayır ve saâdetini elde eder. Öyle ise, müminler ibret ve intibah kabiliyetlerini söndürmemeli, hâdiselere karşı cehalet ve gaflet perdesini tefekkür, şuur, dikkat ve ibret gibi hususlarla aralayıp daima uyanık ve tedbirli olmalı, geçmiş felâketlerden mutlaka ibret dersi almalı ve onların bir daha tekerrürüne sebeb olmamalıdırlar.

Geçmişten adam ibret alırmış ne masal şey;
Beşbin senelik kıssa yarım hisse mi verdi.
Tarihi tekerrür diye tarif ederler;
Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi.

dendiği gibi tarihî felâketler, ibret alınsın diye şekilden şekile tekerrür edip durmakta; fakat hani bir düşünen?

أَللّٰهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ
وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ وَقِنِي وَاصْرِفْ عَنِّي شَرَّ مَا قَضَيْتَ فَإِنَّكَ
تَقْضِي وَلاَ يُقْضَى عَلَيْكَ وَإِنَّهُ لاَ يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ وَلاَ يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ،
تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ؛ نَسْتَغْفِرُكَ وَنَتُوبُ إِلَيْكَ

OTUZ BEŞİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

إِذَا اُقْعِدَ الْمُؤْمِنُ فِي قَبْرِهِ أُتِيَ ثُمَّ شَهِدَ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّٰهِ؛ فَذٰلِكَ قَوْلُهُ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ...

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Mümin kabrine oturtulduğu zaman* (suâl melekleri) *getirilir. Sonra, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet eder. Bu Cenâbı Hakk'ın 'Allah îman edenlere o sâbit sözde dâimâ sebât ihsân eder.'şerefli sözünün gereğidir.*"[79]

En Korkunç Manzara Kabrin Giriş Kapısındadır

Bu hadis ışığında kabir hayatının mâhiyeti ile ilgili olarak bazı hususlar üzerinde durulacaktır:

1. Kabir suâli ve azabı vardır ve gerçektir. Çünkü gerek âyet-i kerîmeler gerekse hadîs-i şerifler kabir, suâl ve azabının var ve gerçek olduğunu anlatmakta ve insanları ikâz etmektedirler.

---

[79] Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, II, 101

Kur'ân'a göre kabir azabı:

يُثَبِّتُ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ "*Allah hem dünya hayatında hem de ahirette îman edenleri sağlam sözle, (kelime-i şehâdetle) tesbit eder.*" (İbrahim Sûresi, 27) âyet-i kerîmesi ki Müslim'in rivâyetine göre bu âyet-i kerîme kabir azabı hakkında nâzil olmuştur.

اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوّاً وَعَشِيّاً وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ... "*Onlar sabah akşam ateşe arzolunurlar (Dünya durdukça kabirdeki azab böyle devam eder.). Kıyamet koptuğu gün de.*" (Mümin Sûresi, 46) âyet-i kerîmesi kabir azabının var olduğuna delildir.

Sünnete göre kabir azabı:

a. Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem), iki kişinin kabrine uğradığında, onların koğuculuk yapmaları ve istibrâya dikkat etmemeleri yüzünden azab çektiklerini söylemişlerdir.

b. Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem), vefatında Arş'ın sarsıldığı, kendisine gök kapılarının açıldığı ve cenazesine yetmiş bin meleğin iştirak ettiği bir kimse olan Sa'd İbn-i Muaz'ın bile kabrin sıkmasından kurtulamadığını ifade buyurmuşlardır. Evet, Sa'd İbn-i Muaz böylesine büyük bir şehid ve salih bir insan olmasına rağmen, rivayete göre kabir kendisini o derece sıkmıştı ki, kaburga kemikleri birbirine geçti. Ancak arkasından kurtuldu ve rahata kavuştu.

c. Nebî (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kabirden gelen bir sesi duyunca: "*Ölülerinizi gömmeyeceğinizden korkmasam, Allah'tan size kabir azâbını işittirmesini duâ edecektim.*" buyurmuşlardı.

d. Hazreti Osman (radıyallahu anh)'ın azadlı kölesi Hânî, Hz. Osman'ın bir kabir yanında durduğu zaman sakalı ıslanıncaya kadar ağladığını nakleder. Kendisine: "Cennet ve cehennemden bahsediliyor; ondan ağlamıyorsun da, bundan ağlıyorsun. Bunun hikmeti nedir?" denilince, Hz. Osman (radıyallahu anh) şöyle cevap vermiştir: "Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *'Kabir âhiret konaklarının ilkidir.*

Eğer bir kimse ondan kurtulursa ondan sonraki konaklardan kurtulmak bundan daha kolaydır. Kurtulmazsa sonraki evvelkinden daha şiddetlidir.' buyurdular, dedi ve Hz. Peygamber *sallallahü aleyhi ve sellem*:

مَا رَأَيْتُ مَنْظَراً قَطُّ إِلَّا الْقَبْرُ أَفظَعُ مِنْهُ "*Hiçbir zaman kabirden daha şiddetli ve korkunç bir manzara görmedim buyurdu.*"[80] diye ilâve etti.

İşte bütün bu hadisler gösteriyor ki, kabir hesabından kurtulan yoktur. Allahü a'lem. Ancak mâsum olduklarından Peygamberler (aleyhisselâm) ve mükellef olmadıklarından çocuklar kabir azabından ve fitnesinden sâlimdirler, kurtulmuşlardır.

Yukarda zikerdilen hadîsler, aynı zamanda kabir hayatının ve azabının bazı kimseler için çok şiddetli ve korkunç olduğunu da açıkça beyan etmektedir.

2. Baştaki hadîs-i şerîfe göre mümin, gömülüp üstüne toprak atıldıktan sonra oturtulur, kendisine "*Münker-Nekir*" adında son derece siyah ve çirkin ve ne insten ne cinden hiçbirisine benzemeyen iki melek gelir ve o mü'min kula sualde bulunurlar. Îman edip Rab olarak kabul etmesi gerektiği Allah'ın kim olduğunu, îman edip tâbî olması ve getirdiği esaslara sahip çıkması gerektiği peygamberinin kim olduğunu, kendisine intisab edip şerefiyle yaşaması ve hayatında tatbik etmesi gerektiği kitabının ne olduğunu sorarlar. İşte bir kulun bu suallere karşı kelime-i şehadeti söylemesi veya her soruya ayrı ayrı cevab vermesi, ancak Cenâb-ı Hakk'ın onun kalbini kabirde tesbit etmesi, yani sağlamlaştırması ile mümkündür.

Evet meleklerin kabirde soracakları suallerin en başta ve en mühim olanları şunlardır: Rabbin kimdir? Peygamberin kimdir? Dinin nedir? Kitabın nedir?

Kabirdeki ve topyekün bütün âhiret hayatındaki kurtuluş, bu suallere doğru ve yeterince cevab vermeye bağlı olduğuna göre,

80 Tirmizî, *Sünen*, IV, 554

insan her şeyden evvel bu meselesini, bu derdini halletmeli ve ebedî kurtuluşunu temînât altına almalıdır.

3. Berzah seferinde rûhî hürriyete kavuşmak ve âhirette kurtuluşa ermek, kâmil bir îmanla ölmeye bağlıdır. Böyle kâmil bir îmanla ölmenin biricik yolu ise, farzları işlemek suretiyle îmanını ve dînini her türlü noksan ve kusurdan korumaktır. Yüce Allah'ın inananları dünya hayatında kelime-i tevhidle sağlamlaştırması, ölünceye kadar onların îmanlarını muhafaza etmesi demek olduğu gibi, âhirette sağlamlaştırması da âhiret âleminin başlangıcı olan kabir hayatından itibaren, haşre kadar ve haşirden ilelebet îmanlarını, dünyadaki şuur ve anlayışlarını muhafaza etmesi ve onları öyle yaşatması demektir.

4. Kabir azabı ve sevabı esas itibarıyle rûhadır. Ancak rûh durumuna göre bedenle irtibat kurabilir; Allahü a'lem. Kabir ehline sabah akşam cennet ve cehennemdeki yerleri arz olunur. O kimse cennet ehli ise gideceği yerini görmekle müj- delenir ve sevinir. O kimse cehennem ehli ise cehennemdeki yerini görüp üzülür ve daha cehenneme girmeden cehennem azabını andıran bir sıkıntı ve azap çekmeye başlar.

5. Kabir hayatının, suâl, mükâfat ve azabının olacağını yüz yirmi dört bin Peygamber (aleyhisselâm) gösterdikleri mûcizeleriyle, Onların verdikleri aynı haberleri tasdik eden ve imza basan yüz yirmi dört milyon evliyanın keşfen aynı hakîkate şehâdetleri ile ve sayısız ehl-i tahkîkin gösterdikleri kesin delilleri ile göstermiş ve yüzde doksandokuz kat'î bir ihtimal ile, "*Ebedî zindan ve azabdan kurtulmak ve orayı ebedî saadet bahçelerine çevirmek, ancak îman ve itâat iledir*" diye ittifakla haber vermişlerdir. Peygamberlerin (aleyhisselâm) ve nûrânî şahsiyetlerin teşkil ettiği bu kadar yüce ve mübarek bir tâifenin ittifakla haber verdikleri bir hakîkat hakkında, kimin ve hangi şeytanın haddine düşmüş ki o hakîkate karşı tenkit, şüphe ve vesvese parmağını uzatsın. Hâşâ ve kellâ.

Öyle ise kurtuluşun îmana ve itaate bağlı olduğunu kabul eden bir mü'min, îmanında en küçük bir şüpheye ve itâatinde en küçük bir kusura düşmemeye azami derecede dikkat etmelidir.

6. Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sabah akşam kabir azabından ve fitnesinden Allah'a sığınması, kabir hayatının ve azabının ne kadar dehşetli olduğunu ve ondan kurtuluş çaresinin ne olduğunu gayet açıkça göstermektedir. O çare ise, Yüce Mevlâ'nın inâyeti, rahmeti ve himayesiyle muâmele etmesidir. Bu ise, kulun kendisini dâima kul bilmesine, kul olarak davranmasına, Yüce Rabb'in karşısında ondan tazarrû ve niyâz ile meded ummasına ve ısrârla rahmet kapısını çalıp himayesini taleb etmesine bağlıdır.

7. Evet kabir var; hiç kimse inkâr edemez. Herkes ister istemez oraya gidecek. Şu kadar var ki kabir, oraya girenlerin amellerine göre şu üç hâlden birisiyle tezahür eder:

Birincisi: Kabir, hakîkî müminler için bu dünyadan daha güzel bir âlemin kapısıdır. Ehl-i îman meleklerin suallerine doğru ve sağlam cevab verdikten sonra durumlarına göre ya cennet bahçelerinden bir bahçeye girecek ve orada Allah'ın icrâaâtını seyretmeye ve hayattakiler için duâ etmeye başlayacaklardır. Veyahut bir rivayette olduğu gibi son derece tatlı, zevkli ve rahat bir uykuya dalacaklar ve ehl-i îmanın bu hâlleri kıyamete kadar devam edecektir.

İkincisi: Kabir, âhireti tasdîk eden fakat sefâhet ve dalâlette gidenler için kıyamete kadar serbest bırakılmayıp ruhlarının hapsedileceği, bütün dostlarından ayrı kalacakları ve kabir hayatını yalnız başına geçirecekleri bir hapishaneden ibarettir. İnandığı gibi amel etmediğinden ve pek çok meseleleri kendi kafasına göre yaptığından ötürü orada öyle muâmele görecektir. Başka bir ifade ile şu dünyada her şeyde nefsânî arzuları, lezzetleri ve zevkleri esas aldığından kabirde aksi ile ceza görecektir. Öyle ise kabrin dehşetli hâlini bilen ve kabul eden bir Müslüman, her hâlinde

îmanı, Kur'ân'ı ve sünneti esas almalıdır ki, kabirde vahşetten, yalnızlıktan ve azaptan kurtulmuş olsun.

Üçüncüsü: Kabir, âhirete inanmayan inkârcılar ve sapıklar için âdetâ ebedî bir idâm kapısı ve bir yok oluş yeridir. Yani böylelerine göre, kabir öldükten sonra çürümeye ve yok olmaya, unutulmaya ve terk edilmeye uğrayacakları bir yerdir. Onlar böyle düşündüklerinden ceza olarak aynını görecekler. Yani kendilerine merhamet edilmeyecek ve rahat bırakılmayacak da; tam aksine azaba maruz bırakılacak, cehennem çukurlarından bir çukura atılacak ve azapla baş başa bırakılacaklar ve onların bu acıklı hâlleri kıyâmete kadar böyle devam edecektir. (Bütün bu anlatılanlara karşı "*Allahu a'lem*" deriz.)

Hâsılı: İnsan için en mühim mesele, kabir azaptan kurtulmak ve âhiret âlemini ebedî saadetlere çevirmek meselesidir. Bu ise hakîkî müslüman olarak kâmil bir îmanla ölmeye bağlıdır. Bu güzel neticeyi elde etmenin yolu da yukarıda geçtiği gibi îman ile Kur'ân'a ve sünnete teslîmiyyet ve itâattir. Yüce Allah'a tevekkül ve duadır. Böyle olanlar için ise, kabir hiç de korkulacak, ürkülecek ve istenmeyecek bir hayat değildir. Zîrâ böyleleri için kabir hayatı rûhun ten kafesinden ve maddî kayıtlardan kurtulup özgürlüğe kavuşacağı, Rabbânî icrââtları temâşâ edeceği ve sâlih kimselerle beraber olup onlarla sohbet edeceği son derece geniş, nurlu ve huzurlu bir âlemdir.

أَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ.
اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ قُبُورَنَا رِيَاضًا مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ وَ لَا تَجْعَلْ قُبُورَنَا حُفَرًا مِنْ حُفَرِ النَّارِ. أَللّٰهُمَّ نَوِّرْ قُلُوبَنَا وَ قُبُورَنَا بِنُورِ الْقُرْآنِ الْعَظِيمِ.
رَبِّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ.

OTUZ ALTINCI HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

لاَ تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ لاَ يَضُرُّهُمْ مَنْ يَخْذُلُهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللّٰهِ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Ümmetimden hak üzerine gâlib olarak duran bir grub dâimâ bulunacaktır. Onlardan ayrılıp yardıma koşmayanlar, Allah'ın emri gelinceye kadar onlara zarar vermeyecektir.*"[81]

Gözde Cemâat

Mezkûr hadîsin değişik şekillerde rivâyetleri vardır. Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, kıyamete kadar her devirde, hangi şartlar altında olursa olsun, İslâm dînine hizmet etmeyi yaşamanın gayesi olarak kabul eden nurlu bir topluluk dâima var olacaktır. Bu mübarekler tâifenin her asırda küçük çapta hiziplerden ibaret temsilcileri vardır. Hadiste yer alan tâifenin kimler olduğu

81 Tirmizî, *Sünen*, IV, 504

hususunda âlimler arasında ihtilâf varsa da; bunların, Allah'ın kitabını, Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sünnetini ve Hulefâ-i Râşidîn (radıyallahu anh)'in davranışlarını esas kabul eden, kanaat ve hareketlerini ona göre ayarlayan kimseler olduğu muhakkaktır. Yani bunlar, özellikle Kur'ân ve hadis ehli, tebliğ ve irşad erbabı olan kimselerdir.

Bu hadîs-i şerîfin içerdiği dört fıkra vardır:

Birinci Fıkra: لاَ تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي fıkrasına göre Allah'ın tebcil ve takdir ettiği bu yüce cemâatin bir kısım özellikleri vardır:

a. Onlar, Kur'ân'ı ve sünneti hayatlarında esas alır, hayat nizamlarını ve işlerini hep "Kitab ve sünnet dâiresi" içinde yapar ve onlar kendileri için takdir edilip çizilen İlâhi ve nebevi sınırları asla aşmazlar.

b. Onlar Allah adına iş yapar ve O'nun hesabı ile hareket ederler. Bundan ötürü de, Cenâb-ı Hakk'ı tanımayan kâfirler topluluğunu ve onların dâvâlarını hoş görmeleri şöyle dursun; din ve millet düşmanlarına karşı öylesine çetin ve yamandırlar ki âdeta demirden leblebi ve kırılmaz cevizdirler. Yani, onları ezmek ve çiğnemek isteyen kimsenin durumu, başı ile vurup taşı kırmak isteyen kimsenin durumuna benzer. Bu tâife her ne suretle olursa olsun böyle zâlimler gürûhuna asla temennâ etmez ve tezellülde bulunmazlar.

c. Cenâb-ı Hak onları sevdiğini, onları dâima galib ve aziz tutmakla gösterdiği gibi, onlar da rableri olan Yüce Allah'ı çok sever ve İslâm Dîni'nin yücelmesi istikâmetinde çalışmak ve sadece Allah'a kulluk yapmakla Yüce Allah'ı her şeyden daha aziîz ve üstün tuttuklarını gösterirler ve bunun neticesinde de bu mübarek tâife, mukaddes bir emanetin izzet ve şerefinin muhafızları sûretinde dâimâ gâlip ve azîz olarak yâd edilirler. Yani, hem neslin hem tarihin şerefli sînelerinde yâd-ı cemîl bırakan ve kendilerinden sonra gelenlere daha güzel bir hizmet zemini hazırlayan

kimseler olarak omuzlarındaki mukaddes hizmet emanetini geleceğin altın nesline devir-teslim ederler.

d. Bu seçkin topluluk, bütün mü'minleri birbirinin kardeşi olarak kabul eder. Müminlere bu nazarla baktıklarından dolayı, onlarla aralarında alıp veremedikleri herhangi bir dertleri yoktur. Ehl-i îmana karşı boyunları bükük, vücutları iki büklüm, yüzleri yerde ve kalpleri yufka gibi yumuşak ve incedir. Hem onlar, "Bir mü'minin derdi herkesin derdidir." prensibi ile hareket ederler. Fikir ve kanâat bakımından kendi saflarında olmayan ehl-i îmana asla adâvet etmezler. Özellikle de takvâ ve ilim ehline karşı dâima dostane vaziyet alırlar.

e. Bu kudsi topluluk, Yüce Allah'a o derece inanmış ve kadere öylesine teslim olmuştur ki, bazı insanların elleriyle yaptıkları bir kısım amellerine ceza olarak başlarına gelen, etrafı saran ve herkesi tedirgin eden geçim darlığı, iktisâdî bunalım, tamâ ve hırs, dünya meyli ve evlâd ü iyal derdi gibi faydasız ve yersiz sıkıntılar Allah'ın yardımıyla onları etkilemez ve onları îmana ve Kur'ân'a hizmetten alıkoymaz.

f. Bu mübarek kimselerin temsil ettikleri dâvâlarının içyüzü ve dâvetlerinin biricik gayesi, yeryüzünü her türlü zulümden, özellikle de en büyük zulüm olan şirkin her türlüsünden temizlemek ve yeryüzünün her tarafında yüce tevhid gerçeğini hâkim kılmaktır. Onlar bu hususta öylesine dertli ve gözü pek kimselerdir ki, bir taraftan başkalarının onlar hakkında dedikodu yapmaları onları hizmet etmekten bir adım bile alıkoymadığı gibi, inananların îmanlarını taklîdî olmaktan kurtarıp, cemaat hâlinde hakîkî îmâna sahip olmalarını dert edinmeleri onların yüce gayretlerinin hem medârı hem de teşvikçisidir.

g. Bu yüce tâifenin dostu Yüce Allah'tır, O'nun şerefli elçisi Hz. Muhammed Aleyhisselâtü Vesselâm'dır ve Kur'ân'a lâyıkıyla gönül vermiş kâmil mü'minlerdir. Bunlar bir kölenin efendisine

olan bağlılığından çok daha fazla bir şekilde yüce Rableri olan Allah'a, O'nun şerefli elçisi Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ve şânı yüce kitâbı Kur'ân-ı Kerim'e bağlıdırlar. Ehl-i ticaret ticaretleriyle, ehl-i san'at sanatlarıyla, ehl-i siyaset idâre ve saltanatlarıyla uğraşırken; onlar, Kur'ân'ın ve sünnetin ihyâ ve intişârı için uğraşırlar. Evet onların işleri güçleri hep neşirdir, tebliğ ve irşaddır. Yani neslin muhtaç olduğu hakîkatleri durma ve dinlenme bilmeden etrafa götürüp bildirmek, duyurmak ve göstermektir.

Bütün bunlar bir noktada elbette ki liyâkat ister. Ancak bu neticeler sadece liyâkatle ve çalışmakla elde edilmez. Çünkü muvaffakiyyette hissenin yüzde doksan dokuzu Cenâb-ı Hakk'ın irâdesine, ilim ve hikmetine, fazıl ve rahmetine âittir. İşte bu mübarek tâife, bunun da farkında olup hadlerini bilirler ve boylarından fazla iddialara asla kalkışmazlar.

İkinci Fıkra: عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ bu fıkra bir yönüyle bu cemâatin yüce vasfını anlatırken, diğer yönüyle de onların Allah için arzu ettikleri başarının ve üstünlüklerin on beşinci asırda gayet açık, parlak ve umûmî bir surette olacağını ifade etmektedir. Yani istikbalde İslâm dîni, diğer dinlerin hepsinin üzerine gâlip ve kâhir olacak. Bu galebe ise iki türlüdür.

1. İlmen hüccet ve bürhanla galebedir ki, Kur'ân'la ve hidâyetle olacak olan galebedir.

2. Amel plânında gâlip gelmek ve fethetmektir ki, Hak kelimesinde ve Kur'ân-ı Kerîm'de bazı âyetlerde geçen "*Dîni'l-Hak*" (Fetih Sûresi, 28) tâbirinde bunun gerçekleşeceğine işaret vardır. Yani İslâm'la çarpışmak isteyen dinlerin hepsi şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da er veya geç mağlup ve perişan olacaklardır. Evet bu galebelerden ilim, Kur'ân ve hidâyetle olan kısmı, şimdiye kadar tamamen ortaya çıkıp bütün dünyada üstünlüğünü kabul ettirdiğinde şüphe yoktur. Çünkü İslâm dîni, ilim ve ahlâk açısından gerçekten her dine gâliptir ve her dinden üstündür.

Ancak ikinci husus, tarihte bir dereceye kadar gerçekleşmiş ve Müslümanlar bazı topluluklara galip gelmişlerse de; bu hükmün tamamı ve görkemli şekli, daha ziyade istikbâlde gerçekleşecektir. Bazı belginler, bunun Hz. İsâ *(a.s.)*'ın nüzûlünde olacağını söylemişlerdir. Bundan da anlaşılıyor ki, bu yüce tâife esas itibariyle ve hakîkat noktasında dâima üstündürler. Bunların üstün olmalarına vesile teşkil eden bazı hususlar vardır:

a. Bunlar îmânî hakîkatleri esâs almışlardır. Îmânî hakîkatler her asırda tazeliğini ve bütün mes'elelerin üstünde kıymetini koruduğu için "Kişi meşgalesine göre değer kazanır." fehvâsınca îmânî hakîkatlere hizmet etmeyi kendine meşgale hâline getirenler, elbette dâimâ azîz ve dâimâ üstün olacaklardır. Bu cümleden olarak sadece kendi îmanlarını kurtarmak değil; başkalarının da îmanlarını muhafaza ile kendilerini mükellef gördüklerinden, bu hususta diğerkâmdırlar. Bununla da hem İlâhî rahmetin haklarında coşmasını, hem de insanların haklarındaki dualarının kabûlünü temin etmişlerdir.

b. Bu kâinatta en büyük makam Kur'ân'ındır. Gerek harflerine verilen sevabın çok olması, gerek kırâat ve hıfzının lüzumlu olması, gerekse Kur'ân'ı öğrenip tatbik eden ve başkalarına anlatanların çoğalması itibâriyle nurlu ve kıymetli bir nesle zemin hazırlayan bu yüce şahsiyetler elbette dâima hak üzerinde ve gâlip bir vaziyette bulunmuş olacaklardır.

c. Hadiste geçen mübarek tâifenin caddesi Peygamberlerin, sıddıkların, şehidlerin ve sâlihlerin caddesi olan sırat-ı müstakimdir. Hak'tan gelen, hak ile gelen, kaktan ibaret olan ve her yönüyle Yüce Hakk'a bağlı olan Kur'ân yoludur. Binâenaleyh, Peygamberler (aleyhisselâm) nasıl ki daima hak ve istikâmet üzere olmuş, aziz olarak yaşamış ve galib olarak gitmişlerse; onların dâvâlarına gerçek mirasçılar olarak sahip çıkan bu mücâhidler tâifesi de, o derece hak üzeredirler ve o nisbette yücedirler.

d. Ahlâkta, hayatta ve îmanla ilgili esaslarda meydana gelen müthiş tahribata karşı bu kudsî tâife Allah'ın izniyle metanet gösterip mukavemet edecek ve sonra da bununla yetinmeyip o yıkımları tamir edecektir. Dolayısıyla da onların mânevî mücahedeleri inşaallah asr-ı saadetteki gibi az amelle pek çok sevaplara ve sâlih amellere sebeb olacak ve onların Cenâbı Hakk'ın katında meleklerden ve rûhânî reislerden ibaret olan yüce topluluk arasında yerlerini almalarına vesîle olacaktır.

Üçüncü Fıkra: لاَ يَضُرُّهُمْ مَنْ يَخْذُلُهُمْ fıkrası gösteriyor ki bu cemâat Allah tarafından geniş bir rahmet himâyesi altına alınmış olup herhangi bir zarar ve tehlikenin, bıkma ve usanmanın, sarsılma ve şüphenin kendilerine zarar vermeyeceği şekilde korunmaktadırlar. Bunun pek çok sebeblerinden bazıları şunlardır:

a. Onlar İslâm'ın esas gördüğü şer'î meşvereti aralarında bir düstûr kabul etmişlerdir. Ve bu sayede fikir ve görüşlerini ihtilâftan muhafaza edebilmişlerdir. Onlar istişâresiz asla bir iş yapmazlar ve her türlü faâliyet ve icraatlarının hesabını umuma rahatlıkla arz edebilecekleri şekilde hareket ederler. Bu sebeble de aralarında bir ihtilâf çıkmamakta ve aralarına düşman girip bir fitne çıkaramamaktadır.

b. Aralarında çok ciddî bir tesanüd ve vifak, yani öok sağlam bir dayanışma ve uyumluluk vardır. Öyle ki, Müslüman kardeşlerinin menfeaati ve dâvâ arkadaşlarının hatırı için gerektiğinde dünyalarını, hayatlarını, hattâ dünyevî-uhrevî saâdetlerini bile terk etmeyi bir vazife bilirler ve buna her zaman hazırdırlar. Şuurları bu dereceye yükseldiğinden dolayıdır ki, kardeşleri için yapamayacakları bir fedâkârlık yoktur.

İşte böyle bir tesânüde sahip olan kimselerin arasına elbette ki hiçbir fırtına giremez ve hiçbir fitne aralarını bozup, onlara zarar veremez. Yani muvaffakıyetin şartlarından biri olan vifak ve ittifak aralarında mevcud olduğundan ötürü, onlar daima üstündürler.

c. Onlar uhrevî amellerde ortaklık prensibi ile hareket ederler. Böylece onlardan her biri, kardeşleri sayısınca akla ve dile, gözlere ve ellere sahip olur. Yalnız şunu unutmamak gerekir ki, böyle bir ortaklıktan istifade etmek, kişinin sadâkat ve hizmetinin, takvâ ve ihlâsının derecesine göre olduğu gibi, bu vasıfların kendisinde çokluğu ve sağlamlığı nisbetinde de, o kimse ulvî ve küllî kulluğa sahip olur.

d. Onlar ihlâslıdırlar. Yani amellerinde sadece Allah'ın rızasını düşünürler ve sadece ihlâs kuvvetine dayanarak hareket ederler. Bundan dolayı da her zaman son derece izzetli ve heybetli, kuvvetli ve üstündürler. Yüce Allah'ın böyle kimseleri muvaffak kılması ve halka sevdirip onları dâima gözde yapması meselesine gelince, O'nun sonsuz rahmetinin ve noksansız hikmetinin tecellisiyle alâkalı bir husus olup, bunun er geç gerçekleşeceği Kur'ân-ı Kerim'de sâbittir. Evet,

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدّاً Yani, "*Îman edip sâlih işler yapanlar, muhakkak Rahman onlar için bir sevgi verecek ve onları gönüllere sevdirecektir.*" (Meryem Sûresi, 96) âyet-i kerîmesi bu beşâreti vermektedir.

e. Geçim derdi, onların îman ve Kur'ân'a hizmet etmelerine bir engel teşkil etmez. Çünkü onlar kanaatkâr ve sabırlı oldukları için geçim derdini bir zaruret olarak ele almaz ve bu yüzden de birbirlerini tenkid etmezler. Hattâ başkalarının gıpta damarını tahrik edecek davranışlara bile girmezler. Dolayısıyla da ehl-i îmanla aralarında ciddî bir muhabbet ve bağlılık vardır. Evet, onlar açlık ve kıtlığa karşılık geçim derdine düşmektense; şükür ve kanâat etmeyi daha verimli bir çare kabul ederler ve hizmetlerinden asla geri kalmazlar. Zira onların yaşamlarının yegâne gâyesi Kur'ân'a ve îmana hizmettir. Onlar Kur'ân'a ve îmana hizmetle geçmeyen bir hayatı faydasız görürler. Hattâ âhirette öyle bir hayatın hesabını vermek çok zor olcağından

ötürü de, böyle bir hayatı zararlı kabul eder ve ondan şiddetle kaçınırlar.

Dördüncü Fıkra: حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللهِ Bu fıkra, mücâhidler tâifsinin gâlibiyyetlerinin kıyametin kopmasından yarım asır öncesine kadar gayet parlak bir şekilde devam edeceğine, bununla beraber ehl-i îmanın gizli ve mağlubiyyet içindeki hâl ve hizmetlerinin kıyametin kopmasına daha da yakın bir zamana kadar devam edeceğine, kıyamete çok yakın bir zamanda ise yeryüzünde yaşayan bir müminin kalmayacağına ve kıyametin kâfirlerin başında kopacağına işaret etmektedir. *Gerçek ilim ancak Allah katındadır ve her şeyin en doğrusunu ancak o bilir.*

İhtar: Bazı âlimlerin yukarıdaki hadîs-i şerîfin izahında istikballe alâkalı olarak nakledilen istihraçlarının hiçbirisi objektif değildir ve hâliyle delil olmaz. Ancak bu gibi işâretler kanâat verir ve dolayısıyla gafletten uyanmaya, daha dikkatli yaşamaya ve geleceğe daha ciddî hazırlanmaya dâvet eder.

Cenâb-ı Hak bizleri sonsuz fazıl ve keremiyle bu seçkinler ve sâlihler zümresinin sohbetine mazhar kılsın, bizi aralarında yaşatsın ve bizi Kur'ân'a hizmette rızâsı istikâmetinde ve ihlâslı bir şekilde dâima muvaffak ve muzaffer kılsın. Âmin.

أَللّٰهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْاِيمَانَ وَزَيِّنْهُ فِي قُلُوبِنَا وَكَرِّهْ إِلَيْنَا الْكُفْرَ
وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِينَ.

OTUZ YEDİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ اَلصَّابِرُ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ كَالْقَابِضِ عَلَى الْجَمْرِ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*İnsanlara öyle bir zaman gelecektir ki, aralarında dini üzerine sabreden, ateşi elinde tutan gibi olacaktır.*"[82]

Dinde Sebâtın Önemi

Dinde sebat etmenin ne derece lüzumlu olduğunu belirten bu hadîs-i şerifle alâkalı olarak beş madde üzerinde durulacaktır.

1. Bu hadîs-i şerif, İslâm'ın rahat yaşanacağı zamanların bulunacağını ve bu zamanların Asr-ı Saâdete yakın devirler olduğunu gösterdiği gibi; âhir zamanda İslâm'ın çok zor yaşanacağı ve Müslümanların çok ağır şartlar altında dinlerini ve îmanlarını koruyabilecekleri günlerin geleceğini de ifade etmektedir. Bu durumuyla hadîs-i şerif istikbalden haber vermekte ve mü'minleri böyle acı ve sıkıntılı günlere ruhen ve fikren hazırlamaktadır.

---

82 Tirmizî, *Sünen*, IV, 526

2. Müslümanların dinlerini rahat yaşamaları demek, içinde bulundukları çevrenin müsâid olması, toplumun ahlâkının müsbet olması, İslâm'ı yaşamaya mânî olan engellerin bulunmaması, dertlerini açabilecekleri ve dinlerini yaşama hususunda birbirlerine yardımcı olacakları vahdet içerisinde bir cemaatin bulunması demektir.

Müslümanların dinlerini Kur'ân'a ve sünnete göre yaşayamamaları veya ancak zor şartlar altında yaşayabilmeleri demek, ortamın uygun olmaması, bir kısım engellerin bulunması, engellerin aşılması için mevcud gücün ve zeminin yetersiz olması, câhillerin İslâm'ı yadırgamaları, art niyetli olan bazı kimselerin kasıtlı olarak Müslümanlara yalan ve iftiralarda bulunmaları ve onları bazı bahanelerle tehdit etmeleri gibi yıldırıcı ve sindirici plânlarla mü'minlerin dinlerini yaşamalarına mânî olmaları demektir.

3. İnsanın elini yakan ve dolayısıyla bünyeyi yıpratan bir kısım ateş parçalarını elde tutmak ne kadar zor ve imkânsız ise, aynı zamanda farz-ı muhal olarak bir ücret mukabilinde bu derece zor olan bir meseleye dayanan ve ateş parçalarını elinde tutmaya devam eden kimseye verilecek mükâfat nasıl ki çok değerli ve her türlü tasavvurun üstünde bir değere sahip ise; aynen öyle de, etrafın kınamalarına, yalan ve iftiralarına ve bir kısım tehditlerine ehemmiyet vermeden ve korkmadan dinini bütünüyle yaşamaya çalışan ve gözünü kırpmadan, hedefinden şaşmadan ve hiç sarsılmadan istikamet dairesinde hareket eden kimse de ateş parçalarını tutarcasına gayet ağır şartlar altında bulunmuş oluyor.

İşte şartların o kadar ağır olmasına rağmen; sarsılmadan ve tâaviz vermeden hak yolda sebat gösteren böyle bir kimseye verilecek mükâfat ve rütbe, elbetteki çok daha değerlidir ve her türlü tasavvurun üstünde bir değere hâizdir.

4. Aslında zaman bozuk olmaz. Bozukluk zamana âit değil; o zamanda yaşayan insanlara âit olan fenâ bir hâldir. İslâm'ın unutulmasına, fitne ateşlerinin yakılmasına, değerlendirme ölçüsünün îmana, Kur'ân'a ve takvâya göre değil de; paraya, servete, makama, şöhrete, kadına vb. göre olmasına zaman değil, insanlar sebeb olmaktadır. İşte böyle bir zamanda İslâm'ı yaşamak elbetteki gayet zordur. Zira böyle bir devirde Müslümanlar az olduklarından ve onların hâllerinden anlayacak kimseler de bulunmadığından dolayı, Müslümanlar hayatlarını garip olan bir kimse gibi sürdürmek mecburiyetinde kalırlar.

İşte gurbetlerin bir birini takib ettiği böyle bir devirde başa gelmesi kuvvetle muhtemel olan bir kısım acıklı hâllere katlanmak, ancak göklerden daha yüksek, denizlerden daha derin, dağlardan daha sağlam ve polat gibi olan bir îmana ve çelik gibi bir iradeye bağlıdır ki, insan sarsılmadan istikâmetini devam ettirebilsin.

5. İçinde bulunduğumuz şu yirmi birinci asır, hadîs-i şerîfin haber verdiği korkunç fitnelerin kol gezdiği âhir zamanın şumûlüne dahildir. Çünkü günümüzde küfür ve zulüm girdapları pek çok kimseyi yutmakta, fitne ve fesat ateşleri pek çok yeri kasıp kavurmakta ve ahlaksızlık alevleri pek çok bacayı sarmış bulunmaktadır. Dolayısıyla günümüzde her şeye rağmen yüce dinlerine dört elle sarılan ve var güçleriyle sahip çıkan Müslümanlar var ya, gerçekten her şeyi göze alarak elinde ateş parçalarını tutmaya devam eden samimi ve sebatkâr insana benzemektedirler.

Hasılı: Bütün bu olumsuzluklara rağmen; sağlam bir îman kuvvetine, ciddi bir Allah mârifetine, samimi bir Peygamber sevgisine, sürekli bir ibadet düşkünlüğüne ve verimli bir hizmet tutkusuna sahip olan gerçek müminler, çevrenin fikren ve ahlâken bozuk olmasına, fitne ve fesadın kol gezmesine, haktan ve hakîkatlerden

yıldırmak ve vazgeçirmek için bir kısım plân ve dolapların hazırlanıp çevrilmesine kesinlikle ehemmiyet vermeyecekler. Tam aksine izzet ve haysiyetlerine, takvâ ve istikâmetlerine, iffet ve namuslarına, haya ve edeplerine gereği gibi sahip çıkacak ve hayırlı hizmet ve sevaplı ibadetlerinden asla vazgeçmeyeceklerdir. Onlar hikmetli davranışlarını çevreye ve hâdiselerin akışına göre değil; her şeyi yaratan, besleyen ve insanı bütün yaptıklarından hesaba çekecek olan Yüce Allah'a, yani O'nun yüce emir ve yasaklarına göre tanzim edeceklerdir.

Evet onlar, fitne ve fesat alevleri içerisinde bulunmalarına rağmen; Yüce Allah'ın korumasıyla asla sarsılmayacak, o alevlerden asla etkilenmeyecek ve kendilerine dünya adına yapılan teklifler son derece câzip de olsa, onlar o tekliflere asla pirim vermeyeceklerdir. Zirâ ölünceye kadar Yüce Mevlâ'ya kulluk yapmak ve hayatın her safhasında sadece O'nun kulu olduğunu göstermek şuurlu bir mümin için, en birinci vazife ve en faziletli haslettir. İşte onlar bunun idrâki içerisinde olacaklardır. Cenâb-ı Allah bizleri bu sâlih kullarından eylesin. Âmin.

يَا مُثَبِّتَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ.
يَا مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا إِلَى طَاعَتِكَ. أَللّٰهُمَّ أَجِرْنَا مِنْ فِتْنَةِ
اٰخِرِ الزَّمَانِ وَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ وَ السُّفْيَانِ وَ احْفَظْنَا مِنَ
الضَّلاَلاَتِ وَ الْبِدْعِيَّاتِ وَ الْبَلِيَّاتِ. آمِينْ.

OTUZ SEKİNCİ HADİS

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

عَيْنَانِ لاَ تَمَسُّهُمَا النَّارُ عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ

وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*İki göz vardır ki* (cehennem) *ateşi onlara dokunmaz. Allah korkusundan ağlayan göz ve Allah yolunda nöbet tutarak geceleyen göz.*" [83]

Mübârek İki Göz

1. Bu hadîs-i şerif, pek çok hususlarda irşadda bulunmakla beraber; özellikle gerçek fethin ne olduğunu ve gerçek fâtihin kim olduğunu gayet veciz bir şekilde ifâde etmektedir.

Fetih: İçin fethi ve dışın fethi olmak üzere ikiye ayrılır. Buna göre gerçek fâtih, hem için fethini yapmış hem de dışın fethini yapmış olan kimsedir. Bu kimse, bir taraftan gövdesiyle, dal ve

---

83 Tirmizî, *Sünen*, IV, 175

budaklarıyla semâya doğru boy salıp görkemleşen; diğer taraftan da kökleriyle yerin derinliklerine doğru temelini sağlam atan, oraya iyice yerleşen, hâkimiyetini iyice pekiştiren ve hâdiselere karşı dayanıklılığını iyice sağlayan bir ağaç gibidir.

Bu hadîs-i şerifte iki gözden bahsedilmektedir ki, ilk bakışta aynı hadiste birbirine zıd gibi görünen iki hususun yer alması belki yadırganabilir. Bilhassa mübarek ağzından hayır ve hikmetten başka bir şeyin çıkmadığı Hazreti Muhammed (aleyhisselâtu vesselâm) gibi bir söz sultanının böyle zahirde pek alâkası görülmeyen hususları biraraya getirip söylemesine hayret edilebilir. Ancak mesele hiç de zannedildiği gibi değildir ve iki şeyin arasında zıdlık değil, ciddî bir münasebet vardır.

Hadîs-i şerifte yer alan iki hususa dikkatle bakan bir kimse, bahsedilen iki göz arasında ciddî bir alâkanın ve sıkı bir irtibâtın bulunduğunu, hatta bir kimsede bahsedilen iki gözden sadece bir tanesine sahip olan kimsenin, mutlak olgunluğa eremeyeceğini ve kâmil insan olamayacağını anlamada zorluk çekmez.

Evet, insanın iç fethinin en açık bir alâmeti olan Allah'tan başka kimsenin görmediği tenha yerlerde, Allah'ın azameti ve rahmeti karşısında duyduğu haşyet ve saygısından ötürü ağlaması ile, dış fethinin en açık bir alâmeti olan ve aynı zamanda ciddî bir tedbîrin de ifadesi olan hâdiselere ve bilhassa din ve millet düşmanlığı açık olan kimselere karşı uyanık olması arasında sıkı bir alâka vardır.

İçin fethi: İnsanın en yaman ve en kıyak düşmanı kendi nefsi ile şeytanıdır. Çünkü bunlar hiçbir zaman insanın yakasını bırakmazlar. Muhtelif zamanlarda kullandıkları değişik metod ve silahlarla insanı kibir, gurur, yalan, zulüm, hased, kin, iftirâ, su-i zan ve kusurunu görmeme gibi fena hâllere maruz bırakır ve bu kapılardan ona hücum ederler.

İnsan düşmanlarının bu gibi saldırılarına karşı tevâzu, adalet, sıdk, merhamet, hürmet ve hüsn-ü zan gibi zırh ve kalelerin içerisine girer, kusurlu olduğunu kabullenir ve onları Yüce Mevlâ'ya karşı itiraf ederse, şeytanın ve nefsin vesvese ve şerlerinden korunmuş olur. Hem insanın böyle davranması da lâzım. Zirâ noksanlığını kabul etmemek büyük bir kusur olduğu gibi, kusurunu itiraf etmek de o kusuru, kusur olmaktan çıkarır ve insana kurtuluş kapılarını açar.

Kusurunu itiraf eden Yüce Allah'a istiğfar eder, yani O'ndan özür diler ve gerek insî, gerekse cinnî düşmanlarından istiâze eder. Yani Allah'a sığınır, O'nun himayesine girer ve inşâallah korunur.

Bu emniyetli hâli ve sevindirici neticeyi elde etmek ise, ciddî bir iç muhasebesiyle elde edilen nefis terbiyesini, kalb safiyetini ve ruh inceliğini gösterir. Bu güzel hâller de gerçek fâtihlerin kabaran iç dünyalarını başka bir şeyle değil; ancak gözyaşlarıyla teskin etmek suretiyle terakkîde ve kemalde had safhaya vardıklarını ifade eder. Nitekim Tirmizî'nin rivâyet ettiği bir hadîs-i şerifte Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır: اَلْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ "*Mücâhid kendi nefsiyle cihad edendir.*"[84] buyurmuşlardır.

Dışın fethi: Gerektiğinde dînin ve milletin yüce değerlerine, iffet ve namusuna ve âhiret tarlası olan vatanına uzatılan kirli elleri kırmak, dikilen kem gözleri oymak ve bilenen yırtıcı dişleri söküp atmak için, insanın devamlı olarak uyanık ve hâdiselere karşı duyarlı olması, tehlikeyi önceden sezme ve görme hassasiyetini kazanması, iç düşmanlara karşı karakollarda, dış düşmanlara karşı sınır boylarında karşılığını Allah'tan bekleyerek nöbet tutması ve gerekirse şehid olmayı göze alması. Bu noktada şunu unutmamalı ki, insan bu şekilde hareket etmekle hem için fethini hem de dışın fethini yapmış olacaktır.

---

84 Tirmzî, *Sünen*, IV, 165

İşte, hem için hem de dışın fethini bu şekilde yapan kimseye gerçek fâtih denir. Hadîs-i şerîfin ifadesiyle böyle bir kimsenin ameli kıyamete kadar nemâlanıp çoğalacağı gibi, kendisi de kabrin fitnesinden emin kılınır.

Başta Peygamber Efendimiz (aleyhisselâtu vesselâm) olmak üzere pek çok kimse gerek kendi iç dünyalarını, gerekse dış dünyayı fethetmekle tarih kendilerine hakkıyla fâtihlik ünvanını ve lâkabını vermiştir. İşte bunun ibret verici bazı örnekleri:

1. Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)Mekke fethinde Mekke'yi fethederken dışı fethettiği gibi, Mekke'ye girişte Allah'ın bu büyük lutfuna mukâbil; bindiği bineği üzerinde yüksek tevâzûsundan şükür secdesine kapanırcasına mübarek başını eğmiş ve fethin sonunda, o zamana kadar kendisine en büyük düşmanlığı yapan o Kureyş topluğuna: إِذْهَبُوا أَنْتُمُ الطُّلَقَاءُ "*Gidiniz, hepiniz serbestsiniz!*" demiş ve düşmanlarını affetme yüceliğini göstermiştir.[85]

2. Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında Kadisiyye Savaşı'nda İran'ın fethedilmesi nasıl bir dış fetih ise, İran'dan getirilen ganimetler arasında bulunan ve çok değerli ve çok pahalı olan İran halısının, yapılan fethin ve elde edilen zaferin dünya için olmadığının, sırf Allah için olduğunun alâmeti olarak Hz. Ömer (radıyallahu anh) tarafından parçalanıp yok edilmesi de iç fethi gösterir.

3. Yavuz Sultan Selim'in, Çaldıran zaferini elde etmesi nasıl dışa karşı bir fetih ise, sefer dönüşü kendisini bekleyen halkın nümayişini ve alkışlarını görmemek ve gurura kapılmamak için İstanbul'a, gece vakti halk uykuda iken girmesi de iç fethine gayet açık bir misâldir.

Yavuz'un bir seferinde hocasının binmiş olduğu atın ayağından sıçrayan bir çamur parçasının isabet ettiği cübbesini vefat ettikten sonra üzerine konmasını vasiyet etmesi.

---

85 İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, IV, 55

Yine Yavuz Sultan Selim'in bazı kölelerin köleliklerine alâmet olarak kulaklarına küpe taktıklarını öğrenince, "Ben de Allah'ın kölesiyim" deyip kulaklarına küpe taktırması, o seviyede bulunan Müslümanların dışları kadar içlerini de ne derece fethettiklerini göstermektedir.

4. Hz. Ömer zamanında Sûriye'nin fethedilmesi nasıl büyük bir fetih ise, bu fethin fâtih komutanı Hz. Hâlid'in Hz. Ömer tarafından azledilmesi bundan daha büyük bir fetihtir. Ve bilhassa azledilmesine karşılık Hazreti Hâlid'in ses çıkarmaması, fitneye meydan vermeden karara saygı göstermesi ve itâat etmesi hem ondan daha büyük bir fetihtir, hem de gerçek fethin ne demek olduğunu ve gerçek fâtihin kim olduğunu gayet açık olarak göstermektedir.

5. Târık bin Ziyad'ın Endülüs'ü, beş bin kişilik askeriyle doksan bin kişilik düşmanına galip gelmek suretiyle fethetmesi nasıl bir dış fetih ise, zafer sonunda Endülüs'e girip Toleytula'da kralın hazînelerinin bulunduğu yere inince kendisini hesaba çekmesi ve:

"*Evvelki gün bir köle idin. Dün hürriyete kavuştun. Bugün bir komutansın. Târık! dikkat et. Yarın da toprağa girip yaptıklarından Allah'a hesab vereceksin.*" demesi ve kendisini hesaba çekmesi ondan daha büyük bir fetihtir.

Tarihteki büyüklerimizin bu kalıcı fetihleri sayesindedir ki, attıkları o samîmi tohumlar üzerine, İbn-i Sînâ'lar ve Fârâbî'ler gibi nice dâhîler yetişmiştir.

6. Hz. Ömer (radıyallahu anh) hilâfeti zamanında dostuna bir sopa vurmuştu. Bunu bir türlü içine sindiremeyen ve onu hiç unutmayan Hz. Ömer (radıyallahu anh), o dostu Hacc'a giderken fırsat kollayıp gönlünü alıyor ve ondan helâllık diliyordu. Bu vak'a da ayrı, hem de apayrı bir fethi göstermektedir.

Bu noktada şunu iyi bilmek gerekir ki, örneklerde de görüldüğü gibi Allah adına yapılan gerek iç gerekse dış fetihleri, hakîkî mânâsıyla ve insanlığın huzurunu sağlayacak şekilde ancak gerçek Müslümanlar gerçekleştirebilirler. Diğerlerinin bir kısım fetihleri gerçekleştirdikleri görülse bile, onların ki Allah adına olmadığı için bereketsizdir; dolayısıyla da uzun ömürlü değildir.

اَللّٰهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ وَمِنْ طَاعَتِكَ
مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ جَنَّتَكَ وَمِنَ الْيَقِينِ مَا تُهَوِّنُ بِهِ عَلَيْنَا مُصِيبَاتِ الدُّنْيَا وَمَتِّعْنَا
بِأَسْمَاعِنَا وَأَبْصَارِنَا وَقُوَّتِنَا مَا أَحْيَيْتَنَا وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا وَاجْعَلْ ثَأْرَنَا
عَلَى مَنْ ظَلَمَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى مَنْ عَادَانَا وَلَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا وَلَا
تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّنَا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَرْحَمُنَا.

اَمِينْ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

OTUZ DOKUZUNCU HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

اِنْتَدَبَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ لاَ يُخْرِجُهُ إِلاَّ إِيمَانٌ بِي وَتَصدِيقٌ بِرُسُلِي أَنْ أَرْجِعَهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ أَوْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ. وَلَوْ لاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي مَا قَعَدْتُ خَلْفَ سَرِيَّةٍ؛ وَلَوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللهِ، ثُمَّ أُحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ، ثُمَّ أُحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ .

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

Azîz ve celil olan Allah, kendi yolunda çıkan kimseye, 'Onu (evinden) *çıkaran şey yalnız bana îman ve peygamberimi tasdik ise, nâil olduğu ecir veya ganimetle geri getireyim, yâhud da cennete idhâl edeyim.' diye tekeffül etmiştir. Ümmetime meşakkate sebeb olacağını bilmesem hiçbir seriyyeden geri kalmazdım. Allah bilir ki Allah yolunda katlolunup dirilmeyi, Ondan sonra katlolunup dirilmeyi, ondan sonra* (yine) *katlolunmayı ne kadar isterdim.*"[86]

---

86 Buhâri, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 14

En Kârlı Kazanç ve En Bereketli Ticâret, Îmandan Sonra Cihaddır

Cihaddan gaye ve maksad ehl-i küfür ve ehl-i zulmün hücum ve şerlerini def' etmek, şevketlerini kırmak, tesir ve sultalarını söndürmek, İslâm kelimesini yüceltmek ve hakîkî tevhîdi hâkim kılıp zulme ve en büyük zulüm olan küfür ve şirke son vermektir. Nitekim Kadisiye Savaşı'nda Hz. Sa'd İbn-i Ebi Vakkas, Rabi' İbn-i Amr'ı düşman ordusunun komutanı olan Rüstem'in yanına göndermişti. O da kılıcına dayana dayana gitti. Rüstem Müslümanların savaşmak için oralara kadar gelmelerindeki maksadlarını sorunca; Hz. Rabi' şöyle cevap verdi: "*Maksad, bu milletin yaratıklara değil, Yüce Yaratan'a kulluk etmeleridir.*" Evet İslâm'da maddî ve mânevî olmak üzere iki türlü cihâd vardır. Kılıçla yapılanına maddî cihâd, nasihatla yapılanına da mânevî cihad denilir ve her iki cihaddan maksad îlâ-yı kelimetullahtır. Yani لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ hakîkatinin her tarafta duyulup kabul edilmesini sağlamaktır. Nitekim bazı hadîs-i şeriflerde bu hakîkat açıkça dile getirilmiştir. Meselâ:

مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللهِ "*Kim Allah kelimesinin en yüce olması için savaşırsa, o kimse Allah yolundadır.*"[87]

أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لاَ إِلهَ إِلاَّ اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللهِ وَيُقِيمُوا الصَّلوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ "*Ben, Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Rasûlüllah olduğuna şahidlik yapıncaya ve namazı kılıp zekâtı verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum.*"[88]

جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَأَلْسِنَتِكُمْ "*Müşriklere karşı mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihâd ediniz.*"[89]

إِنَّ الْمُؤْمِنَ يُجَاهِدُ بِسَيْفِهِ وَلِسَانِهِ "*Şüphesiz ki,* (gerçek) *mü'min hem kılıcı hem de diliyle cihad edendir.*"[90]

---

87 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 40

88 Buhârî, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 12; Müslim, *el-Câmi'us-Sahîh*, I, 53

89 Ebu Dâvud, *Sünen*, III, 32

90 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 456

İşte bu gibi hadîs-i şerifler hem kılıca dayalı maddî cihâdı, hem de tebliğ ve irşad şeklinde yapılması gereken mânevî cihâdı göstermekte ve emretmektedir.

Cihâd, Ümmet-i Muhammed'in en bâriz vasıflarından birisi olup kıyamete kadar devam edecek olan kudsî bir haslet ve ulvî bir vazifedir. Ümmet-i Muhammed'in cihâd hasleti ile mümtaz olacağı Kur'ân-ı Kerim'den önceki mukaddes kitaplarda da zikredilmiştir. Meselâ, İncil'de Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den "*Kılıç kullanacak, cihâda memur olacak; ümmeti de öyle olacak.*" şeklinde bahsedilmektedir. Bu bahsetme işi, tanıtma ve medih makamında yapıldığından; bir taraftan cihâdın önemini ve faziletini gösterirken; diğer taraftan da mücahitlerin fazîlet dolu üstün derecelerini ve yüksek rütbelerini ifade etmekte ve Ümmet-i Muhammed'i cihâda teşvik etmektedir.

Cihâd, cihâd-ı ekber ve cihâd-ı asgar olmak üzere ikiye ayrılır.

Bir kimsenin haramları terk edip farzları işlemek sûretiyle nefsini terbiye etmeye çalışmasına, İslâm'ın çirkin gördüğü büyük-küçük her türlü kötülüğü terk edip sünnet-i seniyyeye uygun hareket etmekle hâl ve hareketlerini düzeltmeye uğraşmasına, duyup öğrendiği hak ve hakîkatleri gerek âile fertlerine gerekse çevresindekilere duyurmak için çırpınmasına, tanıdıklarının ileri geri konuşmaları ve gıybetleri karşısında sabretmesine ve hak olarak bildiği yolda sarsılmadan sonuna kadar sebat etmesine *'Cihâd-ı Ekber'* denir.

Bu büyük cihâdda muvaffak olan bir kimsenin, din ve mukaddesat düşmanlarına karşı koymak, onların hadlerini bildirmek ve İslâm'ı yüceltmek için gerektiğinde ve milletin başında bulunanların da buna karar vermeleri şartıyla silâh altına girip, cepheye koşması ve düşmanla savaşmasına da "*Cihâd-ı Asgar*" denir. Nitekim, Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ashâbıyla birlikte bir gazveden dönerken:

رَجَعْنَا مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ "*Biz küçük cihâddan büyük cihâda döndük.*"[91] buyurmuşlardı.

Asıl cihâd, insanın yaşadığı müddetçe yapma zorunda olduğu cihâddır ki bu cihad, terbiye ve ıslah noktasında yapılan cihad-ı ekber olup devamlı ve süreklidir. Bu durumda milletin başında bulunanların alacakları kararlar dahilinde ve zamana ve şartlara göre gerçekleşen ve harp teçhizatına dayalı olarak yapılan cihad, maddi cihad veya cihâd-ı asgar olmuş oluyor.

Günümüze kadar İslâm adına cihad yapanlar ve onu bize devredenler, cihâd-ı asgar ile cihâd-ı ekberi birleştirerek yapıyor ve yaşıyorlardı. Yani, bir taraftan onların Yüce Allah ile irtibatları son derece kuvvetli ve Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bağlılıkları son derece sağlam idi. Her hususta Yüce Allah'ın rızasını ve iltifatını gözetliyor, O'nun adına hareket ediyor, sadece O'nun himâyesine sığınıyor ve sadece O'ndan yardım istiyorlardı. Bu husustaki samimiyetlerinin göstergesi olarak da bütün hayatlarını ve bütün çalışmalarını Kurân'a ve sünnete göre ve âhireti ön plânda tutarak tanzim ediyorlardı. Diğer taraftan da seferberlik ilan edildiğinde herkesten önce onlar koşuyor ve harp meydanlarında kendilerine verilen vazifeyi canları pahasına da olsa, en küçük bir teredddüt göstermeden en güzel bir şekilde yerine getiriyorlardı. Aslında günümüzde de insanlık, lafazan olan ve diyalektik yapan mücahid değil; iç ve dış bütünlüğüne, söz ve fiil birliğine eren hakîkî mücahidler beklemektedir.

Cihâdın şer'î hükmüne gelince:

قَاتِلُوا الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الْاخِرِ وَلاَ يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلاَ يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ "*O kendilerine kitab verilenlerden oldukları hâlde ne Allah'a, ne âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasûlü'nün haram kıldığını*

91 Aclûnî, *Keşf'ül-Hafâ*, 424

haram tanımayan ve hak dinini din edinmeyen kimselere küçülmüş oldukları hâlde elden cizye verecekleri hâle kadar harbedin." (Tevbe Sûresi, 29) âyeti ve: اَلْجِهَادُ مَاضٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ "*Cihâd kıyamete kadar hükme bağlanmış bir hakîkattır.*"[92] hadîs-i şerîfi, cihâdın lüzûmu hâlinde mutlaka yapılması gerektiğini ifade etmektedirler.

Evet bu âyet ile bu hadîsin mânâları muhkemdir ve şer'î hüküm de buna göredir. Bu husus tevîle, tahsîse ve neshe ihtimali olmayan bir kaziyedir. Çünkü âyet ile hadîsin mânâları gayet açıktır. Usûl ilmine göre ise mânâsı açık, katî ve muhkem olan İlâhî veya nebevî bir nass'ın hükmü, kendisine itikad edilmesini ve kendisiyle amel edilmesini gerekli kılar. Bununla beraber:

a. Umûmî seferberlik zamanında, yani dînin aziz ve yüce olması, yüce değerlerin îlân ve kabûl edilmesi, ayrıca din, millet ve vatan düşmanlarının hadlerinin bildirilmesi, toplumun büyük bir kesiminin iştirâk etmesiyle ancak sağlanabilecekse; bu durumda cihâd, farz-ı ayndır ve böyle bir cihada gücü yeten ve imkânı olan herkesin iştirâk etmesi Îslâm'a göre farzdır.

b. İslâm'ın yükselmesi ve yayılması ve dine ve vatana göz diken düşmanların def edilmesi ve zararlarının önlenmesi, bazı kimselerin gayretleriyle sağlanabilecekse; o takdirde umûmî seferberliğe lüzum yok demektir ki, bu durumda cihad farz-ı kifâyedir ve buna herkesin iştirak etmesi şart değildir.

Cihâdın meşrûiyyetindeki bazı hikmetlere gelince;

1. Cenâb-ı Hak, insanı birçok duygulara sahip olarak bu dünyaya göndermiştir. Bunun başlıca nedenleri ise, Esmâ-i Hüsnâ'sının, yani Cenab-ı Hakk'ın En Güzel İsimleri'nin şu varlık âlemindeki tecellîlerini, yansımalarını ve etkilerini bizzat görmek ve başkalarına göstermek, İnsanın en şerefli bir varlık

[92] Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, V, 106

olduğunu göstermek ve şerefini arttırmak, İnsanı her hususta ehil hâle getirmek gibi hikmetlerdir.

2. İnsan kendisine verilen duyguları tatmin etme mecburiyetindedir. Yoksa hem kendisi rahat edemez, hem de başkalarını rahatsız eden bir hâl alır. Bu duygulardan bir kısmı cihâdın mânâsında yatan aksiyon, cehd, mertlik, peklik, dinçlik, zindelik, üstün gelme ve sözünü dinlettirme duygularıdır. Bunlar meşrû dâirede yani din düşmanları karşısında tatmin edilmezse; gayr-i meşrû bir şekilde dostlara ve masum insanlara karşı kullanılmak suretiyle tatmin edilecektir. Buna günümüzde meydana gelen anarşik hadiseler misal olarak yetmez mi?

3. Atâlette ve dırgunlukta korkunç bir şekilde kokuşma vardır. Cihâd duygusundan mahrum olan insanlar, bazı duygularının tahrikiyle birbirlerini yeme ve tüketme gayretine düşerler ki, insanlığın içinde bulunduğu tüyler ürpertici manzara bunun açık şahididir.

4. Bu duygudan mahrum kalan ferd ve cemiyetler, muvaffakıyet ve zafer yüzünü ve neş'esini ne görebilirler, ne de tadabilirler. Böyleleri başka milletlerin tahakkümü altında yaşamayı, onların müstemlekesi durumunda bulunmayı kabullenmiş, kendi hakları olan millî servetlerini başkaları tarafından harcanıp değerlendirilmesine rıza göstermiş kimselerdir. Bu derece düşük bir hayata maruz kalmalarına sebeb yine kendileridir. Yani aksiyon ruhundan mahrum kalmaları atâlet ve tembellikten hoşlanmaları, dünyada ebedî yaşayacakmış gibi yaşamayı esas alıp ölümden kaçmaları, rahata düşkün olup zahmete gelmemeleridir.

5. Cemiyetlerin ayakta ve devamlı kalmaları, o cemiyeti teşkil eden fertlerin hamleci bir ruha sahip olmalarına ve cihad duygusunu içlerinde devamlı bir şekilde canlı tutmalarına bağlıdır. Tarihte şayet bir millet uzun ömürlü olduysa; başta Allah'ın inâyeti olmak üzere, hep bu duygu sayesinde olmuştur. Hamle ve cihâd

ruhundan mahrum kalan milletler, su yüzüne çıktıkları ve isimlerini tarih kitaplarına yazdırdıkları olmuş ise de; ömürleri çok kısa sürmüş ve kısa bir zaman sonra tarih sahnesinden çekilme zorunda kalmışlardır.

Din ve millet düşmanlarına karşı gerilimi devam ettirmek için toplumda cihad rûhunun diriltilip, yerleştirilmesi şarttır. Cihâd ve hamleci rûhun diriltilip ayakta durması ise bâzı teşvik edici tedbirlere bağlıdır. Meselâ:

a. Her gün değişik metodlarla gelişmekte olan küfrü ve zulmü göz önüne getirip, düşünmek gerekir. Ehl-i küfür batıl dâvâları için canlarıyla ve mallarıyla ölesiye gayret ederken, bir Müslümanın hak din olan İslâm için her şeyiyle seferber olmaması, elbette ki son derece yanlış bir davranıştır.

b. Herkese, belli bir sahada vazife vermek gerekir. Diğer bir ifade ile herkesin belli bir hizmeti omuzlaması şarttır. Öyle ki hiç kimse boşta kalmamalıdır. Zira atâlet ve işsizlikte kokuşma olduğu gibi, kişi bilmediğinin ve yetişemediğinin düşmanıdır. Hizmette hiç nasibi olmayanlar hem kokuşmaya, hem de hizmet edenlere karşı düşmanlık vaziyetini almaya, fâsid dâire oluşturmaya ve fitne ve fesad kazanlarını kaynatmaya başlarlar.

c. Ömürleri, maddî-manevî cihad yapmakla geçen bazı büyüklerin hayat hikâyeleri okunup ibret alınmalı. Asr-ı Saâdet ve tâbiin devri bunun açık misâli olduğu gibi, daha sonraki asırlar da hep böyle misâllerle doludur. Zâten İslâmiyet zamanımıza kadar bozulmadan geldiyse; rûhen zinde olan kimselerin gayretleriyle gelmiştir. İslâm mücâhidleri rûhen zinde olan kimselerdi. Onlar küfre ve teröre karşı sürekli olarak bir gerilim içinde idiler.

Meselâ: Ebû Eyyûb'ül Ensârî'den Ebu Talha Hazretlerine kadar pek çokları ihtiyar oldukları hâlde, cihâddan ve hizmetten geri kalmıyorlardı.

İbrahim Reşid diyor ki: Filipinlere, Japonya'ya gideyim ve oralarda yaşayan insanlara İslâmiyeti anlatayım ve onların hidâyete ermelerine katkıda bulunayım, dedim. Ev halkına veda edip faytona bineceğim bir sırada kızım yanıma sokulup bana dedi ki, "Babacığım! Ne zaman döneceksin?" İşte kızımın bu sorusu karşısında ne diyeceğimi bilemedim. Çünkü ben dinim için sürekli olarak bir taraflara gitmeyi düşünüyor; ama gittiğim yerden dönmeyi hiçbir zaman düşünmüyordum.

Hasan el-Bennâ Mısır'da, Hacı Ebu Bekir Nijerya ve Güney Afrika'da, Ömer Muhtar Trablusgarb'da İtalyanlara karşı, Dağıstanlı Koca Kartal da Moskof'a karşı kırk sene bıkmadan ve yılmadan azim ve kararlılıkla, şevk ve iştiyakla mücâdele verdiler. Ve tarih boyunca daha niceleri başka diyârlarda İslâm'ı yaymak ve fazîletli bir nesil meydana getirmek için hep çırpınıp durdular. Evet, bütün bunlar Yüce dinleri için ve dinlerini güzelce yaşayacakları vatanları için doğup büyüdükleri yurtlarını ve diyârlarını terk ettiler.

Bediüzzaman Hazretleri, ilim tahsil etmek ve sonra da tahsil ettiği ilimle başkalarına faydalı olmak için küçüklüğünde mübarek annesinin elini öpüyor, onunla vedâlaşıyor ve artık bir daha geri dönmüyordu.

Evet, hamleci rûha sâhip olan büyüklerin bir kısmı yüce değerlerini korumak uğrunda, savaş meydanlarında düşmana karşı kavga verirken, bir kısmı da cemiyet içinde kalem ve konuşmalarıyla insanların irşad ve ıslahıyla uğraştılar ve mânevî cihâd yaptılar. Öyle ki ehl-i dünyanın kendilerine hazırladığı sürgün ve zindanları göze alarak durmadan, dinlenmeden hizmet ettiler. İşte bugünün gençliği, hamleci rûha sahip olan böyle kimselerin hayat ve hizmet hikâyelerini çokça okumalıdır ki, miskinlikten kurtulsun ve onlar gibi sürekli canlı ve zinde olsun.

d. Hamle ve aksiyon rûhunu artıracak kitapların okunması

çok önemlidir. Tâ mesele, prensib ve metodlarıyla ilmîlik, gerçeklik ve âlemşümullük kazanmış olsun.

e. Hizmet veren şahısların ve müesseselerin ziyaret edilip görülmesi, insanda şevk ve aksiyon ruhunu uyandırır. Çünkü kişi görüp duyduklarından etkilenir ve onları çevresinde yapmak ister. Öyle ise insanımıza hamle ruhunu kazandırma adına bu hususun da sık sık gerçekleştirilmesi gerekir.

f. Canla-başla hizmet edenler istemeseler bile, mükâfatlandırılmaları ayrı bir teşvik unsurudur. Bu husus özellikle zayıflar ve yeni yetişenler için çok mühimdir.

g. Cihâd edip hizmet edenlerin, kendi işlerine gömülenlerden mukayese yapılamayacak kadar farklı bir lezzete, bir neşeye ve bir ümide sâhip oldukları görülüyor. Bunun çok sebebleri vardır. Mühim bir sebebi şudur ki:

Cenâb-ı Hak sonsuz rahmetinin ve kusursuz adâletinin ifadesi olarak iyilik içinde peşin bir mükâfât ve fenâlıklar içinde peşin bir mücâzat dercetmiştir. Öyle ki hayırlı amellerin içinde cennet sevabını andıracak mânevî zevkleri, lezzetleri ve sürûrları, kötü amellerin içinde de cehennem azâbını hissettirecek mânevî elemleri, sıkıntıları, ızdırabları ve karamsarlıkları dercetmiştir. Maddî-mânevî cihadda bulunmak elbette ki pek hayırlı bir iştir. İşte Cenâb-ı Hak böyle mücâhidlerin ruh ve kalblerine cennet lezzetlerini andıracak ciddî bir sürûr, devamlı bir zindelik ve sâfî bir lezzet ihsan etmiştir. Nitekim başkalarına hizmet götürmek için çalışan ve koşanların hayat ve geçimlerinden şikâyetçi olmamaları ve huzur dolu bir hayat sürdürmeleri bundandır.

Cihâd ve hizmetten ellerini gevşetip kendi köşelerine çekilenlere gelince; Yüce Mevlâ adâletinin ifâdesi olarak böyle tembellerin ruhlarına cehennem azâbını hissettiren ciddî ızdırablar, dayanılmaz sıkıntılar, çekilmez elemler ve öldürücü bedbinlikler dercetmiştir.

Hâsılı, şu dünya hayatını cennet hayatının bir numûnesi olarak görmek ve onu huzur içerisinde geçirmek isteyen kimse çalışmayı, gayreti ve cihâdı esas almalı, durma ve dinlenme bilmeden zayıfların ve mazlumların yardımına koşmalı ve yüce hakikatlere ihtiyaç duyan kalb ve kafalara kalıcı hizmetler götürmeye çalışmalıdır.

أَللّٰهُمَّ أَنْتَ الَّذِي لاَ أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ عَزَّ جَارُكَ وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلاَ يُهْزَمُ جُنْدُكَ وَلاَ يُخْلَفُ وَعْدُكَ وَلاَ إِلٰهَ غَيْرُكَ.

حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ.

KIRKINCI HADİS

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

إِنَّ اللهَ لاَ يَجْمَعُ أُمَّتِي أَوْ قَالَ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى ضَلاَلَةٍ؛ وَيَدُ اللهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ، وَمَنْ شَذَّ شَذَّ إِلَى النَّارِ.

Rasûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"*Şüphesiz Allah, ümmetimi* (Veya Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetini dedi.) *sapıklık üzerinde toplamaz. Allah'ın* (şefkat, inâyet ve kudret) *eli cemâatle berâberdir.* (Cemâattan) *Ayrılan kimse ise, ateşe ayrılmıştır.*"[93]

Allah'ın Şefkat, Himâye ve Kudret Eli Cemâatle Berâberdir

İslâm dîni, muhtelif prensiplerle insanların tek başlarına yaşamaktan kurtulmaları ve cemâat hâlinde yaşamalarının önemi ve gereği üzerinde fazlasıyla durmuş ve bu hususta çok kesin hükümler koymuştur. Çünkü özellikle günümüzde tek başına yaşamak ve hizmet etmek anlayışından kurtulup, cemâat hâlinde

93 Tirmizî, *Sünen*, IV, 466

yaşama şuuruna ve hizmet verme seviyesine yükselmenin önemi pek büyüktür.

Evvelâ kalplerin, sonra da fiillerin vahdet içerisinde olması, hak din olan İslâm'ın en büyük rükün ve hedeflerindendir. Hattâ denilebilir ki, لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ hakîkatlerine şehadetten sonra kabul ve tasdik edilmesi gereken üçüncü bir hakîkat daha vardır ki, o da mü'minlerin kardeş olduklarını, yani cemâat hâlinde yaşamaları gerektiğini kabul etmek ve muktezâsınca amel etmektir.

İslâm'ın şart ve şiâr olarak getirdiği namazın cemaatle kılınması, zenginlerin fakirlere zekât ve sadaka vermeleri ve haccın îfası ile cuma ve bayram namazlarının haftalık ve senelik birer bayram hâlinde kabul edilmesi gibi esaslar, İslâm Dîni'nin cemâate ve cemâat ruhuna sahib olmaya ne kadar önem verdiği hususunda ve bu ruhun sık sık yenilenip devamının ve hâkimiyetinin sağlanmasının ne derece lüzumlu olduğu hakkında gayet açık delillerdir.

Şu âhir zamanda, "Ben kendi başıma münferiden dinimi ve îmanımı muhafaza edebilirim." demek çok tehlikelidir. Özellikle de başkalarının hidâyete ermeleri, istikâmeti bulmaları ve dâvâ adamı olmaları noktasında başarıya ulaşmak çok zordur; hattâ nerede ise mümkün değildir. Çünkü fitne ve fesadların ortalığı kasıp kavurduğu ve en yakın dostların bile aralarının açıldığı şu günümüzde, bir insanın tek başına ayakta kalabilmesi ve dinini ve îmanını tek başına muhafaza edebilmesi âdeta imkânsızlaşmıştır.

Münferid düşünenlerin ve kendi kafalarına göre davrananların âhir ömürlerinin, hayırla son bulması da çok zordur. Zirâ tek başına hayat sürdüren bir ferd, يَدُ اللّٰهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ "*Allah'ın rahmet, inâyet ve kudret eli cemâatle berabedir*" sırrından ve onun feyiz ve bereketinden mahrum kalmakta ve dolayısıyla küçük bir zorlama ve az bir tazyik karşısında bile pek çok taviz verebilmekte

ve çok şeylerini kaybetmektedir. Öyle ise hiç kimse ben tek başıma İslâm'ın gereklerini yerine getiririm dememeli; tam aksine her kes kendisine iyi bir arkadaş çevresi edinmeli ve o temiz çevrede hayatını sürdürmelidir.

Şu da bir gerçektir ki, İslâm dîninin dünyada en büyük feyiz ve bereketi, bölük-pörçük bir hâlde yaşayan fertleri sarsılmaz bir cemâat hâline getirmesidir. Bunun içindir ki kitap ve sünnet hidâyeti üzere bulunan Ehl-i Sünnet cemâatini fikir ve gayede, ibâdet ve itaatte veya ahlak ve muâmelede terk edenler er geç perişan olurlar. Böyle kimseler bir kısım şahsî kemâlâta, ilmî ve fikrî mükemmelliğe sahib olsalar bile, böyle kimselerin âkıbetleri yine endişe vericidir. Zira zâhirî ve hissî musibetler karşısında ilmî ve aklî deliller, genellikle yetersiz ve mukâvemetsiz kalırlar.

Hem unutmamak lâzımdır ki en büyük ihtilâf ve tefrika, "*Yüce Hakk'ın birliğine*" karşı küfür ve şirk ile fitne ve fesad çıkarmaktır. Evet bir toplumda hakîkî vahdetin ve samîmî ittifakın gerçekleşmesi ve cemâat ruhunun yerleşmesi, ancak en yüce kelimetullah olan لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ üzerinde, en yüce kelâmullah olan Kur'ân-ı Kerim'in etrafında ve bütün insanlığa maddî-manevî terakkî ve teâlîye rehber ve imam olarak gönderilen Hazreti Muhammed (aleyhisselâtu vesselâm)'ın arkasında olur. Buna göre şu âhir zamanda ehl-i îman, kalb ve kafalarını, لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ kelimesi üzerinde birleştirmedikçe, ibâdet ve amelleriyle Kur'ân-ı Kerim'in çizdiği dâire içinde hareket etmedikçe, her türlü İlâhî vazifelerde ve beşerî muâmelelerde Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasında yerlerini almadıkça, elbette ki birçok sahada birlik ve beraberlik sağlanamaz. Bundan ötürüdür ki Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), Medîneye varır varmaz Muhâcirî-ni Kirâm ile Ensâr-ı Kirâm (radıyallahu anh) arasında kardeşlik tesis etmiştir. Acaba bu muâmele cemâat rûhunun gereğini ve bu ruhun oluşmasına verilen önemi göstermiyor mu?

Günümüzde fikrî ve ahlâkî, itikadî ve amelî sahalarda yüz gösteren fitne ve fesadlar, içtimâî, hukûkî ve iktisâdî sahalarda meydana gelen hak ihlâlleri ve bütün bunların doğurduğu bunalımlar ve gerginlikler, hep küfrün ve dalâletin şahs-ı mânevîsini temsil eden kefere ve fecerenin mukaddes değerlere karşı birlikte hareket etmelerinden ve ehl-i İslâm'a karşı kararlılıkla hücûma geçmelerinden kaynaklanmaktadır. İşte böylesine korkunç bir hücum ve felâket karşısında dayanabilmek, îmânını ve ahlâkını koruyabilmek, ancak Müslümanların yekvücûd hâlinde hareket etmeleri ve îman ile İslâm'ın şahs-ı manevîsini temsil eder mâhiyette hizmet vermeleriyle mümkündür. Bu ise cemâat hâlinde yaşamanın zarûretine dâir gayet açık ve son derece kat'î bir delildir.

Cemâat hâlinde yaşamak sevab cihetiyle de gayet kârlı bir harekettir. Çünkü cüzî ve basit olan ameller, cemâat halinde yapılırsa, sevab cihetiyle küllî ve umûmî hayır ve sevablara dönüşür. Zirâ cemâat hâlinde yaşamak demek, sırf âhiret için te'sis edilen manevî bir şirkette yerini almak demektir. İşte böyle milyonların iştirakiyle çalışmasına devam eden bir şirketin, müntesiblerine ve ortaklarına sağlayacağı kâr, elbette ki ferdî kazançtan çok daha fazladır. Nitekim bu husus hem maddî ve dünyevî sahalarda, hem manevî ve uhrevî meselelerde her kesçe bilinen bir gerçektir ki, pek çok kimse bir araya gelerek şirket kuruyor, elbirliğiyle hareket ediyor ve bu vesile ile pek çok kârlar ve kazançlar elde ediyorlar.

Hadîs-i Şerifte geçen يَدُ اللّٰهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ hakîkatinden anlaşılıyor ki, Yüce Rabb'in rahmet ve inâyeti cemâate gelmektedir. Öyle ise şahs-ı mânevîsini ehl-i takvânın temsil ettiği bir cemâatin şuurlu rûhuna sahib olmalı ki, umûma küllî miktarda gelen İlâhî rahmetten istifade fazla olsun. Kaldı ki, Ehl-i Kur'ân ve Ehl-i Sünnet olan bir cemâat içinde olmak her yönüyle temînat ve saâdettir. Çünkü hayırlı bir topluluk hâlinde hareket etmenin maddî manevî pek çok hayırlı neticeleri vardır. Fertler arasında

sevgi ve saygıyı, yardımlaşmayı ve murakabeyi sağlar, şer işleme meylini keser ve böylece fertler sapıklığa düşmekten kurtulurlar. Çünkü îman, Kur'ân ve sünnet etrafında bir araya gelen sağlam bir cemâatin hadîs-i şerîfin ifâdesiyle sapıklık üzerinde birleşmesi düşünülemez.

Bu durumda başkalarına ihtiyaç duymayan ve maddî-manevî ağır vazifelerin altından tek başına kalkacağını düşünen kimse, ciddî bir yanılgı içerisindedir. Böyle bir kimse bilerek rahatını ve huzurunu terk etmekte, göz göre göre zarara ve mahrumiyetlere girmektedir. Çünkü böyle bir kimse meseleleri tek başına, ancak bir akılla, bir kalble, iki gözle, iki kulakla, yani şahsî gücü ve iradesi kadar halledip anlamaya, görüp duymaya ve işin üstesinden kalkmaya çalışacaktır. Halbuki cemâat hâlinde yaşayan kimse, tanışıp istişare ettiği, alâka kurup fikir ve maharetlerine saygı duyduğu kimselerin sayısı kadar akıl ve kalple, göz ve kulakla, el ve ayakla, yani içinde bulunduğu topluluğun sâhib olduğu büyük kudret ve geniş irâdesi nisbetinde iş görür ve işe yarar.

Bilindiği gibi, biz Müslümanlar günümüzde manevî mücâhede ile mükellefiz. Ancak bu manevî mücâhedeyi yaparken "*iştirâk-i a'mâl-i uhreviye*" düsturuna, yani âhirete âit amellerde ortaklık esasına bağlı kalarak yapmalıyız. İşte o zaman hem temsil ettiğimiz hizmetimiz daha kalıcı ve daha sağlam olur, hem de Sahâbe-i Kiram zamanındaki gibi, az amelle büyük sevaplar kazanmış ve az meşakkatle büyük mükâfatlara nâil olmuş oluruz.

Buna göre, böyle bir zamanda ve böylesine dehşetli ve fırtınalı hâdiseler karşısında ihlas kuvvetinden sonra bizim en büyük kuvvetimiz "*iştirâk-i a'mâl-i uhreviye*" düsturuyla hareket etmek olmalıdır. Ancak büyük mükâfatlara ve kazançlara nâil olmak için bu derece yüksek olan mânevi bir şirkete îman, ihlas ve himmet ile ortak olmak ve cemâat ruhunu zedeleyecek kem söz ve kötü davranışlardan uzak durmak gerekir. İşte ancak o zaman, bu

yüce ruha sahip olan kimseler, içinde yer aldıkları o topluluğun mesâîlerine terettüp eden çok semereli neticelerinden niyet ve sadâkatlerine göre hissedar olur ve böylece âkıbet ve âhiretlerini garanti altına almış olurlar.

Elhâsıl, Rasûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem):

فَإِنَّهُ مَنْ خَرَجَ مِنَ الْجَمَاعَةِ قِيدَ شِبْرٍ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْاِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ إِلاَّ أَنْ يَرْجِعَ

"*Kim cemâatten bir karış kadar ayrılıp çıkarsa, dönünceye kadar İslâm halkasını boynundan çıkarmış olur.*"[94] buyurmak suretiyle İslâm'ın cemâat dini olduğunu, buna göre bütün Müslümanların cemâat rûhuna sâhip olmaları gerektiğini ve dinlerini cemâat hâlinde yaşayıp, onu bütün topluma, hattâ bütün âleme mâl etmeleri lâzım geldiğini açıkça ifâde etmektedir. O hâlde, Kur'ân ve ṳnnet düsturlarını kendisine rehber edinen kimse, yabancı fikir ve kanâatlere karşı son derece dikkatli olmalı, her hâlükârda Ehl-i Sünnet cemâatini iltizâm etmeli, ehl-i îman ve ehl-i takvâ ile birlikte hayat sürdürmeli ve yüce ahlâk sahibi olanlarla samimi dostluklar kurmalıdır ki, her iki cihanda bahtiyarlardan olmuş olsun. Vesselâm...

أَللّٰهُمَّ اغْفِرْلَنَا وَلِوَالِدِينَا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ،
وَاَلِّفْ بَيْنَ قُلُوبِنَا، وَأَصْلِحْ ذَاتَ بَيْنِنَا, وَاهْدِنَا سُبُلَ السَّلَامِ، وَاجْعَلْ
فِي قُلُوبِنَا اْلاِيمَانَ وَالْحِكْمَةَ، وَثَبِّتْنَا عَلَى مِلَّةِ رَسُولِكَ، وَانْصُرْنَا
عَلَى عَدُوِّكَ وَعَدُوِّنَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. آمِينْ .
أَللّٰهُمَّ هذَا الدُّعَاءُ وَمِنْكَ اْلاِجَابَةُ، وَهذَا الْجَهْدُ وَعَلَيْكَ التُّكْلَانُ.
وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

94 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 130

İSTİFADE EDİLEN ESERLER

ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed, Keşf'ül-Hafâ ve Müzîl'ül-elbâs, I-II, Beyrut, 1351

AHMED İBN HANBEL (ö:241/855): Müsned, I-VI, Beyrut 1313

ALÛSÎ, Ebû'l-Fadl Şihâbuddin es-Seyyid Mahmud (ö:1270/1854), *Rûhu'l-Meânî*, I-XXX, Beyrut 1267/1847

BEYHAKÎ, Ebû Bekir Ahmed b. al-Hüseyin (ö: 458/1066): Şuâb'ul-Îmân, I-IX, Beyrut 1410/1990

BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (ö: 256/870), el-Câmı'us-Sahîh, I-VIII, İstanbul 1401/1981

*DÂRİMÎ,*Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman(ö:255/869), Sünen, Beyrut 1401/1981

DEYLEMÎ, Ebû Şucâ' Şîreveyh Şehredâr b. Şîreveyh (ö: 509/1115): el-Firdevs bi-Me'sûr'il-Hitâb, I-V, Beyrut 1406/1986

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî (ö:275/888), *Sünen*, I-V, İstanbul 1401/1981

EBU NU'AYM, Ahmed b.Abdullah el-İsfehânî (ö:430/1039), Hılyet'ül-Evliyâ ve *Tabakât*'ül-Asfiyâ, trc

HEYSEMÎ, Nureddin Ali b. Ebî Bekir (ö:807-1404), *Mecme'uz-Zevâid* ve *Menbe'ul-Fevâid*,I-X, Beyrut 1967

İBN-İ HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdülmelik, (ö:218/833), es-Sîretü'n-Nebeviyye, I-IV, Beyrut 1391/1971

İBN MÂCE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî (ö:275/888), Sünen, I-II, İstanbul 1401/1981

İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd Kâtib'ül- Vâkidî: et-Tabakât'ül-Kübrâ, I- VIII, Beyrut 1380/1960

MALİK BİN ENES (ö:179/795), el-Muvatta, I-II, İstanbul 1401/1981

MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kureyşî (ö:261/875): *el-Câmi'us-Sahîh*, I-III, İstanbul 1401/1981

NESÂÎ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (ö:303/915): Sünen, I-VIII, İstanbul 1401/1981

NURSÎ, Said, Tarihçe-i Hayat, Sözler Yayınevi

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (911/1505), Fethu'l-Kebîr, I-III, Beyrut 1351/1932

TABERÂNÎ, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (360/970), El-Mu'cem'ül-Kebîr, I-XXV, Kâhire 1403/1983

TİRMİZÎ, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (279/892), Sünen, I-V, İstanbul 1401/1981